

195.1
52763
8.6

เปรียบเทียบรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวที่มีผลต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรม
ของเด็กและวัยรุ่น

ปริญญานิพนธ์

ของ

ศิริพร พูลรักษ์

19 S.ค. 2539

เสนอต่อมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต วิชาเอกจิตวิทยาพัฒนาการ

พฤษภาคม 2539

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ด. 52763

คณะกรรมการควบคุมและคณะกรรมการสอบได้พิจารณาปัญหานี้
ฉบับนี้แล้วเห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาการศึกษา
มหาบัณฑิต วิชาเอกจิตวิทยาพัฒนาการ ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒได้

คณะกรรมการควบคุม

..... ประธาน
(รศ.ดร.ดวงเดือน ศาสตร์ภักทร)

..... กรรมการ
(ผศ.มยุรี กุลแพทย)

คณะกรรมการสอบ

..... ประธาน
(รศ.ดร.ดวงเดือน ศาสตร์ภักทร)

..... กรรมการ
(ผศ.มยุรี กุลแพทย)

..... กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม
(ผศ. ประสงค์ เค้าฉิม)

บัณฑิตวิทยาลัยอนุมัติให้รับปัญหานี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต วิชาเอกจิตวิทยาพัฒนาการ
ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(ดร.ศิริสุภา พูลสุวรรณ)

วันที่ ..10.. เดือน ..พฤษภาคม.. พ.ศ.2539

ประกาศคุณูปการ

การทำวิทยานิพนธ์ในระดับบัณฑิตศึกษาเป็นการกระทำที่ต้องใช้ความ
วิริยะอุตสาหะและความอดทนเป็นพิเศษ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการอดทนต่อขั้นตอน
และปัญหาต่าง ๆ ระหว่างการทำวิจัยและที่สำคัญที่สุดคือการอดทนต่อความพยายาม
เอาชนะใจตนเอง วิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความกรุณาของอาจารย์
ที่ปรึกษาทั้ง 2 ท่าน คือ รศ.ดร.ดวงเดือน ศาสตร์ภักทรและ ผศ.มยุรี กุลแพทย์
ที่ได้ให้ความรู้ กำลังใจ ตลอดจนให้คำแนะนำต่าง ๆ ด้วยความรักและเมตตาตามา
โดยตลอด ขอกราบขอบพระคุณ ดร.วันทยา วงศ์ศิลปภิรมย์ ที่ช่วยตรวจสอบ
เครื่องมือวัดพฤติกรรมเชิงจริยธรรมและคณาจารย์ภาควิชาจิตวิทยาพัฒนาการทุกท่าน
ที่กรุณาให้ความรู้และคำแนะนำต่าง ๆ ในการศึกษาและทำวิจัยด้วยดีตลอดมา

ขอขอบพระคุณอาจารย์ลาวัลย์และคุณนิรันดร์ สาโรวาท ที่กรุณาให้คำแนะนำ
และช่วยเหลือในการจัดกระทำกับข้อมูลโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ ขอขอบคุณ
เพื่อน ๆ ภาควิชาจิตวิทยาพัฒนาการทุกท่านที่ช่วยเหลือและเป็นกำลังใจมาตลอด รวมทั้ง
ขอขอบคุณอาจารย์และนักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย ซึ่งอำนวยความสะดวก
และให้ความร่วมมืออย่างดียิ่ง

ขอขอบพระคุณอาจารย์คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ ที่ให้
ความอนุเคราะห์ตลอดระยะเวลาในการทำวิจัยและท้ายที่สุดนี้ขอกราบขอบพระคุณ
แม่และพี่สาวที่ให้กำลังใจ ให้ความรักและให้โอกาสในการศึกษาต่อจนประสบความสำเร็จ

ศิริพร พูลรักษ์

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ.....	1
ภูมิหลัง.....	1
จุดมุ่งหมายของการศึกษา.....	5
ความสำคัญของการศึกษา.....	5
ขอบเขตของการศึกษา.....	6
นิยามปฏิบัติการ.....	7
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	11
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	12
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารในครอบครัว.....	12
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรม.....	28
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม.....	49
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม.....	70
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคม.....	75
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อม.....	79
สมมติฐานในการศึกษา.....	82
3 วิธีดำเนินการศึกษา.....	83
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง.....	83
เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล.....	84
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	86
การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล.....	86

4	การวิเคราะห์ข้อมูล.....	90
	สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล.....	90
	ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	91
	เปรียบเทียบรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวที่มีผลต่อพฤติกรรม เชิงจริยธรรม.....	91
	แสดงระดับของพัฒนาการของพฤติกรรมเชิงจริยธรรม.....	95
	เปรียบเทียบพฤติกรรมเชิงจริยธรรมกับเพศ.....	96
	เปรียบเทียบพฤติกรรมเชิงจริยธรรมกับสถานภาพทางการศึกษา.....	97
	เปรียบเทียบพฤติกรรมเชิงจริยธรรมกับเพศโดยมีรูปแบบการ สื่อสารในครอบครัวแบบเดียวกัน.....	107
	เปรียบเทียบพฤติกรรมเชิงจริยธรรมกับสถานภาพโดยมีรูปแบบ การสื่อสารในครอบครัวแบบเดียวกัน.....	111
5	สรุปผล อภิปรายและข้อเสนอแนะ.....	123
	จุดมุ่งหมายของการศึกษา.....	123
	สมมุติฐานของการศึกษา.....	123
	วิธีดำเนินการศึกษา.....	124
	การวิเคราะห์ข้อมูล.....	124
	สรุปผลการวิจัย.....	124
	อภิปรายผล.....	128
	ข้อเสนอแนะสำหรับพ่อแม่.....	147
	ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป.....	148
	บรรณานุกรม.....	149
	ภาคผนวก.....	158

บัญชีตาราง

ตาราง

หน้า

1	คะแนนเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานพฤติกรรมเชิงจริยธรรม... ต่อผู้สอนทางสังคมของเด็กและวัยรุ่นที่ได้รับแบบการสื่อสาร..... ในครอบครัวที่แตกต่างกัน 4 รูปแบบ.....	91
2	เปรียบเทียบความแปรปรวนของคะแนนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม... ต่อผู้สอนทางสังคมของเด็กและวัยรุ่นที่ได้รับรูปแบบ..... การสื่อสารในครอบครัวที่แตกต่างกัน 4 รูปแบบ.....	92
3	เปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อ... ผู้สอนทางสังคมของเด็กและวัยรุ่นที่มีรูปแบบการสื่อสารใน ครอบครัวแตกต่างกันเป็นรายคู่.....	93
4	คะแนนเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานพฤติกรรมเชิงจริยธรรม... ต่อสิ่งแวดล้อมของเด็กและวัยรุ่นที่ได้รับรูปแบบการสื่อสารใน... ครอบครัวที่แตกต่างกัน.....	94
5	เปรียบเทียบพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อมของเด็ก..... และวัยรุ่นที่ได้รับรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวที่แตกต่างกัน... 4 รูปแบบ.....	94
6	ระดับและร้อยละของพัฒนาการพฤติกรรมเชิงจริยธรรม..... ต่อผู้สอนทางสังคมและพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อม.... ในเด็กและวัยรุ่นที่มีเพศและสถานภาพทางการศึกษาแตกต่างกัน.	95
7	เปรียบเทียบพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้สอนทางสังคมและพฤติกรรม ต่อสิ่งแวดล้อมระหว่างเด็กและวัยรุ่นเพศชายกับเพศหญิง.....	96
8	คะแนนเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานพฤติกรรมเชิงจริยธรรม... ต่อผู้สอนทางสังคมของเด็กและวัยรุ่นที่มีสถานภาพทางการ..... ศึกษาแตกต่าง.....	97
9	เปรียบเทียบความแปรปรวนของคะแนนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม... ต่อผู้สอนทางสังคมของเด็กและวัยรุ่นที่มีสถานภาพทางการศึกษา... แตกต่างกัน.....	98
10	เปรียบเทียบความแตกต่างคะแนนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม..... ต่อผู้สอนทางสังคมของเด็กและวัยรุ่นที่มีสถานภาพทาง..... การศึกษาเป็นรายคู่.....	99

11	คะแนนเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ต่อผู้สอนทางสังคมของเด็กและวัยรุ่นเพศชายที่มีสถานภาพ.... ทางการศึกษาแตกต่างกัน.....	100
12	เปรียบเทียบความแปรปรวนของคะแนนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ต่อผู้สอนทางสังคมระหว่างเด็กและวัยรุ่นเพศชายที่มีสถานภาพ ทางการศึกษาแตกต่างกัน.....	100
13	เปรียบเทียบความแตกต่างคะแนนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม..... ต่อผู้สอนทางสังคมของเด็กและวัยรุ่นเพศชายที่มีสถานภาพทาง การศึกษาแตกต่างกัน.....	101
14	คะแนนเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ต่อผู้สอนทางสังคมของเด็กและวัยรุ่นเพศหญิงที่มีสถานภาพ.... ทางการศึกษาแตกต่างกัน.....	101
15	เปรียบเทียบความแปรปรวนของคะแนนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ต่อผู้สอนทางสังคมระหว่างเด็กและวัยรุ่นเพศหญิงที่มีสถานภาพ ทางการศึกษาแตกต่างกัน.....	102
16	คะแนนเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ต่อสิ่งแวดล้อมของเด็กและวัยรุ่นที่มีสถานภาพทางการศึกษา.. แตกต่างกัน.....	102
17	เปรียบเทียบความแปรปรวนของคะแนนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ต่อสิ่งแวดล้อมของเด็กและวัยรุ่นที่มีสถานภาพทางการศึกษา แตกต่างกัน.....	103
13	เปรียบเทียบความแตกต่างคะแนนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม..... ต่อสิ่งแวดล้อมของเด็กและวัยรุ่นที่มีสถานภาพทางการศึกษา.. แตกต่างกันเป็นรายตัว.....	103
19	คะแนนเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ต่อสิ่งแวดล้อมของเด็กและวัยรุ่นเพศชายที่มีสถานภาพทาง... การศึกษาแตกต่างกัน.....	104
20	เปรียบเทียบความแปรปรวนของคะแนนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ต่อสิ่งแวดล้อมของเด็กและวัยรุ่นเพศชายที่มีสถานภาพ..... ทางการศึกษาแตกต่างกัน.....	104

21	เปรียบเทียบความแตกต่างคะแนนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม..... ต่อสิ่งแวดล้อมของเด็กและวัยรุ่นเพศชายที่มีสถานภาพทาง.... การศึกษาแตกต่างกันเป็นรายคู่.....	105
22	คะแนนเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ต่อสิ่งแวดล้อมของเด็กและวัยรุ่นเพศหญิงที่มีสถานภาพทางการ ศึกษาแตกต่างกัน.....	106
23	เปรียบเทียบความแปรปรวนของคะแนนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ต่อสิ่งแวดล้อมของเด็กและวัยรุ่นเพศหญิงที่มีสถานภาพทางการ ศึกษาแตกต่างกัน.....	106
24	เปรียบเทียบพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านพฤติกรรมต่อผู้อื่นทางสังคม และพฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เพศชายและหญิงที่ได้รับรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวแบบเดี่ยว กัน.....	107
25	เปรียบเทียบพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านพฤติกรรมต่อผู้อื่นทางสังคม และพฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อมของนักเรียนชั้นมัธยมปีที่ 3 เพศชาย และหญิงที่ได้รับรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวแบบเดียวกัน....	108
26	เปรียบเทียบพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านพฤติกรรมต่อผู้อื่นทางสังคม และพฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อมของนักเรียนชั้นมัธยมปีที่ 6 เพศชาย และหญิงที่ได้รับรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวแบบเดียวกัน....	109
27	เปรียบเทียบพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านพฤติกรรมต่อผู้อื่นทางสังคม และพฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อมของนักศึกษาอุดมศึกษาชั้นปีที่ 2 เพศ ชายและหญิงที่ได้รับรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวแบบเดียวกัน	110
28	คะแนนเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ต่อผู้อื่นทางสังคมของเด็กและวัยรุ่นที่ได้รับรูปแบบการสื่อสารใน ครอบครัวรูปแบบที่ 1 และมีสถานภาพทางการศึกษาแตกต่างกัน	111
29	เปรียบเทียบความแปรปรวนของคะแนนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ต่อผู้อื่นทางสังคมของเด็กและวัยรุ่นที่ได้รับรูปแบบการสื่อสาร ในครอบครัวรูปแบบที่ 1 แต่มีสถานภาพทางการศึกษาแตกต่างกัน	111
30	เปรียบเทียบคะแนนพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคมของเด็ก และวัยรุ่นที่ได้รับรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวรูปแบบที่ 1 แต่ มีสถานภาพทางการศึกษาแตกต่างกันเป็นรายคู่.....	112

31	คะแนนเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ต่อสิ่งแวดล้อมของเด็กและวัยรุ่นที่ได้รับรูปแบบการสื่อสารใน ครอบครัวรูปแบบที่ 1 และมีสถานภาพทางการศึกษาแตกต่างกัน	113
32	เปรียบเทียบความแปรปรวนของคะแนนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ต่อสิ่งแวดล้อมของเด็กและวัยรุ่นที่ได้รับรูปแบบการสื่อสารใน ครอบครัวรูปแบบที่ 1 แต่มีสถานภาพทางการศึกษาแตกต่างกัน	113
33	คะแนนเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ต่อผู้อื่นทางสังคมของเด็กและวัยรุ่นที่ได้รับรูปแบบการสื่อสารใน ครอบครัวรูปแบบที่ 2 และมีสถานภาพทางการศึกษาแตกต่างกัน	114
34	เปรียบเทียบความแปรปรวนของคะแนนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ต่อผู้อื่นทางสังคมของเด็กและวัยรุ่นที่ได้รับรูปแบบการสื่อสาร ในครอบครัวรูปแบบที่ 2 และมีสถานภาพทางการศึกษา..... แตกต่างกัน.....	114
35	คะแนนเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ต่อสิ่งแวดล้อมของเด็กและวัยรุ่นที่ได้รับรูปแบบการสื่อสาร.... ในครอบครัวรูปแบบที่ 2 และมีสถานภาพทางการศึกษา..... แตกต่างกัน.....	115
36	เปรียบเทียบความแปรปรวนของคะแนนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ต่อสิ่งแวดล้อมของเด็กและวัยรุ่นที่ได้รับรูปแบบการสื่อสาร.... ในครอบครัวรูปแบบที่ 2 และมีสถานภาพทางการศึกษา แตกต่างกัน.....	115
37	เปรียบเทียบคะแนนพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อมของเด็ก และวัยรุ่นที่ได้รับรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวรูปแบบที่ 2 และมีสถานภาพทางการศึกษาแตกต่างกันเป็นรายคู่.....	116
38	คะแนนเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ต่อผู้อื่นทางสังคมของเด็กและวัยรุ่นที่ได้รับรูปแบบการสื่อสาร ในครอบครัวรูปแบบที่ 3 และมีสถานภาพทางการศึกษา แตกต่างกัน.....	117

39	เปรียบเทียบความแปรปรวนของคะแนนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ต่อผู้ผ่านทางสังคมของเด็กและวัยรุ่นที่ได้รับรูปแบบการสื่อสาร ในครอบครัวรูปแบบที่ 3 และมีสถานภาพทางการศึกษา แตกต่างกัน.....	117
40	คะแนนเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ต่อสิ่งแวดล้อมของเด็กและวัยรุ่นที่ได้รับรูปแบบการสื่อสารใน ครอบครัวรูปแบบที่ 3 และมีสถานภาพทางการศึกษาแตกต่างกัน	118
41	เปรียบเทียบความแปรปรวนของคะแนนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ต่อสิ่งแวดล้อมของเด็กและวัยรุ่นที่ได้รับรูปแบบการสื่อสารใน ครอบครัวรูปแบบที่ 3 และมีสถานภาพทางการศึกษาแตกต่างกัน	118
42	เปรียบเทียบความแปรปรวนของคะแนนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ต่อสิ่งแวดล้อมของเด็กและวัยรุ่นที่ได้รับรูปแบบการสื่อสาร... ในครอบครัวรูปแบบที่ 3 และมีสถานภาพทางการศึกษา..... แตกต่างกันเป็นรายคู่.....	119
43	คะแนนและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อ... ผู้ผ่านทางสังคมของเด็กและวัยรุ่นที่ได้รับรูปแบบการสื่อสารใน... ครอบครัวรูปแบบที่ 4 และมีสถานภาพทางการศึกษาแตกต่างกัน	120
44	เปรียบเทียบความแปรปรวนของคะแนนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ต่อผู้ผ่านทางสังคมของเด็กและวัยรุ่นที่ได้รับรูปแบบการสื่อสาร ในครอบครัวรูปแบบที่ 4 แต่มีสถานภาพทางการศึกษา แตกต่างกัน.....	120
45	เปรียบเทียบคะแนนพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้ผ่านทางสังคม... ของเด็กและวัยรุ่นที่ได้รับรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวรูปแบบ ที่ 4 และมีสถานภาพทางการศึกษาแตกต่างกันเป็นรายคู่	121
46	คะแนนเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ต่อสิ่งแวดล้อมของเด็กและวัยรุ่นที่ได้รับรูปแบบการสื่อสาร... ในครอบครัวรูปแบบที่ 4 และมีสถานภาพทางการศึกษา..... แตกต่างกัน.....	122
47	เปรียบเทียบความแปรปรวนของคะแนนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ต่อสิ่งแวดล้อมของเด็กและวัยรุ่นที่ได้รับรูปแบบการสื่อสารใน ครอบครัวรูปแบบที่ 4 แต่มีสถานภาพทางการศึกษาแตกต่างกัน	122

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

จากการศึกษาแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมและประชากรในปัจจุบัน พบว่าอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศไทยยังคงอยู่ในระดับสูง วิถีชีวิตและค่านิยมต่าง ๆ ของคนในสังคมจะเปลี่ยนแปลงไปในทางที่รุนแรงมากขึ้น ทำให้วัฒนธรรมและจริยธรรมของคนเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมอย่างมาก กล่าวคือมีการเน้นความสำเร็จส่วนบุคคล มีการแก่งแย่งแข่งขันชิงดีชิงเด่นเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนมากกว่าส่วนรวม ขาดความรับผิดชอบต่อสังคม หลงระเหิงแต่ความสนุกสนาน เลียนแบบการบริโภคที่ฟุ่มเฟือยและวัตถุนิยมซึ่งจะก่อให้เกิดปัญหาทางสังคมติดตามมาเป็นอย่างมาก เช่นปัญหาเด็กและเยาวชน ประพฤติตนไม่สมควรแก่วัย ปัญหายาเสพติด ปัญหาความเปี่ยงเบนทางเพศ ตลอดจนปัญหาด้านจริยธรรมและศีลธรรม นอกจากนี้ พุทธชาติ เพชรสกลิต (2535:1) กล่าวว่า การเพิ่มขึ้นของประชากร การขยายตัวของเมืองและอุตสาหกรรมและการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่อย่างไม่เหมาะสม ส่งผลให้เกิดการใช้ทรัพยากรอย่างรวดเร็วและมากเกินไปจนเกิดความจำเป็น ทำให้ผลเสียที่เกิดขึ้นกับสิ่งแวดล้อมเพิ่มขึ้นเป็นสัดส่วนโดยตรงกับความเจริญ เกิดปัญหาต่อสิ่งแวดล้อมในรูปแบบต่าง ๆ ด้วยเหตุนี้รัฐบาลซึ่งเล็งเห็นความสำคัญของเด็กและเยาวชน จึงได้ระบุให้มีแผนการพัฒนาเด็กและเยาวชนในด้านสังคม วัฒนธรรมและจริยธรรมโดยเป้าหมายของแผนพัฒนาดังกล่าว คือ ต้องการให้เด็กและเยาวชนร้อยละ 90 มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมในการดำเนินชีวิตที่เหมาะสม มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมตามคุณลักษณะที่พึงประสงค์อย่างเด่นชัดในเรื่องการรักษาความจริงการไม่เบียดเบียนกัน มีความรับผิดชอบ ความรู้จักพอ ความมีน้ำใจและมีความสามารถในการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุข ทั้งนี้โดยให้สถาบันครอบครัวและสถานการศึกษาได้เป็นแหล่งปลูกฝังให้เด็กและเยาวชนเห็นความสำคัญของสิ่งดังกล่าว เพราะเด็กและเยาวชนเป็นทรัพยากรสำคัญของประเทศ เนื่องจากเป็นผู้ที่อยู่ในวัยที่มีศักยภาพเหมาะสมที่จะได้รับการพัฒนาและจะต้องสืบทอดภารกิจการพัฒนาประเทศต่อไป (แผนพัฒนาเด็กและเยาวชนในระยะแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7, 2535-2539 : 1-91) ซึ่งสอดคล้องกับที่ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2524 : 3) กล่าวว่า

พฤติกรรมเชิงจริยธรรมเป็นสิ่งที่สังคมให้ความสำคัญมากกว่าด้านอื่น ๆ ทั้งนี้เพราะการกระทำในทางที่ดีหรือเลวของบุคคลนั้น ส่งผลโดยตรงต่อความผาสุกและความทุกข์ของสังคมการศึกษาด้านอื่น ๆ ของจริยธรรมเป็นเพียงเพื่อให้เข้าใจ และทำนวยการปฏิบัติจริยธรรมในสถานการณ์ต่าง ๆ ของบุคคลเท่านั้น

เมื่อพิจารณาสถาบันต่าง ๆ ในสังคมที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาเด็กและเยาวชนจะพบว่าครอบครัวเป็นสถาบันหนึ่งที่มีความสำคัญมาก ทั้งนี้เพราะเป็นสถาบันแรกซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการเสริมสร้างและการปลูกฝังจริยธรรมให้แก่สมาชิกในสังคม แต่ปัจจุบันบทบาทดังกล่าวของครอบครัวกำลังลดลงไปทุกที เมื่อสังคมมีวิวัฒนาการและเปลี่ยนแปลงมากขึ้น วัฒนธรรมและอารยธรรมทางตะวันตกที่มุ่งเน้นในเรื่องของความเจริญทางวัตถุ การมุ่งเอาชนะโดยการแปรรูปทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่เพื่อประโยชน์สูงสุดให้แก่มนุษย์ได้ เข้ามามีบทบาทและอิทธิพลในการดำเนินชีวิตครอบครัวมากขึ้น กลายเป็นครอบครัวที่เล็กลง มีเครื่องจักรอำนวยความสะดวกมากมาย เวลาที่อยู่ในครอบครัว การสร้างความสัมพันธ์ความรัก ความเข้าใจ ความอบอุ่นก็ลดน้อยลงเพราะความกระตือรือร้น ความทะเยอทะยาน ความต้องการในการสร้างฐานะทางสังคม การแข่งขันทางเศรษฐกิจและการอยู่รอดในสังคมเกิดขึ้นในความคิดและความรู้สึกส่วนใหญ่ของคนในปัจจุบัน บทบาทและหน้าที่ดั้งเดิมต่อการกลมเกลียวจิตใจของสมาชิกในครอบครัวจึงมีอย่างผิวเผิน ขาดการดูแลอย่างจริงจัง ความสัมพันธ์ในครอบครัวเป็นไปตามบทบาทที่เกี่ยวข้องกัน เกิดความห่างเหิน ไม่เข้าใจ สื่อความรักความเข้าใจกันไม่ได้ ไม่มีภาษาของความรักและความรู้สึกผูกพัน เด็กและเยาวชนจึงเติบโตขึ้นด้วยค่านิยมที่ไม่ถูกต้องหลายประการ ทั้งนี้เพราะการเรียนรู้และประสบการณ์ที่เด็กได้รับตลอดวัยต้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเรียนรู้และการอบรมจากทางบ้านจะมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมและบุคลิกภาพของเด็กไปจนถึงวัยผู้ใหญ่ (จรรยา ลูวรรณทัต. 2513 : 199) สอดคล้องกับทีนิชม บุญมี (2528 : 12) กล่าวว่า สภาพสังคมและเศรษฐกิจในปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งสังคมเมืองทำให้พ่อแม่มีเวลาให้แก่ลูกน้อยลง จึงอาจทำให้เกิดความห่างเหิน ลูกอาจรู้สึกว่าถูกทอดทิ้ง เกิดความอึดอัด ซึ่งความรู้สึกเหล่านี้ศูนย์สุขวิทยาจิต (2523 : 4) รายงานว่าเกิดขึ้นได้แม้กระทั่งกับวัยรุ่นซึ่งเป็นวัยที่ต้องการอิสระ อาจเป็นตัวของตัวเอง ทั้งนี้เพราะถึงอย่างไรวัยรุ่นก็ยังต้องการ

ความอบอุ่นและข้อแนะนำบางประการจากพ่อแม่อยู่ ดังนั้นพ่อแม่จึงควรแสดงบทบาทของตนอย่างเหมาะสม ดังที่ทิพย์วรรณ นพวงศ์ ณ อยุธยา (2528:8-9) กล่าวว่าพ่อแม่ควรรู้จักการแสดงความรักอย่างถูกต้อง ให้ความอบอุ่น ดูแลเอาใจใส่ถามทุกข์สุขของลูกด้วยความเข้าใจแสดงความเป็นกันเองกับลูก เพื่อให้ลูกกล้าที่จะพูดคุยหรือปรึกษาปัญหาต่าง ๆ อย่างเปิดเผยตรงไปตรงมาจะได้ไม่เก็บปัญหาไว้ตามลำพัง แล้วแสวงหาทางออกด้วยการคบเพื่อนที่ไม่ดีหรือหันไปพึ่งสิ่งมอมเมา ยาเสพติดทั้งหลาย ซึ่งวิธีการดังกล่าวนี้ก็คือการสื่อสารในครอบครัวนั่นเอง เพราะการสื่อสารในครอบครัวได้มีผู้ให้ความหมายไว้ เช่น วิลลิส ตั้งคณานุรักษ์ (2537:123) กล่าวว่า การสื่อสารหมายถึงการมองตากัน การจับมือกัน การสัมผัส การอยู่ร่วมกัน และกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีการปฏิสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่กับลูกไม่ว่าจะเป็นการอบรมสั่งสอน การแสดงออกซึ่งความต้องการของเด็ก ตลอดจนการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นตามขั้นตอนของพัฒนาการตั้งแต่วัยเด็กจนถึงวัยรุ่นนั้น พ่อแม่จะต้องทำผ่านกระบวนการสื่อสารทั้งสิ้น

กล่าวกันว่ายุคนี้เป็นยุคของการสื่อสาร ระบบการสื่อสารจะนำพาข้อมูลต่าง ๆ ถึงกันจากซีกโลกหนึ่งไปสู่อีกซีกโลกหนึ่งในพริบตา ดังนั้นไม่ว่าจะอยู่จุดไหนมุมไหนของโลกก็สามารถสื่อสารถึงกันได้ นั่นคือระบบสื่อสารข้อมูลเป็นภาพเป็นเสียงหรือเป็นอักษรถึงกัน มนุษย์เราเจริญไปถึงระดับนั้นแล้วแต่น่าแปลกที่ว่าความซับซ้อนของระบบสื่อสารในบางเรื่อง เทคโนโลยีใด ๆ ก็ช่วยไม่ได้ โดยเฉพาะการสื่อความรู้สึกถึงกันระหว่างสมาชิกในครอบครัว ดังที่เสาวลักษณ์ พัวพัฒนกุล (2537 : 124-125) กล่าวว่าในปัจจุบันนี้การสื่อสารในครอบครัวไทยมีความรุนแรง ผู้ใหญ่มีความเครียดเด็กก็มีความเครียด แต่ผู้ใหญ่กลับนำความเครียดเหล่านั้นไปลงกับเด็กอีก ทำให้พูดกันไม่รู้เรื่องเพราะผู้ใหญ่ต้องการพูดฝ่ายเดียว สิ่งนี้เป็นสัญญาณอันตรายที่เราควรช่วยกันแก้ไข ลักษณะของการสื่อสารในครอบครัวไทยมักเป็นการสื่อสารทางเดียวคือพ่อแม่พูดฝ่ายเดียวเช่นบางครอบครัวพ่อแม่มีอำนาจมากจะทำอย่างไรจึงจะทำให้เกิดการสื่อสาร 2 ทางเพื่อให้เกิดคุณภาพในการสื่อสารกันระหว่างคนในครอบครัว คือ เราพูดไปแล้วเขารู้เรื่อง เข้าใจตรงกัน การสื่อสารในครอบครัวจะมีสิ่งหนึ่งที่เพิ่มขึ้นมานอกเหนือจากความเข้าใจกัน นั่นคือความรู้สึกพิเศษที่มาจากความรัก ความผูกพันที่มีต่อกันระหว่างพ่อ แม่ และลูก ซึ่งเป็นสายใยที่เพิ่มเข้ามานอกเหนือจากสิ่งที่เราต้องการจากการสื่อสารกัน ข้อสังเกตอีกประเด็นหนึ่งคือพ่อแม่ไม่ค่อยใช้ภาษาท่าทางกับลูก แต่ใช้การพูดแทนความรักซึ่งไม่เพียงพอ

พอทั้ง ๆ ที่การใช้ภาษาท่าทาง เช่น การสัมผัสโอบกอด จับมือ ทำให้ลูกรู้สึกมั่นคง
 ยงยุทธ วงศ์ภิรมย์ศานต์ (2537 : 19-22) แสดงทรรศนะว่าในสมัย
 ก่อนบทบาทของครอบครัวมีลักษณะแบ่งสรรหน้าที่กัน สมาชิกงานหาเงินมาเลี้ยง
 ครอบครัว ภรรยาดูแลบ้านดูแลลูก แต่สมัยนี้ไม่ได้ผูกพันด้วยหน้าที่แล้วเพราะทั้งสอง
 ฝ่ายต้องทำงานนอกบ้าน เพราะฉะนั้นสิ่งที่จะถูกพันกันได้อาจเป็นเรื่องของการพูด
 จาสื่อสารกัน ทั้งนี้เพราะความต้องการของครอบครัวไม่ได้อยู่ที่ต่างฝ่ายต่างทำหน้าที่
 ของตัวเอง แต่อยู่ที่ว่าได้มีความเข้าใจ สนิบสนุน ชื่นกันและกันและให้กำลังใจ
 กัน สิ่งเหล่านี้จะได้มาต้องมีการพูดจาสื่อสารกัน ดังคำกล่าวว่า "การสร้างสรรค์
 ครอบครัวให้อบอุ่นได้ต้องมีการพูดจาที่ดีต่อกัน" เพราะการพูดจาเป็นเรื่องที่สำคัญมาก
 เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นถ้าเรามีวิธีพูดจาที่ดีปัญหาก็จะไม่ใหญ่โต ขณะเดียวกันถ้าเราปล่อย
 ให้ปัญหาใหญ่มากขึ้นเรื่อย ๆ เราก็จะพูดจาทันที ๆ ไม่ได้ และถ้าสื่อสารกันในทางลบ
 ทำให้เกิดความรู้สึกว่าเราไม่มีค่า และทำให้ความผูกพันลดลง ดังนั้นวิธีการสื่อสารที่
 ดีที่สุดคือการบอกเจตจำนงของตนอย่างตรงไปตรงมา หรือบอกความต้องการของเรา
 และการพูดจาที่ดีต่อกันไม่ได้หมายถึงการใช้คำพูดอย่างเดียวเท่านั้น แต่ยังรวมถึง
 การใช้ภาษาท่าทางอีกด้วย วิลลิก ตั้งคณาธิกรักษ์ (2537:124) กล่าวว่าปัญหาการ
 สื่อสารระหว่างพ่อแม่ที่สื่อสารไม่รู้เรื่อง เด็กจะเป็นผู้รับเคราะห์ ถ้าพ่อแม่สื่อสารกัน
 อย่างไรลูกจะเป็นอย่างนั้น พ่อแม่ส่วนใหญ่ชอบพูดว่าไม่มีเวลาให้กับครอบครัว ไม่มี
 เวลาให้ลูก แต่จริง ๆ แล้วทุกคนต่างมีเวลาเท่า ๆ กัน ฉะนั้นต้องวางแผนหาเวลาให้
 กับตัวเองเพื่อครอบครัว

จากที่กล่าวมาทั้งหมดจะเห็นได้ว่า การสื่อสารในครอบครัวระหว่างพ่อ
 แม่กับลูกมีความสำคัญมาก เพราะเป็นกระบวนการส่งผ่านความรู้สึกและห่วงใย
 ของพ่อแม่ไปให้ลูกได้รับรู้ (สิริพร สิริยาภูล. 2534: 3) สอดคล้องกับที่ยงยุทธ
 วงศ์ภิรมย์ศานต์ (2537 : 125) กล่าวว่า ครอบครัวถือเป็นสถาบันแรกของเยาวชน
 ที่ต้องสัมผัสรับรู้การใช้ชีวิตการอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัว ถ้าครอบครัวใดเข้าใจหลัก
 พื้นฐานของการสื่อสารเพื่อเสริมสร้างความเข้าใจซึ่งกันและกัน เชื่อว่าครอบครัว
 เหล่านี้จะต้องสมบูรณ์ไปด้วยความสุขความอบอุ่นและเป็นหลักประกันได้ว่า เด็กคนใด
 ที่มีพื้นฐานจากครอบครัวที่ดีมีเหตุผล มีความรักให้กับอย่างจริงจังแล้ว เยาวชน
 เหล่านี้จะเป็นกำลังที่เข้มแข็งของประเทศชาติต่อไป แต่การสื่อสารในแต่ละครอบครัว
 อาจมีรูปแบบที่แตกต่างกันดังนั้นจึงควรศึกษาว่ารูปแบบการสื่อสารในครอบครัวซึ่ง
 ประกอบด้วย รูปแบบการสื่อสารที่มีทั้งเชิงบวกปริมาณมากและเชิงลบปริมาณมาก

รูปแบบการสื่อสารที่มีเชิงบวกปริมาณมากแต่เชิงลบปริมาณน้อย รูปแบบการสื่อสารที่มีเชิงบวกปริมาณน้อยแต่เชิงลบปริมาณมาก และรูปแบบการสื่อสารที่มีทั้งเชิงบวกและเชิงลบปริมาณน้อยลักษณะใดที่มีผลต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของเด็กและวัยรุ่นมากที่สุด

จุดมุ่งหมายของการศึกษา

1. เพื่อเปรียบเทียบ พฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านพฤติกรรมต่อผู้อื่นทางสังคมและพฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อมของเด็กและวัยรุ่นที่ได้รับรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวที่แตกต่างกัน
2. เพื่อศึกษาระดับของพัฒนาการของพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านพฤติกรรมต่อผู้อื่นทางสังคม และพฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อมของเด็กและวัยรุ่นที่มีเพศและสถานภาพทางการศึกษาแตกต่างกัน
3. เพื่อเปรียบเทียบพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านพฤติกรรมต่อผู้อื่นทางสังคมและพฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อมของเด็กและวัยรุ่นที่มีเพศแตกต่างกัน
4. เพื่อเปรียบเทียบพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านพฤติกรรมต่อผู้อื่นทางสังคมและพฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อมของเด็กและวัยรุ่นที่มีสถานภาพทางการศึกษาแตกต่างกัน
5. เพื่อเปรียบเทียบพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านพฤติกรรมต่อผู้อื่นทางสังคมและพฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อมของเด็กและวัยรุ่นที่มีเพศแตกต่างกันแต่ได้รับรูปแบบของการสื่อสารในครอบครัวแบบเดียวกัน
6. เพื่อเปรียบเทียบพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านพฤติกรรมต่อผู้อื่นทางสังคมและพฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อมของเด็กและวัยรุ่นที่มีสถานภาพทางการศึกษาแตกต่างกันแต่ได้รับรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวแบบเดียวกัน

ความสำคัญของการศึกษา

ผลการศึกษาเรื่องนี้จะทำให้ทราบพัฒนาการของพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านพฤติกรรมต่อผู้อื่นทางสังคมและพฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อมในเด็กและวัยรุ่นว่าอยู่ในขั้นใดและทำให้ทราบว่ารูปแบบการสื่อสารในครอบครัวแบบใดเหมาะสมต่อการพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านพฤติกรรมต่อผู้อื่นทางสังคมและพฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อมในเด็กและวัยรุ่น ทั้งนี้เพื่อเป็นข้อมูลให้ผู้ที่ เป็นและจะเป็นพ่อแม่ในอนาคตได้พึงสังวรนำไปใช้ให้เป็นประโยชน์ นอกจากนี้ยังใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในวิชาจิตวิทยาพัฒนาการได้

ขอบเขตของการศึกษา

1. ประชากร ในการศึกษาครั้งนี้ได้แก่ เด็กและวัยรุ่นที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษาปีที่ 6 มัธยมศึกษาปีที่ 3 มัธยมศึกษาปีที่ 6 และอุดมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานครที่อาศัยอยู่กับพ่อหรือแม่
2. กลุ่มตัวอย่าง ในการศึกษาครั้งนี้ได้แก่ เด็กและวัยรุ่นในเขตกรุงเทพมหานครที่อาศัยอยู่กับพ่อหรือแม่ทั้งได้มาโดย
 - 2.1 เป็นนักเรียนที่กำลังศึกษาอยู่ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดกรุงเทพมหานคร
 - 2.2 เป็นนักเรียนที่กำลังศึกษาอยู่ในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ของโรงเรียนในสังกัดกรมสามัญศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร
 - 2.3 เป็นนักเรียนที่กำลังศึกษาอยู่ในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดกรมสามัญศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร
 - 2.4 เป็นนักศึกษาที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับอุดมศึกษาชั้นปีที่ 2 ที่เป็นสถาบันจำกัดรับ สังกัดทบวงมหาวิทยาลัยในเขตกรุงเทพมหานคร
3. ตัวแปรที่ศึกษา
 - 3.1 ตัวแปรต้น
 - 3.1.1 รูปแบบการสื่อสารในครอบครัว แบ่งเป็น 4 แบบ คือ
 - 3.1.1.1 รูปแบบการสื่อสารที่มีทั้งเชิงบวกและเชิงลบในปริมาณมาก
 - 3.1.1.2 รูปแบบการสื่อสารที่มีเชิงบวกปริมาณมากแต่เชิงลบปริมาณน้อย
 - 3.1.1.3 รูปแบบการสื่อสารที่มีเชิงบวกปริมาณน้อยแต่เชิงลบปริมาณมาก
 - 3.1.1.4 รูปแบบการสื่อสารที่มีทั้งเชิงบวกและเชิงลบในปริมาณน้อย
 - 3.1.2 เพศ ได้แก่
 - 3.1.2.1 ชาย
 - 3.1.2.2 หญิง
 - 3.1.3 สถานภาพทางการศึกษา ได้แก่
 - 3.1.3.1 ประถมศึกษา
 - 3.1.3.2. มัธยมตอนต้น

3.1.3.3 มัธยมตอนปลาย

3.1.3.4 อุดมศึกษา

3.2 ตัวแปรตาม

3.2.1 พฤติกรรมเชิงจริยธรรม แบ่งเป็น 2 ด้าน คือ

3.2.1.1 พฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคม

3.2.1.2 พฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อม

นิยามปฏิบัติการ

1. การสื่อสารในครอบครัว หมายถึง พฤติกรรมที่พ่อแม่แสดงต่อลูกในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้แก่การให้ความรู้แก่ลูก การให้โอกาสได้แสดงความคิดเห็นและความรู้สึกต่าง ๆ การแก้ปัญหาส่วนตัวของลูกและการเปิดโอกาสให้ลูกร่วมแก้ปัญหาของสมาชิกอื่น ๆ ในครอบครัว การแก้ปัญหาความขัดแย้งระหว่างบุคคล การควบคุมพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์และเสริมแรงพฤติกรรมที่พึงประสงค์ การแสดงความรักต่อลูก การเล่นและการพักผ่อนหย่อนใจร่วมกัน

การสื่อสารในครอบครัวอาจเป็นไปได้ทั้งเชิงบวก เช่น การให้คำชมเชย การตั้งใจฟังลูกเล่าเรื่องต่าง ๆ หรือเชิงลบ เช่น การดุด่า การเฉยเมย ซึ่งพ่อแม่ในแต่ละครอบครัว อาจแสดงพฤติกรรมทั้งสองลักษณะดังกล่าวนี้ในปริมาณที่แตกต่างกันไป ดังนั้นจึงสามารถจำแนกรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวได้เป็น 4 แบบ ดังนี้

- 1.1 รูปแบบการสื่อสารที่มีทั้งเชิงบวกและเชิงลบในปริมาณมาก
- 1.2 รูปแบบการสื่อสารที่มีเชิงบวกปริมาณมาก แต่เชิงลบปริมาณน้อย
- 1.3 รูปแบบการสื่อสารที่มีเชิงบวกปริมาณน้อยแต่เชิงลบปริมาณมาก
- 1.4 รูปแบบการสื่อสารที่มีทั้งเชิงบวกและเชิงลบในปริมาณน้อย

การวัดการสื่อสารในครอบครัวจะวัดจากการรับรู้ของบุตรโดยใช้แบบวัดของสิริพร สิริยากุล (2534 : 95-99) ซึ่งประกอบด้วยข้อคำถาม 2 ลักษณะ ลักษณะหนึ่งจะเกี่ยวกับการสื่อสารเชิงบวกในครอบครัวส่วนอีกลักษณะหนึ่งจะเกี่ยวกับการสื่อสารเชิงลบในครอบครัว ในการพิจารณาว่าผู้ตอบคนใดได้รับการสื่อสารเชิงบวกและเชิงลบในปริมาณที่มากหรือน้อยนั้น ใช้ค่าเฉลี่ยของคะแนนจากข้อคำถามในแต่ละลักษณะเป็นเกณฑ์ในการแบ่ง เช่น ผู้ที่ได้คะแนนจากลักษณะทั้งสองสูงกว่าคะแนนเฉลี่ยของแต่ละลักษณะก็จัดว่าเป็นผู้ที่ได้รับรูปแบบการสื่อสารที่มีทั้งเชิงบวกและเชิงลบในปริมาณมาก (สิริพร สิริยากุล. 2534:8)

2. พฤติกรรมเชิงจริยธรรม หมายถึง พฤติกรรมด้านความรู้สึกและการกระทำที่บุคคลตัดสินใจแสดงออกในสถานการณ์แวดล้อมต่าง ๆ กัน จนเกิดเป็นกิจนิสัยและกลายเป็นบุคลิกภาพของบุคคลนั้น ซึ่งเป็นเครื่องแสดงความประพฤติและการปฏิบัติทางจริยธรรมความรู้สึกและการกระทำเหล่านี้สามารถประเมินได้ว่าอยู่ในระดับใดโดยใช้แบบวัดที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ซึ่งจะศึกษาพฤติกรรมเชิงจริยธรรม 2 ด้าน ได้แก่

2.1 พฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคม หมายถึง ความรู้สึกและการกระทำของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลแสดงออกเพื่อสังสรรค์โต้ตอบกับบุคคลหรือกลุ่มบุคคลอื่นซึ่งผ่านกระบวนการตัดสินใจของผู้กระทำแล้วว่าดี ถูกต้องสำหรับตนและควรทำในสถานการณ์หนึ่ง ๆ ประกอบด้วยพฤติกรรมย่อยที่ศึกษาคือ

2.1.1 การให้ความช่วยเหลือ หมายถึง การช่วยเหลือผู้ที่ประสบเคราะห์กรรมหรือผู้ยากไร้ ให้มีความเป็นอยู่ดีขึ้น

2.1.2 การบำเพ็ญประโยชน์ต่อชุมชน หมายถึง การให้ความช่วยเหลือแก่บุคคลหรือการอาสาพัฒนาชุมชนที่ตนอาศัยอยู่

2.1.3 การปฏิบัติต่อผู้อาวุโส หมายถึง การเคารพให้เกียรติหรือให้สิทธิพิเศษแก่ผู้อาวุโส

2.1.4 การเห็นใจ หมายถึง การเข้าใจและยอมรับความทุกข์ยากของผู้อื่น

2.1.5 ความล่าเอียงเนื่องจากสถานภาพทางเศรษฐกิจ หมายถึง การให้เกียรติ ยกย่อง หรือเกรงใจคนที่ร่ำรวยมากกว่าคนที่ไม่ร่ำรวย

2.1.6 การพูดปด หมายถึง การกล่าววาจาที่ไม่จริงเพื่อให้ตนเองพ้นผิดหรือแสดงว่าตนเป็นคนดี

2.1.7 การขาดระเบียบวินัย หมายถึง การกระทำที่ไม่เคารพต่อกฎของสังคม เช่น การใช้รถใช้ถนนตามความสะดวกโดยไม่ต้องเคร่งครัดต่อกฎจราจร

2.1.8 ความกตัญญูทดแทน หมายถึง การกระทำเพื่อตอบแทนผู้มีพระคุณแก่ตน

2.2 พฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อม หมายถึง ความรู้สึกและการกระทำที่บุคคลแสดงออกต่อพืช สัตว์ วัตถุ บรรยากาศ และพลังงาน โดยผ่านกระบวนการตัดสินใจของผู้กระทำแล้วว่าดี ถูกต้องและควรทำให้สถานการณ์หนึ่ง ๆ ประกอบด้วยพฤติกรรมย่อยที่ศึกษาคือ

2.2.1 การอนุรักษ์พืช หมายถึง การไม่ตัดไม้ทำลายป่า การปลูกพืชทดแทนและการไม่ถางป่าเพื่อทำไร่เลื่อนลอย

2.2.2 การอนุรักษ์แหล่งน้ำ หมายถึง การไม่ทิ้งสิ่งสกปรกลงในแม่น้ำลำคลอง การควบคุมโรงงานให้ทำน้ำให้สะอาดก่อนปล่อยทิ้งลงแหล่งน้ำ

2.2.3 การอนุรักษ์ดิน หมายถึง การไม่เผาหรือทำลายป่าไม่การปลูกพืชให้ถูกวิธี การไม่ทำไร่เลื่อนลอย การปลูกพืชคลุมดินเพื่อป้องกันการพังทลาย

2.2.4 การอนุรักษ์สัตว์ หมายถึง การไม่จับสัตว์ป่าหรือไม่ส่งเสริมการจับสัตว์ป่าด้วยการซื้อสัตว์ป่ามาเลี้ยง การไม่บริโภคหรือไม่ส่งเสริมการบริโภคเนื้อสัตว์ป่า การไม่ล่าสัตว์เพื่อเป็นเกมสกีฬา การจับสัตว์น้ำอย่างถูกวิธี

2.2.5 การอนุรักษ์พลังงาน หมายถึง การใช้พลังงานไฟฟ้าและน้ำอย่างประหยัด เช่น การปิดไฟดวงที่ไม่ใช้ การใช้หลอดไฟฟ้าชนิดประหยัดพลังงาน การไม่เปิดน้ำทิ้งไว้ขณะที่ไม่ต้องการใช้

2.2.6 การรักษาสภาพอากาศ หมายถึง การควบคุมการใช้เชื้อเพลิงประเภทที่ทำให้อากาศเป็นพิษ เช่น น้ำมันที่มีสารตะกั่ว การควบคุมโรงงานอุตสาหกรรมไม่ให้ปล่อยเขม่าหรือสารที่ทำให้อากาศเป็นพิษ การไม่เผาขยะมูลฝอย

2.2.7 การนำมาใช้ใหม่ หมายถึง การนำเอาทรัพยากรที่ใช้แล้วมาปรับปรุงหรือดัดแปลงเพื่อให้ประโยชน์ใหม่ เช่น การนำเศษพลาสติกกระป๋องน้ำอัดลมหรือภาชนะใส่อาหารมาประดิษฐ์เป็นอุปกรณ์ใช้ในบ้าน เช่น ทำเป็นกระถางต้นไม้ แจกัน เป็นต้น

พฤติกรรมเชิงจริยธรรมโดยทั่ว ๆ ไป และพฤติกรรมเชิงจริยธรรมที่ศึกษาทั้งด้านพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคมและพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อม สามารถวัดตามระดับขั้นของพัฒนาการได้ 5 ขั้น ดังนี้ คือ

1. ขั้นรับ (Receiving) เป็นขั้นที่บุคคลมีความรู้ลึกซึ้งรับรู้ต่อสิ่งเร้าที่มาปรากฏหรือมากระทบต่อประสาทสัมผัส ได้แก่ลักษณะหรือข้อความที่แสดงถึงพฤติกรรมในขั้นนี้ดังต่อไปนี้

1.1 แสดงถึงความสนใจต่อสิ่งของ ความคิด พฤติกรรม และเรื่องราว

1.2 แยกแยะความแตกต่างของสิ่งของ ความคิด พฤติกรรม และเรื่องราว

1.3 รับรู้ถึงลักษณะเฉพาะของสิ่งของ ความคิด พฤติกรรม และเรื่องราว (ทั้งสิ่งของ ความคิด พฤติกรรมและเรื่องราวเกี่ยวข้องกับสถานการณ์ที่ผูกพันกับจริยธรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง)

2. ขั้นตอนสนอง (Responding) เป็นขั้นที่บุคคลแสดงพฤติกรรมหรือมีปฏิกิริยาตอบสนองต่อสิ่งเร้า ได้แก่ลักษณะหรือข้อความที่แสดงถึงพฤติกรรมใน 2 ขั้นย่อย ๆ ดังต่อไปนี้

2.1 ขั้นตอบสนองตามคำสั่ง

2.1.1 ระบุถึงการจะปฏิบัติหรือการปฏิบัติตามคำสั่ง คำสอน คำแนะนำ กฎเกณฑ์ บทบาทและหน้าที่ นโยบาย (อันแสดงถึงการเชื่อฟังหรือคล้อยตาม)

2.2 ขั้นตั้งใจและพอใจตอบสนอง

2.2.1 แสดงออกถึงความตั้งใจปฏิบัติ (หรือจะปฏิบัติ)

2.2.2 ปฏิบัติด้วยการอาสาสมัคร

2.2.3 แสดงออกถึงความพึงพอใจ ความยินดี ความสนุกสนานที่ได้ปฏิบัติ

3. ขั้นเห็นคุณค่า (Valuing) เป็นขั้นที่บุคคลแสดงพฤติกรรมว่าเริ่มเห็นคุณประโยชน์ของสิ่งที่ตนรับรู้และสิ่งที่ตนตอบสนองแล้วว่าสิ่งใดมีค่า มีความหมายต่อเขาและสิ่งใดไม่มีค่า ไม่มีความหมายต่อเขาซึ่งจะแสดงออกด้วยพฤติกรรมต่าง ๆ ตามขั้นการพัฒนาย่อย ๆ 2 ขั้นคือ

3.1 ขั้นยอมรับคุณค่า

3.1.1 แสดงออกถึงการยอมรับ ความซาบซึ้ง ความชื่นชมต่อสิ่งของ ความคิดหรือการปฏิบัติ

3.1.2 แสดงการยกย่อง ชมเชยต่อการปฏิบัติ

3.1.3 มีความพยายามในการปฏิบัติให้บ่อยขึ้น

3.2 ขั้นแสดงความนิยมและการยึดมั่นในคุณค่าอย่างเปิดเผย

3.2.1 ให้การสนับสนุน การช่วยเหลือ การเข้าร่วมดำเนิน การ การเข้าไปมีบทบาทเกี่ยวกับการปฏิบัติที่สอดคล้องกับคุณค่าที่ยึดถือ

3.2.2 การเข้าร่วมในกลุ่มบุคคลที่มีสิ่งยึดถือคล้ายกัน

3.2.3 ปฏิบัติด้วยความเชื่อมั่น ความศรัทธาและความซื่อตรงต่อคุณค่าที่ยึดถือ

3.2.4 คัดค้านการปฏิบัติที่ไม่สอดคล้องกับคุณค่า และการปกป้องการปฏิบัติที่ตนเห็นคุณค่า

4. **ชั้นจัดระบบ (Organization)** เป็นชั้นที่บุคคลพยายามปรับตัวเองให้เข้ากับคุณลักษณะหรือพฤติกรรมที่เขายอมรับ และเห็นคุณค่านั้น ๆ โดยพยายามพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างค่านิยมที่บุคคลเห็นคุณค่าหลาย ๆ อย่างพร้อม ๆ กัน พยายามจัดลำดับค่านิยมต่าง ๆ ที่รับมาแล้วปรับตัวให้เข้ากับสิ่งต่าง ๆ ที่เขายอมรับ พฤติกรรมที่บุคคลแสดงออกในชั้นนี้ ได้แก่

4.1 แสดงออกโดยการเข้าร่วมกลุ่มอภิปราย ร่วมสร้างแนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมนั้น ๆ

4.2 แสดงออกถึงการวิเคราะห์ เปรียบเทียบ จัดลำดับค่านิยมให้เป็นระบบสอดคล้องกับสิ่งที่บุคคลยอมรับ แล้วนำไปใช้กับตัวเองหรือพยายามชักชวนให้ผู้อื่นยอมรับระบบนั้น

5. **ชั้นเกิดกิจนิสัย (Characterization)** เป็นชั้นที่บุคคลยึดถือระบบที่เป็นของตนเองแล้วปฏิบัติหรือยึดถือต่อไป จนเกิดเป็นการแสดงออกคือ

5.1 การแสดงออกอย่างสม่ำเสมอ คงเส้นคงวาในสถานการณ์ต่าง ๆ

5.2 การกระทำที่แสดงถึงการเกิดทุน เสียสละเพื่อยืนยันจริยธรรมที่บุคคลยึดมั่น

5.3 การเป็นที่ยอมรับของสังคมส่วนใหญ่ในคุณลักษณะของบุคคล เช่น การได้รับรางวัล ได้รับเกียรติยศหรือได้รับการกล่าวถึงในกลุ่มคนที่บุคคลเข้าเป็นสมาชิกในด้านใดหนึ่งโดยเฉพาะ

ทั้งนี้เพื่อความสะดวกในการวัดระดับพัฒนาการ ผู้วิจัยจึงกำหนดระดับขั้นของพัฒนาการเป็น 7 ขั้น คือ ขั้นรับ ขั้นตอนสนองตามคำสั่ง ขั้นตั้งใจ และพอใจตอบสนอง ขั้นยอมรับคุณค่า ขั้นแสดงความนิยมและยึดมั่นในคุณค่าอย่างเปิดเผย ขั้นจัดระบบ และชั้นเกิดกิจนิสัย

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. **เด็กและวัยรุ่น** หมายถึงนักเรียนและนักศึกษาที่อยู่ในวัยเด็กและวัยรุ่น ซึ่งกำลังศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาและอุดมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานครและอาศัยอยู่กับพ่อแม่

2. **สถานภาพทางการศึกษา** หมายถึง ระดับการศึกษาหรือระดับชั้นเรียนที่กลุ่มตัวอย่างกำลังศึกษาอยู่ขณะที่ทำการวิจัย ได้แก่ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ชั้นมัธยมปีที่ 3 ชั้นมัธยมปีที่ 6 และระดับอุดมศึกษาชั้นปีที่ 2

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในส่วนนี้จะนำเสนอเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยเรียงลำดับตามหัวข้อต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. ความหมายของการสื่อสารในครอบครัว
2. รูปแบบของการสื่อสารในครอบครัว
3. ความสำคัญของการสื่อสารในครอบครัว
4. ความหมายของจริยธรรมและพฤติกรรมเชิงจริยธรรม
5. ประเภทของพฤติกรรมเชิงจริยธรรม
6. ความสำคัญของพฤติกรรมเชิงจริยธรรม
7. พัฒนาการของพฤติกรรมเชิงจริยธรรม
8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารในครอบครัวและพฤติกรรมเชิงจริยธรรม

ความหมายของการสื่อสารในครอบครัว

การสื่อสาร (Communication) คือกระบวนการที่ความคิดหรือข่าวสาร ถูกส่งจากแหล่งสารไปยังผู้รับสารด้วยเจตนาที่จะเปลี่ยนพฤติกรรมบางประการของผู้รับสาร (มัทนา ไวทยะโกมล. 2539 : 11-12)

การติดต่อสื่อสาร หมายถึง กระบวนการของมนุษย์ ในการถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนความรู้ ความเข้าใจ ความรู้สึกนึกคิด ความต้องการและอารมณ์ระหว่างกัน เพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกันตามเนื้อหาที่ต้องการสื่อ (รัชนี้ ศุจิจันทร์รัตน์. 2531 : 2)

ส่วนการสื่อสารระหว่างบุคคล หมายถึง การสื่อสารที่บุคคลสองฝ่ายร่วมกระทำการโต้ตอบกัน ผลัดเปลี่ยนบทบาทในการเป็นผู้ส่งและรับสารกันไปเรื่อย ๆ จนกระทั่งบรรลุจุดมุ่งหมายในการสื่อสาร (สังคม ภูมิพันธ์. 2530 : 12)

จากนิยามดังกล่าวจะเห็นได้ว่าการสื่อสารในครอบครัวก็เป็นรูปแบบหนึ่งของการสื่อสารระหว่างบุคคล แต่จำกัดขอบเขตไว้เฉพาะสมาชิกในครอบครัวเท่านั้น อย่างไรก็ตาม คำว่า "การสื่อสาร" ยังมีความหมายค่อนข้างกว้าง เป็นนามธรรมและครอบคลุมพฤติกรรมหลาย ๆ อย่างทั้งการสื่อสารด้วยวาจา (Verbal Communication) และการสื่อสารอวัจนะ (Non-verbal Communica-

tion) เพื่อให้เข้าใจชัดเจนขึ้น การศึกษาถึงการสื่อสารภายในครอบครัวของบุคคลจึงจะกำหนดความหมายอยู่ในขอบเขตเป็นเพียง

1. การสื่อสารระหว่างบุคคล (Interpersonal Communication) คือการสื่อความหมาย ความเข้าใจ การถ่ายทอดข่าวสารต่าง ๆ จากบุคคลหนึ่งไปยังอีกบุคคลหนึ่งซึ่งในที่นี้คือระหว่างพ่อ แม่ ลูก

2. พฤติกรรมการสื่อสาร คือการแสดงออกของพ่อแม่ในรูปของการอบรมสั่งสอน (Instruction) การแนะนำ (Advise) ด้วยคำพูด คำสอนและการแสดงตนให้เป็นแบบอย่างหรือเป็นที่ประจักษ์ (Modeling) (มันทนา ไวยะโกมล. 2529 : 12)

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาการสื่อสารระหว่างพ่อแม่และลูก จึงได้กำหนดนิยามของการสื่อสารในครอบครัว หมายถึง พฤติกรรมที่พ่อแม่แสดงต่อลูก ในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้แก่ การให้ความรักลูก การให้โอกาสลูกได้แสดงความคิดเห็นและความรู้สึกต่าง ๆ การแก้ปัญหาส่วนตัวของลูกและการเปิดโอกาสให้ลูกร่วมแก้ปัญหาของสมาชิกอื่น ๆ ในครอบครัว การแก้ปัญหาคความขัดแย้งระหว่างบุคคล การควบคุมพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์และเสริมแรงพฤติกรรมที่พึงประสงค์ การแสดงความรักต่อลูก การเล่นและการพักผ่อนหย่อนใจร่วมกัน

รูปแบบของการสื่อสารในครอบครัว

มันทนา ไวยะโกมล (2529 : 11-12) แสดงทรรศนะเกี่ยวกับรูปแบบของการสื่อสารในครอบครัว (Family Communication Patterns) โดยพิจารณาค่าที่เกี่ยวข้องเป็นแนวคิดคือ

แบบ รูปแบบหรือแบบแผน (Pattern) หมายถึง พฤติกรรม การประพฤติปฏิบัติที่กระทำซ้ำ ๆ จนเกิดเป็นลักษณะที่ชัดเจน แน่นนอน มีแนวโน้มที่สามารถทำนายได้

การสื่อสาร (Communication) คือกระบวนการที่ความคิดหรือข่าวสาร ถูกส่งจากแหล่งไปยังผู้รับสารด้วยเจตนาที่จะเปลี่ยนพฤติกรรมบางประการของผู้รับสาร

ครอบครัว (Family) คือความสัมพันธ์ที่แสดงออกโดยสื่อบุคคลในครอบครัวเดียวกัน ซึ่งในที่นี้คือระหว่างพ่อแม่(หรือผู้ปกครอง) กับลูก เป็นการพิจารณาในระดับบุคคล (Individual) ที่เริ่มดำเนินมาและเป็นไปในช่วงวัยเด็กหรือจนกระทั่งเติบโตเป็นผู้ใหญ่

ดังนั้นจึงอาจสรุปได้ว่า รูปแบบการสื่อสารภายในครอบครัวของบุคคล หมายถึง รูปแบบหรือลักษณะของพฤติกรรมการสื่อสารภายในครอบครัวระหว่างพ่อแม่ (หรือผู้ปกครอง) กับลูก ซึ่งรูปแบบหรือลักษณะพฤติกรรมดังกล่าวแสดงออก โดยวิธีการอบรมสั่งสอนของพ่อแม่ที่มีต่อลูกในช่วงวัยเด็กจนกระทั่งเติบโตเป็นผู้ใหญ่

พฤติกรรมการสื่อสารในครอบครัวมีหลายลักษณะ ไม่ว่าจะเป็นการพูดคุยติดต่อกันโดยทั่วไป การปรึกษาหารือ การแนะนำ การอบรมสั่งสอน การตักเตือน ดังได้กล่าวมาแล้ว แต่ในความหมายของลักษณะพฤติกรรมที่ก่อให้เกิดเป็น "แบบ" ของการสื่อสารคือความบ่อยครั้งของพฤติกรรมการสื่อสารระหว่างพ่อแม่ ลูก โดยพิจารณาจากการให้คำแนะนำอบรมสั่งสอนที่ผ่านพ้นมาในช่วงชีวิตของบุคคล

การแบ่งรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวเป็น 2 ลักษณะ ตามแนวคิดของ แมคเลอด และแชฟฟี (McLeod and Chaffee)

พฤติกรรมการสื่อสารภายในครอบครัวที่พิจารณาจากวิธีการอบรมสั่งสอน การให้คำแนะนำตักเตือนของพ่อแม่ที่มีต่อลูกนั้น เป็นผลรวมของการเน้นย้ำ ยึดถือ หรือไม่ยึดถือ 2 แนวทางหรืออาจจะเรียกว่ามีแนวโน้มในการให้ความสำคัญใน 2 ทิศทางที่ตรงกันข้าม ซึ่งก่อให้เกิดเป็นลักษณะของพฤติกรรมการสื่อสารหรือแบบแผนความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในครอบครัวเป็น 2 ลักษณะใหญ่ ๆ เบื้องต้น ดังที่นักวิจัยทางการสื่อสารได้ศึกษาไว้ดังนี้

1. รูปแบบการติดต่อสื่อสารที่ยึดถือแบบแผนของสังคมเป็นหลัก (Socio-Oriented Communication) คือแบบของความสัมพันธ์ในการติดต่อสื่อสารระหว่างพ่อแม่ ลูก ที่ยึดถือสังคม แบบแผนหรือประเพณีเป็นแนวทาง ซึ่งก่อให้เกิดเป็นการติดต่อสื่อสารภายในครอบครัว ที่พยายามคงไว้ซึ่งความสามัคคีกลมเกลียว ความสัมพันธ์ระหว่างกันที่สอดคล้อง ไม่ขัดแย้งหรือโต้เถียงคล้อยตามกันระหว่างพ่อแม่กับลูก การอบรมสั่งสอนของพ่อแม่กับลูกจะเน้นให้ลูกไม่ต่อล้อต่อเถียง หลีกเลี่ยงความขัดแย้งทั้งหลายที่จะเกิดขึ้น สะกดกลั่น ระวังอารมณ์โกรธ และพยายามให้หลีกเลี่ยงความยุ่งยากหรือปัญหาทั้งหลาย

2. รูปแบบการติดต่อสื่อสารที่ยึดถือแนวความคิดเป็นหลัก (Concept-Oriented Communication) คือแบบของความสัมพันธ์ในการติดต่อสื่อสารระหว่างพ่อแม่ ลูก ที่ยึดถือเรื่องของแนวความคิด ความเป็นไปได้ ข้อเท็จจริง หรือความถูกต้องในเนื้อหา (Content) ที่สื่อสารกันนั้นเป็นหลัก ซึ่งในสภาพการสื่อสารภายในครอบครัวที่มีแนวทางเช่นนี้ เด็กหรือลูก ๆ จะได้รับการสนับสนุนให้กำลังใจหรืออบรมจากพ่อแม่ให้รู้จักแสดงความคิดเห็นของตนเองออกมาอย่างเปิดเผย

เผย ขณะเดียวกันก็ให้ยอมรับฟังความคิดเห็น ความเชื่อของผู้อื่นด้วย ให้รู้จักมองอะไรรอบคอบอย่างใช้วิจารณญาณทั้งสองด้าน และให้รู้จักมีส่วนร่วมหรือเข้าไปมีส่วนในการแสดงความคิดเห็นร่วมกับคนอื่น ๆ แม้จะมีความขัดแย้งไม่ลงรอยกัน หรือมีความคิดเห็นไม่ตรงกันก็ตาม

พฤติกรรมการสื่อสารใน 2 แนวทางนี้เป็นลักษณะที่ตรงกันข้ามเหมือนอยู่คนละหัวของปลายไม้ 2 ด้าน ซึ่งในทางปฏิบัติจริง ๆ แล้ว พฤติกรรมการสื่อสารภายในครอบครัวระหว่างพ่อ แม่ ลูกนั้น อาจไม่มีลักษณะเด็ดขาดชัดเจนไปทางหัวใดหัวหนึ่งเพียงอย่างเดียว แต่จะมีการผสมผสานระหว่างลักษณะทั้ง 2 แบบ ซึ่งก่อให้เกิดเป็นลักษณะของการสื่อสาร 4 แบบได้แก่

แบบที่ 1 การสื่อสารภายในครอบครัวแบบอิสระ (Laisser Faire) คือลักษณะพฤติกรรมการสื่อสารภายในครอบครัวระหว่างพ่อ แม่ ลูกนั้น ไม่ได้เน้นหรือยึดถือทั้ง Socio-Oriented และ Concept-Oriented อย่างมากคือเป็นไปอย่างอิสระเสรี ไม่มีกรอบหรือแนวทางที่เป็นแบบอย่างว่าลูกจะต้องเชื่อฟัง คล้อยตามความคิดเห็นหรือทัศนคติของพ่อ แม่ หรือห้ามไม่ให้โต้เถียงขัดแย้งในขณะเดียวกันเด็กจะไม่ได้รับคำแนะนำหรือสนับสนุนจากพ่อแม่ให้กล้าเปิดเผยตัวเองหรือกล้าแสดงความคิดเห็นต่าง ๆ ด้วย

แบบที่ 2 การสื่อสารในครอบครัวแบบเน้นการเคารพเชื่อฟังผู้ใหญ่ (Protective) คือรูปแบบการสื่อสารที่ให้ความสำคัญกับสังคม ประเพณีที่ยึดถือปฏิบัติซึ่งปลูกฝังกันมาเป็นลำดับแรก ในขณะที่ยึดถือหรือให้ความสำคัญต่อเรื่องของความคิด ความถูกต้องของเนื้อหาและข้อเท็จจริงที่สื่อความกันนั้นเป็นอันดับรองลงไป การสื่อสารในลักษณะนี้จะแสดงให้เห็นได้จากการที่เด็กจะถูกสอนให้เชื่อฟัง คล้อยตามผู้ใหญ่ เพื่อที่จะอยู่ร่วมกันในครอบครัวหรือติดต่อสัมพันธ์กับผู้อื่นได้เป็นอย่างดีและราบรื่น เด็กจะถูกสอนไม่ให้แสดงความคิดเห็นขัดแย้งโต้เถียง แม้ในความคิดของตนเองจะไม่เห็นด้วยหรือคิดว่าไม่ถูกต้องก็ตาม

แบบที่ 3 การสื่อสารภายในครอบครัวแบบสนับสนุนความคิดของเด็กเป็นหลัก (Pluralistic) คือรูปแบบการสื่อสารที่ให้ความสำคัญในการให้เด็กรู้จักพัฒนาความคิดเห็นที่เป็นของตัวเองและการแสดงออก แม้ความคิดเหล่านั้นจะแตกต่างกัน ลักษณะที่สังเกตได้ก็คือเด็กจะถูกอบรมสั่งสอนให้รู้จักมีแนวความคิดใหม่ ๆ และกล้าที่จะแสดงออกโดยการอภิปราย ถกเถียงในประเด็นเรื่องราวต่าง ๆ ในสถานการณ์รอบตัวกับบุคคลอื่น ๆ รู้จักกล้าตัดสินใจด้วยตนเองโดยไม่ต้องกลัวว่าความคิดเห็นที่ขัดแย้งไม่ตรงกับของพ่อแม่ นั้นจะทำให้พ่อแม่ไม่พอใจหรือเป็นสิ่งที่ไม่ควรกระทำและโดยไม่ต้องห่วงพะวงยึดติดอยู่กับสังคม ความเชื่อ คำ

นิยม ประเพณีมากนัก คือให้ความสำคัญกับการเชื่อฟังผู้ใหญ่ การคล้อยตาม ความสามัคคีกลมเกลียวเป็น เรื่องรองลงไป

แบบที่ 4 การสื่อสารในครอบครัวแบบประนีประนอม (Consensual) มีลักษณะพฤติกรรมการสื่อสารที่เน้นย้ายึดถือหรือให้ความสำคัญทั้งการติดต่อสื่อสารที่ยึดถือแบบแผนของสังคมเป็นหลัก และการติดต่อสื่อสารที่ยึดถือแนวความคิดเป็นหลัก กล่าวคือ เรื่องของสังคม ประเพณีและแบบแผนที่ยึดถือปฏิบัติ พลุกพึงกันมากก็เน้นย้าให้ความสำคัญในขณะเดียวกันก็ไมละเลยที่จะให้ความสำคัญกับการสอนให้เด็กรู้จักพัฒนาความคิดเห็นที่เป็นของตัวเองและการแสดงออก แม้ความคิดเหล่านี้จะแตกต่างกันก็ตาม (มีทนา ไวกยะโกมล. 2529 : 13-15)

การแบ่งรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวตามแนวคิดของเดวิด แคนเทอร์ และวิลเลียม เลร์ (David Kantor และ William Lehr)

แคนเทอร์ (Kantor) และเลร์ (Lehr) ผู้เชี่ยวชาญการศึกษาวิจัยในสาขาการสื่อสารในครอบครัวได้แบ่งคุณลักษณะหรือแบบวิธีการสื่อสารในครอบครัวออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ การสื่อสารในครอบครัวแบบปิด (Closed Family Communication) การสื่อสารในครอบครัวแบบเปิด (Open Family Communication) และการสื่อสารในครอบครัวแบบปล่อย (Random Family Communication) แต่ละแบบมีข้อดีและข้อเสียในตัวเองและอาจเป็นแบบวิธีสร้างสรรค์หรือไม่ก็ได้ ขึ้นอยู่กับการเลือกสรรมาใช้ในแต่ละสถานการณ์ (อิรินันท์ อนวัชศิริวงศ์. 2533 : 576-578)

การสื่อสารในครอบครัวแบบปิด หมายถึงแบบวิธีการเลือกสรรในครอบครัวที่เข้มงวด มีการวางระเบียบกฎเกณฑ์อย่างรัดกุม ผู้ที่กำหนดกฎเกณฑ์คือผู้ที่มีอำนาจสูงสุดซึ่งมักจะ ได้แก่ พ่อ ผู้ที่กำหนดกฎเกณฑ์จะเป็นผู้ให้คำแนะนำและควบคุมกิจกรรมต่าง ๆ ของครอบครัว ประเด็นของการสนทนาและข้อมูลข่าวสารที่ผ่านสื่อต่าง ๆ เข้ามาจะต้องถูกกลั่นกรองด้วยข้อจำกัดต่าง ๆ เพื่อให้เป็นไปตามบรรทัดฐานของครอบครัว ซึ่งจะกำหนดว่าอะไรบ้างที่สมาชิกควรจะได้ประสบพบเห็นและอะไรบ้างที่ไม่ควร ในครอบครัวแบบนี้เด็กที่อ่านหนังสือง่ายจะได้รับรางวัลเป็นสิ่งตอบแทน ในทางตรงกันข้ามก็ใช้การลงโทษสำหรับเด็กที่ไม่เชื่อฟังผู้ใหญ่ เรื่องของเวลามักเป็นสิ่งที่เห็นได้ชัดในครอบครัวแบบนี้ว่ามีการวางระเบียบ เช่นจะต้องกลับถึงบ้านไม่เกิน 17.00 น. จะต้องเข้านอนก่อน 22.00 น. ข้อความที่ผู้ใหญ่มักพูดกับเด็กในครอบครัวแบบนี้ได้แก่ข้อความในทำนองชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของเกียรติยศวงศ์ตระกูล

ข้อดีของครอบครัวแบบปิดคือครอบครัวแบบนี้มักจะแก้ไขสถานการณ์ที่ยุ่ง-ยากได้โดยอาศัยวิธีการเชิงอำนาจนิยมซึ่งมีคุณประโยชน์หลายประการ ประการแรกการใช้อำนาจนิยมมักจะมุ่งเน้นให้เกิดประสิทธิผล ประการที่สองวินัยและการควบคุมพฤติกรรมสามารถให้ความรู้สึกมั่นคงและปลอดภัยแก่สมาชิกได้เป็นอย่างดี ในกรณีที่สมาชิกประพฤติตามครรลองของกฎระเบียบ ประการที่สามคือการใช้ทรัพยากรในครอบครัวแบบนี้มักจะมีการจัดสรรอย่างรอบคอบ ไม่ปล่อยให้แต่ละคนทำอะไรตามอำเภอใจ ส่วนข้อเสียของครอบครัวแบบปิดคือทำให้บุตรหลานไม่มีอิสระอย่างเต็มที่ ปิดกั้นตนเองจากโลกภายนอก ดำเนินกิจวัตรประจำวันอย่างเต็มไปด้วยข้อกำหนด

การสื่อสารในครอบครัวแบบเปิด หมายถึงแบบวิธีการสื่อสารในครอบครัวที่สมาชิกแต่ละคนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจความเป็นไปต่าง ๆ ภายในครอบครัวสูง แต่ละคนมีบทบาทค่อนข้างมากและมีความยืดหยุ่นสูง แม้ว่าโดยปกติแล้วพ่อแม่จะมีอำนาจในบ้านมากกว่าลูกแต่ก็มีบทบาทเฉพาะที่จำเป็น กฎระเบียบของครอบครัวเป็นสิ่งที่ผ่อนผันและเปลี่ยนแปลงได้ง่าย เช่น เวลาาร่วมรับประทานอาหารเย็นอาจเปลี่ยนแปลงโดยการตัดสินใจของคนส่วนใหญ่ในบ้านหรือบางคนอาจไม่มารับประทานอาหารเย็นที่บ้านก็ได้ ประเด็นต่าง ๆ เป็นเรื่องที่พูดคุยถกเถียงกันได้ การโน้มน้าวใจเป็นวิธีการที่พ่อแม่มักใช้ได้ผลดีกว่าการแสดงอิทธิพลเหนือลูก ทุกคนมีสิทธิ์โน้มน้าวใจสมาชิกคนอื่น ๆ ให้ทำสิ่งที่ตนต้องการ แม้ว่าโดยปกติพ่อแม่จะเป็นหัวหน้าครอบครัวมีอำนาจในการจัดการต่าง ๆ ภายในบ้านแต่โครงสร้างของอำนาจก็ไม่ได้เป็นไปอย่างตายตัว แต่ละคนมีสิทธิ์ที่จะเสนอ ร่วมตัดสินใจและดำเนินการได้ครอบครัวแบบนี้มีการติดต่อสื่อสารกับบุคคลภายนอกมาก พร้อมกันนั้นก็รับเอาอิทธิพลจากภายนอกอยู่เสมอ ไม่มีการสะกิดกันข้อมูลข่าวสารจากสื่อต่างๆ ที่หลั่งไหลมาสู่ครอบครัวเหมือนครอบครัวแบบปิด

ข้อดีของครอบครัวแบบเปิด คือสมาชิกแต่ละคนมีสิทธิ์ที่จะรับความต้องการของตนเองให้เข้ากับครอบครัว เพราะใช้วิธีการสื่อสารเพื่อโน้มน้าวใจและยืดหยุ่นซึ่งกันเป็นสำคัญ แต่ละคนสามารถมีอิทธิพลต่อครอบครัวได้ ครอบครัวแบบเปิดให้โอกาสแก่บุคคลในการเจริญเติบโตสูงทั้งทางด้านอารมณ์ สังคม และสติปัญญา อย่างไรก็ตามข้อเสียของครอบครัวประเภทนี้ก็มี ได้แก่การมีสภาพที่ง่ายต่อการแตกแยก ขาดความปรองดองกันและต่างก็ยึดมั่นในความคิดเห็นของตน เมื่อมีข้อขัดแย้งขึ้นสมาชิกในครอบครัวมักมีทัศนคติที่จะเอาชนะกัน การหวังที่จะอาศัยเสียงเกินกว่ากึ่งหนึ่งนั้นพอจะเป็นไปได้ แต่ที่หวังจะให้ทุกคนเห็นพ้องต้องกันเป็นเอกฉันท์นั้นเป็นไปได้ยาก

การสื่อสารในครอบครัวแบบปล่อย หมายถึงแบบวิธีการสื่อสารในครอบครัวที่สมาชิกแต่ละคนสามารถทำอะไรตามที่ตนต้องการได้ กฎระเบียบต่าง ๆ มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ การอยู่ร่วมกันของสมาชิกในครอบครัวแบบนี้ เป็นไปตามสบายในแบบฉบับของแต่ละคน เรื่องที่แต่ละคนสนใจมักเป็นเรื่องในปัจจุบัน ไม่มีเป้าหมายระยะยาวสำหรับอนาคต การใช้ทรัพยากรหรือการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ในครอบครัวแบบนี้มักเป็นไปเพื่อจัดการกับปัญหาเฉพาะหน้า ครอบครัวแบบนี้ติดต่อสื่อสารกับบุคคลภายนอกสูง และรับอิทธิพลจากภายนอกมากน้อยตามอัธยาศัยของสมาชิกแต่ละคน ความเป็นอยู่เป็นไปตามความพอใจของแต่ละคน เช่น ในขณะที่คนอื่น ๆ นอนหลับอาจจะมียางคนทำงานหรือรับประทานอาหาร เวลาอาหารแต่ละมื้อไม่คงที่ ขึ้นอยู่กับการจัดการในชีวิตประจำวันของสมาชิกแต่ละคนในสภาพการณ์ที่ทำอะไรตามสบาย หากเมื่อใดที่ดำเนินไปอย่างราบรื่น เมื่อนี้ก็จะมองเห็นว่าครอบครัวแบบนี้ให้โอกาสแก่บุคคล ที่จะดำเนินชีวิตอย่างมีเสรีภาพสร้างสรรค์ แต่หากเมื่อใดที่ดำเนินไปอย่างขรุขระลึกลับก็จะมองเห็นว่าครอบครัวแบบนี้เป็นหนทางไปสู่ความแตกร้างได้ง่าย เด็ก ๆ อาจจะถูกละเลยพลละเลย ไม่ได้รับการเอาใจใส่อย่างเพียงพอ

การแบ่งประเภทของการสื่อสารโดยพิจารณาช่องทางในการสื่อสารเป็นเกณฑ์

ถ้าพิจารณาโดยใช้ช่องทางในการสื่อสารเป็นเกณฑ์จะสามารถแบ่งการสื่อสารได้ 2 ประเภท (สังคม ภูมิพันธ์. 2530:18)

1. การสื่อสารเชิงวจนะ (Verbal Communication) คือการสื่อสารที่ใช้ภาษาพูดในการติดต่อ

2. การสื่อสารเชิงอวัจนะ (Non-verbal Communication) คือการสื่อสารที่ไม่ออกเสียงเป็นถ้อยคำ แต่มีลักษณะเป็นภาษาที่แอบแฝงอยู่ในถ้อยคำนั้น เช่น น้ำเสียง การเน้นเสียง จังหวะของการพูดและการหยุดพูด นอกจากนี้ยังหมายถึงความถึงกริยาท่าทาง การเคลื่อนไหว การใช้สีหน้าหรือสายตา รวมตลอดไปถึงสิ่งอื่น ๆ ที่เข้ามาเกี่ยวข้องในการแปลความหมายของมนุษย์ด้วย เช่น ระยะห่างที่กำหนดไว้สำหรับคนแปลกหน้าหรือคนใกล้ชิด เป็นต้น

การสื่อสารทั้ง 2 ประเภทนี้ต่างก็มีความสำคัญต่อการสื่อสารระหว่างบุคคลดังที่แมคครอสกี (อูรุณีประภา หอมเศรษฐี. 2528 : 121; อ้างอิงมาจาก Mc Croskey. 1971) พบว่าการสื่อความหมายโดยการคุยกันต่อหน้า ใช้ภาษาพูดเพียงร้อยละ 35 ที่เหลือเป็นการสื่อสารโดยไม่ใช้ภาษาพูดและนักวิชาการได้

ได้วิเคราะห์พบว่าภาษาทั้ง 2 ประเภทนี้มีความสัมพันธ์กันถึง 5 ลักษณะด้วยกัน

1. ซ้ำกัน หมายถึงการแสดงออกในเชิงอวัจนที่ทำให้เกิดความหมายซ้ำกับคำพูด เช่น พยักหน้าพร้อมกับพูดว่า "ใช่"
2. แย้งกัน หมายถึงการแสดงออกในเชิงอวัจนที่แย้งกับคำพูด เช่น ชมว่า "สวย" โดยไม่ได้หันมามองดูเลย
3. แทนกัน หมายถึงการที่อวัจนภาษาทำหน้าที่แทนวัจนภาษาโดยสิ้นเชิง เช่น เมื่อพระภิกษุรับนิมนต์
4. เสริมกัน หมายถึงการที่อวัจนภาษาทำหน้าที่เพิ่มหรือเสริมน้ำหนักให้แก่คำพูด โดยเฉพาะคำพูดที่ผู้ใช้ต้องการแสดงอารมณ์หรือแสดงภาพให้เห็นจริง ซึ่งอาจทำได้โดยใช้การแสดงออกบนใบหน้าและดวงตา เป็นต้น ในทำนองเดียวกันบางที่วัจนภาษาก็ช่วยเสริมความชัดเจนให้แก่อวัจนภาษาได้ด้วย
5. เน้นกัน หมายถึงการใช้อวัจนภาษาช่วยเน้นจุดสำคัญที่ต้องการสื่อ ซึ่งอาจทำได้โดยการบังคับเสียงให้ดังขึ้นกว่าเดิม การเคลื่อนไหวมือและแขน การเคลื่อนไหวศีรษะ เป็นต้น

การวิจัยครั้งนี้พิจารณาการสื่อสารในครอบครัว ซึ่งอาจเป็นไปได้ทั้งเชิงบวก เช่น การให้คำชมเชย การตั้งใจฟังบุตรเล่าเรื่องต่าง ๆ หรือเชิงลบ เช่น การดุด่า การเฉยเมย ซึ่งเป็นการสื่อสารทั้งที่เป็นพฤติกรรมทางวาจา (วัจนภาษา) และกริยาท่าทาง (อวัจนภาษา) ควบคู่กันไป โดยพิจารณาปริมาณที่พ่อแม่ในแต่ละครอบครัว อาจแสดงพฤติกรรมทั้งสองลักษณะดังกล่าวนี้ในปริมาณที่แตกต่างกันไป ดังนั้นจึงแบ่งรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวได้เป็น 4 แบบ ดังนี้

1. รูปแบบการสื่อสารที่มีทั้งเชิงบวกและเชิงลบในปริมาณมาก
2. รูปแบบการสื่อสารที่มีเชิงบวกปริมาณมาก แต่เชิงลบปริมาณน้อย
3. รูปแบบการสื่อสารที่มีเชิงบวกปริมาณน้อย แต่เชิงลบปริมาณมาก
4. รูปแบบการสื่อสารที่มีทั้งเชิงบวกและเชิงลบในปริมาณน้อย

ความสำคัญของการสื่อสารในครอบครัว

ครอบครัวคือระบบของกฎระเบียบสัมพันธ์ที่มีการจัดระเบียบ สมาชิกที่ประกอบกันเป็นครอบครัวมีความสัมพันธ์กันที่ปรากฏให้เห็นโดยชัดแจ้ง ประกอบด้วยสมาชิกตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ไม่จำกัดขนาดแต่โดยปกติแล้วจะประกอบไปด้วยพ่อแม่กับลูกอย่างน้อย 1 คน ซึ่งอาศัยอยู่ร่วมกันเป็นระยะเวลายาวนานพอสมควร

และมีการสร้างความคิดค้นต่าง ๆ ร่วมกันโดยผ่านกระบวนการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารกันเป็นระยะเวลานาน หน่วยของครอบครัวจะมีการจัดระเบียบในแง่ที่สมาชิกในครอบครัวมักจะมีบทบาทจำเพาะได้แก่การเป็นพ่อ แม่ ลูกสาว พี่ชาย น้องสาว ฯลฯ พฤติกรรมการสื่อสารระหว่างสมาชิก และการตอบสนองต่อปฏิสัมพันธ์ของสมาชิกคนอื่น ๆ จะมีแนวทางเฉพาะสอดคล้องกับแต่ละบทบาท แนวทางของพฤติกรรมการสื่อสารระหว่างกันนี้เป็นสิ่งที่คาดคะเนได้ เมื่อพิจารณาอย่างง่าย ๆ ครอบครัวหมายถึงบ้านหรือการมีที่อยู่อาศัยร่วมกันประการหนึ่งกับมีปัจจัยบริบทร่วมกันอีกประการหนึ่ง โดยบุคคลที่อยู่ร่วมกันจะประกอบไปด้วยพ่อ แม่ ลูก เป็นแกน อาจจะมีเพียงเท่านี้ที่เรียกว่าครอบครัวเดี่ยว (Nuclear Family) หรืออาจจะมีสมาชิกอื่น ๆ เช่น เขย สะใภ้ หลาน ที่เรียกว่าครอบครัวขยาย (Extended Family) ก็ได้ ทั้งนี้สมาชิกในครอบครัวมีความสัมพันธ์กันทางสายโลหิตและมีความรู้สึกผูกพันกันโดยผ่านพฤติกรรมการสื่อสาร

อิริกันท์ อนุวัชศิริวงศ์ (2533: 570) กล่าวว่าครอบครัวเป็นกลุ่มปฐมภูมิที่เป็นพื้นฐานเก่าแก่ที่สุดของมนุษยชาติ คุณภาพชีวิตของบุคคลขึ้นอยู่กับพฤติกรรมการสื่อสารในครอบครัวอย่างมาก ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในครอบครัว มักเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับคุณภาพของการสื่อสารภายในครอบครัว ประสิทธิภาพการอบรมเลี้ยงดูในครอบครัวของแต่ละบุคคล จะส่งผลต่อคุณภาพของบุคคลนั้นมากกว่าการสื่อสารจากประสบการณ์อื่น ๆ ในชีวิต ในขณะที่มีสารต่าง ๆ มากมายสำหรับถ่ายทอดแก่กันระหว่างสมาชิกในครอบครัวนั้นมิจกกรรมการสื่อสาร (Communication Activity) หลายแบบที่สมาชิกในครอบครัวมีส่วนร่วมในการประพฤติปฏิบัติกิจกรรมการสื่อสารเหล่านี้ได้แก่การที่ครอบครัวทำหน้าที่เป็นเสมือนห้องเรียน ศาลสภา คณะกรรมการสโมสรและกลุ่มพัฒนาตนเอง ดังนั้นการสื่อสารจึงเป็นกระบวนการสำคัญของสมาชิกในครอบครัวที่ต้องเรียนรู้ดังที่ศักดิ์ดา ปั่นแห่งเพชร (2520: 3) กล่าวว่า การสื่อสารเป็นเรื่องสำคัญที่พ่อแม่ต้องเรียนรู้ กล่าวคือพ่อแม่จำเป็นต้องสร้างทักษะในการส่งและการรับสารสื่อ ทั้งนี้เพราะในกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีการปฏิสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่กับเด็กไม่ว่าจะเป็นการอบรมสั่งสอน การแสดงออกซึ่งความต้องการของเด็กตลอดจนการแก้ไขปัญหาดังต่าง ๆ ของเด็กที่เกิดขึ้นตามขั้นตอนของพัฒนาการตั้งแต่วัยเด็กจนถึงวัยรุ่นนั้น พ่อแม่จะต้องกระทำผ่านกระบวนการสื่อสารทั้งสิ้น และสอดคล้องกับแนวคิดของพรรณทิพย์ ศิริวรรณบศย์ (2530 : 59) ซึ่งกล่าวว่าถ้าพ่อแม่ไม่สามารถสื่อสารกับลูกได้อย่างมีประสิทธิภาพก็จะประสบความล้มเหลวในการอบรมเลี้ยงดู จึงกล่าวได้ว่าการสื่อสารอย่างสร้างสรรค์ และการ

พัฒนาให้เกิดการสื่อสารอย่างสร้างสรรค์ต่อบุตรหลานเป็นบทบาทสำคัญของพ่อแม่ เพราะจะทำให้บรรลุลึงเป้าหมายในการพัฒนาเด็กให้เป็นบุคคลที่มีคุณค่าและมีประสิทธิภาพแก่สังคม (จรรยา สุวรรณทัต. 2530: 55-60)

ครอบครัวเป็นสถาบันแห่งการหล่อหลอมบุคลิกภาพ ทั้งนี้เพราะการมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน เป็นเจ้าของความรู้สึก มีเอกลักษณ์ (identity) ร่วมกันและเป็นแหล่งพัฒนาลักษณะเฉพาะตัวของบุคคล ซึ่งเกิดจากการแลกเปลี่ยนสารกันในระยะเวลายาวนานพอสมควรของสมาชิกในครอบครัวทำให้มีความรู้สึกผูกพัน และพึ่งพากัน เป็นเจ้าของประวัติความเป็นมาของครอบครัวร่วมกัน แต่ครอบครัวไม่ได้เป็นศูนย์กลางของการอบรมเลี้ยงดูบุตรอย่างสมบูรณ์ เมื่อมีการศึกษาในระบบโรงเรียนเกิดขึ้น หน้าที่ของบุคคลต่าง ๆ ในครอบครัวเปลี่ยนแปลงไป พ่อ แม่ใช้เวลาอยู่นอกบ้านเพื่อทำงานเลี้ยงชีพ เด็กๆ ไม่ได้รับการเรียนรู้เกี่ยวกับการดำรงชีวิตจากสถาบันครอบครัวมากเหมือนแต่ก่อน โรงเรียนเข้ามามีหน้าที่ในการศึกษาอบรมแก่เด็กในระยะเวลาเนิ่นนานขึ้นจากระดับอนุบาล ประถม ถึงมัธยมและอุดมศึกษา จนอาจกล่าวได้ว่าความสัมพันธ์ของพ่อแม่ ลูกมีระยะเข้มข้นเพียง 3-5 ปีแรกของชีวิตและในบางครอบครัวเมื่อลูกเกิดมาแล้วไม่นานหน้าที่การเลี้ยงดูอาจตกไปอยู่กับปู่ ย่า ตา ยาย ญาติพี่น้องหรือพี่เลี้ยง การอบรมเลี้ยงดูจากพ่อแม่จึงถูกจำกัดด้วยเหตุผลจากสภาพเศรษฐกิจ เมื่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมทำให้หน้าที่ของสถาบันครอบครัวถูกกระทบกระเทือน โดยสังคมสร้างสถาบันอื่นเข้ามาทำหน้าที่แทนครอบครัว ผลคือความสัมพันธ์ในครอบครัวเกิดความกดดันเพราะความร่วมมือที่เคยมีระหว่างสมาชิกในครอบครัวต้องกลับมาอยู่ภายใต้การดูแลของสังคมเช่นพ่อแม่ไม่มีเวลาให้การอบรมลูก สามีภรรยาต้องร่วมมือกับสังคมภายนอกในการประกอบอาชีพ ความห่างเหินระหว่างพ่อแม่ ลูกมีมากขึ้นการเลี้ยงดูอบรมลูกภายใต้สภาวะที่พ่อแม่มีเวลาไม่มากพอ นอกจากจะทำลูกขาดการรับแบบความประพฤติดจากพ่อแม่แล้ว ค่านิยมที่เด็กได้รับจากหน่วยสังคมภายนอกครอบครัวยังอาจขัดกัน ทำให้การเติบโตของเด็กรับปัญหาการแสดงพฤติกรรมที่เรียกว่า "มาตรฐานซ้อน" (Double Standard) คือขาดความแน่นอนของการใช้ค่านิยมเป็นมาตรฐานในการตัดสินความถูกต้อง เช่นบางครั้งอาจชอบอ่านาฉนิยมและบางครั้งก็แสดงลักษณะประชาธิปไตยในสถานการณ์ที่คล้ายคลึงกัน สอดคล้องกับที่ปราณี รามสูตร (2528 : 86) กล่าวว่า การสื่อสารในครอบครัวมีความเกี่ยวเนื่องกับสัมพันธ์ภาพในครอบครัวเป็นอย่างยิ่ง กล่าวคือหากพ่อแม่พูดคุยสื่อสารกับลูกอย่างรู้ใจ ให้ความเป็นกันเอง รับฟังปัญหาอย่างเห็นอกเห็นใจ

พร้อมจะเป็นที่พึ่งแก่เด็ก เด็กจะเกิดความรู้สึกอบอุ่น ตลอดจนเคารพนับถือและไว้วางใจ เมื่อเด็กประสบปัญหาที่ย่อมนำมาบรรยายให้ฟังหรือปรึกษาหารือเพื่อหาทางแก้ไขต่อไป ในทางตรงกันข้ามหากบ้านไม่มีใครเป็นที่พึ่งพิงหรือให้ความรู้สึกเชื่อมั่นได้เมื่อมีปัญหาเด็กก็ไม่มาปรึกษา กว่าคนในบ้านจะรู้ปัญหานั้นก็อาจบานปลายจนยากจะแก้ไขเสียแล้ว สุปัตนา เดชาตวิวงศ์ ณ อรุณยา (2519:20) แสดงทรรศนะว่าทางหนึ่งที่จะช่วยให้เกิดสัมพันธภาพที่ดีในครอบครัวก็คือพ่อแม่ไม่ควรดุ ตาหนิลงโทษหรือเข้มงวดมากจนเกินไป เพราะการกระทำเหล่านี้ นอกจากจะทำให้เด็กไม่กล้าเล่าความจริงหรือสภาวะความผิดแล้ว ยังอาจทำให้เด็กกลายเป็นคนขี้อิจฉาวิตกกังวลง่ายและอาจถึงกับนึกเกลียดชังพ่อแม่อยู่ในใจก็เป็นได้ จะเห็นได้ว่าการกระทำต่าง ๆ ดังกล่าวมาล้วนเป็นการสื่อสารเชิงลบทั้งสิ้น นอกจากนี้ปริมาณการสื่อสารก็เป็นสิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งที่มีผลต่อสัมพันธภาพในครอบครัว ดังที่ บุชบา สุภีธร (2529: 270) กล่าวว่า การที่มีการสื่อสารระหว่างกันน้อยหรือไม่มีการติดต่อสื่อสารอันเนื่องมาจากถูกจำกัดหรือแยกจากกันด้วยเวลาหรือหน้าที่ เช่นพ่อแม่ที่ไม่เคยมีเวลาให้กับลูกเพราะสนใจแต่การประกอบอาชีพหรือให้เวลากับงานสังคมมากเกินไปจนไม่มีโอกาสได้พูดคุยอบรมลูก ลักษณะเช่นนี้จะทำให้เกิดช่องว่างระหว่างลูกกับพ่อแม่ เกิดความไม่เข้าใจกันและกันและอาจเกิดทัศนคติทางลบต่อกัน จึงสรุปได้ว่า สิ่งสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างสัมพันธภาพในครอบครัวก็คือการสื่อสารอย่างมีคุณภาพ ซึ่งต้องควบคู่ไปกับปริมาณที่เพียงพออีกด้วย (ถิรนนท์ อนวัชศิริวงศ์. 2528:46)

การสื่อสารในครอบครัวเกี่ยวข้องกับกิจกรรมการสื่อสารหลายแบบ ถ้ามองเห็นอย่างผิวเผินอาจจะไม่เห็นว่าจะแตกต่างจากกิจกรรมการสื่อสารกับเพื่อนฝูง เพื่อนร่วมงานหรือแม้กับคนแปลกหน้า แต่ที่จริงแล้วการสื่อสารในครอบครัวมีภาระผูกพันหรือการหน้าที่เฉพาะที่จะสนองต่อสมาชิกในครอบครัว ทำให้การสื่อสารในครอบครัวมีคุณลักษณะที่แตกต่างไปจากการสื่อสารอื่น ๆ เช่น มักจะมีการผูกขาดการใช้อ่านาจอยู่ที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งภายในครอบครัวที่มีแบบวิธีการสื่อสารแบบปิด พฤติกรรมการสื่อสารในลักษณะดังกล่าว ย่อมกระทบต่อพฤติกรรมของสมาชิกในครอบครัวอื่น ๆ ด้วย

การสื่อสารในครอบครัวมีความเกี่ยวข้องกับรูปแบบต่าง ๆ ของสารตัวอย่าง เช่น การถ่ายทอดสาร การทำงานร่วมกัน การโต้แย้ง การวางแผน การต่อรองกฎระเบียบ การเข้าหยอก เล่นหัว การเสริมแรงพฤติกรรม การผ่อนคลายความวิตกกังวล การร่วมทุกข์ร่วมสุข การพรวน ๗๗ ครอบครัวมีส่วน

เสริมความเป็นปึกแผ่นและการสร้างสรรค์ของสมาชิก แต่ในครอบครัวพฤติกรรม การสื่อสารบางลักษณะกลับมีส่วนทำให้เกิดความแตกฉานระหว่างสมาชิก ภาวะที่จะเกิดผลในทางลบนี้ จะเกิดขึ้นเมื่อการสื่อสารไปเกี่ยวข้องกับการกระทบกระเทือนบุคคลใดบุคคลหนึ่ง เช่น มีการใช้ถ้อยคำพรูสวาท การใช้กำลัง การเพิกเฉยต่อกัน รูปแบบของพฤติกรรมเหล่านี้ทำให้การสื่อสารในครอบครัวไม่เป็นไปด้วยดีที่เรียกว่า "การสื่อสารที่ขาดสุขภาพ" (Unhealthy Communication) นอกจากนี้ครอบครัวอาจดำเนินกิจกรรมการสื่อสารในรูปใดรูปหนึ่งเพื่อแก้ปัญหา ชำรงไว้ซึ่งขวัญและกำลังใจของสมาชิก จัดการกับความขัดแย้ง โดยที่ครอบครัวสามารถทำหน้าที่ดังต่อไปนี้แก่สมาชิกในครอบครัวคือ

1. ครอบครัวทำหน้าที่เหมือนโรงเรียน ครอบครัวสามารถทำหน้าที่เสมือนเป็นโรงเรียนอันเป็นแหล่งประสิทธิ์ประสาทความรู้ได้หลายวิธี พ่อแม่ควรตระหนักถึงการหน้าที่ข้อนี้อยู่เสมอ เพราะการเรียนรู้เป็นสิ่งสำคัญมากสำหรับการดำเนินชีวิต ที่เห็นได้ชัดคือเด็กเล็ก ๆ ก่อนวัยเรียนเรียนรู้จากพ่อแม่อย่างมาก พ่อแม่จึงควรเอาใจใส่ ฝึกปรือให้ลูกเป็นคนใฝ่รู้ ทั้งนี้ไม่ใช่เฉพาะลูกเท่านั้นที่ควรจะทำตัวเป็นผู้เรียน คือ ใฝ่เรียน ใฝ่รู้ อยู่เสมอแต่ทุกคนในบ้านสามารถเป็นผู้เรียนได้ทั้งสิ้น พ่อแม่เองก็เรียนรู้จากลูกได้เช่นกัน

2. ครอบครัวทำหน้าที่เหมือนศาลสถิตยุติธรรม บางครั้งในครอบครัวมีความไม่ลงรอยเกิดขึ้น การแก้ปัญหาอย่างมีหลักเกณฑ์และยุติธรรมจึงเป็นสิ่งจำเป็น โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อมีสมาชิกคนใดฝ่าฝืนกฎระเบียบของครอบครัว พ่อแม่ก็จะวินิจฉัยความผิดตลอดจนอาจมีการลงโทษ แต่การลงโทษไม่ใช่เป้าหมายของการหน้าที่ข้อนี้ เป้าหมายในข้อนี้คือการควบคุมพฤติกรรมก็ไม่พึงปรารถนา เพื่อเสริมแรงพฤติกรรมที่พึงปรารถนา

3. ครอบครัวทำหน้าที่เหมือนที่ประชุม ทุกคนมีความคิด ความรู้สึกและทัศนคติ พฤติกรรมการสื่อสารในครอบครัวจึงเป็นรูปแบบพื้นฐานที่ดีที่สุดของการแสดงออก การทำให้บ้านเป็นเสมือนที่ประชุมซึ่งสนับสนุนให้ทั้ง เด็กและผู้ใหญ่ได้พูดสิ่งที่ออกมาจากใจ เมื่อคนหนึ่งพูดคนอื่นก็มีหน้าที่เป็นผู้ฟังที่ดีด้วย จุดสำคัญของพฤติกรรมการสื่อสารแบบนี้คือ มุ่งส่งเสริมให้เด็กได้แสดงออกซึ่งความคิดของเขา พยายามทำให้การสื่อสารในครอบครัว มีลักษณะเป็นการสื่อสารสองทางมากยิ่งขึ้น เป็นวิธีการที่เชื่อว่าจะดีกว่าการสื่อสารทางเดียวจากพ่อแม่ถึงลูกเท่านั้น

4. ครอบครัวทำหน้าที่เหมือนคณะกรรมการ สมาชิกในครอบครัวจะดำเนินการให้พฤติกรรมการสื่อสารออกมาในรูปคล้ายกับเป็นคณะกรรมการในการแก้ปัญหาและตัดสินใจบ่อยที่สุดเท่าที่จะบ่อยได้ พฤติกรรมการสื่อสารในครอบครัว

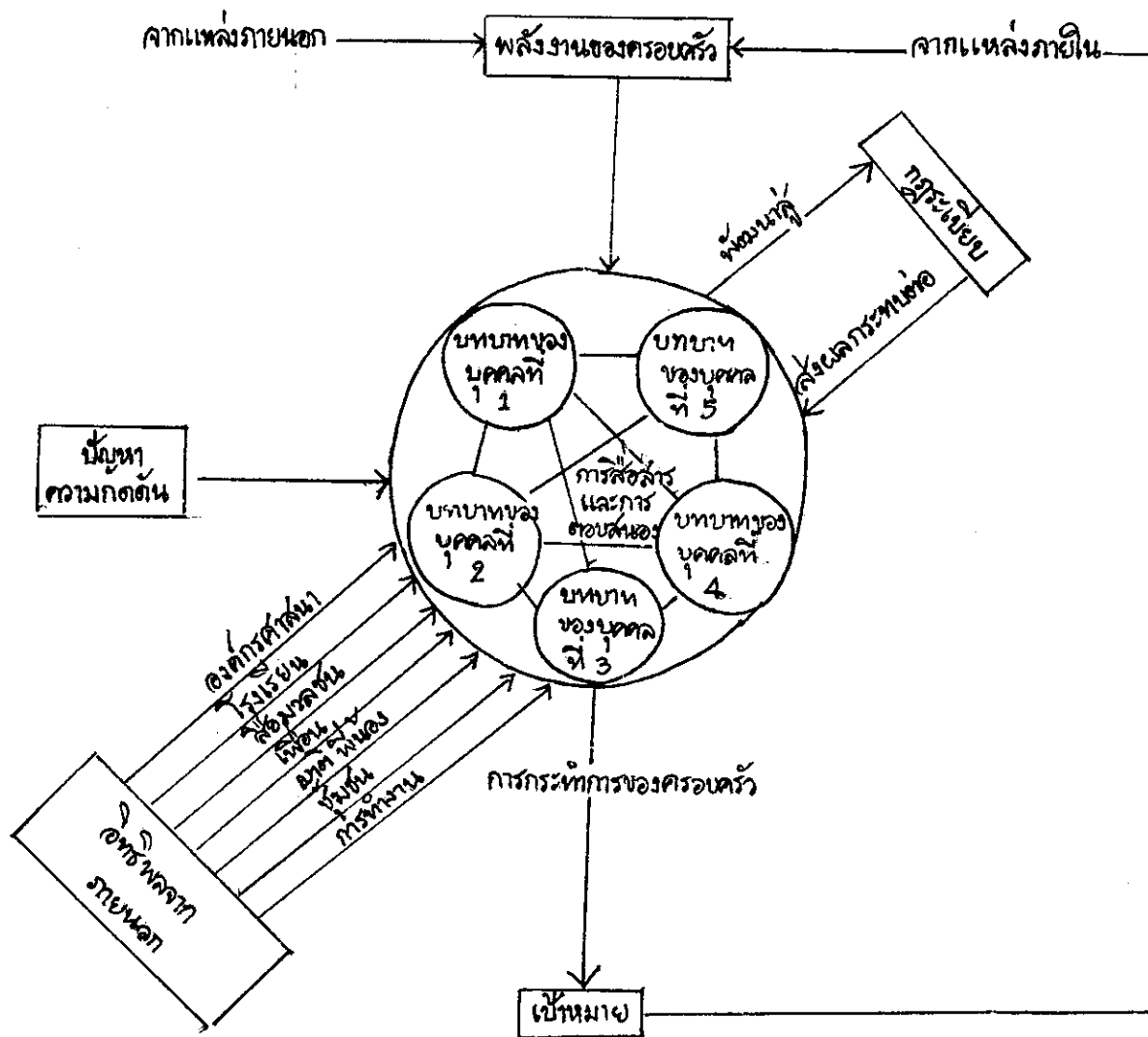
รูปนี้จะเป็นน้ำมันหล่อลื่นที่ทำให้การร่วมกันขบคิดปัญหาต่าง ๆ ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพและยุติธรรม ในการนี้เด็กเล็กควรจะได้รับกรอบรณรงค์ส่งเสริมและส่งเสริมให้มีความรับผิดชอบในฐานะสมาชิกของครอบครัวอย่างค่อยเป็นค่อยไปที่ละน้อย จะทำให้เด็กมีความผูกพันและรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของครอบครัว

5. ครอบครัวทำหน้าที่เป็นแหล่งสนับสนุนการ การสื่อสารด้วยการเล่นกับลูกมีความสำคัญมาก ทำให้การอาศัยอยู่ได้ช่ายคาเดียวกันเป็นไปด้วยความสบายใจ สะดวกใจและผูกพันรักใคร่กัน ถ้าสมาชิกในครอบครัวรู้สึกสนุกสนานในการแสดงออกต่าง ๆ อย่างที่มักมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อน นั้นเป็นสัญญาณบ่งชี้ว่าครอบครัวนั้นมีบรรยากาศที่ดี ไม่ใช่อาศัยบ้านเป็นเพียงที่พักผ่อนนอนหลับและหุงหาอาหารกินเท่านั้น แต่บ้านควรเป็นที่ผ่อนคลายความตึงเครียดจากภารกิจประจำวัน ด้วยการสังสรรค์เสวนาประสาพ่อ แม่ ลูก ตลอดจนร่วมกันในการแสวงหาความบันเทิงต่าง ๆ จากเครื่องมือสื่อสารมวลชนและกิจกรรมที่นำความเพลิดเพลินมาให้

6. ครอบครัวทำหน้าที่เป็นกลุ่มพัฒนาดตนเอง ในระยะหลัง ๆ นี้ มีการใช้กระบวนการกลุ่มช่วยบุคคลในการแก้ปัญหาส่วนตัวอย่างแพร่หลาย และได้รับความนิยม กระบวนการกลุ่มหลายแบบมุ่งส่งเสริมให้สมาชิก "เปิดอก" ถึงความรู้สึกต่าง ๆ ของตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน กับทั้งพยายามหาวิธีการที่ดียิ่งขึ้นไปในการแก้ปัญหาส่วนตัวของแต่ละคน (อิรันท์ อนวัชศิริวงศ์, 2533 : 575-576)

หน้าที่ของครอบครัวดังที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ล้วนแต่กระทำโดยผ่านกระบวนการสื่อสารทั้งสิ้น เพราะการสื่อสารเป็นสื่อแห่งการสร้าง ความผูกพันรักใคร่ของสมาชิกในครอบครัว ซึ่งมีผลต่อการหล่อหลอมบุคลิกภาพของเด็กและสอนให้เด็กเรียนรู้พฤติกรรมทางสังคม อันเป็นหน้าที่ของครอบครัวในแง่ของการให้การศึกษาอย่างไม่เป็นทางการแก่สมาชิกใหม่ของสังคม ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าการสื่อสารในครอบครัวเป็นหน่วยพื้นฐานของการขัดเกลาทางสังคมอย่างแท้จริง ทั้งนี้เพราะครอบครัวคือกลุ่มปฐมนิเทศหรือหน่วยของบุคลิกภาพหรือระบบของปฏิสัมพันธ์ดังได้กล่าวมาแล้ว องค์ประกอบหลายประการรวมกันเข้าทำให้เกิดเป็นระบบการสื่อสารในครอบครัวขึ้น เป็นที่ประจักษ์ว่าครอบครัวต้องการพลังงาน (Energy) ในการดำเนินระบบของครอบครัว เช่น พลังงานทางด้านกายภาพ พลังงานทางด้านอารมณ์ พลังงานทางการเงิน เป็นต้น พลังงานเหล่านี้อาจได้มาจากแหล่งภายนอกได้แก่ ชุมชน รัฐบาล เพื่อนฝูงญาติพี่น้อง หน่วยสังคมต่าง ๆ ฯลฯ หรืออาจเกิดจากภายในครอบครัวเองได้แก่ ความวิริยะอุตสาหะของสมาชิกในครอบครัว

ครัว การทำงาน ทรัพยากรของครอบครัว การบรรลุเป้าหมาย ฯลฯ สมาชิกในครอบครัวสามารถแปรพลังงานเหล่านี้ให้กลายเป็นเป้าหมายต่าง ๆ ได้ด้วยการสื่อสาร การตอบสนองและการแสดงบทบาท ดังปรากฏในภาพประกอบ 1 ซึ่งเป็นแบบจำลองของ โรเจอร์ (อิรินท์ อนุวัชศิริวงศ์.2533 : 578-581; อ้างอิงมาจาก Roger.1984:78)

ภาพประกอบ 1 แบบจำลองระบบการสื่อสารในครอบครัวแสดงให้เห็นถึงสิ่งที่ป้อนเข้า และผลที่ได้กับพลวัตรของการสื่อสารในครอบครัว

เป้าหมายบางอย่างเป็นเรื่องของการจัดหาอาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม บางอย่างก็เป็นเรื่องของความปลอดภัยในครัวเรือน ขณะเดียวกันเป้าหมายบางอย่างก็เป็นเรื่องของอารมณ์ความรู้สึกที่ซับซ้อนขึ้น เช่น การสนองความต้องการของปัจเจกบุคคลในด้านความสะดวกสบาย ความรักใคร่และความมั่นคง นอกจากนี้ยังมีเป้าหมายอื่น ๆ อีกที่เป็นเรื่องของความสุนทรีย์และวัฒนธรรม ได้แก่ การสร้างเสริมบุคลิกภาพของเด็กโดยการขัดเกลาทางสังคม การพัฒนาตนเอง ความรื่นรมย์ และความบันเทิง เป้าหมายต่าง ๆ ที่บรรลุผลจะกลายเป็นพลังงานใหม่สำหรับครอบครัวต่อไป ส่วนที่สำคัญที่สุดของระบบการสื่อสารในครอบครัวคือกฎระเบียบ กฎระเบียบของครอบครัวมีความสำคัญต่อความเป็นอยู่ของสมาชิกทุกคน กฎระเบียบอาจจะปรากฏออกมาในรูปที่ชัดเจนหรือเป็นนัย ๆ ซึ่งมีเนื้อหาว่าด้วยเรื่องใครสามารถทำอะไร ที่ไหน เมื่อไรและอย่างไร ตัวอย่างเช่นใครเป็นคนทำความสะอาดบ้าน คนในครอบครัวจะวิจารณ์งานของแม่ได้ไหม เมื่อพ่อโกรธลูกควรจะมีปฏิกิริยาอย่างไร

สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งก็คือบทบาทที่แสดงในครอบครัว ประการแรกภายในครอบครัวมีบทบาทที่เป็นทางการต่าง ๆ เช่น บทบาทของการเป็นแม่ พ่อ พี่ชาย น้องสาว ฯลฯ แกลวิน (Galvin) และบรอมเมล (Bromme) กล่าวว่าบุคลิกภาพ ภูมิหลังทางสังคมและความคาดหวังของผู้อื่นเป็นสิ่งที่มิใช่วิถีพลกำหนดว่าคน ๆ หนึ่งควรจะแสดงบทบาทที่เป็นทางการอย่างไร ประการที่สอง ภายในครอบครัวยังมีบทบาทการสื่อสารซึ่งสมาชิกในครอบครัวแสดงอยู่เสมอ ทั้งนี้รวมชาติของกิจกรรมการสื่อสารภายในครอบครัว จะเป็นตัวกำหนดบทบาทของการสื่อสารว่าจะต้องแสดงออกอย่างไร ตัวอย่างเช่นในระหว่างการปรึกษาหารือกันเพื่อแก้ปัญหา สมาชิกในครอบครัวอาจแสดงบทบาทเป็น "ผู้ริเริ่ม" "ผู้สนับสนุน" หรือ "ผู้ตั้งข้อสงสัย" ระหว่างการเล่นด้วยกันอาจแสดงบทบาทเป็น "ผู้จู่โจม" "ผู้ป้องกันตัวเอง" หรือ "ผู้ชม" และระหว่างช่วงเวลาของความขัดแย้งก็อาจแสดงบทบาทเป็น "ศัตรู" "ผู้ไกล่เกลี่ย" หรือ "พยาน" เป็นต้น จะเห็นได้ว่าบทบาทที่แสดงในการสื่อสารภายในครอบครัวมีความหลากหลายมากในขณะที่บทบาทที่แสดงในสถานการณ์การสื่อสารประเภทอื่น ๆ ค่อนข้างจำกัด ดังเช่นบทบาทในการพูดหน้าที่ประชุม บทบาทในระหว่างการสัมภาษณ์ อย่างไรก็ตามแนวโน้มส่วนบุคคลอื่นได้แก่บุคลิกภาพ อุปนิสัย ฯลฯ และรูปแบบของครอบครัวจะช่วยคาดคะเนการแสดงบทบาทของสมาชิกได้พอสมควร

ภาพจำลองระบบการสื่อสารในครอบครัวยังแสดงให้เห็นว่า อิทธิพลจากสังคมภายนอกได้แก่สื่อมวลชน เพื่อน โรงเรียน ที่ทำงาน ฯลฯ ส่งผลต่อการสื่อสารในครอบครัว เช่น แม้จะเปรียบเทียบลูกของตนกับลูกของครอบครัวอื่น ในด้านผลการเรียนและกล่าวเปรียบเปรยเพื่อให้ลูกขยันหมั่นเพียรมากขึ้น สำหรับสังคมปัจจุบัน สิ่งที่มีอิทธิพลกระทบต่อการสื่อสารในครอบครัวอย่างมากคือความกดดันจากปัญหาต่าง ๆ ความกดดันอาจมาจากปัญหาทางเศรษฐกิจ การทำงาน การว่างงาน โรคภัยไข้เจ็บ การหย่าร้าง การแยกกันอยู่ การทำผิดกฎหมาย การเสียชีวิตของสมาชิกในครอบครัว การติดยาเสพติดหรือสิ่งมึนเมา ฯลฯ ความกดดันเหล่านี้ส่งผลทางลบต่อพฤติกรรมการสื่อสารในครอบครัว แต่ขณะเดียวกันแบบจำลองของระบบการสื่อสารในครอบครัวทำให้มองเห็นว่า ถ้ามีการปรับปรุงจุดต่าง ๆ ของระบบการสื่อสารในครอบครัว เพื่อให้กลไกของทั้งระบบดำเนินไปได้ด้วยดี ตัวอย่างเช่น อาจกระตุ้นให้สมาชิกเปลี่ยนกฎระเบียบที่ไม่สร้างสรรค์หรือส่งเสริมพัฒนาการทางด้านทักษะของการสื่อสารและการตอบสนองให้ดียิ่งขึ้น หรือปรับปรุงวิธีการสื่อสารเพื่ออบรมบ่มนิสัยลูกให้ดีขึ้น เป็นต้น

ดังได้กล่าวมาแล้วว่า ครอบครัวเป็นสถาบันแรกแห่งการขัดเกลาทางสังคมโดยผ่านกระบวนการสื่อสารในครอบครัว ทั้งนี้โดยมีจุดมุ่งหมายให้ได้สมาชิกของครอบครัวที่จะเติบโตเป็นพลเมืองดีซึ่งดวงเดือน พันธุมนาวิน (ชาญชัย อินทรประวัติ. 2538:8 อ้างอิงมาจากดวงเดือน พันธุมนาวิน. 2525 : 25) อธิบายลักษณะของความเป็นพลเมืองดีว่าคือการเป็นผู้มีจริยธรรมสูง ได้แก่การมีความซื่อสัตย์สุจริตมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ มีระเบียบวินัย มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน ซึ่งจะเกิดขึ้นได้จากการมีครอบครัวที่มีคุณภาพ ดังที่สตีเวนเนทท์ (โสภา ชีปลมน์. 2536 : 7; อ้างอิงมาจาก Stinnett. 1984:7) กล่าวว่าต้องมีลักษณะทางสังคม 6 ประการคือ

1. มีการชื่นชมคุณค่าของสมาชิกในครอบครัวด้วยการยอมรับความดีซึ่งกันและกัน แสดงออกถึงความพอใจต่อการกระทำของบุคคลอื่นในครอบครัว ยอมรับคุณค่าของกันและกัน คุณสมบัติดังกล่าวจะเป็นพื้นฐานนำไปสู่ความมั่นคงและสร้างให้เกิดความอบอุ่นขึ้นในครอบครัว
2. มีเวลาอยู่ร่วมพบปะสังสรรค์กันในครอบครัว สมาชิกมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่ทุกคนพึงพอใจที่จะกระทำร่วมกัน
3. มีพันธกิจร่วมกันเพื่อนำไปสู่ความสำเร็จก้าวหน้าของครอบครัว
4. มีมนุษยสัมพันธ์ต่อกันเป็นอย่างดี พูดคุยกันอย่างสม่ำเสมอและเป็นไปโดยเปิดเผย จัดความไม่ไว้วางใจกันให้หมดสิ้นไป ร่วมมือกันแก้ไขปัญหาที่

เกิดขึ้น

5. มีคุณธรรม มีศรัทธาเชื่อถือ มีความอดทนและให้อภัยซึ่งกันและกัน รู้จักที่จะช่วยเหลือผู้อื่นในสังคม ซึ่งเป็นพื้นฐานของความรับผิดชอบต่อสังคมด้วย

6. มีสติและสามารถเผชิญกับวิกฤตการณ์ในครอบครัวได้อย่างดี

ดังนั้นครอบครัวจึงมีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับการเสริมสร้างจริยธรรม

ในตัวบุคคลสอดคล้องกับที่ พันธ์ หัสนาคินทร์ (2526 : 43-45) กล่าวว่าจริยธรรม นั้นเป็นคุณสมบัติที่เด็กได้รับการปลูกฝังมาตั้งแต่ยังเล็กจากครอบครัวและค่อย ๆ ขยาย วงกว้างออกไปตามลำดับขั้นความเจริญเติบโตและวุฒิภาวะในช่วงแห่งความเจริญเติบโตของเด็ก เด็กย่อมจะได้รับบทเรียนหรือประสบการณ์ที่แตกต่างกัน ทำให้มองเห็นแง่มุมต่าง ๆ ในการปฏิบัติตามจริยธรรมเหล่านั้นแตกต่างกันไปด้วย เช่น เด็กได้รับการอบรมสั่งสอนว่าการพูดปดเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง แต่ในบางครั้งอาจได้รับคำสั่งจากพ่อแม่ว่า "ถ้าใครมาหาให้บอกว่าพ่อไม่อยู่" เด็กจะเกิดความสับสนขึ้นว่าการพูดปดนั้น บางครั้งเป็นสิ่งที่ต้องทำหรือเป็นสิ่งที่ถูกต้องที่จะพูดปด เป็นต้น ตามทรรศนะของดวงเดือน พันธุมนาวิน (2532 : 740) แสดงสมมุติฐานข้อหนึ่งของการพัฒนาจริยธรรมคือหากครอบครัวประสบความล้มเหลวหรือไม่สามารถพัฒนาจริยธรรมให้แก่เด็กแล้ว สถาบันอื่น ๆ ก็จะพัฒนาจริยธรรมให้แก่เด็กคนนั้นได้ยาก และดังที่ โสภา ชปิลมันน์ (2536 : 11-12) กล่าวถึงหน้าที่และความสำคัญของครอบครัว โดยส่วนรวมไว้ประการหนึ่งคือ ครอบครัวมีหน้าที่ให้กระบวนการเรียนรู้ทางสังคม ทางด้านมนุษยธรรม จริยธรรม ค่านิยม ประเพณี วัฒนธรรมตลอดจนถึงระเบียบของสังคม เพื่อให้สมาชิกเติบโตขึ้นเป็นกำลังสำคัญของสังคมในอนาคต

คำว่า "จริยธรรม" ได้มีผู้ให้ความหมาย การแบ่งเป็นประเภทต่าง ๆ และความสำคัญตลอดจนพัฒนาการของจริยธรรมไว้อย่างหลากหลาย ซึ่งพอจะประมวลเป็นเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องได้ดังนี้

ความหมายของจริยธรรม

พันธ์ หัสนาคินทร์ (2526 : 43) กล่าวว่าจริยธรรมหมายถึง คุณสมบัติทางความประพฤติที่สังคมมุ่งหวังให้สมาชิกของสังคมนั้นประพฤติตาม จริยธรรมเกี่ยวข้องโดยตรงกับความถูกต้องในความประพฤติซึ่งมีความหมายถึงการกระทำอย่างเสรีภายในขอบเขตของมโนธรรม อันได้แก่ความสำนึกในความบังควรที่จะกระทำ หรือเป็นหน้าที่

ที่จะต้องกระทำของสมาชิกแต่ละคนในสังคมนั้น ๆ และเมื่อสภาวะการณ์ของการดำเนินชีวิตเปลี่ยนแปลงไปย่อมทำให้ทฤษฎะที่คนมีต่อจริยธรรมเดิมได้รับการพิจารณาใหม่ เกิดแนวคิดใหม่ขึ้น จริยธรรมเดิมอาจเปลี่ยนแนวทางหรือได้รับการเพิ่มเติมขยายความให้กว้างขวางพอเพียงสอดคล้องกับสภาวะการณ์อื่นเปลี่ยนไปแล้วนั้น

สงบ ลักษณะ (2526:48) กล่าวว่า ความคิดรวบยอดของคำว่าจริยธรรม (Moral) ที่ยอมรับกันในหมู่นักจิตวิทยามีสองส่วนคือส่วนที่เป็นค่านิยม (Value) ที่เป็นคุณลักษณะภายในจิต (Latent Trait) อันจะคอยชักจูงกระตุ้นให้บุคคลเกิดความโน้มเอียง ที่จะประพฤติไปในทางที่ต่างต่าง ๆ ตามค่านิยมจริยธรรมนั้น ความคิดรวบยอดอีกส่วนหนึ่งของจริยธรรมคือการกระทำพฤติกรรมต่าง ๆ ได้สอดคล้องกับมาตรฐาน (Standard) ของความดีงามทั้งปวง ที่สังคมกำหนดและยอมรับต้องการ

ชาญชัย อินทรประวัติ (2537:7) อธิบายความหมายของจริยธรรมในแง่จิตวิทยาว่าจริยธรรมคือคุณภาพของจิตที่มีอิทธิพลต่อความประพฤติของคน

ธีระพร อูวรรณโณ (2533 : 42) กล่าวว่าจริยธรรมคือระบบของกฎเกณฑ์ ที่ใช้ในการจำแนกการกระทำที่ดีจากการกระทำที่ชั่ว การกระทำที่ถูกจากการกระทำที่ผิดและการกระทำที่ควรจากการกระทำที่ไม่ควร

โกวิท ประวาลพุกษ์ (2532 : 3) กล่าวถึงความหมายของจริยธรรมไว้ 2 นัยคือ

1. จริยธรรมเป็นหลักการและเหตุผลที่พิจารณาเกี่ยวกับการกระทำ การพิจารณาตัดสินและการตัดสินใจ ซึ่งเป็นความหมายซึ่งคนทั่วไปเข้าใจกันมาแต่ดั้งเดิม

2. จริยธรรมเป็นพฤติกรรมหรือการกระทำ ที่เกิดจากการตัดสินใจ สามารถสังเกตเห็นได้ ซึ่งความหมายนี้เป็นแนวคิดแบบใหม่

องค์ประกอบของจริยธรรม

ธีระพร อูวรรณโณ (2533 : 44-45) กล่าวว่านักจิตวิทยาจำนวนมากที่ศึกษาหรือเขียนเรื่องเกี่ยวกับจริยธรรม (เช่น Bee.1981 ; Brown. 1965 ; Hetherington and Parke. 1979 ; Hoffman.1979;Jersild,

Telford and Sawrey. 1975 ; Jones, Hendrick and Epstein. 197 ; Kohlberg. 1964 ; Shaffer. 1979) มักแบ่งองค์ประกอบของจริยธรรมเป็น 3 องค์ประกอบคือ องค์ประกอบด้านความคิด ความเข้าใจ องค์ประกอบด้านความรู้สึกและองค์ประกอบด้านพฤติกรรม ซึ่งสอดคล้องกับที่ซูซี สมิททิกเกอร์ (2525 : 5-6) สรุปการจำแนกองค์ประกอบของจริยธรรมของนักจิตวิทยา ออกเป็น 3 องค์ประกอบใหญ่ คือ

1. องค์ประกอบทางปัญญา (Cognition) หมายถึง ส่วนที่เก็บสะสมความรู้ ความเชื่อต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับพฤติกรรมทางจริยธรรมและเป็นส่วนที่จะประเมินหรือตัดสินว่าพฤติกรรมใดที่ดี ที่ถูกที่ควรและพฤติกรรมใดที่ไม่ดี ผิดหรือไม่ควรกระทำ มโนทัศน์ที่ใช้เรียกองค์ประกอบส่วนนี้ได้แก่ ค่าความคิดทางจริยธรรม (Moral Thought) ค่านิยมทางจริยธรรม (Moral Value) ความเชื่อทางจริยธรรม (Moral Belief) การตัดสินทางจริยธรรม (Moral Judgment) การใช้เหตุผลทางจริยธรรม (Moral Reasoning) และความรู้ความเข้าใจทางจริยธรรม (Moral Cognition)

2. องค์ประกอบทางอารมณ์ (Affection) หมายถึงความรู้สึกหรือปฏิกิริยาที่มีต่อพฤติกรรมทางจริยธรรมว่ามีความพอใจหรือไม่สนใจ ชอบหรือไม่ชอบ มโนทัศน์ที่ใช้เรียกองค์ประกอบนี้ได้แก่ทัศนคติทางจริยธรรม (Moral Attitude) ความรู้สึกทางจริยธรรม (Moral Feeling) และปฏิกิริยาทางจริยธรรม (Moral Reaction)

3. องค์ประกอบทางพฤติกรรม (Behavior) หมายถึงพฤติกรรมหรือการกระทำที่บุคคลแสดงออกมาทั้งต่อตนเอง ต่อผู้อื่นและต่อสิ่งแวดล้อมและเป็นพฤติกรรมที่สามารถตัดสินได้ว่าดีหรือไม่ดี ถูกหรือผิด สมควรหรือไม่สมควร มโนทัศน์ที่ใช้เรียกองค์ประกอบส่วนนี้ได้แก่ความประพฤติทางจริยธรรม (Moral Conduct) การกระทำทางจริยธรรม (Moral Act) และพฤติกรรมเชิงจริยธรรม (Moral Behavior)

สำหรับแนวคิดของนักจิตวิทยาในประเทศไทยนั้น ดวงเดือน พันธุมนาวิน (.2522 : 3-4) กล่าวว่าจริยธรรมของบุคคลและสังคมเป็นเรื่องของจิตใจและการกระทำในลักษณะต่าง ๆ ของมนุษย์ซึ่งแบ่งเป็น 4 ลักษณะดังนี้

1. ความรู้เชิงจริยธรรม หมายถึงความถึงการมีความรู้ไว้ในสังคมของตนนั้นถือว่า การกระทำชนิดใดดีควรกระทำและการกระทำชนิดใดเลวควรงดเว้น ลักษณะและพฤติกรรมประเภทใด เหมาะสมหรือไม่เหมาะสมมากนักน้อยเพียงใด

ปริมาณความรู้เชิงจริยธรรมหรือความรู้เกี่ยวกับค่านิยมทางสังคมนี้ ขึ้นอยู่กับอายุ ระดับการศึกษาและพัฒนาการทางสติปัญญาของบุคคลด้วย ความรู้เกี่ยวกับกฎเกณฑ์ทางสังคมและศาสนาส่วนใหญ่ เด็กจะเริ่มเรียนรู้ตั้งแต่เกิดและโดยเฉพาะในช่วงอายุ 2 ถึง 10 ปี จะได้รับการปลูกฝังค่านิยมเหล่านี้เป็นพิเศษ

2. ทักษะคิดเชิงจริยธรรม หมายถึง ความรู้สึกของบุคคลเกี่ยวกับลักษณะหรือพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่าง ๆ ว่าตนชอบหรือไม่ชอบลักษณะนั้น ๆ เพียงใด ทักษะคิดเชิงจริยธรรมของบุคคลส่วนมากจะสอดคล้องกับค่านิยมในสังคมนั้น แต่บุคคลบางคนในสถานการณ์ปกติ อาจมีทักษะคิดแตกต่างไปจากค่านิยมของสังคมก็ได้ ทักษะคิดเชิงจริยธรรมของบุคคลนั้น มีความหมายกว้างกว่าความรู้เชิงจริยธรรมของบุคคล เพราะทักษะคิดนั้นรวมทั้งความรู้และความรู้สึกในเรื่องนั้น ๆ เข้าด้วยกัน ฉะนั้นทักษะคิดเชิงจริยธรรมจึงมีคุณสมบัติที่สำคัญที่ใช้ทำนายพฤติกรรมเชิงจริยธรรมได้แม่นยำกว่าการใช้ความรู้ เกี่ยวกับค่านิยมทางสังคมของบุคคลแต่เพียงอย่างเดียว นอกจากนี้ทักษะคิดเชิงจริยธรรมของบุคคลในเวลาหนึ่งยังอาจเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมได้จากสาเหตุหลายประการ

3. เหตุผลเชิงจริยธรรม หมายถึง การที่บุคคลใช้เหตุผลในการเลือกที่จะกระทำหรือเลือกที่จะไม่กระทำพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง เหตุผลที่กล่าวถึงนี้จะแสดงให้เห็นถึงเหตุจูงใจหรือแรงจูงใจที่อยู่เบื้องหลังการกระทำต่าง ๆ ของบุคคล การศึกษาเหตุผลเชิงจริยธรรมจะทำให้ทราบว่าบุคคลผู้มีจริยธรรมในระดับแตกต่างกัน อาจมีการกระทำที่คล้ายคลึงกันได้เสมอและบุคคลที่มีการกระทำเหมือนกัน อาจมีเหตุผลเบื้องหลังการกระทำและระดับจริยธรรมที่แตกต่างกันได้ นักทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมคือ เพียเจต์และโคลเบอร์ก (Piaget, 1932 ; Kohlberg, 1969) ได้ใช้การอ้างเหตุผลเชิงจริยธรรมของบุคคล เป็นเครื่องแสดงถึงพัฒนาการทางจริยธรรมของบุคคลนั้น นอกจากนี้การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมยังมีความสัมพันธ์กับพัฒนาการทางด้านอื่น ๆ ของบุคคลโดยเฉพาะพัฒนาการทางสติปัญญาและอารมณ์ อีกประการหนึ่งโคลเบอร์ก (Kohlberh, 1969: 394-395) และนักวิจัยอื่น ๆ กล่าวว่า การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม ของบุคคลมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมประเภทต่าง ๆ ของบุคคลนั้นด้วย (Psychology Today, 1972 : 149)

4. พฤติกรรมเชิงจริยธรรม หมายถึง การที่บุคคลแสดงพฤติกรรมที่สังคมนิยมชมชอบ หรืองดเว้นการแสดงพฤติกรรมที่ฝ่าฝืนกฎเกณฑ์หรือค่านิยมในสังคมนั้น พฤติกรรมเชิงจริยธรรมซึ่งเป็นการกระทำที่สังคมเห็นชอบและสนับสนุนมีหลายประเภทเช่นการให้ทาน การเสียสละเพื่อส่วนรวมและการช่วยเหลือผู้ตก

ทุกข์ได้ยาก เป็นต้น นอกจากนี้พฤติกรรมเชิงจริยธรรมอีกจำพวกหนึ่งคือพฤติกรรมในสถานการณ์ที่เข้าขวนใจหรือในสภาพที่ช่วยๆ ให้บุคคลกระทำผิดกฎเกณฑ์เพื่อประโยชน์ส่วนตนบางประการ พฤติกรรมเชิงจริยธรรมในสถานการณ์ช่วยๆ เช่น การโกงสิ่งของเงินทองหรือคะแนน การลักขโมยและการกล่าวเท็จ เป็นต้น ซึ่งอาจรวมเรียกว่าพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ ซึ่งผู้มีจริยธรรมสูงย่อมงดเว้นการกระทำเหล่านี้ พฤติกรรมเชิงจริยธรรมเป็นสิ่งที่สังคมให้ความสำคัญมากกว่าด้านอื่น ๆ ทั้งนี้เพราะการกระทำในทางที่ดีและเลวของบุคคลนั้นส่งผลโดยตรงต่อความสุขและความทุกข์ของสังคม การศึกษาด้านอื่น ๆ ของจริยธรรมจึงเป็นเพียงเพื่อให้เข้าใจและสามารถทำนายพฤติกรรมในสถานการณ์ต่าง ๆ ของบุคคลเท่านั้น

ธีระพร อูรรณโณ (2533: 45) ให้ความหมายของพฤติกรรมทางด้านจริยธรรมว่าหมายถึง การกระทำที่ตัดสินได้ว่าถูกหรือผิดจริยธรรมนั่นเอง เช่น การโกง การลักขโมย เป็นพฤติกรรมที่ผิดจริยธรรม ส่วนการแสดงความเมตตาต่อมนุษย์และสัตว์ เป็นพฤติกรรมที่ถูกจริยธรรม หากการกระทำใดที่ตนในสังคมพิจารณาว่าไม่เกี่ยวข้องกับการตัดสินว่าถูกหรือผิด การกระทำหรือพฤติกรรมเช่นนั้นก็เรียกได้ว่าไม่ใช่พฤติกรรมเชิงจริยธรรม เช่น การกินอาหารการขืน การเดิน การนั่ง เป็นต้น

สำหรับการวิจัยครั้งนี้ได้นิยามพฤติกรรมเชิงจริยธรรมหมายถึงพฤติกรรมด้านความรู้สึกและการกระทำ ที่บุคคลตัดสินใจแสดงออกในสถานการณ์แวดล้อมต่าง ๆ กันจนเกิดเป็นกิจนิสัยและกลายเป็นบุคลิกภาพของบุคคลนั้น ซึ่งเป็นเครื่องแสดงความประพฤติและการปฏิบัติทางจริยธรรมของบุคคล ความรู้สึกและการกระทำเหล่านี้สามารถประเมินได้ว่าถูกหรือผิด ดีหรือไม่ดี ควรกระทำหรือไม่ควรกระทำ

ความสำคัญของจริยธรรม

จริยธรรมถือได้ว่ามีความสำคัญมากไม่ว่าจะมองในลักษณะใด กล่าวคือถ้าเรามองว่าจริยธรรมหมายถึงคุณสมบัติของจิตใจคนซึ่งจะกำกับหรือบังคับพฤติกรรมของบุคคลก็ย่อมอธิบายได้ว่า พฤติกรรมของบุคคลย่อมเป็นไปตามแนวคิดเชิงจริยธรรมของเขา หรือถ้ามองว่าจริยธรรมหมายถึงกฎเกณฑ์หรือมาตรฐานของสังคม ก็สามารถอธิบายได้ว่าพฤติกรรมของบุคคลย่อมเป็นไปตามจริยธรรมของสังคมอยู่นั่นเอง ดังนั้นจึงให้ความสำคัญแก่จริยธรรมเสมอเมื่อพิจารณาถึงความสงบสุขของสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสภาพของสังคมปัจจุบันซึ่งสภาวะแวดล้อม

ของสังคมก่อให้เกิดความกดดันแก่มนุษย์เป็นอย่างมาก (ชาญชัย อินทรประวัตติ. 2535 : 10) ดังที่ ชาร์ล ชูทท์ (2528 : 51-54) ได้สรุปสาระสำคัญของการประชุมคองเกรสแห่งสมาคมการศึกษาเปรียบเทียบทั่วโลกไว้ว่าสภาพสังคมมนุษย์ในปัจจุบัน มีสภาพแห่งความเดือดร้อนเพราะประสบวิกฤตการณ์ทางจริยธรรม ประชากรจำนวนไม่น้อยมีคุณธรรมต่ำกว่าระดับที่ควรเป็น ทั้งนี้อาจเป็นเพราะมนุษย์สมัยใหม่มีศรัทธาและความเชื่อมั่นต่อศาสนาน้อยลงก็เป็นได้ ซึ่งสอดคล้องกับที่เจรีญ ไวรวัจกุล (2531 : 172-173) กล่าวว่าเมื่อสังคมไทยพัฒนามากขึ้นและมีลักษณะเป็นสังคมเมืองมากขึ้นจะทำให้เกิดปัญหาทางจริยธรรมมากขึ้น เช่น เกิดความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาคriminal ในครอบครัวและเกิดความเครียดมากขึ้นดังนั้นจึงควรตระหนักในความสำคัญของจริยธรรมให้มากยิ่งขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ ซึ่งเรื่องนี้สาโรช บัวศรี (ชาญชัย อินทรประวัตติ. 2530 : 10; อ้างอิงมาจาก สาโรช บัวศรี. 2527:30 แสดงทรรศนะว่าสาเหตุที่นักการศึกษาในปัจจุบันให้ความสนใจแก่จริยศึกษามากขึ้นเพราะนักการศึกษาเริ่มตระหนักว่า การพัฒนามนุษย์ให้เกิดความเฉลียวฉลาดในเชิงวิทยาศาสตร์ (Scientific Intelligence) แต่เพียงอย่างเดียว อาจทำให้สังคมมนุษย์เจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและทางวัตถุแต่ไม่สามารถทำให้มนุษย์อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขได้ จึงจำเป็นที่จะต้องสร้างหรือพัฒนาความฉลาดที่จะอยู่ร่วมกัน (Social Intelligence) เพื่อก่อให้เกิดสันติสุขโดยอาศัยจริยธรรมให้มากขึ้น สอดคล้องกับที่ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2528 : 1 - 11) กล่าวว่าประเทศไทยเป็นประเทศที่เห็นความจำเป็นในการเร่งรัดพัฒนาประเทศเพื่อความอยู่รอดของชาติ และเพื่อเพิ่มคุณภาพชีวิตให้แก่ประชาชน แต่การพัฒนาประเทศจะดำเนินไปด้วยปริมาณและคุณภาพเพียงใดนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับลักษณะของพลเมืองส่วนใหญ่ในประเทศนั้นเป็นสำคัญกล่าวคือการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม การเมือง อุตสาหกรรมและอื่น ๆ นั้นจะดำเนินไปได้ดีเพียงใด ย่อมขึ้นอยู่กับคุณลักษณะต่าง ๆ ของประชาชนในประเทศนั้นเป็นอันดับแรก ฉะนั้นการพัฒนาบุคคลจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งในการพัฒนาประเทศไทย โดยจุดประสงค์สำคัญในการพัฒนาบุคคลคือการก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงลักษณะและพฤติกรรมของเราไปในทิศทางที่ลักษณะต่าง ๆ และพฤติกรรมต่าง ๆ ของพลเมืองส่วนใหญ่นั้นจะช่วยสนับสนุนและไม่ขัดขวางการพัฒนาประเทศทางด้านต่าง ๆ ฉะนั้นการพัฒนาบุคคลจึงควรมีขั้นตอนที่สำคัญ 3 ประการคือเริ่มด้วยการจำกัดจำนวนการเกิดของประชากรในประเทศนั้นแล้วปลูกฝังลักษณะความ เป็นพลเมืองดีให้แก่ประชากรและสร้างลักษณะนิสัยที่เอื้อต่อการพัฒนาประเทศให้แก่ประชาชนด้วย

ลักษณะความเป็นพลเมืองดีคือการเป็นผู้มีจริยธรรมสูงนั่นคือมีความซื่อสัตย์สุจริต. มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ มีระเบียบวินัย มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน เป็นต้น ลักษณะความเป็นผู้มีจริยธรรมสูงนี้จะต้องเกิดในประชากรส่วนใหญ่ก่อน ประเทศนั้นจึงจะสามารถพัฒนาไปได้อย่างรวดเร็ว เพราะถ้าประชากรมีความเป็นพลเมืองดีแล้ว การพัฒนาบุคคลในขั้นที่สามคือการปลูกฝังลักษณะและนิสัยที่เอื้อต่อการพัฒนาประเทศจึงจะได้ผลเต็มที่ลักษณะที่เอื้อต่อการพัฒนาประเทศนี้มีหลายประการ เช่นการเป็นผู้มีความต้องการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ และมีความต้องการที่จะประสบความสำเร็จในการทำงานด้วยความมานะพยายามในทางที่ถูกต้อง มีความคิดสร้างสรรค์ มีความรู้ความสามารถในงานที่ทำ มีลักษณะความเป็นผู้นำและมีความเป็นประชาธิปไตยเหล่านี้ เป็นต้น

การเกิดจริยธรรม

โกวิท ประวาลพฤษษ์ (2532 : 8) แบ่งลำดับขั้นการเกิดจริยธรรมเป็น 4 ขั้นดังนี้

1. การเลียนแบบ การเลียนแบบเป็นกระบวนการซึ่งมีความสำคัญต่อพัฒนาการของเด็กมาก เด็กอาจเลียนแบบพฤติกรรมของผู้ใหญ่ที่แวดล้อมตนอยู่แล้วนำมาปรับเข้ากับตนเองเหมือนกับการเรียนรู้ภาษาพูดของเด็ก การเลียนแบบทางจริยธรรมจึงเกิดได้ทั้งจากครอบครัว โรงเรียน กลุ่มเพื่อนและชุมชน แต่มีบ่อยครั้งที่เด็กเลียนแบบในสิ่งที่ผู้ใหญ่ไม่ตั้งใจจะสอน ดังนั้นผู้ใหญ่จึงควรมีจริยธรรมสูงเมื่อใกล้ชิดกับเด็ก

2. การแนะนำสั่งสอน นอกจากผู้ใหญ่จะกระทำพฤติกรรมทางจริยธรรมที่เป็นต้นแบบให้แก่เด็กโดยการ "ไม่รู้ตัว" ของทั้ง 2 ฝ่ายแล้ว บ่อยครั้งที่ผู้ใหญ่จะให้คำแนะนำสั่งสอนทั้งโดยตรงและโดยอ้อมแก่เด็ก การรับการแนะนำสั่งสอนจึงสำคัญต่อพัฒนาการของเด็กมากเช่นเดียวกับการเลียนแบบ และมีความสำคัญต่อพัฒนาการทางจริยธรรมของเด็กเช่นกัน เพราะในขณะที่การเลียนแบบเป็นการดูดซึมการกระทำนั้น การแนะนำสั่งสอนก็เป็นการดูดซึมทางอารมณ์และเจตคติของบุคคล ทำให้อารมณ์ของเด็กมิได้พัฒนาการมาโดยอิสระ แต่ไปอิงอยู่กับกลุ่มซึ่งเป็นสัญชาตญาณอย่างหนึ่งของฝูงสัตว์ และเป็นรากฐานของชีวิตทางสังคม อย่างไรก็ตามการแนะนำสั่งสอนนี้เป็นวิธีการที่มีประโยชน์สำหรับพ่อแม่และครูในการพัฒนาจริยธรรม และได้ผลมากกว่าการสอนแบบให้เด็กรู้ตัว วิธีการนี้จึงมีอิทธิพล

ต่อการสร้างลักษณะนิสัยของเด็ก

วิธีการนี้ใช้กับเด็กได้ดีกว่าผู้ใหญ่ เพราะเมื่อเด็กเติบโตขึ้นจนมีวุฒิภาวะพอที่จะให้เหตุผลและการวิเคราะห์แล้ว เด็กอาจจะเชื่อหรือไม่เชื่อคำแนะนำนั้นอย่างไรก็ตาม การที่เด็กสามารถคิดวิเคราะห์จนเกิดจริยธรรมด้วยตนเองนี้ถือว่าเป็นอุดมการณ์ของจริยธรรมขั้นสูงที่สุด

3. การลอกแบบ ในการเลียนแบบ เด็กจะรับเอาพฤติกรรมของผู้ใหญ่ในชั้นการแนะนำสั่งสอนเด็กจะรับเจตคติ อารมณ์ของผู้ใหญ่ และในชั้นการลอกแบบ เด็กจะรับเอาบุคลิกภาพทางจริยธรรมของผู้ใหญ่ไว้เป็นของตนเองโดยอาศัยความรักและความชื่นชมในผู้ใหญ่คนนั้น เช่น การชื่นชมวีรบุรุษ เป็นต้น การลอกแบบทางจริยธรรมจึงอาจทำให้เด็กเกิดการลอกแบบจริยธรรมทั้งที่พึงประสงค์หรือไม่พึงประสงค์ทั้งสองทาง

4. การสร้างจริยธรรมของตนเอง เมื่อเด็กได้ผ่านขั้นตอนการลอกแบบมาแล้ว เด็กจะสร้างจริยธรรมของตนเอง โดยสร้างมาจากการปรับตนเองในสภาพธรรมชาติ (Natural Self) กับตนเองในสภาพที่มีจริยธรรม (Moral Self) เข้าด้วยกัน การปรับจริยธรรมนี้มักจะเกิดในวัยผู้ใหญ่ ซึ่งจะได้พบกลุ่มเพื่อนกลุ่มใหม่ ค่านิยมใหม่ที่เขาละทิ้งจริยธรรมและค่านิยมเก่าที่รับไว้เมื่อตอนเป็นเด็ก วัยผู้ใหญ่จึงเป็นวัยของการปรับรูปแบบจริยธรรมของมนุษย์ ซึ่งในกระบวนการปรับรูปแบบจริยธรรมนี้ มนุษย์ต้องพิจารณาตนเองใน 3 ประเด็น คือ ก.) ตัวเราที่เรารู้จัก ข.) ตัวเราที่คนอื่นรู้จัก และ ค.) ตัวเราในอุดมคติ ภาพพจน์เกี่ยวกับตนเองเหล่านี้จะได้รับอิทธิพลจากผู้อื่นว่าที่อยู่รอบตัว เช่น พ่อ แม่ ครู ที่จะตัดสินว่าเขาเป็นคนดีหรือเลว ผู้ใหญ่จึงยังมีอิทธิพลต่อการพัฒนาจริยธรรมของลูกหลานและลูกศิษย์ของตน

การพัฒนาจริยธรรม 4 ขั้นตอนดังกล่าวข้างต้น จะเห็นว่าจริยธรรมของมนุษย์มิได้เป็นสิ่งที่ตายตัวในสภาวะสถิตนิ่ง แต่สามารถเปลี่ยนแปลงได้โดยอาจจะเกิดการเปลี่ยนแปลง 2 ลักษณะ คือ

1. พัฒนาการทางจริยธรรมจะเกิดในช่วง 10 ปีแรก และฝังรากลึกจนถึงการเปลี่ยนแปลงในช่วงหลัง ๆ ของชีวิต
2. จริยธรรมของคนจะเปลี่ยนแปลงไปได้ตามความเหมาะสม ของสถานการณ์

ทฤษฎีจิตวิทยาเกี่ยวกับจริยธรรม

ในวงการจิตวิทยาได้นักจิตวิทยาหลายกลุ่มสร้างทฤษฎีจริยธรรมขึ้นมา เพื่อมุ่งหวังจะอธิบายและทำนายจริยธรรมของมนุษย์ในด้านต่าง ๆ เช่น เด็กมีจริยธรรมอย่างไร เด็กเรียนรู้จริยธรรมจากสังคมหรือเด็กเกิดมีจริยธรรมขึ้นในตัวเด็กเอง เด็กมีพัฒนาการทางจริยธรรมในลักษณะใด อะไรเป็นปัจจัยให้เด็กทำถูกหรือทำผิดจริยธรรม การจะเข้าใจจริยธรรมในแง่จิตวิทยาได้ดีและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการเสริมสร้างจริยธรรมแก่เด็ก จึงต้องทำความเข้าใจกับทฤษฎีเป็นพื้นฐานเสียก่อน

1. ทฤษฎีจิตวิเคราะห์

ซิกมันด์ ฟรอยด์ (Sigmund Freud) เสนอทฤษฎีพัฒนาการทางบุคลิกภาพที่เน้นว่าประสบการณ์ในวัยเด็กเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด เด็กจะมีพัฒนาการตามขั้นตอนของพัฒนาการทางเพศ โดยเริ่มจากขั้นที่ 1 ขึ้นมีความสุขที่ปาก (Oral Stage) ขึ้นมีความสุขที่ทวารหนัก (Anal Stage) และขึ้นมีความสุขที่อวัยวะเพศ (Phallic Stage) ซึ่งจะพัฒนาตามลำดับขั้นและเกิดในช่วง 5 ถึง 6 ปีแรกของชีวิต ในขั้นปากทารกจะแสวงหาความสุขจากการดูดและการกินอาหาร ครั้นถึงขั้นทวารหนักความสุขส่วนใหญ่จะเกิดจากการขับถ่าย เมื่อถึงขั้นอวัยวะเพศ เด็กจะเกิดความปรารถนาจะได้เป็นคู่ครองกับพ่อหรือแม่ที่เป็นเพศตรงข้ามกับตน ในความปรารถนาี้เด็กชายจะเกิดความวิตกกังวลว่าพ่ออาจทำร้ายตนเพราะตนคิดจะไปแย่งแม่มา แต่ในที่สุดเด็กชายก็จะยอมรับว่าพ่อแข็งแกร่งกว่าตนแล้วหันมาทำตามอย่าง (Identification) เพื่อให้เป็นที่รักของแม่ได้อีกคน ในเด็กหญิงความปรารถนาจะได้เป็นคู่ครองของพ่อก่อให้เกิดความอิจฉาริษยาแม่ แต่เด็กก็รู้ว่าตนไม่อาจเอาชนะแม่ได้จึงหันมาทำตามอย่างแม่เพื่อให้เป็นที่รักของพ่อ ในกระบวนการทำงานตามอย่างนี้เองที่ฟรอยด์ระบุว่าเด็กรับเอาเจตคติ ค่านิยม จริยธรรม และบุคลิกภาพของพ่อแม่เพศเดียวกันมาเป็นของตน ทำให้เด็กพัฒนาซูเปอร์อีโกขึ้น (Freud, 1948) นอกจากนี้เด็กจะรับเอาเจตคติ ค่านิยม จริยธรรมและบุคลิกภาพของพ่อแม่มาเป็นของตนแล้ว เด็กก็จะรับเอาคุณสมบัติต่าง ๆ เหล่านี้มาจากครูและคนอื่น ๆ ที่เด็กเห็นว่าสำคัญด้วย ในกระบวนการเช่นนี้จึงกล่าวได้ว่าเด็กรับเอาคุณสมบัติของสังคมผ่านทางพ่อแม่มาอีกชั้นหนึ่ง ในซูเปอร์อีโกนี้มีระบบอีกสองระบบที่ทำหน้าที่ควบคุมกันไปคือมโนธรรมและ

คติธรรม (Ego Ideal) มโนธรรมมีหน้าที่หลักในการสอดส่องควบคุมและลงโทษ การกระทำของเด็ก โดยเด็กรับเอาข้อห้ามและการลงโทษทั้งหลายจากพ่อแม่ เข้าไว้ในมโนธรรมของตน เมื่อใดที่มีการละเมิดมโนธรรมของตนเองเกิดขึ้นเด็กก็จะเกิดความละอาย ส่วนคติธรรมเป็นระบบที่รับเอาการกระทำที่พ่อแม่ยอมรับและให้การสนับสนุนเข้าไว้ เมื่อใดที่เด็กทำได้ตามมาตรฐานที่มีในคติธรรมเด็กก็จะเกิดความภาคภูมิใจในตนเอง ดังนั้นเมื่อเด็กพัฒนาซูเปอร์อีโกได้สมบูรณ์แล้ว การควบคุมตนเองจะเข้ามาทำหน้าที่แทนการควบคุมจากพ่อแม่ (Brown. 1965 ; Fodor and Gaynor.1958 ; Hall and Lindzey. 1970)

ฟรอยด์(Freud. 1948) มีความเห็นว่ากระบวนการทำตนตามอย่าง ของเด็กชายและเด็กหญิงเกิดขึ้นในลักษณะที่ต่างกัน กล่าวคือในเด็กชายหลังจากที่ เด็กแก้ปมเกี่ยวกับความรักแม่ได้แล้ว เด็กชายก็พัฒนาซูเปอร์อีโกขึ้นได้อย่างเต็มที่ แต่ในเด็กหญิงการแก้ปมเกี่ยวกับความรักพ่อไม่สามารถทำได้อย่างเต็มที่ จึงทำให้ เด็กหญิงพัฒนาซูเปอร์อีโกได้ไม่เท่าเด็กชาย ซึ่งเป็นเหตุให้ฟรอยด์เชื่อว่าผู้หญิงมี พัฒนาการทางจริยธรรมได้ต่ำกว่าผู้ชาย ประเด็นนี้ทำให้ฟรอยด์ถูกวิจารณ์มากกว่า เป็น "เพศนิยม" อีกด้านหนึ่งในกระบวนการทำตนตามอย่าง ฟรอยด์เห็นว่าการที่ เด็กกลัวว่าจะสูญเสียความรักของพ่อแม่ไปมากเพียงใด ย่อมจะทำให้เด็กทำตน ตามอย่างพ่อแม่มากขึ้นเท่านั้น

2. ทฤษฎีพัฒนาการทางความคิดความเข้าใจ

ทฤษฎีพัฒนาการทางความคิดความเข้าใจ ซึ่งนำมาอธิบายพัฒนาการทาง จริยธรรมมีรากฐานมาจากงานของเพียเจต์ (Piaget. 1932, 1965) และนำ มาขยายเพิ่มเติมโดย โคลเบอร์ก (Kohlberg. 1963,1964, 1969, 1976, 1978)

2.1 ทฤษฎีพัฒนาการทางความคิดความเข้าใจ

ทฤษฎีพัฒนาการทางความคิดความเข้าใจ ซึ่งนำมาอธิบายพัฒนาการทาง จริยธรรมโดยการสัมภาษณ์เด็กอายุระหว่าง 5-13 ปี เพื่อให้ทราบทรรศนะของ เด็กแต่ละวัยในด้านต่าง ๆ เช่น กฎเกณฑ์เกิดขึ้นได้อย่างไร กฎเกณฑ์จะถูก เปลี่ยนแปลงได้หรือไม่ การลงโทษอย่างไรจึงถือว่ายุติธรรม ทำไมการโกงจึง เป็นสิ่งที่ผิดและการไม่เชื่อฟังผู้ใหญ่จะเป็นสิ่งที่ถูกได้หรือไม่ ข้อมูลที่เพียเจต์ได้มา ทำให้เขาลงความเห็นว่าพัฒนาการทางจริยธรรมมี 2 ระดับ คือ

จริยธรรมจากภายนอก (Heteronomous Morality) เด็กมีจริยธรรมระดับนี้มีลักษณะหลายประการเช่น 1) ความถูกผิด มีเพียงแนวเดียวคือแนวตามทฤษฎีของเด็กรอง เด็กไม่สามารถจะรู้ได้ว่าความถูกผิดมีในทฤษฎีของผู้อื่นที่ต่างไปจากตน 2) เด็กเชื่อว่ากฎเกณฑ์เป็นสิ่งตายตัวที่กำหนดลงมาโดยผู้มีอำนาจเช่น พ่อ แม่ ผู้นำรัฐบาลหรือพระเจ้า 3) เด็กมีความเชื่อในเรื่องกรรมตามสนอง (Immanent Justice) นั่นคือใครก็ตามที่ทำความไม่ดีจะมีบางสิ่งบางอย่างที่เป็นตัวการให้ผู้นั้นได้รับผลกระทบ เช่น หากเด็กคนหนึ่งขโมยผลไม้มาจากสวน หนีมาข้ามสะพานไม้ผุจนเป็นเหตุให้เด็กตกน้ำ เด็กที่มีความเชื่อในเรื่องกรรมตามสนองก็จะเชื่อว่าหากเด็กคนนั้นไม่ได้ขโมยผลไม้ เด็กก็จะไม่ตกสะพาน 4) ความรับผิดชอบแบบปรนัย (Objective Responsibility) โดยเด็กเชื่อว่าความผิดจะมีมากน้อยย่อมเป็นอัตราส่วนโดยตรงกับผลเสียหายที่เกิดขึ้น เด็กวัยนี้ยังไม่มีความสามารถในการพิจารณาจากเจตนาของการกระทำ

จริยธรรมจากภายใน (Autonomous Morality) เด็กที่มีจริยธรรมในระดับนี้จะมีลักษณะที่ตรงกันข้ามกับลักษณะของจริยธรรมจากภายนอก คือ เด็กเชื่อว่า 1) ความถูกผิดมีในทฤษฎีที่ต่างกันได้ 2) กฎเกณฑ์เป็นสิ่งที่ผู้เกี่ยวข้องซึ่งกันและกันกำหนดขึ้นและมีการเปลี่ยนแปลงได้ตามความเหมาะสม 3) การลงโทษเป็นไปตามธรรมชาติของเหตุการณ์และสภาวะแวดล้อม เช่น เด็กที่เดินข้ามสะพานไม้ผุข้างต้น จะยังคงตกน้ำอยู่ดีแม้ว่าเด็กจะไม่ได้ขโมยผลไม้มาก็ตาม เพราะสะพานมันเก่าและผุอยู่แล้ว 4) ความรับผิดชอบแบบอัตนัย (Subjective Responsibility) เด็กพิจารณาว่าความผิดมากน้อยขึ้นอยู่กับเจตนาของผู้กระทำมากกว่าความเสียหายที่เกิดขึ้น นอกจากลักษณะ 4 ประการดังกล่าวแล้วยังมีลักษณะอื่น ๆ อีก แต่ลักษณะ 4 ประการนี้มีความเกี่ยวข้องกับพัฒนาการทางความคิดความเข้าใจมากที่สุด (Lickona, 1976) และความสัมพันธ์ก็เน้นโดยนักทฤษฎีอื่น เช่น โคลเบิร์กด้วย

เพียเจต์เชื่อว่าจริยธรรมจากภายนอกของเด็กเป็นผลจากปัจจัยสองประการคือการขาดวุฒิภาวะทางความคิด ความเข้าใจ และการนับถือผู้ใหญ่กับอำนาจของผู้ใหญ่แบบทิศทางเดียว ปัจจัยทางความคิดความเข้าใจส่งผลให้เด็กตัดสินใจและการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมแบบคงที่ตายตัว คือ 1) การตั้งตนเป็นศูนย์กลาง คือ การขาดความสามารถในการเข้าใจหรือการมองโลกในทฤษฎีของผู้อื่นที่นอกเหนือไปจากทฤษฎีของตน และ 2) ความเป็นจริงซึ่งหมายถึงผลซึ่งเกิดจากการตั้งตนเป็นศูนย์กลางอันทำให้เด็กสับสนระหว่างแง่มุมของประสบการณ์ที่เป็นอัตนัยและที่เป็นปรนัย ในด้านจริยธรรมความสับสนนี้ทำให้เด็กรับรู้ว่ากฎ-

เกณฑ์ทางจริยธรรมที่พ่อแม่ของตนเป็นกฎเกณฑ์ตายตัวที่ตนและคนอื่น ๆ ต้องปฏิบัติตามเช่นกัน

เพียเจต์เห็นว่าสภาพการณ์ที่สำคัญสำหรับพัฒนาการจริยธรรมภายนอกไปสู่จริยธรรมภายในต้องอาศัยวุฒิภาวะและประสบการณ์ทางสังคม วุฒิภาวะมีความสำคัญเพราะเป็นปัจจัยที่ช่วยพัฒนาความคิดความเข้าใจของเด็ก ช่วยให้เข้าใจจริยธรรมในระดับสูงขึ้นได้ ประสบการณ์ทางสังคมที่เพียเจต์เห็นว่าสำคัญคือการมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนในสถานะที่เท่าเทียมกัน การมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนในสถานะที่เท่าเทียมกันเป็นโอกาสให้เด็ก ซึ่งมีการตั้งตนเป็นศูนย์กลางประสบการณ์กับการขัดแย้งกับเพื่อน ซึ่งเป็นผลให้เด็กมีโอกาสดูแลผู้อื่นมีทัศนคติต่างจากตนได้ และบางครั้งการยอมทำบางอย่างตามทัศนคติของเพื่อน ก็ทำให้เด็กสามารถเล่นโดยร่วมมือกันได้ การเล่นกันเองของเด็กบางครั้ง ต้องมีการเปลี่ยนกฎเกณฑ์ไปให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม ประสบการณ์ทางสังคมที่เด็กได้รับนี้จะทำให้เด็กค่อยๆ ลดการนับถือผู้ใหญ่แบบทิศทางเดียว หันมาใช้ในการนับถือซึ่งกันและกัน ซึ่งเด่นชัดในหมู่เพื่อนนอกจากนี้เด็กก็เรียนรู้ด้วยว่ากฎเกณฑ์ต่าง ๆ เป็นเพียงสัญญาทางสังคมที่ผู้เกี่ยวข้องสร้างขึ้นเท่านั้นและสามารถเปลี่ยนแปลงได้หากสมาชิกของกลุ่มเห็นพ้องต้องกัน

จากลักษณะของเด็กสี่ประการที่กล่าวถึงข้างต้น ลักษณะที่น่ามาศึกษาวิจัยกันมากที่สุดคือลักษณะที่ว่าด้วยความรับผิดชอบแบบปรนัยและแบบอัตนัย การศึกษาของเพียเจต์ (Piaget, 1932, 1965) ระบุว่าเด็กวัยที่โตที่สุดที่พบว่ายังใช้การพิจารณาตัดสินการกระทำด้วยความรับผิดชอบแบบปรนัยมีอายุโดยเฉลี่ย 7 ขวบ ลักษณะดังกล่าวนี้ค่อย ๆ พัฒนาเปลี่ยนไปเป็นการใช้การพิจารณาตัดสินการกระทำด้วยความรับผิดชอบแบบอัตนัยและปรากฏเด่นชัดในเด็กอายุเฉลี่ยประมาณ 9-10 ขวบ แต่วัยดังกล่าวเมื่อมีการวิจัยเพิ่มเติมในเวลาต่อมา พบว่าขึ้นอยู่กับวิธีการที่เพียเจต์ใช้ในการศึกษาซึ่งเป็นการเล่าเรื่องให้เด็กฟังครั้งละ 2 เรื่อง แล้วถามเด็กว่าตัวละครในเรื่องคนใดทำผิดมากกว่ากัน แต่หากนำเรื่องดังกล่าวนี้มาจัดให้มีผู้แสดงและบันทึกลงแถบบันทึกภาพมาเสนอให้เด็กดู เด็กวัย 7 ขวบ ส่วนมากก็สามารถตอบโดยอาศัยความรับผิดชอบแบบอัตนัยได้ (Chandler and others, 1973) และหากเรื่องที่แสดงมีการเน้นเจตนาการกระทำให้ชัดขึ้น เด็ก 6 ขวบก็สามารถตัดสินการกระทำโดยอาศัยเจตนาได้ (Bearison and Issacs, 1975)

2.2 ทฤษฎีพัฒนาการทางความคิดความเข้าใจของโคลเบอร์ก

โคลเบอร์ก ซึ่งในปัจจุบันนี้เป็นที่ยอมรับกันว่าเป็นผู้นำของทฤษฎีพัฒนาการทางความคิดความเข้าใจทางจริยธรรม ได้นำแนวความคิดของเพียเจต์มาศึกษาต่อ และพบว่ามนุษย์มีพัฒนาการทางจริยธรรมมากขึ้นกว่าที่เพียเจต์ได้ระบุไว้ โคลเบอร์ก (Kohlberg, 1979) แบ่งพัฒนาการทางจริยธรรมออกเป็น 3 ระดับ ระดับที่ 1 ก่อนกฎเกณฑ์สังคม ระดับที่ 2 กฎเกณฑ์สังคม ระดับที่ 3 เหนือกฎเกณฑ์สังคมในแต่ละระดับมีการแบ่งเป็น 2 ชั้น รวมทั้งหมดเป็น 6 ชั้น ตามลำดับดังนี้คือ

ระดับที่ 1 ก่อนกฎเกณฑ์สังคม (Preconventional)

ชั้นที่ 1 จริยธรรมจากภายนอก

1) อะไรคือสิ่งที่ถูก สิ่งที่ถูกคือการหลีกเลี่ยงการฝ่าฝืนกฎเกณฑ์ที่มีการลงโทษผู้ฝ่าฝืน การเชื่อฟังโดยเต็มใจและการหลีกเลี่ยงการทำความเสียหายต่อบุคคลหรือทรัพย์สิน

2) เหตุผลในการทำสิ่งที่ถูก เพื่อหลีกเลี่ยงการลงโทษ และเพื่อทำตามคำสั่งของผู้มีอำนาจ

3) ทรรศนะทางสังคม มีทรรศนะแบบตั้งตนเป็นศูนย์กลาง ไม่สามารถรับรู้ทรรศนะของผู้อื่น ตัดสินการกระทำที่ผลทางกายภาพหรือความเสียหายมากกว่าพิจารณาเจตนาของผู้กระทำ

ชั้นที่ 2 ปัจเจบุคคลนิยม การตอบสนองความต้องการและการแลกเปลี่ยน

1) อะไรคือสิ่งที่ถูก สิ่งที่ถูกคือการเชื่อฟังกฎเกณฑ์เมื่อมีคนต้องการให้เชื่อฟัง การทำตามความสนใจและความต้องการของตนเองพร้อมกับปล่อยให้ผู้อื่นทำเช่นเดียวกัน ความถูกต้องคืออะไรก็ตามที่เป็นธรรม อะไรก็ตามที่แลกเปลี่ยนกันเท่า ๆ กันหรือการต่อรองและข้อตกลง

2) เหตุผลในการทำสิ่งที่ถูกต้อง เพื่อตอบสนองความต้องการและความสนใจของตนเอง ในขณะที่เดียวกันก็ยอมรับว่าผู้อื่นมีความต้องการและความสนใจของเขาได้เช่นกัน

3) ทรรศนะทางสังคม มีทรรศนะแบบนามธรรมสำหรับปัจเจกบุคคลคือตระหนักว่าทุกคนมีความสนใจส่วนตัวที่จะทำสิ่งใดให้บรรลุเป้าหมาย และความสนใจของคนอาจขัดแย้งกันได้ ดังนั้นความถูกต้องอาจต่างกันไปได้ตามทรรศนะแบบนามธรรมของปัจเจกบุคคล

ระดับที่ 2 กฎเกณฑ์สังคม (Conventional)

ขั้นที่ 3 ความคาดหวังต่อกันและกันระหว่างบุคคล ความสัมพันธ์ และการคล้อยตามซึ่งกันและกัน

1) อะไรคือสิ่งที่ถูก สิ่งที่ถูกคือการดำรงชีวิตตามความคาดหวังของบุคคลใกล้เคียงหรือตามความคาดหวังของผู้อื่นที่มีต่อปัจเจกบุคคลในบทบาทต่างๆ เช่น ลูก พี่น้องหรือเพื่อน การเป็นคนดีเป็นสิ่งสำคัญ จะต้องมีความดีมีการสนใจผู้อื่น มีการรักษาความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่ดี เช่น มีความไว้วางใจ เชื่อใจ ความจงรักภักดี ความเคารพ และความกตัญญูรู้คุณ

2) เหตุผลในการทำสิ่งที่ถูก เพื่อจะได้เป็นคนดีในทรรศนะของตนเองและทรรศนะของผู้อื่นและเพื่อจะได้รักษากฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่มาสืบสานการแสดงพฤติกรรมที่ดี

3) ทรรศนะทางสังคม มีทรรศนะในทางยอมรับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและคนอื่น ๆ ตระหนักในความรู้สึกร่วมกันของกลุ่มคน ข้อตกลงและความคาดหวังของกลุ่มซึ่งถือว่ามีความสำคัญกว่าความต้องการส่วนบุคคล มีความสามารถในการรับรู้สิ่งต่าง ๆ ในทรรศนะของผู้อื่น แต่ยังไม่สามารถเข้าใจกฎเกณฑ์ทางสังคมอย่างเป็นระบบได้

ขั้นที่ 4 ระบบสังคมและมโนธรรม

1) อะไรคือสิ่งที่ถูก สิ่งที่ถูกคือการทำตามหน้าที่ที่บุคคลได้ตกลงกับผู้อื่นไว้ กฎหมายเป็นสิ่งที่จะต้องปฏิบัติตามยกเว้นในกรณีจำเป็นมากเมื่อการทำตามกฎหมายมาขัดกับหน้าที่ทางสังคมที่ได้กำหนดไว้แน่นอนแล้ว และความถูกต้องยังหมายถึงการช่วยเหลือสังคม กลุ่มและสถาบัน

2) เหตุผลในการทำสิ่งที่ถูก เพื่อจรรโลงให้สถาบันโดยรวมดำเนินไปด้วยดี เพื่อหลีกเลี่ยงการแตกแยกในระบบหรือเพื่อปฏิบัติตามพันธะซึ่งบุคคลกำหนดให้ตนเอง โดยอาศัยกฎเกณฑ์ของมโนธรรมที่ตายตัว

3) ทรรศนะทางสังคม มีทรรศนะในการแยกแยะทรรศนะของสังคมจากข้อตกลงระหว่างบุคคลหรือความสนใจระหว่างบุคคล ยึดถือระบบที่ได้กำหนดบทบาทและกฎเกณฑ์ไว้แล้ว และพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในฐานะเป็นผู้อยู่ในตำแหน่งต่าง ๆ ของระบบสังคม

ระดับที่ 3 เหนือกฎเกณฑ์สังคมหรือยึดหลักการ (Post-Conventional or Principles)

ขั้นที่ 5 สัญญาทางสังคมหรืออรรถประโยชน์และสิทธิส่วนบุคคล

1) อะไรคือสิ่งที่ถูก สิ่งที่ถูกคือการตระหนักว่าผู้คนมีค่านิยมและความคิดเห็นที่แตกต่างกันและค่านิยมกับกฎเกณฑ์เป็นสิ่งที่ไม่น่าจะตายตัว แต่ขึ้นอยู่กับกลุ่มคน กฎเกณฑ์แม้จะไม่แน่นอนตายตัวแต่ก็ต้องปฏิบัติเสมอโดยไม่มีคำถามว่าเอียง เพราะกฎเกณฑ์เป็นสัญญาทางสังคม ค่านิยมและสิทธิบางอย่างที่ไม่อาจถือได้ว่าขาดความแน่นอนตายตัว เช่น ชีวิตและเสรีภาพจะต้องยึดถือไม่ว่าในสังคมใดก็ตามและไม่ว่าคนในสังคมส่วนใหญ่มักจะมีความคิดเห็นอย่างไรก็ตาม

2) เหตุผลในการทำสิ่งที่ถูกคือ มีความสำนึกในพันธะที่มีต่อกฎหมาย เพราะบุคคลได้มีสัญญาทางสังคมในอันที่จะออกกฎหมายและปฏิบัติตามกฎหมาย เพื่อความสงบสุขของสังคมและเพื่อเป็นการปกป้องสิทธิของคนในสังคมมีความตระหนักว่ากฎหมายและหน้าที่จะต้องอยู่บนรากฐานของการคิดคำนวณอย่างมีเหตุผลในเชิงให้มีอรรถประโยชน์สูงสุดต่อคนหมู่มากที่สุด

3) ทรรศนะทางสังคม มีทฤษฎะที่ไม่ถูกจำกัดโดยสังคมตระหนักในค่านิยมและสิทธิว่ามีความสำคัญมากก่อนจะกลายเป็นข้อผูกพันหรือสัญญาทางสังคม มีทฤษฎะแบบบูรณาการในด้านข้อตกลงและความเป็นปรานีโดยไม่ลำเอียงยอมรับทฤษฎะทางจริยธรรมและทางกฎหมาย และระลึกว่าบางครั้งอาจมีความขัดแย้งกันจนเป็นการยากที่จะผสมผสานกันได้

ขั้นที่ 6 หลักการจริยธรรมสากล (Universal Ethical Principles)

1) อะไรคือสิ่งที่ถูก สิ่งที่ถูกคือการปฏิบัติตามหลักการจริยธรรมที่ตนได้เลือกสรรเอง กฎหมายหรือสัญญาทางสังคมบางอย่างเป็นสิ่งที่ถูกต้องเพราะเป็นไปในแนวเดียวกับหลักการอยู่แล้ว เมื่อใดที่กฎหมายเข้ามาละเมิดหลักการนี้บุคคลจะปฏิบัติตามหลักการของตน หลักการเหล่านี้คือหลักการสากลที่ว่าด้วยความยุติธรรม ซึ่งประกอบด้วยความเสมอภาคในสิทธิมนุษยชนและความเคารพในศักดิ์ศรีของมนุษย์ในฐานะเป็นปัจเจกบุคคล

2) เหตุผลในการทำสิ่งที่ถูก มีความเชื่อในฐานะที่เป็นบุคคลมีเหตุผลว่าหลักการจริยธรรมสากลเป็นสิ่งที่ถูกต้อง มีพันธะส่วนบุคคลที่จะต้องปฏิบัติตามหลักการดังกล่าว

3) ทรรศนะทางสังคม มีทรรศนะทางจริยธรรมที่ยึดถือว่าบุคคลเป็นจุดหมายปลายทาง และปฏิบัติต่อบุคคลเช่นนั้นโดยไม่นำบุคคลมาเป็นเครื่องมือในการกระทำการใด ๆ ทั้งสิ้น

การศึกษาการใช้เหตุผลทางจริยธรรมตามแนวของโคลเบอร์กทำโดยการเสนอเรื่องราวที่ยากต่อการตัดสินใจทางจริยธรรมให้บุคคลฟัง จากนั้นก็ถามว่าตัวเองของเรื่องควรทำอย่างนั้นหรือไม่และที่โคลเบอร์กสนใจมากก็คือถามต่อว่าทำไมจึงควรหรือไม่ควรทำอย่างนี้ เหตุผลที่ผู้ตอบให้ต่อการกระทำนี้เองที่โคลเบอร์กนำมาให้คะแนนแล้วกำหนดเป็นตรรกะนี้ซึ่งระดับจริยธรรมของผู้ตอบ

การศึกษาระยะแรกของโคลเบอร์ก (Kohlberg. 1963; 1964) ทำกับเด็กและวัยรุ่นชายอเมริกันอายุ 7, 10, 13 และ 16 ปีจากครอบครัวที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจสังคมระดับกลางและระดับต่ำ พบว่าเด็กอายุ 7 ปี และ 10 ปี ใช้เหตุผลทางจริยธรรมส่วนมากในขั้นที่ 1 คือ ขั้นจริยธรรมจากภายนอก วัยรุ่นอายุ 13 ปี และ 16 ปี ใช้เหตุผลทางจริยธรรมส่วนมากในขั้นที่ 4 คือ ขั้นระบบสังคมและมโนธรรม ต่อมาโคลเบอร์กติดตามศึกษากลุ่มบุคคลอายุ 16 ปี 3 ครั้ง คือ เมื่ออายุได้ 20 ปี 24 ปี และวัยกลางคนเมื่อเป็นพ่อเด็กแล้ว (Kohlberg and Kramer. 1969) การศึกษาครั้งนี้โคลเบอร์กได้เปลี่ยนวิธีการให้คะแนนจริยธรรมไปบ้าง จึงรายงานว่าวัยรุ่นอเมริกันเฉพาะจากสถานภาพทางเศรษฐกิจสังคมระดับกลางอายุ 13 ปี ใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมส่วนใหญ่ในขั้นที่ 3 คือ ขั้นความคาดหวังต่อกันและกันระหว่างบุคคลและวัยรุ่นอายุ 16 ปี ใช้เหตุผลส่วนใหญ่ในขั้นที่ 5 คือ ขั้นสัญญาทางสังคมขณะที่ใช้เหตุผลบางส่วนในขั้นที่ 4 คือ ขั้นระบบสังคมและมโนธรรมน้อยกว่าในขั้นที่ 5 ไม่มากนัก ส่วนการศึกษาระยะยาวกับกลุ่มอายุ 16 ปี พบว่าเมื่อคนกลุ่มนี้อายุได้ 20 ปี และ 24 ปี การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมอยู่ในขั้นที่ 4 คือ ขั้นระบบสังคมและมโนธรรมอย่างเด่นชัด ครั้นถึงวัยกลางคนก็ยังใช้เหตุผลในขั้นที่ 4 มากขึ้นไปอีก ปัญหาเรื่องวัยใดเหมาะสมใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมตามทฤษฎีของโคลเบอร์กขึ้นโตนี้คงต้องใช้เวลามากกว่าจะมีการระบุได้แน่นอนเพราะโคลเบอร์กได้เปลี่ยนวิธีการให้คะแนนมาแล้วถึง 4 แบบ (Kohlberg. 1976) และโคลเบอร์กได้แก้ไขขั้นต่าง ๆ ในทฤษฎีของตนมาแล้วอย่างน้อย 2 ครั้ง (Kohlberg. 1976; 1978) ซึ่งในครั้งหลังนี้โคลเบอร์กระบุว่าขั้นที่ 6 เป็นเพียงความคิดเท่านั้นเพราะข้อมูลจากการศึกษาระยะยาวไม่ได้สนับสนุนการมีขั้นนี้

ปัจจัยต่าง ๆ ที่โคลเบอร์ก (Kohlberg. 1976) พิจารณาว่ามีความสำคัญต่อพัฒนาการทางการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของเด็กมี 4 ด้านคือ

1. การกระตุ้นทางความคิดความเข้าใจ การกระตุ้นนี้จะต้องเกิดขึ้นในสถานการณ์ที่เหมาะสมคือสถานการณ์ทางสังคมที่เด็กมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น สถานการณ์ที่เด็กมีปัญหาทางจริยธรรมที่ต้องตัดสินใจ สถานการณ์ที่มีการสนทนาเรื่องจริยธรรมและสถานการณ์ที่เด็กจะต้องมีปฏิสัมพันธ์เชิงจริยธรรมกับเด็กอื่น การกระตุ้นทางความคิดความเข้าใจเป็นพื้นฐานสำคัญ แต่ยังไม่เพียงพอต่อการพัฒนาการทางการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม

2. การกระตุ้นทางประสบการณ์ทางสังคม การกระตุ้นนี้เน้นให้เด็กมีโอกาสได้สวมบทบาททางสังคมต่าง ๆ ซึ่งจะเป็นโอกาสให้เด็กได้เรียนรู้ทฤษฎีทางสังคมของผู้อื่น ได้ตระหนักถึงความคิด ความรู้สึกและเจตคติของผู้อื่น การมีโอกาสร่วมบทบาททางสังคมที่หลากหลาย เช่นในฐานะลูก พี่ น้อง เพื่อน ผู้นำ ผู้ตาม เป็นต้น จะทำให้เด็กมีโอกาสเผชิญหน้ากับปัญหาทางจริยธรรมที่ต้องตัดสินใจในแง่มุม ทรรศนะและสภาพแวดล้อมที่ต่างกัน อันจะเป็นทางส่งเสริมให้พัฒนาการทางการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของเด็กเป็นไปได้อย่างมากขึ้น

3. บรรยายภาพทางจริยธรรมของกลุ่ม เด็กที่อยู่ในกลุ่มที่มีบรรยายภาพทางจริยธรรมในขั้นที่สูงกว่าตน มีโอกาสได้รับอิทธิพลต่อการพัฒนาการทางเหตุผลเชิงจริยธรรมให้สูงขึ้นได้ โคลเบิร์กสนับสนุนประเด็นนี้ด้วยหลักฐานการวิจัยในการฝึกให้วัยรุ่นสามารถใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมในขั้นที่สูงกว่าที่เคยใช้อยู่ได้ 1 ขั้น แต่วัยรุ่นเหล่านั้นไม่ยอมรับเอาเหตุผลเชิงจริยธรรมในระดับต่ำกว่าตนไปใช้

4. การขัดแย้งทางความคิดความเข้าใจเกี่ยวกับจริยธรรม ทฤษฎีของโคลเบิร์กเน้นว่าการพัฒนาจากขั้นหนึ่งไปสู่อีกขั้นหนึ่ง จะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อเผชิญหน้ากับปัญหาทางจริยธรรมที่เป็นความขัดแย้งกับระดับขั้นเดิมของตน จนทำให้เด็กต้องมีการจัดระบบความคิดใหม่ แล้วจึงพัฒนาการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมไปสู่ขั้นที่สูงขึ้นได้

3. ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม

ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมของแบนดูราพิจารณาว่า จริยธรรมของบุคคลเกิดจากการเรียนรู้ทางสังคมในการถ่ายทอดทางสังคม (Socialization) พ่อแม่ จะอบรมสั่งสอนเด็กให้รู้ว่าพฤติกรรมใดดีและควรกระทำ พฤติกรรมใดไม่ดีและไม่ควรกระทำ พ่อแม่ส่งเสริมและให้กำลังใจเด็กเมื่อทำพฤติกรรมที่ดี หากเด็กทำพฤติกรรมไม่ดีก็อาจถูกตักเตือนหรือลงโทษ นอกจากนี้พ่อแม่ก็ยังแสดงแบบอย่างพฤติกรรมต่าง ๆ ให้เด็กเห็น เด็กมีโอกาสดูกับจำพฤติกรรมเหล่านั้นนำไป

แสดงด้วย โดยเน้นการได้อยู่ในสภาพแวดล้อมทางสังคมที่ดีจึงเป็นสิ่งสำคัญสำหรับพัฒนาการทางจริยธรรมของเด็กมาก

แนวความคิดพื้นฐานของทฤษฎี

1. พัฒนาการทางจริยธรรมของมนุษย์ เป็นผลมาจากการเรียนรู้ทางสังคมเช่นเดียวกับพฤติกรรมด้านอื่น ๆ ของมนุษย์ นอกเหนือจากกิริยาสะท้อนเบื้องต้น (Elementary Reflexes) แล้ว มนุษย์มิได้ถูกจัดเตรียมให้มีพฤติกรรมอื่น ๆ โดยกำเนิด หากแต่จะต้องเรียนรู้พฤติกรรมเหล่านั้น (Bandura, 1977 : 16) การเรียนรู้เป็นการเรียนรู้โดยผ่านทางกระบวนการเสริมแรง (Reinforcement) และกระบวนการเลียนแบบอย่าง (Modeling) (Bar-tal, 1976 : 17) กล่าวคือเป็นผลจากการได้รับรางวัลหรือการลงโทษจากผู้อื่น อันเป็นประสบการณ์ทางตรง (Direct Experience) และการได้เห็นแบบอย่างพฤติกรรมหรือได้ยิน ได้อ่าน ได้ฟังข่าวสารจากผู้อื่น อันถือว่าเป็นประสบการณ์ทางอ้อม (Indirect Experience) อย่างไรก็ตามโดยทั่วไปแล้วมนุษย์จะเรียนรู้โดยทางอ้อมหรือโดยการสังเกต (Observational Learning) มากกว่าที่จะเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง เนื่องจากสิ่งที่เรียนรู้มีมากกว่าเวลาและโอกาสของผู้เรียนแต่ละคนจะอ่านวน

2. พัฒนาการทางจริยธรรม มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับวัฒนธรรม (Kohlberg, 1976 : 48) เช่น ศาสนา การอบรมเลี้ยงดู อาชีพและการศึกษาของพ่อแม่ เป็นต้น ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่าจริยธรรมเป็นผลจากการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงและการสังเกต ดังนั้นจึงเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ว่า สิ่งที่บุคคลได้เรียนรู้นั้นย่อมมีความผูกพันกับวัฒนธรรมของสังคมแต่ละแห่ง การตัดสินใจเกี่ยวกับความถูกต้องของพฤติกรรมต่าง ๆ จึงมีเกณฑ์ที่แตกต่างกันไป ซึ่งแม้ว่าจะอยู่ในสังคมใหญ่เช่นประเทศเดียวกัน ก็อาจมีความแตกต่างกันอีกตามสภาพของภูมิศาสตร์และความเป็นอยู่ของแต่ละท้องถิ่น

3. สิ่งที่มนุษย์ได้เรียนรู้และกลายเป็นความรู้ความเข้าใจ (Cognition) ของตนเองในภายหลังก็ต่อความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งต่าง ๆ กล่าวคือเรียนรู้ความสัมพันธ์ระหว่างเหตุการณ์กับเหตุการณ์ และเรียนรู้ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมกับผลกรรมที่ตามมาจากพฤติกรรม เมื่อมนุษย์เรียนรู้ว่าเหตุการณ์ใดเกิดตามเหตุการณ์ใด อย่างไร เมื่อประสบกับเหตุการณ์หนึ่งมนุษย์มีความคาดหวัง (Expectancy) เกี่ยวกับอีกเหตุการณ์หนึ่งได้ ทำให้เกิดความกลัว

ความวิตกกังวลหรือความดีใจขึ้นล่วงหน้า ในทำนองเดียวกันเมื่อเรียนรู้ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมหนึ่งกับผลกรรมหนึ่ง มนุษย์ก็สามารถคาดหวังได้ว่าจะเกิดผลกรรมอย่างไรตามมาเมื่อกระทำพฤติกรรมหนึ่งลงไป เช่นเรียนรู้ว่าการชโมยทรัพย์สินของผู้อื่น (พฤติกรรม) มีความสัมพันธ์กับการถูกตำรวจจับ (ผลกรรม) เพราะฉะนั้นหากตนเองชโมยทรัพย์สินของผู้อื่นก็就会被ตำรวจจับเช่นเดียวกัน เพราะฉะนั้นมนุษย์จะเลือกแสดงพฤติกรรมอะไรหรือไม่นั้น จึงได้รับอิทธิพลอย่างมากจากการคาดหวังถึงผลกรรมที่จะได้รับตามมาจากพฤติกรรมนั้น (Bandura. 1977 : 38)

4. ในการเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ของมนุษย์นั้น สิ่งที่สำคัญและมีความสำคัญมากคือกระบวนการทางปัญญาหรือความรู้ความเข้าใจ (Cognitive Process) เนื่องจากประการแรกประสบการณ์ต่าง ๆ ที่มนุษย์ได้ประสบจะถูกเก็บไว้ในสมอง โดยแปลงเป็นในรูปของสัญลักษณ์ (Symbolic form) อันได้แก่ภาพ (Image) และภาษา (Verbal) (Bandura. 1977 : 25) ซึ่งจะมีผลกระทบอย่างมากต่อความทรงจำในระยะต่อไป นอกจากนี้ในการทำนวยพฤติกรรมของบุคคลก็มีความสำคัญและความจำเป็นที่จะต้องรู้ว่า บุคคลนั้นเข้าใจและรับข้อมูลต่าง ๆ ได้ดีเพียงใด ข้อมูลเหล่านั้นได้ถูกเปลี่ยนไปเป็นสัญลักษณ์อย่างไร (Rosenthal and Zimmerman. 1978: 29-30) ประการที่สองมนุษย์จะอาศัยความรู้ความเข้าใจหรือปัญญาของตนคิดไตร่ตรองถึงข้อมูลที่ตนได้สะสมไว้ในรูปของสัญลักษณ์นั้น และประเมินว่าพฤติกรรมหนึ่ง ๆ นำไปสู่ผลกรรมอะไรบ้างมีความน่าปรารถนามากน้อยเพียงใด การประเมินเช่นนี้จะนำไปสู่การตัดสินใจที่จะกระทำหรือไม่กระทำพฤติกรรมหนึ่ง ๆ จากจุดนี้จะเห็นได้ว่ามนุษย์จะไม่แสดงพฤติกรรมทุกอย่างที่ได้เรียนรู้มา หากแต่จะยอมรับเฉพาะพฤติกรรมที่ให้ผลกรรมที่เขาปรารถนาและปฏิเสธพฤติกรรมที่ให้ผลร้าย (Bandura. 1977 : 28) หรืออีกนัยหนึ่งมนุษย์ได้ตั้งมาตรฐานของตนเองขึ้นสำหรับชี้นำการกระทำต่าง ๆ

5. มนุษย์สามารถบังคับพฤติกรรมของตนเองได้ โดยการให้ผลกรรมแก่ตนเอง (Self-Produced Consequences) กล่าวคือภายหลังจากที่มนุษย์ได้วางมาตรฐานสำหรับชี้นำการกระทำของตนแล้ว เมื่อมีการกระทำหนึ่ง ๆ เกิดขึ้นก็จะมีค่าของการกระทำนั้น ๆ ผลจากการประเมินค่านี้จะก่อให้เกิดปฏิกิริยาและการกระทำต่อตนเองในด้านบวกหรือในด้านลบอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น หากการกระทำนั้นบรรลุถึงมาตรฐานที่ตั้งไว้ก็จะนำมาซึ่งความพึงพอใจในตนเองในด้านบวก นอกจากจะเกิดปฏิกิริยาในด้านบวกนั้นแล้ว บุคคลก็อาจจะมีการให้

รางวัลแก่ตนเองในรูปแบบต่าง ๆ ตามมาอีก ในอีกด้านหนึ่งหากบุคคลประสบความล้มเหลวในการกระทำต่าง ๆ ปฏิกริยาต่อตนเองจะเป็นด้านลบ เช่นเกิดความไม่พึงพอใจในตนเอง ความรู้สึกผิด เป็นต้น และอาจจะมีโทษต่อตนเองตามมาอีกในรูปแบบต่าง ๆ ผลกรรมที่บุคคลให้แกตนเองทั้งในรูปแบบของปฏิกริยาและการกระทำต่อตนเองนี้ มีบทบาทในการควบคุมพฤติกรรมของตนเอง โดยที่พฤติกรรมใดกระทำแล้วทำให้ได้รับผลกระทบด้านบวกก็จะมีแรงจูงใจ ส่วนพฤติกรรมใดกระทำแล้วทำให้ได้รับผลกระทบด้านลบก็จะถูกจำกัดออกไป (Bandura. 1977 : 130-133)

6. กล่าวโดยสรุปกระบวนการทางปัญญาหรือความรู้ความเข้าใจนี้ มีบทบาทสำคัญในการได้มา (Acquisition) การคงไว้ (Retention) และการแสดงออก (Expression) ซึ่งพฤติกรรมของบุคคล (Bandura. 1977 : 170) ในส่วนของการแสดงออกนั้นเชื่อมโยงอยู่สองประการด้วยกัน ประการแรกคือความคาดหวังของบุคคลต่อผลกรรมที่ตามมา ซึ่งหากเกิดการเปลี่ยนแปลงความคาดหวังของบุคคลก็จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงโอกาสความเป็นไปได้ (Probability) ที่จะแสดงพฤติกรรมนั้น ประการที่สองคือ คุณค่าของผลกรรมตามความรู้สึก (Subjective Value) ซึ่งแต่ละคนจะให้คุณค่าความน่าปรารถนาต่าง ๆ กัน อันอาจทำให้มีพฤติกรรมที่แตกต่างกัน แม้ว่าจะมีความคาดหวังต่อผลกรรมที่ตามมาคล้ายคลึงกันก็ตาม (Mischel and Mischel. 1976: 89-91)

ธีระพร อวรรณโณ (2533 : 62-63) กล่าวว่าระดับของตัวจูงใจมีความสำคัญมากในเรื่องเกี่ยวกับจริยธรรม เพราะเป็นหัวข้อที่สามารถนำไปเปรียบเทียบกับทฤษฎีจริยธรรมอื่น เช่น ทฤษฎีของโตลเบิร์ตก็ได้เนื่องจากทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมเสนอระดับของตัวจูงใจในเชิงพัฒนาการตามวัยของมนุษย์ และความสำคัญประการสุดท้ายคือระดับของตัวจูงใจจะเป็นสิ่งชี้แนะนักปฏิบัติในการสร้างเสริมจริยธรรมให้กับเด็กด้วย ดังนี้

1. ตัวจูงใจที่เป็นรูปธรรม ซึ่งเป็นตัวจูงใจระดับพื้นฐานที่สุดได้แก่อาหาร การสัมผัส การเคล้าคลอหรือการลงโทษทางกาย ตัวจูงใจระดับนี้มักมีความสำคัญกับทารกและเด็กเล็กเป็นส่วนใหญ่ เพราะเด็กยังขาดความสามารถทางปัญญาที่จะเข้าใจสิ่งที่เป็นนามธรรมได้

2. ตัวจูงใจที่เป็นสัญลักษณ์ ในช่วงพัฒนาการของเด็กการได้รับรางวัลที่เป็นรูปแบบหรือรางวัลที่เด็กได้จากความพึงพอใจทางกายเป็นใหญ่ จะมีความเชื่อมโยงกับการแสดงความไม่พอใจและการไม่ยอมรับของผู้อื่นเสมอ ๆ การเชื่อมโยงประสบการณ์ดังกล่าวเข้าด้วยกันนี้ จะทำให้สัญลักษณ์อันได้แก่การยอมรับ

และการไม่ยอมรับกลายมาเป็นตัวจูงใจสำหรับเด็กได้ เพราะเด็กเรียนรู้ว่า พฤติกรรมบางอย่างที่พ่อแม่ไม่ต้องการหรือไม่พอใจให้เด็กทำ อาจตามมาด้วยการลงโทษหากเด็กทำพฤติกรรมเช่นนั้นซ้ำ เช่น พ่อแม่ที่ฝึกลูกมาดีเมื่อเห็นลูกจะทำพฤติกรรมบางอย่างที่ตนไม่ต้องการให้ทำ เพียงแต่พูดคำว่า "อย่า" ก็สามารถทำให้ลูกระงับการทำพฤติกรรมนั้น ๆ ได้

3. ตัวจูงใจที่เป็นสัญญาทางสังคม เด็กไม่ได้มีชีวิตอยู่กับการยอมรับหรือไม่ยอมรับของผู้อื่นเท่านั้น เมื่อโลกของเด็กกว้างขึ้น ระเบียบทางสังคมต่างๆ ก็กว้างขึ้นตามมาด้วย เด็กและผู้ใหญ่ต่างก็เรียนรู้ว่าการทำสิ่งใดเป็นสิ่งที่สังคมยอมรับและการกระทำสิ่งใดเป็นสิ่งที่สังคมไม่ยอมรับ สังคมต่าง ๆ ก็มีการจัดเงื่อนไขไว้ว่าหากบุคคลทำบางสิ่งบางอย่าง จะได้รับรางวัลหรือสิทธิพิเศษบางอย่างเป็นผลกรรม เช่น ทหารที่ออกสงคราม เมื่อกลับมาก็ได้เป็นทหารผ่านศึกและมีสิทธิพิเศษต่าง ๆ มากมาย หรือผู้ที่ก่ออาชญากรรมเมื่อถูกจับได้ก็จะถูกลงโทษขังคุกหรือประหารชีวิต การจัดเงื่อนไขของสังคมหรือสัญญาทางสังคมดังกล่าวได้เป็นตัวจูงใจให้บุคคลกระทำหรือละเว้นการกระทำพฤติกรรมต่าง ๆ ได้

4. ตัวจูงใจที่เป็นการประเมินและการกำกับตนเอง ตัวจูงใจระดับสูงสุดนี้เกิดจากการเรียนรู้จากการอบรมสั่งสอนหรือการมีตัวแบบ เด็กเรียนรู้ที่จะประเมินการกระทำของตนเองได้จากปฏิกิริยาที่ผู้อื่นมีต่อการกระทำของตน พ่อแม่และครูมักมีมาตรฐานในการกำหนดว่าพฤติกรรมใดดี และควรกระทำเพียงไร พฤติกรรมใดไม่ดีและควรละเว้นการกระทำ พ่อแม่และครูมักแสดงความยินดีเมื่อเด็กทำพฤติกรรมได้ตามมาตรฐานหรือเกินกว่ามาตรฐานที่ตั้งไว้ กับทั้งแสดงความไม่ยินดีเมื่อเด็กทำพฤติกรรมได้ต่ำกว่ามาตรฐานหรือไม่ได้ทำตามมาตรฐานที่ตั้งไว้

การที่ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมเน้นว่าตัวจูงใจที่เป็นการประเมินตนเองเป็นตัวจูงใจระดับสูงสุดก็เพราะตัวจูงใจประเภทนี้เป็นตัวจูงใจที่ช่วยให้คนทำสิ่งต่างๆ ตามมาตรฐานของตนเองหรือละเว้นการกระทำต่าง ๆ ที่ตนประเมินว่าไม่ดีได้ แม้จะอยู่ในสถานการณ์ที่ตนไม่มีโอกาสได้รับการยกย่องหรือการลงโทษจากสังคมเลยก็ตาม

สภาพแวดล้อมที่เสริมสร้างจริยธรรมสำหรับเด็ก

ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมของแบนดูราชี้แนะการจัดสภาพแวดล้อม ที่เสริมสร้างจริยธรรมสำหรับเด็กว่าเป็นสภาพแวดล้อมที่ผู้ใหญ่สอน แสดงแบบอย่างที่ดีให้เด็กดูและเสริมแรงการกระทำที่ดีของเด็ก การปฏิบัติทั้งสามด้านนี้จะต้องสอดคล้องกัน มีความคงเส้นคงวาและเกิดขึ้นโดยสม่ำเสมอ ปัญหาทางพฤติกรรมของเด็กที่เกิดขึ้น มักเป็นผลมาจากการที่เด็กได้พบเห็นความไม่สอดคล้อง ความไม่คงเส้นคงวาและความไม่สม่ำเสมอในการปฏิบัติของผู้อื่น พ่อแม่ที่สอนและแสดงแบบให้เด็กมีความเมตตากรุณาต่อสัตว์เลี้ยง แต่เวลาเดียวกันก็แสดงแบบให้เด็กเห็นในการไร้ความกรุณาต่อมนุษย์ เช่น การขูดรีดตอกเบียดกับคนยากจน ก็มีแนวโน้มจะทำให้เด็กมีความเมตตากรุณาต่อสัตว์เลี้ยง แต่ไม่สามารถทำให้เด็กมีความเมตตากรุณาต่อสรรพสัตว์ได้ ความไม่สอดคล้อง ความไม่คงเส้นคงวาและความไม่สม่ำเสมอในการปฏิบัติของผู้อื่น ยังมีส่วนช่วยสอนให้เด็กเรียนรู้ได้ว่าในสถานการณ์ใดตนควรหรือไม่ควรกระทำสิ่งไม่ดี เช่น เด็กที่ถูกแม่ลงโทษเมื่อแสดงความก้าวร้าว แต่พ่อกลับเฉย ๆ ต่อการก้าวร้าวของเด็ก อาจทำให้เด็กเรียนรู้ที่จะกล้าแสดงความก้าวร้าวต่อหน้าพ่อขณะที่แม่ไม่เห็น แต่เด็กจะไม่กล้าแสดงความก้าวร้าวต่อหน้าแม่

การสอน การแสดงแบบและการเสริมแรงพฤติกรรมที่ทำตามมาตรฐาน ซึ่งพ่อแม่หรือครูกำหนดขึ้นเป็นหนทางสำคัญ ที่ช่วยให้เด็กยอมรับมาตรฐานเหล่านั้นไปปฏิบัติเป็นของตนเองได้ หากมาตรฐานเหล่านั้นเป็นมาตรฐานทางจริยธรรม พ่อแม่หรือครูก็มีส่วนเสริมสร้างพฤติกรรมที่ถูกต้องทางจริยธรรมให้กับเด็กได้ เมื่อเด็กแสดงพฤติกรรมจริยธรรมตามมาตรฐานได้บ่อยเข้า เด็กก็สามารถประเมินและกำกับตนเองให้ทำตามมาตรฐานทางจริยธรรมได้โดยไม่ต้องมีใครมาสอดส่องดูแลคอยให้รางวัลหรือลงโทษ

พฤติกรรมเชิงจริยธรรม

วัลลภ กันทรวิทย์และไทย กิพย์สุวรรณกุล (2532:763-763) กล่าวถึงมวลพฤติกรรมของมนุษย์หากพิจารณาตามจุดประสงค์ของการศึกษา (Taxonomy of Educational Objectives) ซึ่งจัดจำแนกโดยบลูม (Bloom) แบ่งได้ 3 ด้าน คือ

1. พฤติกรรมด้านความรู้-ความคิดหรือพฤติกรรมด้านพุทธิพิสัย (Cognitive Domain) ได้แก่พฤติกรรมในด้านการใช้ความคิด ใช้สมองหรือใช้สติปัญญาเพื่อการเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ แบ่งออกเป็นระดับขั้นการพัฒนา 6 ขั้นจากต่ำสุดไปสูงสุดได้แก่ ขั้นความรู้-ความจำ ขั้นความเข้าใจ ขั้นการนำไปใช้ ขั้นการสังเคราะห์และขั้นการประเมินค่า

2. พฤติกรรมด้านความรู้สึกหรือด้านเจตพิสัย (Affective Domain) ได้แก่พฤติกรรมที่เกี่ยวกับอารมณ์หรือความรู้สึก ซึ่งเป็นสิ่งที่สร้างสมขึ้นจนเป็นลักษณะเฉพาะของแต่ละบุคคล เป็นพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างคุณลักษณะหรือบุคลิกภาพของบุคคล พฤติกรรมด้านนี้มีระดับขั้นการพัฒนาจากต่ำสุดไปสูงสุด 5 ขั้น ได้แก่ขั้นรับรู้ ขั้นตอบสนอง ขั้นเห็นคุณค่า ขั้นจัดระบบ และขั้นเกิดกิจนิสัย เป็นพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างคุณลักษณะต่าง ๆ ของมนุษย์โดยตรง ดังนั้นเพื่อความสะดวกในการกล่าวถึงจึงเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าพฤติกรรมด้านคุณลักษณะ

พฤติกรรมเชิงจริยธรรม จัดเป็นส่วนหนึ่งของพฤติกรรมด้านความรู้สึกหรือด้านเจตพิสัยที่มีระดับการพัฒนาตั้งแต่ขั้นรับรู้จนถึงระดับสูงสุดคือถึงขั้นเกิดกิจนิสัย ทั้งนี้เพราะพฤติกรรมเชิงจริยธรรมเป็นลักษณะเฉพาะของบุคคล อันเป็นส่วนหนึ่งของบุคลิกภาพที่อยู่ภายใต้อิทธิพลขององค์ประกอบหลาย ๆ ประการทั้งในตัวบุคคลเองได้แก่ความรู้ ความคิด สติปัญญาและองค์ประกอบจากภายนอกได้แก่การอบรม บ่มนิสัยและสภาพแวดล้อมอื่น ๆ ดังนั้นจึงพบว่าการที่บุคคลใดจะมีจริยธรรมหรือคุณธรรมสูงหรือต่ำมิได้ขึ้นกับว่าเขาเป็นผู้ฉลาด มีสติปัญญาดีหรือมีความรู้สูงเพียงประการเดียว หากยังขึ้นกับพื้นฐานการอบรมบ่มนิสัย สภาพแวดล้อมทางครอบครัว สภาพแวดล้อมทางสังคมและอื่น ๆ อีกหลายประการ

3. พฤติกรรมด้านความคล่องแคล่วทางกายหรือด้านทักษะพิสัย (Psychomotor) ได้แก่พฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับความคล่องแคล่วในการใช้อวัยวะส่วนต่าง ๆ ของร่างกายให้เหมาะสมกับงานหรือหน้าที่จนถึงขั้นสูงสุดที่บุคคลจะพัฒนาได้ พฤติกรรมด้านนี้ไม่ว่าจะมีปัญหาสำหรับคนปกติซึ่งมีร่างกายและอวัยวะต่าง ๆ เป็นปกติ จะต้องยังเป็นพิเศษก็เฉพาะในการเรียนที่ต้องใช้ความสามารถของอวัยวะส่วนใดส่วนหนึ่งเป็นพิเศษ เช่น การออกเสียงในการเรียนภาษา การใช้มือเท้าในจังหวะดนตรี เป็นต้น

ลักษณะสำคัญของพฤติกรรมด้านคุณลักษณะ

1. เป็นพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับอารมณ์หรือความรู้สึก (Feeling / Emotion) ซึ่งมีอยู่ในทุก ๆ คน เมื่อกล่าวว่าเป็นเรื่องของอารมณ์หรือความรู้สึก ก็เป็นเครื่องชี้บ่งว่าการแสดงออกให้ปรากฏหรือสิ่งเกิดได้ของพฤติกรรมนี้ อาจเปลี่ยนแปลงได้รวดเร็วตามเงื่อนไขหรือสถานการณ์แวดล้อม และถ้าผู้แสดงพฤติกรรมรู้ตัวว่าถูกสิ่งเกิดหรือมีเจตนาในการแสดงออกแฝงอยู่แล้ว พฤติกรรมที่แสดงออกก็อาจอยู่ในรูปของการเสแสร้งตามสภาวะแวดล้อมในช่วงเวลาของการแสดงออกและเจตนาของผู้แสดง ดังนั้นในการพยายามประเมินหรือสิ่งเกิดพฤติกรรมของบุคคลในด้านนี้ ผู้ประเมินหรือผู้สังเกตจะต้องสามารถจำแนกพฤติกรรมตามธรรมชาติกับพฤติกรรมเสแสร้งออกจากกันให้ได้ และจะต้องพยายามประเมินเฉพาะพฤติกรรมตามธรรมชาติหรือพฤติกรรมที่แสดงออกจริง ๆ เท่านั้น

2. เป็นพฤติกรรมที่มีลักษณะเฉพาะตัว (Typical) ของแต่ละบุคคล ไม่อาจลอกเลียนหรือถ่ายทอดสู่กันได้ง่าย ๆ เมื่อบุคคลพัฒนาไปตามรูปแบบรูปใดรูปหนึ่งจนถึงขั้นสูงสุดของการพัฒนาแล้วจะเปลี่ยนแปลงรูปแบบได้ยาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเปลี่ยนแปลงในเวลาสั้น ๆ เพราะได้กลายเป็นลักษณะเฉพาะตัวของบุคคลนั้นไปแล้ว ในขณะที่เดียวกันการตัดสินใจว่าพฤติกรรมที่แสดงออกของบุคคลในสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่งถูกหรือผิด แบบเดียวกับการตัดสินใจว่า $2 + 3 = 5$ ถูกหรือผิดในพฤติกรรมด้านความรู้ ความคิดนั้นจะทำได้ในทันที นอกจากจะตัดสินใจโดยใช้เกณฑ์ปกติหรือมาตรฐานของกลุ่มสังคมที่บุคคลนั้นเป็นสมาชิกอยู่ เพื่อหาข้อสรุปออกมาว่าพฤติกรรมที่แสดงออกในสถานการณ์นั้น ๆ เป็นที่พึงปรารถนาในสังคมนั้นหรือไม่และเมื่อสังคมเปลี่ยนไปหรือต่างสังคมกัน เกณฑ์ปกติหรือมาตรฐานย่อมเปลี่ยนไป ผลการตัดสินใจเป็นที่พึงปรารถนาหรือไม่ก็อาจเปลี่ยนไปได้เช่นกัน

3. เป็นพฤติกรรมที่มีทิศทางการแสดงออก (Direction) ได้สองทางตรงข้ามและคู่กันเสมอ เช่น "รัก" คู่และตรงกันข้ามกับ "ชัง" เป็นต้น โดยปกติอาจเรียกกันง่าย ๆ ว่าทิศทางบวกหรือลบและโดยทั่วไปทิศทางบวกจะเป็นที่พึงปรารถนาบ่อยครั้งกว่าทิศทางลบ เช่น รัก ชอบ ชื่น อุดหนุน ซื่อสัตย์ แต่ในบางครั้งสังคมก็ต้องการทิศทางลบเหมือนกัน เช่น เกล็ดตอบายมุข ไม่ชอบเที่ยวเตร่ รังเกียจความสกปรก ความไม่เป็นระเบียบหรือรังเกียจยาเสพติด เป็นต้น

4. เป็นพฤติกรรมที่อาจเปลี่ยนแปลงหรือแตกต่างกันได้ในความเข้ม (Intensity) เช่น รัก ก็จะมีรักมาก ชัยนก็ชัยนมาก ชัยนน้อย ชื้อสตัยก็จะมีชื้อสตัยมาก ชื้อสตัยน้อย เมตตาก็มีเมตตามาก เมตตาน้อย ดังนั้น แม้ว่าบุคคลสองคนจะมีความรู้สึกหรืออารมณ์ในขณะใดขณะหนึ่งหรือลักษณะประจำตัวเช่นเดียวกัน ก็อาจแตกต่างกันได้ในด้านความเข้มนี้ ลักษณะเช่นนี้เปรียบได้กับพฤติกรรมด้านความรู้ความคิดที่มีรู้มาก รู้น้อย เข้าใจมาก เข้าใจน้อย

5. เป็นพฤติกรรมที่บุคคลใดจะเกิดความรู้สึกหรืออารมณ์ขึ้นมาโดยมีเป้า (Target) เสมอ จะเกิดขึ้นมาลอย ๆ ไม่ได้ เป้านี้อาจเป็นคนหรือสัตว์หรือสิ่งของหรือสภาวะใด ๆ ก็ได้ เช่น บุคคลจะเกิดอารมณ์รัก เกิดความชั้น เกิดความชู้เกียจชั้นมาลอย ๆ ไม่ได้ จะต้องมเป้า เช่น รักเพื่อน รักคู่รัก ชัยนทำงานบ้าน ชัยนเรียน ชู้เกียจดูหนังสือ และเมื่อเปลี่ยนเป้าแล้ว ความรู้สึกหรืออารมณ์นั้นอาจจะเปลี่ยนได้ทั้งทิศทางหรือความเข้ม เช่นรักเพื่อน ถ้าเปลี่ยนจากเพื่อนคนหนึ่งเป็นอีกคนหนึ่ง อาจเปลี่ยนจากรักมากเป็นรักน้อยหรือแม้แต่เปลี่ยนจากรักเป็นเกลียดก็ได้

พฤติกรรมเชิงจริยธรรม เป็นพฤติกรรมด้านความรู้สึกหรือด้านคุณลักษณะดังได้กล่าวมาแล้ว จึงมีลักษณะสำคัญทั้ง 5 ประการเช่นกัน

ระดับขั้นพัฒนาของพฤติกรรมด้านคุณลักษณะ

พฤติกรรมด้านความรู้สึกหรือด้านคุณลักษณะ ยังมีระดับขั้นพัฒนาที่แตกต่างกันจากระดับขั้นพัฒนาของพฤติกรรมด้านความรู้ความคิดอีกด้วย โดยมี 5 ขั้นด้วยกัน คือ

1. ขั้นรับ (Receiving) จัดเป็นพัฒนาการขั้นแรกที่สุดในด้านนี้ ในขั้นนี้บุคคลจะมีความรู้สึกรับรู้ต่อสิ่งเร้า ที่มาปรากฏหรือมากระทบต่อประสาทสัมผัส บุคคลจะเริ่มมีความตั้งใจ รับรู้สิ่งเร้าที่แน่นอนเฉพาะอย่าง ซึ่งอาจจะแบ่งย่อยออกเป็นขั้นย่อย ๆ คือ ขั้นรู้ตัว ได้แก่ การตั้งข้อสังเกต รับรู้ความแตกต่างของสิ่งเร้าที่มากระทบ เช่น รับรู้ความแตกต่างของภาพ เสียง รูปร่าง เหตุการณ์ต่าง ๆ ขั้นตั้งใจรับได้แก่การมีความตั้งใจฝักใฝ่ต่อสิ่งเร้าเฉพาะอย่างนั้น แล้วนำมารวบกันหรือยอมรับเพื่อปฏิบัติ และขั้นย่อยสุดท้ายคือการเลือกสรรสิ่งที่รับมา ได้แก่การเลือกรับเฉพาะอย่าง สนใจอ่านเฉพาะเรื่องหรือเลือกตอบคำถามเฉพาะบางคำถาม เป็นต้น

2. **ขั้นตอนสนอง (Responding)** เป็นพัฒนาการขั้นสูงขึ้นมาอีกขั้นหนึ่ง ในขั้นนี้บุคคลจะไม่เพียงรับรู้สิ่งเร้าเฉย ๆ แต่จะเริ่มมีปฏิกิริยาตอบสนองต่อสิ่งเร้า นั้น ในลักษณะ 3 ขั้นย่อยคือขั้นเต็มใจตอบสนอง เป็นการยินยอมปฏิบัติตามหลักการหรือกฎเกณฑ์ที่ได้รับรู้มา ต่อไปคือขั้นตั้งใจตอบสนอง ขั้นนี้บุคคลจะเริ่มอาสาที่จะเข้าร่วมปฏิบัติการกับผู้อื่นและอาจมีการพยายามหลีกเลี่ยงไม่ปฏิบัติในสิ่งที่ขัดกับสิ่งที่เขารับรู้มา ขั้นต่อไปคือขั้นตอนพอใจจะตอบสนอง ขั้นนี้บุคคลจะเกิดความพอใจหรือไม่พอใจต่อพฤติกรรม หรือการแสดงออกของผู้อื่นที่สอดคล้องหรือขัดแย้งกับสิ่งที่เขารับรู้มา เป็นการเลือกสรรการตอบสนองต่อสิ่งเร้า

3. **ขั้นเห็นคุณค่า (Valuing)** ในขั้นนี้บุคคลจะเริ่มเห็นคุณประโยชน์ของสิ่งที่เขารับรู้และสิ่งที่เขาตอบสนอง แล้วไม่ใช่เพียงแต่รับรู้หรือตอบสนองไปตามกฎเกณฑ์หรือข้อปฏิบัติที่รับมาอย่างเดียว เขาจะเริ่มยอมรับว่าสิ่งที่เขาได้รับมาสิ่งใดมีค่ามีความหมายต่อเขาและสิ่งใดไม่มีค่า ไม่มีความหมายต่อเขา บุคคลที่พัฒนามาถึงขั้นนี้ในความรู้สึกรู้สึกหรือคุณลักษณะด้านใดด้านหนึ่ง จะแสดงออกด้วยพฤติกรรมต่าง ๆ ตามขั้นตอนการพัฒนาย่อยคือการยอมรับค่านิยมได้แก่การพยายามเพิ่มพูนประสบการณ์ในสิ่งเร้านั้น ๆ และพยายามปฏิบัติตามบ่อยครั้งเข้า การแสดงความนิยมในค่านิยมได้แก่ การเข้าช่วยเหลือ สนับสนุน ร่วมมือในกิจกรรมเพื่อส่งเสริมสิ่งที่เขาเห็นด้วย และการเข้าร่วมงานได้แก่การเข้าไปร่วมเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มที่เขาเห็นคุณค่าและปฏิเสธ ตัดค้าน โต้แย้ง ขัดขวาง การปฏิบัติหรือพฤติกรรมที่เขาไม่เห็นคุณค่า

4. **ขั้นจัดระบบ (Organization)** เมื่อบุคคลพัฒนาคุณลักษณะมาถึงขั้นนี้หมายความว่า เขาจะพยายามปรับตัวเองให้เข้ากับคุณลักษณะ หรือพฤติกรรมที่เขายอมรับและเห็นคุณค่านั้น เขาจะพยายามพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างค่านิยม (Value) ที่เขาเห็นคุณค่าหลาย ๆ อย่างพร้อม ๆ กัน พยายามจัดลำดับค่านิยมต่าง ๆ ที่รับมาแล้วปรับตัวให้เข้ากับสิ่งต่าง ๆ ที่เขายอมรับนั้น ขั้นนี้ประกอบด้วยขั้นย่อย 2 ขั้น คือ ขั้นสร้างความเข้าใจในค่านิยม แสดงออกโดยการเข้าร่วมกลุ่มอภิปราย ร่วมสร้างแนวคิด เปรียบเทียบพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมนั้น ๆ ขั้นสร้างระบบค่านิยมแสดงออกโดยบุคคลพยายามชี้แจงนำค่านิยมต่าง ๆ ที่เขายอมรับ จัดลำดับค่านิยมเหล่านั้น สร้างแผนสร้างกฎเกณฑ์ ให้สอดคล้องกับสิ่งที่เขายอมรับและระบบที่เขาสร้างขึ้นแล้วนำไปใช้กับตัวเองหรือพยายามชักชวนให้ผู้อื่นยอมรับระบบนี้

5. **ขั้นเกิดกิจนิสัย (Characterization)** พัฒนาการขั้นจัดระบบนั้น เป็นการเริ่มต้นของการวางตัว หรือการยอมรับสิ่งที่บุคคลเห็นคุณค่ามาเป็นลักษณะเฉพาะตัว กล่าวคือเมื่อการจัดระบบสำหรับตัวเองเข้ารูปเข้ารอยแล้วบุคคลก็จะยึดถือระบบที่จัดนั้นเป็นของตนเอง แล้วปฏิบัติหรือยึดถือต่อไปจนเกิดเป็นการแสดงออกโดยอัตโนมัติ หมายความว่าเมื่อใดก็ตามที่เขาอยู่ในสภาพการณ์ที่ต้องตอบสนองต่อสิ่งเร้า เขาก็จะแสดงออกตอบสนองในรูปแบบที่คงเส้นคงวาจนจัดได้ว่าเป็นลักษณะประจำตัวของเขาในที่สุด ขั้นเกิดกิจนิสัยแบ่งเป็นชั้นย่อย 2 ชั้นคือ ขั้นสร้างข้อสรุปได้แก่การพยายามปรับปรุงระบบที่เขาพยายามจัดจนอยู่ในตัวเอง คือการพยายามปรับพฤติกรรมของตนเองให้สมบูรณ์พร้อมตามแนว หรือระบบที่ตนเองต้องการและขั้นกิจนิสัยได้แก่การแสดงออกอย่างสม่ำเสมอ จนได้รับการยอมรับจากวงกว้างหรือหมู่คณะว่าเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของเขา ซึ่งเป็นเครื่องแสดงว่าได้เกิดคุณลักษณะเฉพาะนั้น ๆ ในตัวของเขาเองแล้ว

พฤติกรรมที่แสดงออกของบุคคลที่พัฒนาคุณลักษณะ จนถึงขั้นเกิดกิจนิสัยได้แก่การวางตัวอย่างคงเส้นคงวาของบุคคลในสถานการณ์ต่าง ๆ การพยายามมีส่วนร่วมหรือเข้าไปจัดการในกิจกรรมต่าง ๆ ของส่วนรวมที่สอดคล้องกับค่านิยมหรือคุณลักษณะของเขา การเกิดทุนหรือเสียสละเพื่อยืนยันอุดมคติที่เขายึดมั่นตลอดจนพยายามหลีกเลี่ยงหรือตัดด้านต่อต้านพฤติกรรมหรือกิจกรรมที่ขัดแย้งต่อคุณลักษณะของเขา ปรัชญาการที่เห็นชัดอีกประการหนึ่งคือ การยอมรับของสังคมส่วนใหญ่ในคุณลักษณะของเขา เช่น การได้รับรางวัล ได้รับเกียรติยศ ได้รับการกล่าวถึงในสังคมหรือกลุ่มชนที่เขาเป็นสมาชิกในด้านใดด้านหนึ่งโดยเฉพาะ

พัฒนาการทางด้านคุณลักษณะที่กล่าวข้างต้น จะใช้เวลาพัฒนาเป็นระยะเวลา นานกว่าด้านอารมณ์ ความคิดและอยู่ในข้อจำกัดของวัย วุฒิภาวะทางอารมณ์ และสภาวะแวดล้อม ช่วงเวลาการพัฒนาจะเป็นไปตามขั้นตอนที่เหมาะสมและสอดคล้องกับวัย วุฒิภาวะทางอารมณ์ ตลอดจนขึ้นกับสภาวะแวดล้อมรอบ ๆ ตัวบุคคลด้วย

ประเภทของพฤติกรรมเชิงจริยธรรม

พรรณทิพย์ ศิริวรรณบุศย์ และคนอื่น ๆ (กำพล ชูธีรัตน์. 2528:17; อ้างอิงมาจาก พรรณทิพย์ ศิริวรรณบุศย์ และคนอื่น ๆ .2526: 32-33) ได้จำแนกพฤติกรรมเชิงจริยธรรมออกเป็น 5 ด้านคือ

1. พฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อตนเอง จัดแบ่งเป็น 3 หมวดใหญ่ ๆ

คือการควบคุมตนเอง การประเมินตนเองและการกระทำต่อตนเอง

2. พฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคม จัดแบ่งเป็น 5 หมวดใหญ่ ๆ คือ ความซื่อสัตย์ ความเสมอภาค ความยุติธรรม ความเมตตากรุณาและการเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม

3. พฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่นทางเศรษฐกิจ จัดแบ่งเป็น 7 หมวดใหญ่ ๆ คือความซื่อสัตย์ ความเสมอภาค ความยุติธรรม ความเมตตากรุณา การเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม การก้ำกึ่งและการสืบทอด-มรดก

4. พฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่นทางการเมือง จัดแบ่งเป็น 6 หมวดใหญ่ ๆ คือความซื่อสัตย์ ความเสมอภาค ความยุติธรรม ความเมตตากรุณา การเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมและการมีส่วนร่วมทางการเมือง

5. พฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อม จัดแบ่งเป็น 5 หมวดใหญ่ ๆ คือ การควบคุมสิ่งแวดล้อม การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การสะสม ความสัมพันธ์กับสัตว์และความสัมพันธ์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ

การศึกษาค้นคว้าสนใจศึกษาพฤติกรรมเชิงจริยธรรม 2 ด้าน คือ พฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคมและพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อม

พฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคม

พฤติกรรมทางสังคมที่สมาชิกในสังคมพึงมี พึงปฏิบัติตามความคาดหวังของสังคมควรจะประกอบด้วยลักษณะใดบ้างนั้นมิใช่เรื่องยากนักคิดและนักวิชาการได้รวบรวมไว้จากหลักธรรมคำสั่งสอนของศาสนาในศาสนา ปรัชญา คตินิยมในการดำรงชีวิตและวัฒนธรรมของสังคม ฯลฯ ซึ่งไม่ว่าจะเป็นศาสนาใดมักกำหนดคุณลักษณะทางจริยธรรมที่บุคคลพึงปฏิบัติไว้เหมือนกัน ๆ กันคือเห็นว่าบุคคลควรประกอบไปด้วยความเมตตากรุณา การเสียสละอุทิศตน การให้อภัย การเคารพนับถือบิดามารดา มีความกตัญญูต่อบุคคล การเคารพต่อชีวิต ชื่อเสียง ศักดิ์ศรีและทรัพย์สินของผู้อื่น ความซื่อสัตย์และความจริงใจ เป็นต้น (ระวี ภาวิไล, 2515 : 4-8; เสรีพงศ์พิศ, 2525 : 2-10; แปลก สนธิรักษ์, 2515 : 83-84) โดยในทรรศนะของนักคิดไทยได้พยายามเลือกสรรเอาส่วนดีของแนวคิดแบบต่าง ๆ มาผสมผสานกันไม่ว่าจะเป็นแนวคิดแบบพุทธศาสนา ศาสนาอื่น ๆ หรือปรัชญาตะวันตก ซึ่งมีจุดมุ่งหมายที่จะเอื้อต่อสภาพสังคมมากที่สุด คุณธรรมที่มนุษย์พึงมีในทรรศนะของนักคิดไทยได้แก่การมีเมตตา ซึ่งมีความหมายครอบคลุมไปถึงการให้อภัย ไม่โกรธ ไม่พยาบาท การเลื่อมใสศรัทธาในศาสนา เชื่อในเรื่องทำดีได้ดี

ทำชั่วได้ชั่วและการบำเพ็ญประโยชน์ต่อส่วนรวมเป็นต้น (รุ่งธรรม ศุจิธรรมรักษ์ และสุรีย์ สุวรรณปรีชา. 2525 : 14-20) และสอดคล้องกับที่นักการศึกษาได้รวบรวมลักษณะที่พึงประสงค์ของคนไทย เพื่อกำหนดไว้เป็นหลักการในการสอนจริยศึกษา เช่น หลักสูตรประถมศึกษา 2521 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2525 : 15-16) กำหนดคุณธรรมหรือจริยธรรมของเยาวชนไทยไว้ 30 ข้อ ซึ่งมีคุณลักษณะที่จัดอยู่ในส่วนคุณธรรมที่พึงปฏิบัติต่อผู้อื่นที่สำคัญ ๆ เช่น การไม่ประทุษร้ายต่อชีวิตและร่างกาย, ความเมตตากรุณา, ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และเสียสละ, การไม่ละเมิดของรักผู้อื่น, การไม่พูดปดและไม่พูดบิดเบือน, การมีสัจจะและความจริงใจ, ความไม่เห็นแก่ตัว, ความมีน้ำใจเป็นธรรมไม่ลำเอียง, มารยาทในการแสดงความเคารพ, ความกตัญญูกตเวที และการรักษาขนบธรรมเนียมประเพณี

กรณีต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่าคุณลักษณะทางพฤติกรรมที่บุคคลพึงจะประพฤติปฏิบัติต่อกันนั้นมีความคล้ายคลึงกัน สามารถจัดออกได้เป็นหมวดใหญ่ ๆ ดังนี้คือ

1. การประพฤติปฏิบัติต่อกันโดยมีความซื่อสัตย์เป็นพื้นฐาน

ความซื่อสัตย์เป็นลักษณะของความซื่อตรงหรือความมั่นคงของการกระทำต่าง ๆ ดังความหมายที่ วิวัฒน์ อิศวณิชย์ (อภิญา จันทรเจเนจบ. 2525 : 15; อ้างอิงมาจาก วิวัฒน์ อิศวณิชย์. 2523 : 19) กล่าวว่า "ความซื่อสัตย์หมายถึง ความซื่อตรง ไม่คดโกง ถ้าแสดงออกทางใจจะเป็นน้ำใสใจจริง พูดคงเส้นคงวาเป็นที่เชื่อถือและไว้วางใจได้" และหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู

(2525 : 269) ให้ความหมายของความซื่อสัตย์ หมายถึง การประพฤติปฏิบัติอย่างเหมาะสมและตรงต่อความเป็นจริงประพฤติปฏิบัติอย่างตรงไปตรงมาทั้งกาย วาจา ใจ ต่อตนเองและผู้อื่น แบ่งเป็นพฤติกรรมย่อยได้ดังนี้

ความซื่อสัตย์ต่อตนเอง คือ มีความรู้สึกรับผิดชอบชั่วดี มีความละเอียดและเกรงกลัวต่อการกระทำความผิด โดยมีพฤติกรรมต่าง ๆ เช่น ไม่สับปลับกลับกลอก ไม่คล้อยตามพวกที่ลากหรือจูงไปในทางที่เสื่อมเสีย มั่นคงต่อการกระทำดีของตน ไม่คดโกง มีความตั้งใจทำจริง ประพฤติตรงตามคำพูดและความคิด

ความซื่อสัตย์สุจริตต่อหน้าที่การงาน ได้แก่พฤติกรรมการไม่เอาเวลาทำงานในหน้าที่ไปใช้ทำประโยชน์ส่วนตัว ไม่ใช้อำนาจหน้าที่หาประโยชน์ส่วนตัว

ความซื่อสัตย์ต่อบุคคล คือ มีความซื่อตรงต่อผู้อื่น ต่อมิตร ต่อหัวหน้างาน ต่อผู้มีพระคุณได้แก่พฤติกรรมต่าง ๆ เช่น ประพฤติตรงไปตรงมา ไม่คิดคดต่อผู้อื่น ไม่ชักชวนไปในทางที่เสื่อมเสีย ไม่สอพลอเพื่อหาประโยชน์ส่วนตน เตือนสติและแนะนำในสิ่งที่ เป็นประโยชน์ ยินดีในความสำเร็จของผู้อื่น ไม่คิดริษยาหรือกลั่นแกล้ง

ความซื่อสัตย์ต่อคณะสังคมและประเทศชาติ ได้แก่พฤติกรรมต่าง ๆ เช่น ร่วมมือร่วมใจกันทำงานด้วยความบริสุทธิ์ใจ ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน ไม่ร่วมมือกันทำงานใด ๆ ที่ผิดกฎหมายหรือระเบียบข้อบังคับของสังคมและหมู่คณะ

นอกจากนี้ยังพบว่าพฤติกรรมที่เกี่ยวกับความไม่ซื่อสัตย์สุจริตที่มักจะพบอยู่เสมอในชีวิตประจำวัน ได้แก่ เมื่อผู้บังคับบัญชาหรือนายจ้างไม่อยู่ก็ไม่ทำงาน มาทำงานช้า เลิกก่อนเวลาที่กำหนด ยืมสิ่งของหรือเงินของผู้อื่นไปแล้วทำเป็นลืมไม่ส่งคืน ทำของผู้อื่นเสียหายแล้วนิ่งเฉย ทำงานแต่เฉพาะหน้า ทำงานลวก ๆ ซื่อของสตาฟฟ์ก่อนเก็บก็เฉยเสีย เอาของคนอื่นมาเป็นของตน ไม่ตรงต่อเวลา ลักลอบ ยักยอก ไม่ซื่อสัตย์ ไม่รักษาคำมั่นสัญญา กุจริตต่อหน้าที่ การคดโกง กล่าวเท็จ การบิดพลิ้ว การหลอกลวง ฯลฯ

ลักษณะพัฒนาการของความซื่อสัตย์ นักทฤษฎีส่วนใหญ่ยอมรับว่าความซื่อสัตย์ถูกปลูกฝังมาตั้งแต่วัยเด็ก แต่สังคมและสภาพการณ์ในช่วงชีวิตของบุคคลก็มีอิทธิพลในการเปลี่ยนแปลงจริยธรรมของคนได้ (อภิญา จันทร์เจนจบ. 2525 : 15 อ้างอิงมาจาก Wright. 1975: 24-30) โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมเชื่อว่า สภาพแวดล้อมต่าง ๆ ในสังคมมีอิทธิพลในการหล่อหลอมลักษณะทางจริยธรรมให้แก่บุคคล โดยมีกระบวนการเสริมแรงและกระบวนการเลียนแบบ (Mode-ling) เข้ามามีบทบาทสำคัญ โดยนัยนี้หากต้องการปลูกฝังหรือสร้างความซื่อสัตย์ให้เกิดขึ้นในตัวเด็ก จำเป็นจะต้องมีการอบรมสั่งสอนและการทำตัวอย่างให้เห็น เช่น ยกย่องคนที่มีพฤติกรรมซื่อตรงให้เด็กเห็น แร่งเสริมและแบบอย่างที่น่าจะช่วยให้เด็กเรียนรู้และเข้าใจว่าความซื่อตรงเป็นสิ่งที่ดี ถูกและควรปฏิบัติ

2. การประพฤติปฏิบัติต่อกันอย่างเสมอภาคหรือยุติธรรม

ความเสมอภาค (Equality) หมายถึง การที่ทุก ๆ คนได้มีโอกาสเท่าเทียมกันในการที่จะได้รับสิ่งที่สังคม มีอยู่ตามความสามารถอย่างเต็มที่ของเขา โดยที่ไม่มีข้อจำกัดอยู่ที่ชาติกำเนิดหรือชั้นทางสังคม (Lakoff. 1966; อ้างอิงมาจาก เหม ทองชัย 2523 : 221) หมายถึงว่า แม้มนุษย์จะมีความแตกต่างกันอยู่มากมาย เช่น ความแตกต่างด้านสติปัญญา รูปร่าง เพศหรือเชื้อชาติ แต่ข้อแตกต่างเหล่านี้มีอาจถือเป็นข้ออ้างในการจำกัดความเท่าเทียมกันของมนุษย์

กล่าวคือในทางการเมืองจะต้องถือว่าทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกันภายใต้กฎหมายในการดำรงชีวิต ในการใช้เสรีภาพในการแสวงหาความสุขและในการมีส่วนร่วมทางการเมือง ในทางเศรษฐกิจจะต้องกระจายความมั่งคั่งไปสู่ส่วนต่าง ๆ ของสังคมอย่างเสมอหน้ากันและก่อให้เกิดโอกาสทางเศรษฐกิจที่เท่าเทียมกัน ส่วนในทางสังคมก็คือ การปฏิบัติต่อกันอย่างเท่าเทียมกัน ไม่มีความเหลื่อมล้ำต่ำสูงตามฐานะของบุคคล ไม่ว่าจะเป็นวัยวุฒิ คุณวุฒิหรือชาติวุฒิ ซึ่งสอดคล้องกับที่ลอค (เอภิญญา จันท์เจนจบ. 2525 : 17; อ้างอิงมาจาก Lock. 1975 : 90) กล่าวถึงสภาวะแห่งความเสมอภาคว่าเป็นสภาวะที่ไม่มีผู้ใดมีสิทธิหรือมีอำนาจมากกว่าผู้ใดแต่เสมอกันในสิทธิต่าง ๆ ที่ตนมีอยู่

ความยุติธรรม หมายถึง การปฏิบัติด้วยความเที่ยงตรง สอดคล้องกับความเป็นจริงและเหตุผล ไม่มีความลำเอียง ได้แก่ พฤติกรรมไม่ลำเอียงเพราะความรักใคร่ชอบพอ ไม่ลำเอียงเพราะเกลียด ไม่ลำเอียงเพราะกลัว ไม่ลำเอียงเพราะหลง และไม่เข้าข้างคนผิด

3. การประพฤติปฏิบัติต่อกันโดยมีความเมตตา-กรุณาเป็นพื้นฐาน

เมตตาหมายถึงความรักใคร่ปรารถนาจะให้ผู้อื่นเป็นสุข กรุณาหมายถึงความสงสาร คิดจะช่วยให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ (หน่วยศึกษานิเทศก์ กระทรวงศึกษาธิการ. 2525 : 280) ดังนั้นความเมตตา-กรุณา รวมกันแล้วก็คือความรักใคร่ สงสาร ปรารถนาจะให้ผู้อื่นเป็นสุขและคิดจะช่วยให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ แสดงออกในรูปของการกระทำในลักษณะต่าง ๆ เช่น การให้ความช่วยเหลือเกื้อกูล เสียสละส่วนแบ่งของตนให้กับผู้ที่ขาดแคลนและมีความจำเป็นกว่า การไม่เบียดเบียนผู้อื่นให้ได้รับความเดือดร้อน การไม่ข่มเหงหรือทำร้าย ไม่ใช้วาจาก้าวร้าวดูหมิ่นช่วยแนะนำบอกกล่าวในเรื่องที่เป็นประโยชน์ พุดพโลบโยนเมื่อผู้อื่นมีทุกข์ ไม่คิดมุ่งร้าย ทำลายหรือคิดเอาเปรียบ ยินดีในความสุขและความสำเร็จของผู้อื่น ตลอดจนการให้อภัยไม่คิดจองเวรผู้ที่ทำร้ายตนเอง (เอภิญญา จันท์เจนจบ. 2525 : 21) ได้แก่พฤติกรรมต่าง ๆ เช่น การให้ความช่วยเหลือผู้อื่น การให้อภัย การเห็นอกเห็นใจผู้อื่น การไม่เบียดเบียนผู้อื่นและการไม่อิจฉาริษยา

4. การเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม การยอมเสียสละอุทิศตนเพื่อประโยชน์คนหมู่มาก

ในที่นี้หมายถึงพฤติกรรมใน 3 ลักษณะใหญ่คือ การบำเพ็ญประโยชน์ การรักษาชื่อเสียงของหมู่คณะ และการรักษาระเบียบวินัย หากพิจารณาโดยนัยนี้แล้วจะเห็นได้ว่าการที่บุคคลจะเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมต้องเกิดขึ้นมาจากคุณลักษณะหลายประการ เช่น ความเมตตา-กรุณา รู้จักการเสียสละผลประโยชน์ของตน

การมีวินัยในตนเอง ตลอดจนความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวินัยของสังคม

นวลเพ็ญ วิเชียรโชติ (2516 : 4) กล่าวถึงการขาดวินัยทางสังคมว่าเป็นผลมาจากการขาดวินัยในตนเอง และการขาดความรับผิดชอบต่อสังคมของบุคคลและหากจะอธิบายในแง่ของพุทธศาสนา อาจกล่าวได้ว่าการขาดวินัยทางสังคม การคำนึงถึงประโยชน์ส่วนตนมากกว่าประโยชน์ส่วนรวม เกิดมาจากการยึดถือตัวตน (Self) หรือยึดหลักอัตตา ยึดถือว่าสิ่งนี้เป็นของเรา สิ่งนั้นไม่ใช่ของเราและการยึดถือตนเองเป็นสำคัญนี้เองมีส่วนทำให้บุคคลละความสำคัญของสังคมลง ซึ่งในทรรศนะของผู้ทรงคุณวุฒิหลายท่านเห็นว่าคนไทยยังคงมีลักษณะเช่นนี้อยู่มาก อาทิเช่น ประเสริฐ แยมกลิ่นฟุ้ง (2515 : 15-16) ได้กล่าวถึงลักษณะของคนไทยว่าชอบความเป็นอิสระ ถือความต้องการและความคิดเห็นของแต่ละคนเป็นใหญ่ อันทำให้การประสานงานและการทำงานเป็นกลุ่มต้องประสบกับปัญหาบางอย่าง นอกจากนี้แล้วคนไทยยังมีลักษณะของการย่ำหาความสุขจากชีวิต ชอบชีวิตแบบง่าย ๆ เพื่อความสุขในปัจจุบัน ซึ่งลักษณะดังกล่าวนี้บางอย่างก็ขัดกับระเบียบวินัยทางสังคม เป็นต้นสอดคล้องกับที่สนธิ์ สมัครงการ (2521 : 90-91) เห็นว่าส่วนใหญ่คนไทยยังมีลักษณะปัจเจกนิยมชน (Individualistic) กล่าวคือ นับถือตนเองเป็นใหญ่ อีกทั้งยังนิยมความสะดวกสบาย ดังนั้นการแสดงออกจึงมักเป็นพฤติกรรมที่มุ่งสนองความต้องการของตนเองเป็นใหญ่ โดยไม่เคารพกฎระเบียบทางสังคม

5. การรักษานอบธรรมเนียมประเพณีหรือค่านิยมของสังคมบางประการ เช่น ความกตัญญูกตเวที การเคารพและให้เกียรติผู้อาวุโส ความเกรงใจ ความสุภาพอ่อนน้อม การไม่ทำผิดจริยธรรมทางเพศ เป็นต้น

5.1 ความกตัญญูกตเวที

ความกตัญญู หมายถึง ความรู้สำนึกในการอุปการะคุณหรือบุญคุณที่ผู้อื่นมีต่อเรา

กตเวที หมายถึง การแสดงออกและการตอบแทนบุญคุณ ดังนั้น ความกตัญญูกตเวทีจึงหมายถึงความรู้บุญคุณและตอบแทนคุณต่อคนอื่นและสิ่งอื่นที่มีบุญคุณ

ประเภทและพฤติกรรม

5.1.1 ความกตัญญูกตเวทีต่อบุคคล ได้แก่ บพการี ครู อาจารย์และผู้อื่นที่พาประโยชน์ให้ ได้แก่พฤติกรรมแสดงความเคารพนับถือ ยกย่อง เชิดชู ไม่ลบหลู่ดูหมิ่น การชักนำคนอื่นให้นิยมยินดีในการทำคุณความดีตอบแทนผู้มี

พระองค์ ปฏิบัติต่อผู้มีพระคุณด้วยความซื่อตรง ไม่มีลบลมคมในหรือมีสิ่งใดแอบแฝง อยู่เบื้องหลัง ไม่ละทิ้งผู้มีพระคุณในคราวที่ผู้มีพระคุณเดือดร้อนหรือลำบาก เคารพ รักใคร่ ไว้วางใจและเชื่อถือในผู้มีพระคุณ ไม่ทำตนให้เป็นทีที่เสื่อมเสียชื่อเสียงแก่วงศ์ ตระกูลและผู้มีพระคุณ ทำให้ผู้มีพระคุณสุขใจและไม่คิดร้ายต่อผู้มีพระคุณ

5.1.2 ความกตัญญูทวนเวทต่อสัตว์ ได้แก่ พฤติกรรมไม่ ประพฤติเหี้ยมโหดต่อสัตว์ที่มีบุญคุณ ใช้ด้วยความกรุณาปราณีไม่ใช้เกินกำลัง ไม่ ปล่อยให้ทอดยาก บำรุงเลี้ยงดูปรนเปรอให้เป็นสุขให้ได้กินได้นอนและพักผ่อนตาม วาระ ให้การดูแลรักษาไม่ทอดทิ้งเมื่อเจ็บป่วย ไม่ผลักไสไล่ส่งหรือทำลายเมื่อ สัตว์นั้นไม่สามารถทำประโยชน์ให้ได้

5.1.3 ความกตัญญูทวนเวทต่อสถาบันและสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ครอบครัว โรงเรียน ประเทศชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ทรัพยากรธรรมชาติ และสาธารณสมบัติ ประกอบด้วยพฤติกรรม การจงรักภักดีต่อประเทศชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ การเชิดชูชาติและรักษาเกียรติของประเทศชาติ ทำนุบำรุง ศาสนา หมั่นประกอบกิจอันเป็นหน้าที่ของตนเพื่อให้ตนมีหลักฐานและประเทศชาติ รุ่งเรือง รักษาและสงวนทรัพยากรธรรมชาติให้มีปริมาณและคุณภาพยิ่งขึ้น รักษา เกียรติยศและนำชื่อเสียงมาสู่ครอบครัว โรงเรียนและประเทศชาติ แสดงความ เคารพต่อสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ทางศาสนา (หน่วยศึกษานิเทศก์ กระทรวงศึกษาธิการ. 2525 : 273-274)

5.2 การคำนึงถึงผู้อาวุโส ค่านิยมในระบบอาวุโสเป็นค่านิยม ทางสังคมอย่างหนึ่งซึ่งอาจกล่าวได้ว่ามีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของบุคคลในสังคมไทย เป็นอย่างมาก ผู้ที่มีอาวุโสมักจะได้รับการยกย่องเป็นพิเศษ ได้รับทั้งโอกาสทาง สังคมและการงานสูงกว่าผู้ที่มีอาวุโสน้อย เป็นผู้ที่ทุกคนจะต้องให้ความเคารพ เชื้อพียงหรืออย่างน้อยที่สุดก็ต้องให้ความเกรงใจ

5.3 ความเกรงใจ วีรยุทธ วิเชียรโชติ (อภิญา จันทรเจเนจบ. 2525 : 26; อ้างอิงมาจาก วีรยุทธ วิเชียรโชติ. 2517:12-13) อธิบายว่าความ เกรงใจเป็นกลวิธีทางจิตวิทยา ซึ่งบุคคลใช้เพื่อรักษาบรรยากาศทางสังคม (Social Atmosphere) ปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (Interpersonal Relationship) และทัศนคติที่มีอยู่ให้คงเดิมหรือดีขึ้น โดยระงับที่จะไม่ทำตาม ความตั้งใจหรือความต้องการของตนเองหรือจำต้องทำตรงข้ามกับความตั้งใจหรือ เปลี่ยนแปลงเป็นอย่างอื่น

5.4 จริยธรรมทางเพศ ความต้องการทางเพศเป็นความต้องการ- การตามธรรมชาติแต่การแสดงออกอย่างชัดแจ้งของความต้องการทางเพศและ การหมกมุ่นในเรื่องเพศเป็นสิ่งที่คนส่วนใหญ่ในสังคมไทยไม่ยอมรับและรังเกียจใน

ด้านเสรีภาพทางเพศ หญิงมีข้อจำกัดมากกว่าชายทั้งด้านคุณค่าของความบริสุทธิ์ทางเพศและเพศสัมพันธ์อิสระ การเปลี่ยนแปลงทัศนะของนักคิดไทยเรื่องเพศมีน้อยมากแทบจะกล่าวได้ว่าเป็นทัศนะเดียวที่รักษาความเป็นอนุรักษ์นิยมไว้อย่างเหนียวแน่น แม้จะพยายามแสดงทัศนะก้าวหน้าก็ยังมีข้อจำกัดอยู่มากเกี่ยวกับเพศหญิง คือโดยส่วนมากแล้วจะไม่สนับสนุนเรื่องเพศสัมพันธ์ก่อนแต่งงานของหญิง แต่จะไม่แสดงทัศนะเชิงคัดค้านเสรีภาพทางเพศของชาย การตัดสินใจทางจริยธรรมเกี่ยวกับเพศยังเป็นไปในลักษณะที่ว่า คนดีคือคนที่ไม่แสดงออกอย่างชัดแจ้งถึงความต้องการทางเพศและหมกมุ่นในเรื่องเพศ (อภิญา จันทรเจนนบ. 2525 : 27)

5.5 การอดทน-ถ่อมตนและการรักษาหน้า การถ่อมตนเป็นค่านิยมอย่างหนึ่งในสังคมไทยแต่ก็เป็นบุคลิกลักษณะที่สำคัญอย่างหนึ่งที่บุตรของตนควรมีโดยเฉพาะอย่างยิ่งในบุตรสาว แต่อย่างไรก็ตามมีผู้ทรงคุณวุฒิบางท่านที่เห็นว่าคนไทยมีลักษณะที่ขัดแย้งกับลักษณะดังกล่าวข้างต้น เช่น ประเสริฐ แยมกลิ่นฟุ้ง (2515 : 17) กล่าวถึงลักษณะ "ความโอ้อ่า" ว่าเป็นลักษณะนิสัยของคนไทย เช่น คนไทยชอบมีตำแหน่งทางราชการ ชอบแสดงความหน้าใหญ่โตโดยไม่คำนึงถึงฐานะของตนเอง ชอบแต่งกายและมีทรัพย์สินที่แสดงความภูมิฐานเพื่อโอ้อวดผู้อื่น เป็นต้น และจากการวิเคราะห์ค่านิยมในสังคมไทยก็พบว่าลักษณะอย่างหนึ่งของคนไทยคือชอบความมีหน้ามีตา มีเกียรติ ชอบความหรูหราโอ้อ่า ซึ่งลักษณะต่าง ๆ ดังกล่าวนั้นในทัศนะของผู้วิจัยคิดว่าน่าจะมีความสัมพันธ์กับ "การรักษาหน้า" ด้วย

การวิจัยครั้งนี้ได้นิยามพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคม หมายถึง ความรู้สึกและการกระทำของบุคคลหรือกลุ่มบุคคล แสดงออกเพื่อสังสรรค์โต้ตอบกับบุคคลหรือกลุ่มบุคคลอื่น ซึ่งผ่านกระบวนการตัดสินใจของผู้กระทำแล้วว่าได้ถูกต้องสำหรับตนและควรทำในสภาพการณ์หนึ่ง ๆ ประกอบด้วยพฤติกรรมย่อยที่ศึกษาคือ

1. การให้ความช่วยเหลือ
2. การบำเพ็ญประโยชน์ต่อชุมชน
3. การปฏิบัติต่อผู้อาวุโสในทางที่ดี
4. การเห็นใจ
5. ความกล้าเอียงเนื่องจากสถานภาพทางเศรษฐกิจ
6. การพูดปด
7. การขาดระเบียบวินัย
8. ความกตัญญูกตเวที

พฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อม

จริยธรรมเป็นเรื่องที่มีขอบข่ายกว้างขวาง ไม่เฉพาะแต่ภายในสังคมมนุษย์ด้วยกันเท่านั้น แต่จริยธรรมยังมีส่วนเกี่ยวข้องกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัวมนุษย์

ฮิบส์ (บานชื่น บุญประเสริฐ.2534 : 11; อ้างอิงมาจาก Hibs.1974: 110) ให้ความหมายสิ่งแวดล้อมไว้ว่าคือสิ่งที่อยู่รอบ ๆ ตัวเรา รวมทั้งมนุษย์ สัตว์ และพืช บรรยากาศ มหาสมุทร ภูเขา อวกาศ ซึ่งมีการเคลื่อนย้ายของโลกและดวงอาทิตย์

เกษม จันทรแก้ว (2527 : 1) กล่าวว่า "สิ่งแวดล้อมหมายถึงสิ่งต่าง ๆ ทั้งที่เป็นสิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิต เห็นด้วยตาเปล่าและไม่สามารถเห็นด้วยตาเปล่า รวมทั้งสิ่งที่เกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติและมนุษย์สร้างขึ้น อีกทั้งอาจเป็นรูปธรรมและนามธรรม"

สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อม (2530 : 37) ให้ความหมายสิ่งแวดล้อมหมายถึง มนุษย์กับสิ่งต่าง ๆ ที่มีชีวิตทั้งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและที่มนุษย์สร้างขึ้น ตลอดจนความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในการดำรงชีวิตให้สมดุล

กล่าวโดยสรุป สิ่งแวดล้อมคือสิ่งที่อยู่รอบ ๆ ตัวมนุษย์หรือสภาพที่เกิดขึ้นกับตัวมนุษย์ ดังที่ วิไลเลิด ทวีสิน (2524:1-2) ได้แบ่งสิ่งแวดล้อมเป็น 2 ประเภท คือ

1. สิ่งแวดล้อมธรรมชาติ (Natural Environment) คือ สิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ แบ่งเป็น 2 ชนิด คือ

1.1 สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ (Physical Environment) ได้แก่ลักษณะภูมิประเทศรวมทั้งทิวทัศน์ต่าง ๆ ลักษณะภูมิอากาศและทรัพยากรธรรมชาติซึ่งหมายถึงสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติและเป็นประโยชน์ต่อมนุษย์ เช่น ดิน น้ำ อากาศและแร่ธาตุต่าง ๆ เป็นต้น

1.2 สิ่งแวดล้อมทางชีวภาพหรือชีวภูมิศาสตร์ (Bio-Geographical Environment) ได้แก่ ป่าไม้ สัตว์ป่าและสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ ที่อยู่รอบตัวเรา

2. สิ่งแวดล้อมที่มนุษย์เสริมสร้างหรือกำหนดขึ้น (Cultural Environment) ได้แก่ สิ่งแวดล้อมทางสังคม สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม เช่น ศาสนา ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรมประจำชาติและศิลปกรรม รวมทั้งสิ่งแวดล้อม

ทางการเมืองและความเจริญทางด้านวิชาการต่าง ๆ

ปัจจุบันสภาพความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วอาจจำแนกให้ชัดเจนเป็นปัญหาสิ่งแวดล้อมในชนบท ซึ่งส่วนใหญ่เป็นปัญหาเกี่ยวเนื่องกับการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ปัญหาการทำลายป่าไม้ การสูญเสียพันธุ์ของพืชพันธุ์และสัตว์ป่า การชะล้างพังทลายของดิน ปัญหาความแห้งแล้งและปัญหาที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรธรรมชาติอื่น ๆ และปัญหาสิ่งแวดล้อมของชุมชนเมือง เช่น ปัญหาความแออัดของประชากร ปัญหาการจราจรติดขัด ปัญหามลพิษทางน้ำและมลพิษทางอากาศที่มีแหล่งที่มาจากทั้งชุมชนและอุตสาหกรรม รวมทั้งปัญหาการสารพัดอันตรายจากอุตสาหกรรม (กองสารสนเทศสิ่งแวดล้อม กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม. 2535 : 1) จากสภาพความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมดังกล่าวมานี้ อาจกล่าวได้ว่าเป็นผลมาจากการกระทำของมนุษย์เป็นสาเหตุสำคัญ ดังที่เกษม สนิทวงศ์ ณ อยุธยา (2532 : 3) กล่าวว่า "การกระทำของมนุษย์ล้วนมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมทั้งสิ้นทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการขาดความรู้ความเข้าใจอย่างถูกต้อง หรืออาจเกิดจากจิตใจของมนุษย์ที่ขาดความสำนึก ขาดความรับผิดชอบต่อส่วนรวมมุ่งแต่ผลประโยชน์ส่วนตนเป็นหลัก ขาดระเบียบวินัยในการดำเนินชีวิต การขาดสิ่งดังกล่าวแม้เพียงสิ่งเดียว อาจก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมได้"

การแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมแนวทางหนึ่งก็คือ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ซึ่งดัสมานน์ (บานชื่น บุญประเสริฐ. 2534 : 3; อ้างอิงมาจาก Dasmann. 1968 : 56) กล่าวว่า การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเป็นการใช้สิ่งแวดล้อมอย่างเหมาะสมที่จะช่วยส่งเสริมคุณภาพของสิ่งแวดล้อมให้คงอยู่ตลอดไปเพื่อการดำรงชีวิตของมนุษย์สอดคล้องกับที่ เกษม จันทรแก้ว (2530 : 296) ให้ความหมายของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมว่า หมายถึงการใช้สิ่งแวดล้อมอย่างสมเหตุสมผล เพื่ออำนวยความสะดวกและเป็นอยู่ของมนุษย์มีคุณภาพสูงสุดตลอดไป

กล่าวโดยสรุปการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมหมายถึงวิธีการใช้สิ่งแวดล้อมด้วยความฉลาด เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อมวลมนุษย์ให้มากที่สุดและพยายามที่จะใช้สิ่งแวดล้อมให้นานที่สุด โดยมีการสูญเสียเอยที่สุด ในขณะที่เดียวกันก็พยายามรักษาคุณภาพของสิ่งแวดล้อมไม่ให้เกิดปัญหาขึ้นในสังคมส่วนรวมอีกด้วยดังนั้นการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจึงเป็นการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมแนวทางหนึ่งที่ต้องกระทำอย่างยิ่ง การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจะได้ผลดีและมีประสิทธิภาพเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับความสำนึกของบุคคลที่มีต่อสิ่งแวดล้อมนั้นๆ การสร้างความตระหนักและมีทัศนคติที่ดีต่อสิ่งแวดล้อมจึงเป็นสิ่งสำคัญในการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อม ดังที่ฉลาดชาย รมิตานนท์ (2532 : 21)

เห็นว่า การศึกษาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมมิได้อยู่ที่การหา ข้อมูลความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมเท่านั้น แต่จะต้องเป็นการสร้างทัศนคติ ค่านิยมและจิตสำนึกที่จะนำไปสู่การป้องกันปัญหาสิ่งแวดล้อมและเข้าใจเกี่ยวกับการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันระหว่างธรรมชาติกับมนุษย์ด้วย ดังนั้นการแก้ไขปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อมจึงจำเป็นต้องพัฒนาบุคคลให้เกิดความตระหนักต่อสิ่งแวดล้อมและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จึงจะทำให้การป้องกัน การแก้ไขและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

บลูมและคนอื่น ๆ (บานชื่น บุญประเสริฐ. 2534 :22-22;

อ้างอิงมาจาก Bloom and others.1971:65) ได้กล่าวถึงความตระหนักไว้ว่า

ความตระหนักเป็นขั้นต่ำสุดของอารมณ์และความรู้สึกที่เกิดขึ้นเมื่อมีสิ่งเร้ามาเร้าให้เกิดความตระหนัก ดังนั้น การพัฒนาความตระหนักด้านสิ่งแวดล้อมคือกระบวนการที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีในการแสดงออกของความสำนึกเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

นอกจากนี้แนวความคิดเกี่ยวกับการสร้างความตระหนักและการสร้างทัศนคติดังกล่าวมานั้นยังสอดคล้องกับที่ สวณา พรพัฒน์กุล (บานชื่น บุญประเสริฐ. 2534:25-26; อ้างอิงมาจาก สวณา พรพัฒน์กุล.2528:32) กล่าวถึงกระบวนการสร้างทัศนคติ ที่ดีและการมีสำนึกในคุณค่าของสิ่งต่าง ๆ ไว้เป็นขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 สร้างความสนใจ ได้แก่ การรับรู้ในสิ่งเร้าซึ่งอาจรับรู้ได้จากการรับรู้กับสิ่งเร้า นั้น

ขั้นที่ 2 การตอบสนอง เมื่อบุคคลเกิดความสนใจแล้วจะเกิดทัศนคติต่อสิ่งเร้า นั้น อันนำมาซึ่งการตอบสนองได้แก่การยอมรับสิ่งเร้า นั้น เกิดความรู้สึกตอบสนองหรือเกิดความพอใจต่อการตอบสนองต่อสิ่งเร้า นั้น

ขั้นที่ 3 การสร้างค่านิยม ทัศนคติที่ดีต่อการตอบสนองทำให้เกิดความสำนึกในคุณค่า ความชื่นชอบและเชื่อถือ

ขั้นที่ 4 การจัดระบบคุณค่า โดยการจัดลำดับของคุณค่าที่เกิดขึ้นเพื่อนำมาเป็นแนวทางในการปฏิบัติและเชื่อถือต่อไป

ขั้นที่ 5 การสร้างนิสัย โดยสร้างระบบคุณค่าที่จัดไว้และดำเนินตามคุณค่านั้น

ความสำคัญของการพัฒนาให้เกิดความตระหนักและการสร้างทัศนคติต่อสิ่งแวดล้อมได้ปรากฏเป็นข้อตกลงระดับโลก ดังที่ ปรินญา นุตาลัย (2535: 360-361) กล่าวถึงการประชุมเชิงปฏิบัติการนานาชาติว่าด้วยเรื่องสิ่งแวดล้อมศึกษาที่กรุงเบลเกรดในปี ค.ศ. 1977 ซึ่งที่ประชุมได้ตกลงให้

นิยามวัตถุประสงค์ของสิ่งแวดล้อมศึกษาไว้ 6 ข้อ ดังนี้ (วัตถุประสงค์นี้กลายมาเป็นข้อตกลงของยูเนสโกในการประชุมระหว่างรัฐบาล ที่เมืองทบิลีซี (Tbilisi) เมื่อปี ค.ศ 1977 เรียกกันโดยย่อว่า The Belgrade Charter หรือ กฏบัตรกรุงเบลเกรด)

1. ความตระหนัก (awareness) เพื่อช่วยให้บุคคลและกลุ่มสังคมตื่นตัวและมีสื่อสัมผัสต่อสิ่งแวดล้อมและปัญหาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งหมด
2. ความรู้ (Knowledge) เพื่อช่วยให้บุคคลและกลุ่มสังคมมีความเข้าใจในสิ่งแวดล้อมและปัญหาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งหมด และเข้าใจถึงความดำรงอยู่อย่างรับผิดชอบและบทบาทของมนุษยชาติ
3. ทศนคติ (attitude) เพื่อช่วยให้บุคคลและกลุ่มสังคมได้ซึมซาบถึงค่านิยมของสังคม มีความรู้สึกห่วงใยและผูกพันต่อสิ่งแวดล้อม และมีความมั่นคงเอาใจที่จะมีส่วนร่วมในการพิทักษ์และปรับปรุงคุณภาพสิ่งแวดล้อมอย่างจริงจังและต่อเนื่อง
4. ทักษะ (Skill) เพื่อช่วยให้บุคคลและกลุ่มสังคมมีความรู้และความชำนาญในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม
5. ความสามารถในการประเมิน (evaluation ability) เพื่อช่วยให้บุคคลและกลุ่มสังคมสามารถประเมินการปฏิบัติการด้านสิ่งแวดล้อมและหลักสูตรการศึกษาในองค์ประกอบต่าง ๆ คือระบบนิเวศน์ เมือง เศรษฐกิจ สังคม ศิลปะและการศึกษา
6. การมีส่วนร่วม (Participate) เพื่อช่วยให้บุคคลและกลุ่มสังคมพัฒนาความรู้สึกรับผิดชอบและความเร่งด่วนของการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ได้มาซึ่งการปฏิบัติที่เหมาะสมสำหรับการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ เหล่านั้น

ปัจจุบันความตื่นตัวด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในทุกระดับของสังคมไทย เป็นนิมิตหมายที่ดีว่าเราจะสามารถรักษาสภาพแวดล้อมที่มีคุณภาพเอาไว้ได้ในอนาคตอันใกล้ นี้ อย่างไรก็ตามการที่จะรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่ดีสำหรับมนุษย์เอาไว้ให้ได้นั้น จะต้องมีการปลูกฝังจริยธรรมสิ่งแวดล้อม (Environmental Ethics) เข้าไปในจิตใจและให้เป็นส่วนหนึ่งของการดำรงชีวิตของประชาชนส่วนใหญ่ของชาติให้ได้ กระบวนการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมและคุณภาพชีวิตของประชาชนจึงจะเป็นไปโดยอัตโนมัติ (ปริญา นุตาลัย และคนอื่น ๆ. 2535 : 287)

จริยธรรมสิ่งแวดล้อมเป็นปรัชญาซึ่งพัฒนาโดยนักคิดตะวันตก หลังจากพบว่าการใช้ระบบการเมือง กฎหมายและมติมหาชนไม่สามารถแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมได้ จึงหันมาใช้หลักจริยธรรมร่วมด้วย ตัวอย่างเช่นการยอมรับผิดชอบต่อ

ธรรมชาติควรเป็นการปลูกฝังทางจริยธรรมมากกว่าการกำหนดโดยกฎหมายหรือสภาพเศรษฐกิจ แต่ในขณะเดียวกันคุณค่าของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในจิตใจของแต่ละบุคคลก็มีค่าแตกต่างกันไปและแต่ละคนอาจไม่สามารถแสดงออกถึงคุณค่าเหล่านั้น โดยการเขียนหรือพูดให้ชัดเจนได้ ดังนั้นการอบรมสั่งสอนด้านจริยธรรมและคุณค่าของสิ่งแวดล้อมและการใช้ประโยชน์ของคุณค่าเหล่านั้นในชีวิตประจำวันจะทำให้เกิดสำนึกที่ดีและแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น (ปริญา นุตาลัย และคนอื่นๆ. 2535 : 293)

นอกจากนี้ ปริญา นุตาลัย และคนอื่นๆ (2535 : 303-304)

ยังกล่าวถึงจริยธรรมสิ่งแวดล้อมในทางพุทธศาสนา ดังต่อไปนี้คือ

1. การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมหรือปธาน 4

1. สังวรปธาน ระวังป้องกันไม่ให้มลพิษและความเสื่อมโทรมเกิดขึ้น

2. ปหานปธาน กำลัมลพิษและกำจัดความเสื่อมโทรมที่มีอยู่แล้วให้หมดไป

3. ภวณูปธาน สร้างและปรับปรุงคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่ดีให้เกิดขึ้น

4. อนุรักษนาปธาน บำรุงรักษาสิ่งแวดล้อมที่ดีอยู่แล้วไม่ให้เสื่อมลง

2. ความไม่เบียดเบียน

อภัย ปิณฑัง สุขัง โลเก ความไม่เบียดเบียน เป็นสุขในโลก
สิ่งใดก็ตามที่เราไม่พึงประสงค์ ผู้อื่นก็ไม่พึงประสงค์เช่นเดียวกัน
การทิ้งน้ำเสีย กากขยะ สารพิษ ลงสู่ที่สาธารณะย่อมทำให้ผู้อื่น
เดือดร้อน ผู้เชื่อฟังคำสอนของพระพุทธเจ้าย่อมไม่เบียดเบียนผู้อื่น

3. ศีล โดยเฉพาะศีลข้อที่ 1 และข้อที่ 2

ปาณาติปาตา เวรมณี สิกขา ปทัง สมาทियามิ เว้นจากการฆ่าสัตว์
อทินนา ทานา เวรมณี สิกขา ปทัง สมาทियามิ เว้นจากการถือ
เอาสิ่งที่เจ้าของมิได้ให้ สัตว์ป่าจะไม่สูญพันธุ์ถ้าทุกคนเว้นจากการ
ฆ่าสัตว์ ป่าไม้จะบริบูรณ์ถ้าทุกคนไม่ขโมยตัดไม้ในป่าและไม่บุกรุก
เข้าไปครอบครองพื้นที่ป่า หรือพื้นที่ที่ไม่ใช่ของตน

4. เมตตา

มาตา ยภา นิยัง ปุตตัง อายุสา เอกปุตตมณฺเฑชะ
 เอวํปิ สัมพยุเตสุ มานสัมภาวเย อปริมาณัง
 เมตตัญญู สัพพโลกสมิง มานสัมภาวเย อปริมาณัง

มารดาถนอมลูกคนเดียว ผู้เกิดในตนด้วยยอมพร้าชีวิตได้ ฉันท
 พึงเจริญเมตตา มีในใจ ไม่มีประมาณในสัตว์ทั้งปวง แม้ฉันท
 บุคคลพึงเจริญเมตตา มีในใจ ไม่มีประมาณไปในโลกทั้งสิ้น
 โลกจะมีแต่สันติสุข ถ้าทุกคนมีเมตตา

5. สันโทษ ความพอใจเท่าที่ตนมีอยู่และความไม่โลภ (อนภิชฌา)

สันตุฏฺฐี ปริมัง ธนัง ความสันโทษเป็นทรัพย์อย่างยิ่ง

ตุฏฺฐี สุขา ยา อิตริตเรนะ ความสันโทษด้วยปัจจัยตามมีตามได้นำ
 สุขมาให้

อติโลภो हि पापको ความโลภเป็นบาปแท้

โลภो อัมมานัง ปริปันโธ ความโลภเป็นอันตรายแห่งธรรมทั้ง
 หลาย

การใช้ทรัพยากรธรรมชาติแต่พอสมควรในการดำรงชีวิต จะทำให้
 ทรัพยากรของโลกมีเพียงพอสำหรับทุกชีวิต

การที่จะอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมให้สัมฤทธิ์ผลได้ จะต้องเริ่มทำให้จริยธรรม
 ของการอนุรักษ์เป็นส่วนหนึ่งของชีวิต นั่นคือจะต้องตัดสินใจว่าตั้งแต่บัดนี้ เดียวนี้
 เวลานี้เป็นต้นไปเราจะยึดถือและพยายามปฏิบัติจริยธรรม 9 ข้อตลอดชีวิต คือ

1. เราจะไม่ฆ่าสัตว์ เราจะไม่สนับสนุนให้ผู้อื่นฆ่าสัตว์ และเรา
 จะไม่ยินดีเมื่อเห็นผู้อื่นฆ่าสัตว์

2. เราจะไม่ยึดเอาทรัพย์ วัตถุหรือสิ่งของของผู้อื่นมาเป็นของ
 ตน เราจะไม่สนับสนุนให้ผู้อื่นล่วงละเมิดหรือยึดถือเอาทรัพย์สิ่งที่ไม่ใช่ของเรา
 ครอบครองและเราไม่ยินดีเมื่อเห็นผู้ใดกระทำเช่นนั้น

3. เราจะไม่เบียดเบียนผู้อื่นหรือทำให้ผู้อื่นเดือดร้อนด้วยการกระทำ
 ด้วยคำพูดหรือด้วยความคิด เราจะไม่สนับสนุนให้ผู้อื่นเบียดเบียนกันและเราจะไม่
 ยินดีเมื่อเห็นการเบียดเบียนกัน

4. เราจะรักคนและสัตว์ทั้งโลก ให้เหมือนแม่ที่มีลูกคนเดียวรัก
 ลูกของตน

5. เราจะไม่โลภและจะมีความพอใจยินดีในสิ่งที่ตนมีอยู่

6. เราจะระวังป้องกันไม่ให้มลพิษและความเสื่อมโทรมเกิดขึ้น

7. เราจะทำลายมลพิษและกำจัดความเสื่อมโทรมที่เกิดขึ้น

8. เราจะสร้างและปรับปรุงคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่ดีให้เกิดขึ้น

9. เราจะบำรุงรักษาสีสิ่งแวดล้อมที่ดีอยู่แล้วไม่ให้เสื่อมลง

ถ้าทุกคนยึดถือและพยายามปฏิบัติจริยธรรม 9 ข้อนี้ให้ได้ เชื่อว่าการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จะเป็นไปเองโดยอัตโนมัติและประเทศไทยจะมีคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่ดีอย่างแน่นอน (ปริญา นุตาลัย และคนอื่นๆ. 2535 : 306)

จรรยา สุภาพและคนอื่นๆ. (บานชื่น บุญประเสริฐ. 2534 : 16; อ้างอิงมาจาก จรรยา สุภาพและคนอื่นๆ. 2522:76) เสนอหลักการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมไว้ข้อหนึ่งคือให้การศึกษาแก่ประชาชนในการรักษาสีสิ่งแวดล้อมด้านต่าง ๆ เช่น

1. ดิน รักษาโดยไม่เผาหรือทำลายต้นไม้ ปลูกพืชให้ถูกวิธี ไม่ทำให้เสื่อมลง ปลูกพืชคลุมดินเพื่อป้องกันความพังทลาย

2. น้ำ ไม่ทิ้งสิ่งของสกปรกลงสู่แม่น้ำลำคลอง ควบคุมโรงงานให้กักน้ำให้สะอาดก่อนปล่อยทิ้งลงในแหล่งน้ำ

3. อากาศ ควบคุมการใช้เชื้อเพลิงประเภทที่ทำให้อากาศเป็นพิษ ควบคุมโรงงานอุตสาหกรรมไม่ให้ปล่อยเขม่าหรือสารที่ทำให้อากาศเป็นพิษ

4. แร่ธาตุ ให้รู้จักใช้อย่างประหยัด ใช้สิ่งทดแทน รักษาแร่ที่หายากให้มีอยู่

อำนาจ เจริญศิลป์ (2528 : 85) ได้สรุปหลักสำคัญในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติไว้ดังนี้

1. การถนอม เป็นการรักษาทังปริมาณและคุณภาพให้คงอยู่ให้นานที่สุด โดยพยายามใช้ทรัพยากรธรรมชาติให้มีประสิทธิภาพมากที่สุดเท่าที่จะทำได้

2. การบูรณะซ่อมแซม เป็นการบูรณะซ่อมแซมทรัพยากรธรรมชาติที่ได้รับความเสียหายให้มีสภาพเหมือนเดิมหรือเทียบเท่าของเดิม

3. การนำมาใช้ใหม่ เป็นการนำเอาทรัพยากรที่ใช้แล้วมาใช้ใหม่ได้ เช่น นำเศษเหล็ก สังกะสีมาผสมใหม่เพื่อใช้ประโยชน์ด้านอื่น

4. นำมาปรับปรุงและใช้อย่างมีประสิทธิภาพมากกว่าสภาพธรรมชาติ เช่น การสร้างเขื่อนเพื่อกักเก็บน้ำไว้ใช้เพื่อผลิตพลังงานไฟฟ้า เพื่อการชลประทาน การอุตสาหกรรม การขนส่งทางน้ำ เป็นต้น

5. การใช้สิ่งอื่นทดแทน นำทรัพยากรบางอย่างมาใช้ทดแทนกัน เช่น ใช้พลาสติกสร้างชิ้นส่วนของรถจักรยานยนต์บางชิ้นแทนเหล็ก เช่น บังโคลน

เป็นต้น

6. การสำรวจค้นหาแหล่งทรัพยากรธรรมชาติเพิ่มเติม เช่น น้ำ พลังงานจากลมและแสงแดดมาใช้แทนน้ำมันเชื้อเพลิง ฟืนและถ่านหิน

7. การคิดค้นประดิษฐ์ของเทียมขึ้นมาใช้ เช่น การผลิตยางเทียม ไหมเทียม ผ้าเทียม ขึ้นมาใช้เพื่อหลีกเลี่ยงการทำลายทรัพยากรธรรมชาติที่แท้จริงที่กำลังจะหมดไปหรือลดน้อยลง

รวมพร อุ่ณวรรณธรรม (2525 : 36-45) นิยามพฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อมหมายถึงการกระทำต่อพืช สัตว์ วัตถุ พลังงานและสิ่งเหนือธรรมชาติ โดยแบ่งเป็น 5 หมวด คือ การควบคุมสิ่งแวดล้อม ได้แก่การควบคุมน้ำ การควบคุมสัตว์และการควบคุมพืช หมวดการอนุรักษ์น้ำและการทำลายสิ่งแวดล้อมได้แก่การใช้ทรัพยากรธรณี การทำลายพันธุ์สัตว์ การทำลายพันธุ์พืชการทำให้สิ่งแวดล้อมสกปรก การไม่อนุรักษ์พลังงาน การไม่อนุรักษ์ศิลปวัตถุและการอนุรักษ์ความงามของธรรมชาติ หมวดการสะสมได้แก่การสะสมวัตถุ การสะสมสิ่งมีค่า หมวดความสัมพันธ์กับสัตว์ ได้แก่ความรักสัตว์ การใช้แรงงานสัตว์การแข่งสัตว์ การนำสัตว์มาต่อสู้กัน การทดลองกับสัตว์และการฆ่าสัตว์ หมวดความสัมพันธ์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ ได้แก่การเซ่นไหว้บวงสรวงผีसांगเทวดาและความเชื่อในไสยศาสตร์

สำหรับการวิจัยครั้งนี้นิยามพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อม หมายถึงความรู้สึกและการกระทำที่บุคคลแสดงออกต่อพืช สัตว์ วัตถุ พลังงาน โดยผ่านกระบวนการตัดสินใจของผู้กระทำแล้วว่าดี ถูกต้องและควรทำในสถานการณ์หนึ่งๆ ประกอบด้วยพฤติกรรมย่อยที่ศึกษาคือ

1. การอนุรักษ์พืช
2. การอนุรักษ์น้ำ
3. การอนุรักษ์ดิน
4. การอนุรักษ์สัตว์
5. การอนุรักษ์พลังงาน
6. การนำมาใช้ใหม่
7. การรักษาสภาพอากาศ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (ธีระพร อูรรณโณ. 2533:83; อ้างอิงมาจาก ดวงเดือน พันธุมนาวิน. 2525:25) ประมวลผลการศึกษาในสนามได้ว่าเด็กวัยรุ่นที่ได้รับการฝึกวินัยแบบใช้ความรักเป็นหลัก การฝึกวินัยแบบนี้จะรวมถึงการให้ความรักกับเด็ก ประกอบด้วยการให้คำชมเด็กในสถานการณ์ที่เหมาะสม การใช้เหตุผลกับเด็กในการฝึกวินัยและการถอดถอนความรักจากเด็ก เช่น ชู่ว่าจะไม่รักเด็กแยกเด็กให้อยู่โดดเดี่ยวจากพ่อแม่ และแสดงความไม่พอใจเด่นชัดเมื่อเด็กทำสิ่งไม่ดี ซึ่งเป็นการใช้วิธีการสื่อสารในครอบครัวนั่นเอง พบว่าเด็กวัยรุ่นเหล่านี้นักจะมี ความรับผิดชอบ มีวินัยทางสังคมและมีความเอื้อเฟื้อสูงกว่าวัยรุ่นที่ได้รับการฝึกวินัยโดยได้รับความรักน้อยอย่างเด่นชัด

การค้นคว้าของธีระพร อูรรณโณ (2533 : 86-99) ได้รวบรวมงานวิจัยที่กล่าวถึงพฤติกรรมเชิงจริยธรรมที่เกิดจากการฝึกวินัยการอบรมเลี้ยงดูและการสื่อสารในครอบครัวไว้ เช่น การศึกษาของอารอนฟรีดและคนอื่นๆ (Aronfreed. 1961, 1976 : Hoffman, 1979 ; Parke.1981 ; Saltzstein. 1976) ศึกษาการฝึกวินัยแบบใช้เหตุผลซึ่งเน้นการชี้แจงและแสดงเหตุผล อาจเป็นการถามเด็กว่าทำไมเด็กถึงทำผิด ชี้แจงให้เด็กฟังว่าทำไมการกระทำเช่นนี้จึงเป็นสิ่งที่ผิด การส่งเสริมให้เด็กรับผิดชอบต่อการกระทำของตนเอง เช่น หักให้เด็กชอโทษหรือไถ่โทษต่อการทำผิด และหากเด็กทำผิดแล้วยอมรับผิดชอบถึงดเว้นการลงโทษเด็ก พบว่าในเด็กประถมปีที่ 6 เมื่อใช้การฝึกวินัยดังกล่าว เด็กจะมีลักษณะควบคุมการกระทำด้วยตนเอง แสดงว่าเด็กมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อตนเองในด้านการควบคุมตนเองได้ และยังพบว่ามีพัฒนาการทางจริยธรรม ซึ่งวัดด้วยตรรกะหลายตัวสูงกว่าเด็กซึ่งได้รับการฝึกวินัยแบบใช้อำนาจเป็นหลัก นอกจากนี้การสื่อสารทางลบ เช่น การใช้การตำหนิด้วยวาจา ชูตะคอก ต่ำทอ พบว่ามีผลต่อพฤติกรรมของเด็ก เช่น การทดลองของพาร์คและวอลเตอร์ส (Parke and Walters. 1967) ซึ่งใช้วิธีทดสอบการต้านทานความขี้ขลาดหรือการหักห้ามใจของเด็กอายุ 6 - 8 ขวบ โดยผู้วิจัยนำของเล่นครึ่งละคู่มาให้เด็กเห็น ของเล่นชิ้นหนึ่งเป็นของเล่นที่เด็กชอบกันมาก แต่อีกชิ้นหนึ่งเป็นของเล่นที่เด็กไม่ชอบ เด็กเห็นของเล่นครึ่งละคู่เป็นจำนวน 9 ครั้ง แต่ทุกครั้งที่พยายามหยิบฉวยของเล่นชิ้นมาเล่น ผู้วิจัยจะทำโทษบอกว่าเล่นไม่ได้ของเล่นนั้นมีไว้สำหรับเด็กอีกคน โดยเด็กกลุ่มหนึ่งทำโทษด้วยเสียงค่อย (65 เดซิเบล ดังน้อยกว่าเสียงพูดคุยตามปกติซึ่งมีความดังประมาณ 80 เดซิเบล)

และทำโทษเด็กอีกกลุ่มหนึ่งด้วยเสียงดัง (96 เดซิเบล ดังใกล้เคียงเสียงคน ตะโกนซึ่งมีความดังประมาณ 100 เดซิเบล) พบว่าเด็กที่ถูกทำโทษด้วยเสียงดังมี แนวโน้มที่จะเล่นกับของเล่นต้องห้ามน้อยกว่าเด็กที่ถูกทำโทษด้วยเสียงค่อย และ โดยทั่วไปการทำโทษเด็กโดยไม่มีการให้เหตุผลหรือคำชี้แจงต่อเด็กว่า ทำไมเด็ก จึงถูกทำโทษไม่ได้ทำให้เด็กเรียนรู้อะไรมากไปกว่าการเข้าใจสิ่งนั้น ๆ เป็นสิ่งที่ ผู้ใหญ่คนนั้นห้ามทำหากเด็กไปอยู่กับผู้ใหญ่คนอื่น เด็กก็อาจทำสิ่งนั้นได้อีก การใช้ เหตุผลควบคู่ไปกับการทำโทษเด็ก สามารถฝึกวินัยเด็กได้ดีกว่าแม้ที่ใช้การทำโทษ เด็กเพียงอย่างเดียว (Sear and others. 1957) นอกจากนี้พาร์ค (Parke. 1979) วิจัย พบว่าการใช้เหตุผลควบคู่ไปกับการทำโทษเด็กนั้นผู้ใช้ต้องคำนึงถึง วัยของเด็กด้วยคือ เหตุผลที่ใช้กับเด็กเล็กและเด็กปฐมวัยควรเป็นเหตุผลที่สั้นเป็น รูปธรรม เช่น ความเสียหายของสิ่งของที่จะเกิดขึ้น มากกว่าจะเป็นเหตุผลที่เป็น นามธรรม เช่น การอ้างถึงสิทธิของผู้เป็นเจ้าของสิ่งของที่ห้ามเด็กเล่น ในเด็ก วัยประถมศึกษาการใช้เหตุผลรูปธรรมก็ยังจะมีประสิทธิผลแต่การใช้เหตุผลนาม- ธรรมจะค่อย ๆ มีประสิทธิผลมากขึ้นกับเด็กที่มีอายุมากขึ้น

เบคเกอร์ (Becker. 1964:89) วิจัยพบว่าพ่อแม่ที่ทำโทษเด็กทางกาย เช่น การเฆี่ยนตีเพื่อห้ามปรามเด็กจากการทำพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ อาจเป็น แบบอย่างความก้าวร้าวให้กับเด็กไปด้วยในเวลาเดียวกัน นอกจากนี้การวิจัยใน เวลาต่อมาโดย เกลเฟนด์ และ คนอื่น ๆ (Geltand and others. 1974:50) ก็ให้ผลยืนยันเช่นเดียวกัน โดยการวิจัยในเด็กอายุ 6-8 ขวบให้เล่นเกมกับ ผู้ใหญ่ 3 ลักษณะคือ ชอบใช้การทำโทษ ชอบใช้การให้รางวัล และไม่ค่อยสนใจ เด็กมากนัก ต่อมาเด็กเหล่านี้มี โอกาสสอนเด็กคนอื่นให้เล่นเกมอย่างเดียวกับตน พบว่าในการสอนเด็กคนอื่นนี้เด็กนำเอาวิธีการที่ตนเคยประสบมาให้กับเด็กคนอื่น มาก อย่างชัดเจน คือ เด็กที่ถูกผู้ใหญ่ทำโทษมาก่อนก็นำเอาวิธีการทำโทษนั้นมาใช้กับ เด็กคนอื่นมากเป็นพิเศษ นอกจากนี้ เรดด์และคนอื่น ๆ (Redd and other. 1975: 46) วิจัยกับเด็ก 5 ขวบเกี่ยวกับปฏิสัมพันธ์ของผู้ใหญ่กับเด็กโดยใช้วิธีการต่าง กันไปสามแบบ โดยผู้ใหญ่คนแรกมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับเด็ก ชอบยิ้มและให้คำชมกับเด็ก เสมอ ๆ ขณะที่เด็กทำงานอย่างหนึ่ง ผู้ใหญ่คนที่สองชอบใช้การว่ากล่าวแต่ไม่รุนแรง นักเมื่อเด็กไม่ให้ความสนใจกับงานเท่าที่ควร ผู้ใหญ่คนที่สามอยู่กับเด็กโดยไม่ได้พูดจา ใด ๆ เกี่ยวกับการกระทำของเด็กเลย ผลการวิจัยแม้จะปรากฏว่าผู้ใหญ่ที่ทำโทษ เด็กมีประสิทธิผลที่สุดในการควบคุมให้เด็กทำงาน แต่เด็กกลับชอบผู้ใหญ่ที่มีปฏิ-สัมพันธ์ที่ดีหรือกลาง ๆ กับเด็กมากกว่าและเมื่อเด็กถูกถามว่าจะเลือกผู้ใหญ่คน ไหนเพื่อทำงานด้วยต่อไปอีกชั่วคราว เด็กต่างก็เลือกผู้ใหญ่ที่มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับเด็ก

และหลักเลี้ยงผู้ใหญ่ที่ชอบทำโทษ

พ่อแม่มีความสำคัญมากในการเป็นแบบอย่างทางจริยธรรมแก่เด็ก และความสัมพันธ์ที่ระหว่างพ่อแม่กับเด็กมีความสำคัญมากเช่นกัน ในฐานที่เป็นปัจจัยช่วยให้การปลูกฝังจริยธรรมแก่เด็กเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ลอนดอน (ธีระพร อูวรรณ. 2533 :97 ; อ้างอิงมาจาก London.1970:145) ศึกษาความสำคัญ ของพ่อแม่ในการเป็นแบบอย่างทางจริยธรรมให้กับเด็ก โดยทำการวิจัยในสนาม สัมภาษณ์บุคคลที่เสียสละทรัพย์สินและเสี่ยงชีวิตของตน ในการช่วยชีวิตชาวฮิวจากการถูกพวกลูกนาซีในเยอรมนีฆ่าในช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง บุคคลเหล่านี้อพยพเข้าไปอยู่ในประเทศสหรัฐอเมริกาตั้งแต่ปี ค.ศ 1945 จากการสัมภาษณ์ ลอนดอนพบว่า ผู้ช่วยชีวิตชาวฮิวเหล่านี้มีลักษณะเด่นร่วมกันบางประการ ลักษณะเด่นสองประการที่น่าสนใจในที่นี้คือ ประการแรกผู้ช่วยชีวิตชาวฮิวเกือบทุกคนต่างทำตนตามอย่าง พ่อหรือแม่ของเขาและมักเป็นเพียงคนเดียวคนใด โดยไม่จำเป็นต้องเป็นเพศเดียวกับเขาเอง ประการที่สองพ่อหรือแม่ที่ผู้ช่วยชีวิตชาวฮิวทำตนตามอย่างมากมักเป็นผู้ที่เคร่งครัดในด้านจริยธรรม มีความคิดเห็นที่หนักแน่นในปัญหาทางจริยธรรมและเป็นแบบอย่างทางจริยธรรมให้กับคนเหล่านั้น คำให้สัมภาษณ์ของชายคนหนึ่งผู้ช่วยชีวิตชาวฮิวได้บรรยายถึงคำสอนของแม่ว่า "ไม่ว่าเธอจะทำอะไรกับชีวิตของเธอ จงซื่อสัตย์ หากถึงวันที่เธอจะต้องตัดสินใจอย่างใดอย่างหนึ่งลงไป จงตัดสินใจในทางที่ถูกแม้ว่ามันจะเป็นการตัดสินใจที่ยากมาก แต่การตัดสินใจที่ยากมากก็จะต้องเป็นการตัดสินใจที่ถูก" ชายผู้นี้เห็นว่าแม่ของตนสอนและแสดงแบบอย่างทางจริยธรรมให้ตนยึดถือมาตั้งแต่เด็กจนกระทั่งเป็นผู้ใหญ่ ผู้ช่วยชีวิตชาวฮิวคนอื่น ๆ ก็ให้สัมภาษณ์ในแนวเดียวกันนี้และเน้นถึงความศรัทธา ที่พวกเขามีต่อพ่อหรือแม่ผู้ยึดมั่นกับจริยธรรมอันสูงส่ง เป็นอย่างมากและมีงานวิจัยหลายเรื่องได้ศึกษาว่าคำพูดและการกระทำของพ่อแม่หรือตัวแบบจะมีผลต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของเด็ก เช่น ไบรอัน (Bryan. 1970) และโรเซนฮาน (Rosenhan. 1968) ศึกษาพฤติกรรมเอื้อเฟื้อของเด็กปรากฏว่าเด็กจะทำตามที่ตัวแบบกระทำ และจะพูดได้ตามที่ตัวแบบพูดบอกตน แต่ไม่มีการวิจัยใดที่พบว่าเด็กจะแสดงพฤติกรรมเอื้อเฟื้อถ้าตัวแบบเพียงแต่กล่าวสนับสนุนการกระทำนั้น แต่ตัวแบบมิได้กระทำเป็นตัวอย่าง ผลส่วนนี้มีความสำคัญและอาจใช้เป็นข้อเตือนใจพ่อแม่ว่าการพูดอบรมสั่งสอนนั้นไม่ก่อให้เกิดผลต่อการกระทำของเด็กมากกว่าการแสดงพฤติกรรมเป็นตัวอย่าง ซึ่งสอดคล้องกับที่สไตน์และไบรอัน(Stein and Bryan. 1972) ศึกษาอิทธิพลของความสอดคล้องของคำพูดและการกระทำของตัวแบบ ต่อการทำตามกฎในเด็กหญิงอายุ 8-9 ปี ผลปรากฏว่าถ้าตัวแบบรักษากฎตามที่ตนเองกล่าวสนับสนุนไว้ เด็ก

จะเลียนแบบและทำตามกฎหมายที่สุด แต่ถ้าตัวแบบพูดและกระทำขัดแย้งกันแล้วเด็ก
จะทำตามกฎหมายน้อยลงอย่างเห็นได้ชัด นอกจากนี้ โรเซนฮาน (Rosenhan, 1970)
วิจัยพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่นทางการเมือง โดยศึกษาชาวอเมริกันผู้เข้า-
ร่วมในการต่อสู้เพื่อเสรีภาพและความเสมอภาคให้กับคนผิวดำในช่วงประมาณ
ค.ศ. 1950-1960 โดยการสัมภาษณ์คนเหล่านี้ซึ่งมีทั้งคนผิวขาว ผิวดำ ชายและ
หญิงรวม 68 คน ผู้วิจัยพบว่าในหมู่คนเหล่านี้ เฉพาะที่นำตัวเองเข้าไปร่วมใน
ขบวนการอาจแยกได้เป็น 2 กลุ่มใหญ่คือกลุ่มที่เข้าร่วมในการต่อสู้เพื่อเสรีภาพ
และความเสมอภาคเพียงบางส่วนและกลุ่มที่เข้าร่วมในการต่อสู้เพื่อเสรีภาพ และ
ความเสมอภาคอย่างเต็มตัว บุคคลเหล่านี้แม้จะอยู่ในขบวนการที่ต่อสู้โดยสันติวิธี
เหมือนวิธีอหิงสาของมหาตมะ คานธี แต่ก็ต้องเสี่ยงชีวิตเสมอเพราะมีการต่อต้าน
จากคนผิวขาวมาก การสัมภาษณ์ประวัติของผู้ร่วมอย่างเต็มตัวกับผู้เข้าร่วมในการ
ต่อสู้เพียงบางส่วนจำนวนมากรายงานว่า พ่อแม่ของตนมักมีความไม่คงเส้นคงวา
ในการปลูกฝังจริยธรรม คือปลูกฝังให้ในทำนองมือถือสากปากถือศีลส่วนบุคคลที่เข้า
ร่วมในการต่อสู้อย่างเต็มตัว ส่วนมากรายงานตรงกันว่าพ่อหรือแม่ของตนมีความ
คงเส้นคงวาในสิ่งที่สอนและในสิ่งที่พ่อหรือแม่ปฏิบัติเอง นอกจากนี้บุคคลในกลุ่มที่
เข้าร่วมการต่อสู้ อย่างเต็มตัวรายงานว่ามีความสัมพันธ์ที่ดีมีความอบอุ่น ความ
รักและนับถือซึ่งกันและกันกับพ่อแม่หรือทั้งพ่อและแม่ แต่บุคคลที่เข้าร่วมในการต่อสู้
เพียงบางส่วน มักรายงานว่ามีความสัมพันธ์ที่ไม่สู้ดีกับพ่อแม่และบางครั้งก็เป็น
ความสัมพันธ์ที่เลวร้ายด้วย ประการที่สามบุคคลในกลุ่มที่เข้าร่วมอย่างเต็มตัวให้
สัมภาษณ์คล้ายคลึงกันว่า พ่อ-แม่หรือทั้งพ่อและแม่ของตนเป็นผู้แสดงแบบอย่างให้
ตนเห็นเด่นชัดระหว่างวัยเด็ก ในการอุทิศตนเพื่อช่วยเหลือผู้อื่นโดยสม่ำเสมอ แต่
บุคคลในอีกกลุ่มไม่ได้รายงานอะไรทำนองนั้นนัก โดยสรุปผู้วิจัยเห็นว่าผู้เข้าร่วมใน
การต่อสู้เพื่อเสรีภาพและความเสมอภาคอย่างเต็มตัว มีพ่อ-แม่หรือทั้งพ่อและแม่
เป็นแบบอย่างในการสอนและการวางรากฐานการปฏิบัติจริยธรรมในการอุทิศตน
เพื่อช่วยเหลือผู้อื่น ได้สร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับลูกหลานจนสามารถทำให้ลูกทำตน
ตามอย่างได้ แม้ว่าการทำเช่นนั้นจะเป็นการเสี่ยงต่อชีวิต แต่คนเหล่านี้ก็เข้า-
ร่วมในการต่อสู้ได้เป็นเวลานานเพื่อผู้อื่นทั้งสิ้น จนสามารถขนานนามได้ว่าเป็นผู้
ต้องการช่วยเหลือผู้อื่นด้วยความจริงใจ

งานวิจัยอีกเรื่องหนึ่งที่ธีระพร อุวรรณโณ กล่าวถึงคืองานวิจัยของ
โฮลสไตน์ (Holstein, 1969) ซึ่งทำตามแนวทฤษฎีของโคลเบิร์ตโดยการ-
สัมภาษณ์เด็กเกรด 8 กับพ่อแม่จำนวน 53 ครอบครัว ในชุมชนย่านแอวซาน
ฟรานซิสโก ผู้วิจัยพบว่าขึ้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของเด็กมีสหสัมพันธ์อย่าง

มีนัยสำคัญกับขั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของพ่อแม่ และเมื่อผู้วิจัยพิจารณา รายละเอียดของสภาพความเป็นไปในครอบครัวเด็กก็พบว่าเด็กที่มีการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมในขั้นสูงกว่าเด็กอื่นมักเป็นเด็กที่พ่อแม่ให้ความอบอุ่น ให้ความสำคัญมากและส่งเสริมลูกให้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจสิ่งต่าง ๆ ในครอบครัว

แชฟฟี แมคลีออดและแวกแมน (มักนา ไวทยะโกมล. 2529 : 16-19; อ้างอิงมาจาก Mcleod, Chaffe and Wackman.n.d.) ศึกษาพฤติกรรมการณ์มีส่วนร่วมทางการเมืองของบุคคลวัยรุ่น และในการวิจัยได้มีการควบคุมตัวแปรที่อาจมีผลกระทบ เช่น สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมไว้แล้ว ผลการวิจัยปรากฏว่าบุคคลที่มาจากครอบครัวที่มีการสื่อสารแบบ "Laissez-faire" จะมีส่วนร่วมทางการเมืองอยู่ในระดับต่ำ ส่วนครอบครัวที่มีการสื่อสารแบบ "Protective" บุคคลจะมีพฤติกรรมการณ์มีส่วนร่วมทางการเมืองอยู่ในระดับปานกลางจนถึงต่ำ แต่บุคคลที่มีการสื่อสารภายในครอบครัวเป็นแบบ "Plura-listic" จะมีส่วนร่วมในทางการเมืองสูง ซึ่งสอดคล้องกับที่มาริลีน แจ็คสัน บิดและแชฟฟี ได้ร่วมกันศึกษาเกี่ยวกับแบบการสื่อสารภายในครอบครัวของบุคคลการสื่อสารมวลชน และความแตกต่างในกระบวนการสังคมประภิตทางการเมือง (Political Socialization) โดยศึกษาจากเด็กนักเรียนระดับมัธยมตอนปลายซึ่งได้ผลสรุปว่าแบบการสื่อสารภายในครอบครัวของเด็กนักเรียนเหล่านั้น มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับกระบวนการสังคมประภิตทางการเมืองที่แตกต่างกันไปกล่าวคือเด็กที่มาจากครอบครัวที่มีการสื่อสารเป็นแบบ "Pluralistic" จะมีพฤติกรรมหรือลักษณะแสดงออกทางการเมืองสูง ซึ่งวัดได้จากพฤติกรรมทางการเมืองต่าง ๆ เช่น การรณรงค์ในทางการเมือง ความสำนึกต่อระบบการเมืองหรือความรู้ทางการเมือง ฯลฯ ซึ่งจะมีลักษณะตรงข้ามกับเด็กที่มีการสื่อสารภายในครอบครัวแบบ "Laissez-faire" และ "Protective" ที่จะมีลักษณะหรือพฤติกรรมแสดงออกต่ำกว่าค่าเกณฑ์เฉลี่ย

ซิลเบอร์เบิร์ก (สิริพร สิริยากุล. 2534 : 21; อ้างอิงมาจาก Silberberg. 1977:112) ศึกษาพฤติกรรมการณ์พูดและคุณภาพของการปฏิสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่กับลูกวัยรุ่นที่มีปัญหาทางอารมณ์ 10 ครอบครัว ดิทยาเสพติด 10 ครอบครัวและครอบครัวปกติอีก 10 ครอบครัว โดยใช้การสัมภาษณ์ชนิดที่มีคำถามเป็นโครงสร้างกำหนดไว้ครอบครัวละ 1 ชั่วโมงและมีผู้ตัดสินใจ 3 คน นั่งอยู่หลังกระจกที่มองเห็นทางเดียว พบว่าครอบครัวปกติแตกต่างจากครอบครัวผิดปกติทั้งสองประการในหลายด้าน ได้แก่ ปริมาณการปรึกษาหารือว่าเป็นต้นเหตุของปัญหาภายในครอบครัว ความแจ่มชัดในการติดต่อสื่อสารกัน ปริมาณการปฏิสัมพันธ์กัน

ความสามารถในการตัดสินใจร่วมกัน ความร่วมมือกันและอิสระในการแสดงออก นอกจากนี้ยังมีข้อที่น่าสังเกตอีกประการหนึ่งคือ ครอบครัวของเด็กที่มีปัญหาทางอารมณ์กับครอบครัวของเด็กที่ติดยาเสพติด จะมีความคล้ายคลึงกันมากในด้านต่าง ๆ ที่ศึกษาดังรายละเอียดที่กล่าวไว้แล้วข้างต้น

งานวิจัยเกี่ยวกับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคม

อภิญา จันทร์เจนจบ (2525 : 15) รวบรวมงานวิจัยเกี่ยวกับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคมไว้ดังต่อไปนี้

อนสุรณ อรรถศิริ (2516:22) ศึกษาเปรียบเทียบจริยธรรมบางประการของอาจารย์ผู้สอนระดับปริญญาตรี และนิสิตชั้นปีที่ 1 วิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตร จำนวน 230 คน โดยใช้แบบสอบถามกันประกอบด้วยรายละเอียดเกี่ยวกับข้อประโยคตัวแทนจริยธรรม 16 ประการ ผลการวิจัยพบว่าจริยธรรมที่กลุ่มตัวอย่างทั้งหมดให้ความสำคัญมากเป็นอันดับ 1 จากกลุ่มจริยธรรม 16 ประการ คือ ความซื่อสัตย์ สอดคล้องกับที่เบญจมาศ ภูติพันธ์ (2515 : 107-113) ศึกษาค่านิยมของผู้ปกครองเด็กและวัยรุ่น ในโรงเรียนมัธยมสาธิต 5 แห่ง ในกรุงเทพมหานครจำนวน 204 คน เป็นบิดา 102 คน และมารดา 102 คนโดยใช้แบบสอบถามชนิดเลือกตอบในรูปของมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ว่าลักษณะแต่ละอย่างใน 13 ลักษณะ มีความสำคัญมากน้อยเพียงไรโดยให้เลือกจากสำคัญมากที่สุดถึงสำคัญน้อยที่สุดรวม 6 ระดับ พบว่า ด้านความมีศีลธรรม ซึ่งวัดจากความซื่อสัตย์สุจริต การไม่พูดปดและการมีความจริงใจต่อกันเป็นคุณลักษณะที่บิดามารดาของนักเรียนเห็นว่ามีสำคัญมากปานกลาง และมีความปรารถนาจะให้บุตรของตนเองมีคุณลักษณะเช่นนี้ และ เกยูร รัตนสาข (2516:41-45) ศึกษาเปรียบเทียบการตัดสินใจทางจริยธรรมเกี่ยวกับพฤติกรรมต่าง ๆ ระหว่างเด็กกับผู้ปกครอง กลุ่มตัวอย่างเป็นเด็กนักเรียนอายุระหว่าง 9-16 ปี จำนวน 43 คน และผู้ปกครองจำนวน 15 คน โดยใช้แบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง ซึ่งจะสร้างเรื่องเป็นสถานการณ์สั้น ๆ แล้วให้ผู้ตอบตัดสินใจว่าการกระทำนั้น ๆ สมควรหรือไม่สมควรหรือไม่แน่ใจ ผลการวิจัยพบว่าทั้งเด็กและผู้ปกครองต่างเห็นว่าการปฏิบัติด้วยความซื่อสัตย์สุจริตเป็นสิ่งที่สมควรกระทำ -นอกจากนี้สุนทรี โดมินและสนิท สมัครงการ (2522 : 65-66) ศึกษาเกี่ยวกับค่านิยมของคนไทย โดยใช้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 2,496 คน จากภูมิภาคต่าง ๆ ซึ่งมีอายุ เพศ การศึกษา และอาชีพต่าง ๆ กัน ในส่วนของการสำรวจความคิดเห็นเกี่ยวกับพฤติกรรมต่าง ๆ

ซึ่งให้ผู้ตอบพิจารณาว่าตนเองเห็นว่าคำกล่าวนั้น ๆ "ถูก" "ไม่ถูก" หรือ "ไม่ทราบแล้วแต่กรณี" พบว่า ต่อคำกล่าวที่ว่า "การพูดอย่างจริงใจ ตรงไปตรงมาเป็นสิ่งที่ดีที่สุดเสมอ" กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ (ร้อยละ 48 ถึง 59) เห็นว่าถูกต้อง และอีกร้อยละ 30 ตอบว่าไม่ทราบแล้วแต่กรณี

ในด้านความเมตตา-กรุณา อرنันท์ บุญประเสริฐ (2522 : 62-65) ศึกษาเกี่ยวกับความคิดเห็นของครูและผู้ปกครองเกี่ยวกับพฤติกรรมที่พึงประสงค์ของนักเรียน กลุ่มตัวอย่างเป็นครูสอนระดับมัธยมศึกษา จำนวน 250 คน จากโรงเรียนต่าง ๆ ในกรุงเทพมหานคร จำนวน 25 โรงเรียน และผู้ปกครองของนักเรียนจากโรงเรียนดังกล่าว จำนวน 250 คน โดยใช้แบบสอบถามที่สร้างขึ้นเองเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ผลการวิจัยพบว่าจากการแบ่งระดับความสำคัญของพฤติกรรมเป็น 5 ระดับ จากสำคัญมากที่สุด ถึงสำคัญน้อยที่สุด การไม่อิจฉาริษยา การให้อภัย การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และการให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน เป็นพฤติกรรมที่จัดได้ว่ามีความสำคัญมากที่สุด ครูและผู้ปกครองประสงค์จะให้มีในตัวนักเรียน ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับผลการวิจัยของเบญจมาศ ภูติพันธ์ (2518 : 84-86) ซึ่งเคยอ้างอิงแล้วที่พบว่าบิดามารดาของนักเรียนวัยรุ่นมีความปรารถนาจะให้บุตรของตนมีลักษณะนิสัย ที่ไม่มีความเห็นแก่ตัว เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละและรู้จักช่วยเหลือผู้อื่นตามฐานะของตน โดยเห็นว่าคุณลักษณะดังกล่าวมีความสำคัญต่อบุตรตนมากในระดับปานกลาง

สำหรับพฤติกรรมด้านการเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมนั้น วรณसार วรกิจ (2523:36-60) ศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับการกระทำต่าง ๆ กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนจำนวน 367 คน ครู 286 คนและผู้บริหารโรงเรียน 80 คน ในจังหวัดละโว้และเทรา โดยใช้แบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเองเป็นมาตราส่วนประมาณค่า 4 ระดับ สอบถามความคิดเห็นว่าการกระทำต่าง ๆ มีความสมควรที่จะปฏิบัติมากน้อยเพียงไร จากไม่ควรประพบัติเลย ควรประพบัติบ้าง ควรประพบัติมากและควรประพบัติมากที่สุด ผลการวิจัยพบว่าในด้านการไม่รักษาระเบียบวินัย เช่นการทิ้งขยะลงในที่ต่าง ๆ การแต่งกายผิดระเบียบ และการเดินไปเดินมาในห้องเรียนขณะเรียนเหล่านี้ เป็นการกระทำที่กลุ่มตัวอย่างเห็นว่าควรประพบัติแต่น้อยหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นว่าไม่ควรประพบัติ

การศึกษากฎพฤติกรรมสังคมด้านอื่น ๆ ได้แก่ ความกตัญญูกตเวที มีผู้ศึกษาไว้หลายคน อาทิเช่น เบญจมาศ ภูติพันธ์ (2515:84-86) และอรันท์ บุญประเสริฐ (2522:62-65) ต่างก็พบว่าผู้ปกครองและครูให้ความสำคัญของการแสดงความกตัญญูกตเวทีมากเป็นอันดับแรก และตามความเห็นของนักเรียนจากผลการวิจัยของ

วิระวรรณ อามระดิษ (2522 : 67) พบว่านักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายใน กรุงเทพมหานคร มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องความกตัญญูทวดที่อยู่ในเกณฑ์สูง โดยพิจารณาได้จากคำตอบว่าเห็นด้วยว่าการเชื่อฟังและการปฏิบัติตามคำสั่งสอนของ ครู อาจารย์ เป็นการแสดงความกตัญญูอย่างหนึ่ง การที่ลูกปฏิบัติตนดีก็เท่ากับเป็นการแสดงความกตัญญูทวดที่ต่อพ่อแม่อย่างหนึ่งและไม่เห็นด้วยว่าการตอบแทนคุณแก่ผู้มีพระคุณด้วยทรัพย์สินเงินทองเป็นการเพิกพ้อแล้ว สำหรับการคำนึงถึงความอาวุโส นั้น เบญจมาศ ภูติพันธ์ (2515 : 110-112) พบว่าผู้ปกครองนักเรียนวัยรุ่นเห็นว่าการฟังความคิดเห็นของผู้ใหญ่ การเคารพเชื่อฟังผู้ใหญ่ การมีสัมมาคารวะ รู้จักที่ต่ำที่สูง และการยกย่องให้เกียรติผู้ใหญ่ เสมอ เป็นสิ่งที่บุตรของตนควรจะทำปฏิบัติ และผลการวิจัยของอรอนันท์ บุญประสิทธิ์ (2522 : 62-65) พบว่าครูและผู้ปกครองนักเรียนมัธยมศึกษาในกรุงเทพฯ เห็นว่าการเคารพเชื่อฟังผู้อาวุโส เป็นพฤติกรรมที่บุตรของตนควรจะทำปฏิบัติโดยเห็นว่าเรื่องนี้มีความสำคัญมากสำหรับบุตร นอกจากนี้จากการวิจัยของวรรณसार วรกิจ (2523 : 39-41) ซึ่งเคยอ้างแล้วพบว่านักเรียน ครู และผู้บริหารโรงเรียนในจังหวัดฉะเชิงเทรา เห็นว่าการไม่ให้ความเคารพผู้อาวุโส เช่น การไม่ก้มหลังเมื่อเดินผ่านผู้ใหญ่ การวิจารณ์ครู เป็นสิ่งที่ควรประพฤติด้านน้อย

เมื่อพิจารณาความแตกต่างระหว่างเพศชายกับเพศหญิงในด้านพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคม มีการศึกษา อาทิเช่น วารินทร์ ม่วงสุวรรณ (2526 : 31-32) ศึกษาวิทยานิพนธ์ทางสังคมเรื่องการรักษาสาธารณสมบัติ การรักษาความสะอาดในที่สาธารณะ การปฏิบัติตามกฎจราจรและการไม่แข่งคิว ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคมกับนักเรียนชั้น ป.ก.ศ. (ประกาศนียบัตรวิชาชีพการศึกษ) ปีที่ 1 ในเขตกรุงเทพมหานคร 3 แห่งและต่างจังหวัด 2 แห่ง จำนวน 450 คน เป็นชาย 200 คน หญิง 250 คนโดยใช้แบบสอบถามวัดวิทยานิพนธ์ทางสังคมของนวลเพ็ญ วิเชียรโชติ พบว่าเพศชายและเพศหญิงมีความคิดเห็นเกี่ยวกับวิทยานิพนธ์ทางสังคมดังกล่าวข้างต้นไม่แตกต่างกัน นอกจากนี้

วิระวรรณ อามระดิษ (อภิญา จันท์เจนจบ. 2525 : 23; อ้างอิงมาจากวิระวรรณ อามระดิษ. 2522 : 68) ซึ่งได้ศึกษาเกี่ยวกับความคิดเห็นเกี่ยวกับค่านิยมทางจริย-ธรรมของนักเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมปีที่ 5 จากโรงเรียนราษฎร์ โรงเรียนรัฐบาลและโรงเรียนสาธิตในกรุงเทพมหานครจำนวน 445 คน เป็นชาย 206 คน หญิง 239 คน โดยใช้แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับค่านิยมทางจริยธรรม ที่สร้างขึ้นเองเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า ผลการวิจัยพบว่านักเรียนส่วนใหญ่มีความเห็นสอดคล้องกันว่า ควรจะ

ปฏิบัติตามกฎหรือระเบียบของโรงเรียนอย่างเคร่งครัด และเห็นว่าการหยอหยินบนไดรอตโดยสารเป็นการทำผิดกฎจราจรและขาดความเป็นระเบียบ ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่ดีและไม่ควรปฏิบัติ อีกทั้งยังเห็นว่าผู้ที่ฝ่าฝืนระเบียบวินัยย่อมนำความเสื่อมเสียมาสู่หมู่คณะ และการศึกษาของสุนทรี โคมิน และสไนท์ สัมครการ (2522 : 65-66, 146-147) ดังกล่าวมาแล้ว พบว่า เพศหญิงเห็นว่าการพูดอย่างจริงจังตรงไปตรงมาเป็นสิ่งที่ดีที่สุดเสมอ "ถูกต้อง" น้อยกว่าเพศชาย และต่อข้อความที่ว่าคนเราควรจะรักพวกพ้องของตนเองมากกว่าคนอื่น พบว่าเพศชายเห็นด้วยกับคำกล่าวนี้นี้มากกว่าเพศหญิงและผลการวิจัยของประสาร มาลากุล (อภิญา จันทรเจเนจบ. 2525:33; อ้างอิงมาจาก ประสาร มาลากุล. 2523:60-64) พบว่า เพศหญิงมีค่านิยมสูงกว่าเพศชายในด้านความเป็นระเบียบ ส่วนค่านิยมในการให้ความช่วยเหลือผู้อื่นและการเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม เพศชายและเพศหญิงมีค่านิยมไม่แตกต่างกัน ส่วนการศึกษาของอภิญา จันทรเจเนจบ (2525 : 86) เรื่องความรู้ความเข้าใจทางจริยธรรมเกี่ยวกับพฤติกรรมสังคมของนักเรียน ครู และผู้ปกครอง โดยกลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ครูและผู้ปกครองจากภาคต่าง ๆ และกรุงเทพมหานคร จำนวน 2,888 คน โดยใช้แบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น พบว่าพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคมด้านการบำเพ็ญประโยชน์ การให้ความช่วยเหลือผู้อื่น การแสดงความกตัญญูแม้ว่าการกระทำนั้นจะยากลำบาก การคำนึงถึงผู้อาวุโส เพศหญิงเห็นว่าเป็นพฤติกรรมที่ดี ถูกต้องและควรกระทำมากกว่าเพศชาย ส่วนพฤติกรรมการไม่รักษาระเบียบวินัย การถือปฏิบัติต่อคนที่ร่ำรวยดีกว่าคนที่ไม่ร่ำรวย เพศหญิงเห็นว่าเป็นพฤติกรรมที่ไม่ดี ผิดและไม่ควรกระทำเป็นอย่างมากมายกว่าเพศชายและพฤติกรรมการเห็นอกเห็นใจผู้อื่น การพูดปด พบว่าเพศชายและเพศหญิงมีคะแนนเฉลี่ยไม่แตกต่างกัน

สำหรับสภาพภาพกับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคมนั้นมีผู้ศึกษาไว้ เช่น วันเพ็ญ คำเมือง (2522 : 31) ศึกษาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคมกับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นกับมัธยมศึกษาตอนปลายทั้งโรงเรียนราษฎร์และโรงเรียนรัฐบาลในเขตกรุงเทพมหานคร 10 แห่ง จำนวน 590 คน โดยใช้แบบสอบถามที่สร้างขึ้นเป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ผลการวิจัยพบว่านักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นและนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 5 มีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน โดยต่างก็เห็นว่าการรักษาระเบียบวินัย การเคารพกฎระเบียบต่าง ๆ ของสังคมและการให้ความร่วมมือในกิจกรรมต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมเป็นพฤติกรรมที่บุคคลควรประพฤติอย่างมาก และการ

ศึกษาของอภิญญา จันทร์เจนจบ (2525 : 79-80) ดังกล่าวแล้วพบว่านักเรียนชั้นประถมปีที่ 6 มีความรู้ความเข้าใจว่าพฤติกรรมการบำเพ็ญประโยชน์ การให้ความช่วยเหลือผู้อื่น การแสดงความกตัญญูทดแทน การเห็นอกเห็นใจเป็นพฤติกรรมที่ดี ถูกต้อง และควรกระทำน้อยกว่ากลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักเรียนมัธยมปีที่ 3 มัธยมปีที่ 5 ครูและผู้ปกครอง ส่วนพฤติกรรมการพบปะพบว่าเป็นพฤติกรรมที่ไม่ดี ผิด และไม่ควรกระทำน้อยกว่านักเรียนชั้นมัธยมปีที่ 3 และนักเรียนชั้นมัธยมปีที่ 5

งานวิจัยที่เกี่ยวกับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อม

รวมพร อุ่นวรรณธรรม (2525 : 20-22) รวบรวมงานวิจัยเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมเอาไว้ ดังนี้ คือ แอนดรู (Andrews. 1978) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพุทธิสัย (Cognitive Domain) จิตพิสัย (Affective Domain) และพฤติกรรมพิสัย (Behavioral Domain) ที่เกี่ยวกับโปรแกรมสิ่งแวดล้อมศึกษา กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนเกรด 6 จำนวน 58 คนเป็นนักเรียนชาย 25 คน นักเรียนหญิง 33 คน โดยใช้เครื่องวัดเจตคติและวัดความรู้ที่เกี่ยวกับมโนทัศน์ในวิชานิเวศวิทยา ผลปรากฏว่า กิจกรรมเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมศึกษามีความสัมพันธ์กับเจตคติที่มีต่อกิจกรรมเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมเหล่านั้น และความรู้เกี่ยวกับมโนทัศน์เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมมีความสัมพันธ์กับเจตคติที่มีต่อมโนทัศน์กับสิ่งแวดล้อมเหล่านั้น สอดคล้องกับที่ ดิสโพโต (Disposito. 1976) ศึกษาเพื่อหาว่าการประเมินค่าศีลธรรมในสังคมมีความสัมพันธ์กับความรู้ อารมณ์และกิจกรรมเกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อมเพียงใด เขาใช้นักศึกษาในระดับปริญญาตรีของมหาวิทยาลัยรีทเจอร์ 140 คนเป็นกลุ่มตัวอย่าง ใช้ข้อสอบมาตรฐานและแบบสอบถามประวัติเป็นเครื่องมือ นอกจากนั้นเขายังนำคะแนนไปสัมพันธ์กับผลการเรียนในมหาวิทยาลัยด้วยผลการวิเคราะห์ข้อมูลปรากฏว่าความสัมพันธ์ทางวิชาการส่งผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างการประเมินค่าทางศีลธรรมกับความรู้ การปฏิบัติและอารมณ์ที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ดังนั้นเมื่อพิจารณาโดยไม่แยกเป็นกลุ่มที่เรียนทางวิทยาศาสตร์และมนุษยศาสตร์ เขาสรุปว่าการประเมินค่าทางศีลธรรม (Sociomoral Valuing) มีความสัมพันธ์กับกิจกรรม อารมณ์และความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและได้อธิบายต่อไปว่านักศึกษาโดยทั่วไปมีอารมณ์ ความรู้สึกเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและได้อธิบายต่อไปว่านักศึกษาโดยทั่วไปมีอารมณ์ ความรู้สึกเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมยิ่งกว่าความรู้ที่ตนมีในเรื่องนั้น ความรู้สึกกังวลเป็นห่วงสิ่งแวดล้อมของทั้ง 2 กลุ่มที่เท่า ๆ กัน แต่กลุ่มวิทยาศาสตร์มีความรู้และมีการปฏิบัติเกี่ยวกับ

สิ่งแวดล้อมมากกว่า กล่าวได้ว่าความรู้ ความรู้สึกและการปฏิบัติเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมล้วนมีความเกี่ยวข้องกัน นอกจากนั้นปราณี สุขรัตน์ไชยกุล (2523:76) ทำการวิจัยเรื่องค่านิยมของนักศึกษาวิทยาลัยครูส่วนกลาง ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพการศึกษาระดับสูงในปีการศึกษา 2522 กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยนักศึกษาสายวิชาวิทยาศาสตร์ และนักศึกษาสายวิชาสังคมศาสตร์ จำนวน 750 คน การเก็บรวบรวมข้อมูลได้ใช้แบบสอบถามซึ่งประกอบด้วย แบบทดสอบความรู้ แบบวัดค่านิยมและแบบวัดพฤติกรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ซึ่งสร้างขึ้นเอง ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่ากลุ่มตัวอย่างร้อยละ 63.1 ยังมีความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้อยู่ในเกณฑ์ต่ำ ส่วนพฤติกรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ปรากฏว่ากลุ่มตัวอย่างทั้งหมดมีพฤติกรรมที่พึงประสงค์เกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าไม้

สำหรับการวิจัยเรื่องเพศกับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อม นั้น เพิร์กส์ (รวมพร อุ่นวรรณธรรม. 2525:21; อ้างอิงมาจาก Perkes. 1974:4914-5 A) ศึกษาความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและเจตคติของนักเรียนเกรด 10 และ 12 จากโรงเรียนบริเวณทะเลสาบทั้ง 5 แห่ง และรัฐทางตะวันตก 6 รัฐ โดยใช้นักเรียนเกรด 10 โรงเรียนละ 30 คน เกรด 12 โรงเรียนละ 30 คน จาก 199 โรงเรียน บริเวณทะเลสาบทั้ง 5 ในรัฐอิลลินอยส์ อินเดียนา มิชิแกน โอไฮโอ วิสคอนซิน และโรงเรียนในรัฐทางตะวันตกคือ แคลิฟอร์เนีย ฮาวาย เนวาดา โอเรกอนและวอชิงตัน ผลปรากฏว่าคะแนนความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมของนักเรียนชายสูงกว่านักเรียนหญิง แต่มโนทัศน์ทั่ว ๆ ไปเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมไม่แตกต่างกัน และเจตคติเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมของเพศชายและหญิงแตกต่างกัน สอดคล้องกับการวิจัยของริชมอนด์ (รวมพร อุ่นวรรณธรรม. 2525 : 21-22; อ้างอิงมาจาก Richmond. 1977:5016A) ศึกษาความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและเจตคติของนักเรียนชั้นปีที่ 5 ในประเทศอังกฤษ โดยใช้แบบทดสอบ 3 แบบ ซึ่งประกอบด้วยคำถามเกี่ยวกับความรู้และเจตคติรวม 45 ข้อ นำไปทดสอบกับนักเรียนโรงเรียนมัธยม 500 แห่งจากทุกภาค โดยทดสอบกับนักเรียนโรงเรียนละ 30 คน รวมทั้งหมด 11,000 คน ผลปรากฏว่านักเรียนชายมีความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมดีกว่านักเรียนหญิงแต่เจตคติไม่แตกต่างกัน นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยในประเทศไทยที่ รวมพร อุ่นวรรณธรรม กล่าวถึงไว้คืองานวิจัยของประพันธ์ โดยสมบูรณ์ (2519:101-106) ศึกษาทัศนคติของนักเรียนมัธยมศึกษาในกรุงเทพมหานครที่มีต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้เพื่อเปรียบเทียบทัศนคติที่มีต่อการอนุรักษ์ป่าไม้ของนักเรียนชายและนักเรียนหญิงในชั้นมัธยมตอนต้นและตอนปลายของโรงเรียนที่มีชมรมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และไม่มีชมรมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ พบว่าทัศนคติต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่า

ไม้ของนักเรียนชายและหญิง ของชั้นมัธยมตอนต้นกับตอนปลายไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญและการศึกษาของทองปาน ต้องมีทอง (พุทชาติ เพชรสกลิต. 2535:18; อ้างอิงมาจาก ทองปาน ต้องมีทอง. 2531:63) เกี่ยวกับเจตคติและพฤติกรรมต่อปัญหาสิ่งแวดล้อมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นโดยศึกษาเฉพาะกรณีโรงเรียนสว่างศึกษา อ.สว่างแดนดิน จ.สกลนคร ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นเพศชายมีเจตคติต่อปัญหาสิ่งแวดล้อมไม่แตกต่างกับเพศหญิง

เมื่อพิจารณาสภาพกับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อม การวิจัยของเพิร์กส์ (Perkes. 1974) ดังกล่าวแล้วนั้น พบว่าคะแนนจากมโนทัศน์เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมของนักเรียนเกรด 12 สูงกว่านักเรียนเกรด 10 แต่คะแนนความรู้ไม่แตกต่างกันและเจตคติเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมของนักเรียนเกรด 10 และเกรด 12 แตกต่างกันและงานวิจัยของรวมพร อุ่นวรรณธรรม (2525:112-115) ซึ่งศึกษาความรู้ความเข้าใจทางจริยธรรมเกี่ยวกับพฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อมของนักเรียน ครูและผู้ปกครอง กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ครูและผู้ปกครองจากภาคต่าง ๆ และกรุงเทพมหานคร จำนวน 2,835 คน โดยใช้แบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น พบว่านักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีแนวโน้มของความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ เช่นการควบคุมพืช การควบคุมสัตว์ การไม่ทำให้สิ่งแวดล้อมสกปรก เป็นพฤติกรรมที่ดี ถูกต้องและสมควรกระทำน้อยกว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีสถานภาพสูงกว่ารวมทั้งกลุ่มตัวอย่างที่เป็นครูและผู้ปกครอง

มิลเลอร์ (พุทชาติ เพชรสกลิต. 2535 : 17; อ้างอิงมาจาก Miller.1975 :311) ได้ศึกษากทัศนคติของนักเรียนประถมศึกษาในชิคาโก จำนวน 505 คน ได้ศึกษาสัมภาษณ์และใช้คำถามแบบปลายเปิด ได้ข้อสรุปว่า 1) เด็กนักเรียนชั้นประถมนั้นอยู่ในระยะสำคัญของการสร้างทัศนคติเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและพบว่าเด็กชั้น 8 มีทัศนคติเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมไม่แตกต่างไปจากผู้ใหญ่ 2) ระดับความเป็นห่วงกังวลต่อสิ่งแวดล้อมของเด็กเพิ่มขึ้นอย่างสม่ำเสมอในชั้นประถมศึกษา สามในห้าของเด็กชั้น 8 ระบุว่าภาวะสกปรกเป็นพิษหรือมลภาวะเป็นหนึ่งในสามของสิ่งที่ร้ายแรงที่เป็นผลมาจากวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี 3) การเข้าใจหรือเกิดมีทัศนคติที่ผิด ๆ เกี่ยวกับเรื่องสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในวัยที่อยู่ในชั้นประถมศึกษาด้วย เขาสรุปว่าวัยที่กำลังเรียนชั้นประถมเป็นวัยหรือระยะที่จะต้องสร้างทัศนคติที่เหมาะสมเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมให้แก่เด็ก

สมมติฐานในการศึกษา

1. เด็กและวัยรุ่นที่ได้รับรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวที่แตกต่างกัน มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านพฤติกรรมต่อผู้อื่นทางสังคมและพฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อมแตกต่างกัน
2. เด็กและวัยรุ่นที่มีเพศแตกต่างกันมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านพฤติกรรมต่อผู้อื่นทางสังคมและพฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อมแตกต่างกัน
3. เด็กและวัยรุ่นที่มีสถานภาพทางการศึกษาสูงกว่าพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านพฤติกรรมต่อผู้อื่นทางสังคม และพฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อมสูงกว่าเด็กและวัยรุ่นที่มีสถานภาพทางการศึกษาต่ำกว่า
4. เด็กและวัยรุ่นที่มีเพศแตกต่างกัน แต่ได้รับรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวแบบเดียวกัน มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านพฤติกรรมต่อผู้อื่นทางสังคมและพฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อมแตกต่างกัน
5. เด็กและวัยรุ่นที่มีสถานภาพทางการศึกษาสูงกว่า แต่ได้รับรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวแบบเดียวกัน มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านพฤติกรรมต่อผู้อื่นทางสังคมและพฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อมสูงกว่าเด็กและวัยรุ่นที่มีสถานภาพทางการศึกษาต่ำกว่า

บทที่ 3

วิธีดำเนินการศึกษา

ในส่วนของวิธีดำเนินการนี้จะประกอบด้วยส่วนต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
2. เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล
3. การเก็บรวบรวมข้อมูล
4. การวิเคราะห์ข้อมูล
5. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากร

ประชากรในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ เด็กและวัยรุ่นที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษาปีที่ 6 มัธยมศึกษาปีที่ 3 มัธยมศึกษาปีที่ 6 และอุดมศึกษาชั้นปีที่ 2 ในเขตกรุงเทพมหานครและอาศัยอยู่กับพ่อหรือแม่ ซึ่งมีจำนวนประมาณ 35,000 คน 62,000 คน 20,000 คน และ 22,000 คน ตามลำดับ

2. กลุ่มตัวอย่าง

2.1 กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่

2.1.1 นักเรียนที่กำลังศึกษาอยู่ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานครและอาศัยอยู่กับพ่อหรือแม่ จำนวน 350 คน

2.1.2 นักเรียนที่กำลังศึกษาอยู่ในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ของโรงเรียนในสังกัดกรมสามัญศึกษาในเขตกรุงเทพมหานครและอาศัยอยู่กับพ่อหรือแม่ จำนวน 227 คน

2.1.3 นักเรียนที่กำลังศึกษาอยู่ในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดกรมสามัญศึกษาในเขตกรุงเทพมหานครและอาศัยอยู่กับพ่อหรือแม่ จำนวน 252 คน

2.1.4 นักศึกษาที่กำลังศึกษาในระดับอุดมศึกษาชั้นปีที่ 2 ในมหาวิทยาลัยของรัฐที่เป็นสถาบันจำกัดรับของทบวงมหาวิทยาลัยในเขตกรุงเทพมหานครและอาศัยอยู่กับพ่อหรือแม่ จำนวน 215 คน

2.2 การเลือกกลุ่มตัวอย่าง

สุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (Multistage random - sampling) จากเขตการศึกษาและจำนวนสถานศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร โดยใช้การสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified random sampling) ในสัดส่วน 1:6 จากโรงเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 6 สังกัดกรุงเทพมหานคร จำนวน 36 เขต โรงเรียนระดับมัธยมสังกัดกรมสามัญศึกษา จำนวน 8 กลุ่ม และมหาวิทยาลัยของรัฐสังกัดทบวงมหาวิทยาลัยที่เป็นสถาบันจำกัดรับ 9 แห่ง ได้สถานศึกษาที่เป็นตัวแทนโรงเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 6 โรงเรียน ระดับมัธยม จำนวน 1 โรงเรียน ซึ่งจะได้ศึกษาทั้งนักเรียนในระดับมัธยมปีที่ 3 และมัธยมปีที่ 6 และมหาวิทยาลัยของรัฐสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย จำนวน 1 แห่ง โดยสุ่มอย่างง่ายจากนักศึกษาชั้นปีที่ 2 มาคณะละ 20 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ ประกอบด้วยเครื่องมือ

3 ชุด ดังนี้

1. แบบสอบถามรายละเอียดส่วนบุคคล ซึ่งจะเก็บข้อมูลเกี่ยวกับเพศ อายุ ระดับการศึกษาและการอาศัยอยู่กับพ่อแม่ในปัจจุบัน

2. แบบวัดรูปแบบการสื่อสารในครอบครัว (ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ใช้แบบวัดรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวดัดแปลงจากแบบวัดของสิริพร สิริยากุล.2534: 95-99)

3. แบบวัดพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ตามทฤษฎีของ Benjamin Bloom (ผู้วิจัยสร้างขึ้น)

3.1 ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ

3.1.1 ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม เช่น ทฤษฎีการวัดพฤติกรรมด้านคุณลักษณะของ Benjamin Bloom

3.1.2 รวบรวมพฤติกรรมเชิงจริยธรรมที่ต้องการศึกษาจากเอกสาร บทความ งานวิจัย ด้านจริยธรรม โดยจัดแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ

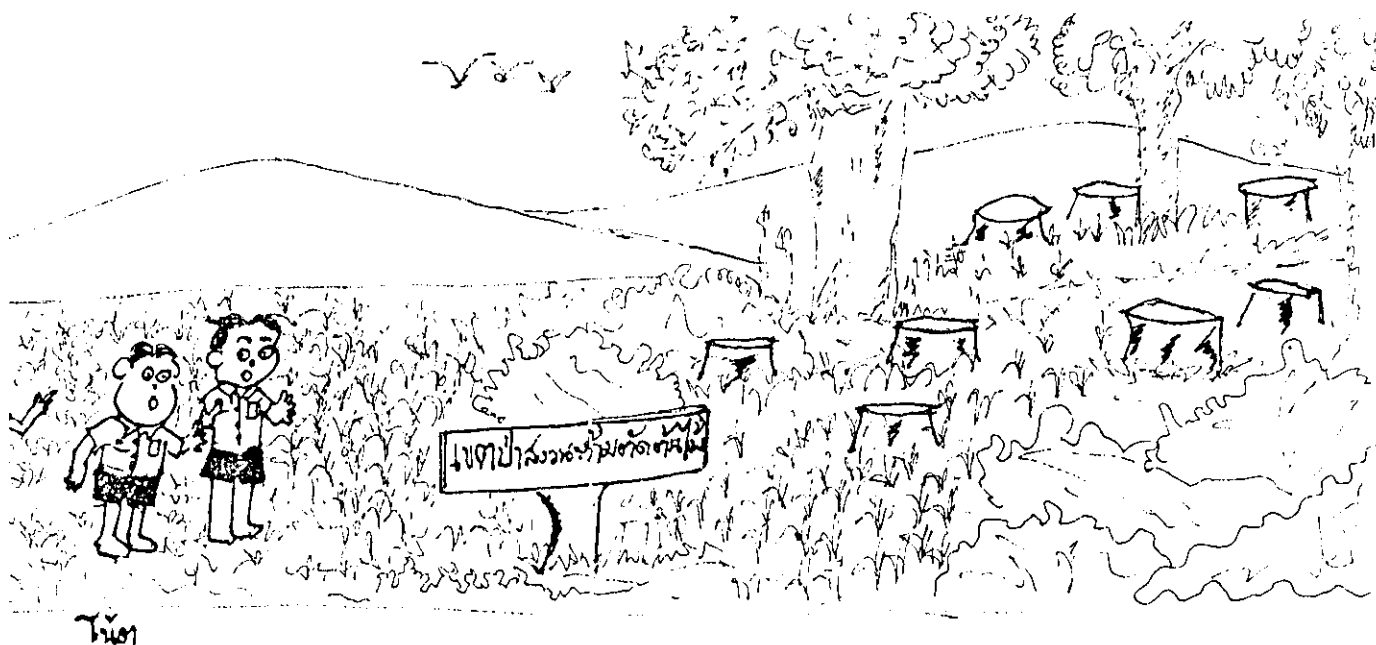
3.1.2.1 กลุ่มพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคม

3.1.2.2 กลุ่มพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อม

3.1.3 เขียนข้อคำถามในรูปการกระทำตามพฤติกรรมต่าง ๆ จากนิยามปฏิบัติการ

3.1.4 นำข้อคำถามมาสร้างเป็นภาพสถานการณ์ต่าง ๆ โดยแต่ละสถานการณ์จะมีตัวเลือก 7 ข้อที่เป็นตัวแทนของพฤติกรรมในแต่ละขั้น

(ตัวอย่าง)

โน้ตไปทัศนศึกษากับเพื่อนในเขตป่าสงวน เขาเห็นต้นไม้จำนวนมากถูกตัดเหลือแต่ตอ ทั้ง ๆ ที่มีป้ายบอกว่า "เขตป่าสงวนห้ามตัดต้นไม้" ถ้าท่านเป็นโน้ต ข้อใดต่อไปนี้จะสอดคล้องกับความคิดของท่านมากที่สุด

- 1) มีต้นไม้ถูกตัดมากในป่านี้ (ขั้นรับ)
- 2) พ่อแม่สอนพวกเราไม่ให้ตัดไม้ทำลายป่า (ขั้นตอนสนองตามคำสั่ง)
- 3) ถ้าเป็นฉัน ฉันจะไม่ตัดไม้พวกนี้ (ขั้นตั้งใจและพอใจตอบสนอง)
- 4) ฉันไม่สามารถขอรับการกระทำของพวกลักลอบตัดไม้เหล่านี้ได้ (ขั้นยอมรับคุณค่า)
- 5) ถ้าพบเห็นคนตัดไม้ทำลายป่า ฉันจะเตือนไม่ให้เขาทำเช่นนั้นอีก (ขั้นแสดงความนิยมและยึดมั่นในคุณค่าอย่างเปิดเผย)
- 6) พวกเราควรชักชวนคนทั่ว ๆ ไปให้เห็นความสำคัญของการรักษาป่าไม้ (ขั้นจัดระบบ)
- 7) ฉันตั้งใจว่าจะไม่ตัดไม้ทำลายป่าอย่างเด็ดขาดและจะช่วยปลูกต้นไม้เพื่อทดแทนด้วย (ขั้นเกิดจินตนิมิต)

3.2 เกณฑ์การให้คะแนน

นำแบบวัดที่สร้างขึ้นไปใช้กับนักเรียน โดยกำหนดให้นักเรียนเลือกคำตอบที่สอดคล้องกับความรู้สึกหรือความคิดเห็นของตนมากที่สุด โดยชี้แจงว่าคำตอบของนักเรียนไม่มีคำตอบถูกหรือผิด แต่จะเป็นคำตอบที่จะบอกว่าคุณนักเรียนคิดแบบใด การให้คะแนนคำตอบเรียงลำดับตามชั้นพฤติกรรมที่เป็นตัวเลือกตั้งแต่ 1-7 คะแนนที่เลือกในชั้นที่ 1 ได้ 1 คะแนน เลือกชั้นที่ 7 ได้ 7 คะแนน

3.3 การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

3.3.1 ให้ผู้เชี่ยวชาญทางด้านจิตวิทยาและสาขาการวัดผลอย่างน้อย 3 ท่าน ตรวจสอบภาษาและข้อคำถามแล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขจากนั้นนำไปทดสอบกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 94 คน เพื่อนำข้อมูลมาตรวจสอบค่าอื่น ๆ ต่อไป

3.3.2 ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้าง (Construct-Validity) โดยหาค่าสหสัมพันธ์ระหว่างคะแนนรายข้อกับคะแนนรวม (Item-test correlation)

3.3.3 ตรวจสอบความเชื่อมั่นโดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟา (α - coefficient) พบว่ามีค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ .83

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ดำเนินการตามลำดับขั้นดังนี้

1. ติดต่อขอความร่วมมือจากโรงเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยนี้
2. ดำเนินการให้นักเรียนซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างตอบแบบสอบถาม และแบบวัด รวมทั้งสิ้น 3 ชุด
3. นำแบบสอบถามและแบบวัดที่มีความเรียบร้อยสมบูรณ์มาตรวจให้คะแนนตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เครื่องคอมพิวเตอร์โปรแกรม SPSS มีลำดับขั้นตอนดังนี้

1. แยกคะแนนตามกลุ่มตัวแปรอิสระที่ศึกษา
2. หาค่าสถิติพื้นฐานได้แก่ คะแนนเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของกลุ่มตัวอย่าง

3. ทดสอบสมมติฐานข้อ 1, 3 และ 5 โดยใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One - Way Anova)

4. ทดสอบสมมติฐานข้อ 2 และ 4 โดยใช้สถิติที (t-test) ชนิด Pooled Variance Estimate

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้จะใช้สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูล 3 ส่วนได้แก่

1. สถิติพื้นฐาน
2. สถิติที่ใช้ในการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ
3. สถิติที่ใช้ในการตรวจสอบสมมติฐาน

1. ค่าสถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และความแปรปรวน

2. สถิติที่ใช้ในการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

2.1 หาค่าความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้าง (Construct validity)

โดยวิธีการหาค่าสหสัมพันธ์ระหว่างคะแนนรวมทั้งฉบับกับคะแนนรายข้อ (Item-test correlation) จากสูตรการหาค่าสหสัมพันธ์ แบบ Pearson Product Moment Correlation ซึ่งมีสูตรดังนี้ (พวงรัตน์ ทวีรัตน์. 2531 : 123)

$$N \sum XY - \sum X \sum Y$$

$$r_{xy} = \frac{\sum XY - \frac{\sum X \sum Y}{N}}{\sqrt{[\sum X^2 - \frac{(\sum X)^2}{N}] [\sum Y^2 - \frac{(\sum Y)^2}{N}]}}$$

เมื่อ r_{xy}	หมายถึง	ค่าความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้าง
X	หมายถึง	คะแนนเป็นรายข้อของแต่ละคน
Y	หมายถึง	คะแนนรวมทุกข้อของแต่ละคน
N	หมายถึง	จำนวนคนในกลุ่มตัวอย่าง

2.2 หาค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบ โดยวิธีหาสัมประสิทธิ์แอลฟา (α - coefficient) จากสูตรดังนี้ (พวงรัตน์ ทวีรัตน์. 2531:132)

$$\alpha = \frac{n}{n-1} \left\{ 1 - \frac{S_i^2}{S_t^2} \right\}$$

เมื่อ α	หมายถึง	สัมประสิทธิ์ของความเชื่อมั่น
n	หมายถึง	จำนวนข้อ
S_i	หมายถึง	คะแนนความแปรปรวนแต่ละข้อ
S_t^2	หมายถึง	คะแนนความแปรปรวนทั้งฉบับ

3. สถิติที่ใช้ในการตรวจสอบสมมติฐาน

3.1 ทดสอบความแตกต่างระหว่างคะแนนเฉลี่ยของตัวแปร 2 กลุ่ม ได้จากสูตร (ชูศรี วงศ์รัตน์. 2536 : 178-180)

ในกรณี $\sigma_1^2 = \sigma_2^2$

$$t = \frac{\bar{X}_1 - \bar{X}_2}{\sqrt{\frac{(n_1 - 1)S_1^2 + (n_2 - 1)S_2^2}{n_1 + n_2 - 2} \left(\frac{1}{n_1} + \frac{1}{n_2} \right)}}$$

df = $n_1 + n_2 - 2$

ในกรณี $\sigma_1^2 \neq \sigma_2^2$ และ $n_1 \neq n_2$

$$t = \frac{\bar{X}_1 - \bar{X}_2}{\sqrt{\frac{S_1^2}{n_1} + \frac{S_2^2}{n_2}}}$$

$$df = \frac{\left(\frac{S_1^2}{n_1} + \frac{S_2^2}{n_2} \right)^2}{\frac{\left(\frac{S_1^2}{n_1} \right)^2}{n_1 - 1} + \frac{\left(\frac{S_2^2}{n_2} \right)^2}{n_2 - 1}}$$

เมื่อ t	แทน	ค่าสถิติที่มีการแจกแจงแบบ t
$\bar{X}_1, \bar{X}_2$	แทน	ค่าเฉลี่ยของกลุ่มที่ 1 และกลุ่มที่ 2 ตามลำดับ
S_1^2, S_2^2	แทน	ความแปรปรวนของคะแนนสำหรับกลุ่มที่ 1 และกลุ่มที่ 2 ตามลำดับ
n_1, n_2	แทน	จำนวนคนของกลุ่มที่ 1 และกลุ่มที่ 2 ตามลำดับ

3.3 ทดสอบความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยที่ตัวแปรที่มีมากกว่า 2 กลุ่ม โดยใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทิศทางเดียว (One-way ANOVA) (ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ. 2528 : 95) ซึ่งมีสูตร ดังนี้

$$F = MS_B / MS_W$$

เมื่อ F หมายถึง ค่าสถิติที่มีการแจกแจงแบบ F

MS_B หมายถึง ความแปรปรวนระหว่างกลุ่ม

MS_W หมายถึง ความแปรปรวนภายในกลุ่ม

ถ้าการทดสอบ F -test มีนัยสำคัญทางสถิติก็เปรียบเทียบกับพหุคูณ (Multiple Comparison) เพื่อหาคู่ที่แตกต่างกันโดยใช้วิธี LSD (Least Significant Difference) ซึ่งเป็นการทดสอบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยโดยใช้วิธีผลต่างนัยสำคัญ (ศิริชัย พงษ์วิชัย. 2532 : 193-194) ซึ่งมีสูตร ดังนี้

$$LSD (\alpha) = t_{\alpha, r} \cdot S_{\bar{X}}$$

$$เมื่อ \quad S_{\bar{X}} = \sqrt{\frac{MS_E \left(\frac{1}{n_i} + \frac{1}{n_j} \right)}{n - k}}$$

$n_i \neq n_j$
 $LSD (\alpha)$ คือ ค่าผลต่างนัยสำคัญที่คำนวณได้สำหรับประชากรกลุ่มที่ i และ j

MS_E คือ ค่า mean square error จากตารางวิเคราะห์ความแปรปรวน

$t_{\alpha, r}$ คือ ค่าสถิติ t จากตาราง T ที่ระดับ $df = n - k$

บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

N	แทน	จำนวนเด็กและวัยรุ่นในกลุ่มตัวอย่าง
x	แทน	คะแนนเฉลี่ย
S.D	แทน	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
SS	แทน	ผลบวกกำลังสองของคะแนน (Sum of Square)
MS	แทน	ค่าเฉลี่ยผลบวกกำลังสองของคะแนน (Mean Square)
df	แทน	ชั้นแห่งความเป็นอิสระ (Degree of freedom)
t	แทน	ค่าสถิติที่ใช้พิจารณาใน t - distribution
F	แทน	ค่าสถิติที่ใช้พิจารณาใน F - distribution
+	แทน	ความมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05
++	แทน	ความมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01
+++	แทน	ความมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001

การเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาครั้งนี้จะเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลและการแปลความหมายของการวิเคราะห์ข้อมูล ตามลำดับดังนี้

ตอนที่ 1 เปรียบเทียบพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านพฤติกรรมต่อผู้อื่นทางสังคมและพฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อมของเด็กและวัยรุ่นที่ได้รับรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวที่แตกต่างกัน

ตอนที่ 2 ระดับของพัฒนาการของพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านพฤติกรรมต่อผู้อื่นทางสังคมและพฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อมของเด็กและวัยรุ่นที่มีเพศและสถานภาพทางการศึกษาแตกต่างกัน

ตอนที่ 3 เปรียบเทียบพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านพฤติกรรมต่อผู้อื่นทางสังคมและพฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อมระหว่างเด็กและวัยรุ่นที่มีเพศแตกต่างกัน

ตอนที่ 4 เปรียบเทียบพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านพฤติกรรมต่อผู้อื่นทางสังคมและพฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อมระหว่างเด็กและวัยรุ่นที่มีสถานภาพทางการศึกษาแตกต่างกัน

ตอนที่ 5 เปรียบเทียบพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านพฤติกรรมต่อผู้อื่นทางสังคมและพฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อมของเด็กและวัยรุ่นที่มีเพศแตกต่างกันแต่ได้รับรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวแบบเดียวกัน

ตอนที่ 6 เปรียบเทียบพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านพฤติกรรมต่อผู้อื่นทางสังคมและพฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อมของเด็กและวัยรุ่นที่มีสถานภาพทางการศึกษาแตกต่างกันแต่ได้รับรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวแบบเดียวกัน

ตอนที่ 1 เปรียบเทียบพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านพฤติกรรมต่อผู้อื่นทางสังคมและพฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อม ของเด็กและวัยรุ่นที่ได้รับรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวที่แตกต่างกัน เพื่อทดสอบสมมติฐานข้อที่ 1 ที่ว่า เด็กและวัยรุ่นที่ได้รับรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวที่แตกต่างกันมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านพฤติกรรมต่อผู้อื่นทางสังคมและพฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อมแตกต่างกัน ผลที่ได้ดังแสดงไว้ในตาราง 1 ถึง 5 ดังนี้

ตาราง 1 คะแนนเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคมของเด็กและวัยรุ่นที่ได้รับรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวที่แตกต่างกัน
4 รูปแบบ

รูปแบบการสื่อสารในครอบครัว	N	$\bar{X}$	S.D
รูปแบบที่ 1	153	37.77	6.77
รูปแบบที่ 2	397	38.42	6.53
รูปแบบที่ 3	251	37.06	7.18
รูปแบบที่ 4	243	37.09	6.68
รวม	1044	37.69	6.78

ตาราง 2 เปรียบเทียบความแปรปรวนของคะแนนพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อ
ผู้อื่นทางสังคมของเด็กและวัยรุ่นที่ได้รับการสื่อสารในครอบครัวที่
แตกต่างกัน 4 รูปแบบ

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F
ความแตกต่างระหว่างกลุ่ม	3	398.51	132.84	2.91 [*]
ความแตกต่างภายในกลุ่ม	1040	47559.69	45.73	
รวม	1043	47958.20		

$$F_{.05} (df = 3, 1040) = 2.60$$

จากตาราง 2 แสดงว่าเด็กและวัยรุ่นที่มีรูปแบบการสื่อสารใน
ครอบครัวแตกต่างกันมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคมแตกต่างกัน
อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานและเพื่อ
ต้องการทราบว่าเด็กและวัยรุ่นผู้ใดบ้างที่มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่น
ทางสังคมแตกต่างกัน จึงได้ทดสอบต่อโดยใช้วิธี LSD ผลที่ได้แสดงไว้ใน
ตาราง 3 ดังนี้

ตาราง 3 เปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม
ต่อผู้ผ่านทางสังคมของเด็กและวัยรุ่นที่มีรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวแตกต่างกัน
เป็นรายคู่

รูปแบบการสื่อสาร ในครอบครัว	$\bar{x}$	รูปแบบที่ 3	รูปแบบที่ 4	รูปแบบที่ 1	รูปแบบที่ 2
		37.06	37.09	37.77	38.42
รูปแบบที่ 3	37.06				
รูปแบบที่ 4	37.09				
รูปแบบที่ 1	37.77				
รูปแบบที่ 2	38.42	*	*		

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามตาราง 3 แสดงให้เห็นว่า เด็กและวัยรุ่น
ที่ได้รับรูปแบบการสื่อสารในครอบครัว แบบที่ 3 (การสื่อสารเชิงบวกปริมาณ
น้อยและเชิงลบปริมาณมาก) และแบบที่ 4 (การสื่อสารเชิงบวกปริมาณน้อยและ
เชิงลบปริมาณน้อย) มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้ผ่านทางสังคมต่ำกว่าเด็กและ
วัยรุ่นที่ได้รับรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวแบบที่ 2 (การสื่อสารเชิงบวก
ปริมาณมากและเชิงลบปริมาณน้อย) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่ง
สอดคล้องกับสมมติฐานนอกนั้นไม่พบความแตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐาน

ตาราง 4 คะแนนเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานพฤติกรรมเชิงจริยธรรม
ต่อสิ่งแวดล้อมของเด็กและวัยรุ่นที่ได้รับรูปแบบการสื่อสารในครอบครัว
ที่แตกต่างกัน 4 รูปแบบ

รูปแบบการสื่อสารในครอบครัว	N	$\bar{X}$	S.D
รูปแบบที่ 1	153	33.06	6.38
รูปแบบที่ 2	397	34.49	6.63
รูปแบบที่ 3	251	33.69	6.72
รูปแบบที่ 4	243	33.45	6.25
รวม	1044	33.84	6.54

ตาราง 5 เปรียบเทียบพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อมของเด็กและ
วัยรุ่น ที่ได้รับรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวที่แตกต่างกัน 4 รูปแบบ

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F
ความแตกต่างภายในกลุ่ม	3	302.04	100.68	2.36
ความแตกต่างระหว่างกลุ่ม	1040	44307.51	42.60	
รวม	1043	44609.55		

จากตาราง 5 แสดงว่าเด็กและวัยรุ่นที่ได้รับรูปแบบการสื่อสารใน
ครอบครัวที่แตกต่างกัน มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อมแตกต่างกัน
อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐาน

ตอนที่ 2 ระดับของพัฒนาการของพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านพฤติกรรมต่อผู้อื่นทางสังคม และพฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อมของเด็กและวัยรุ่นที่มีเพศและสถานภาพทางการศึกษาแตกต่างกัน ผลที่ได้แสดงไว้ในตาราง 6 ดังนี้

ตาราง 6 ระดับและร้อยละของพัฒนาการพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคม และพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อมในเด็กและวัยรุ่นที่มีเพศและสถานภาพทางการศึกษาแตกต่างกัน

สถานภาพทางการศึกษา	อายุเฉลี่ย (ปี)	พฤติกรรมต่อผู้อื่นทางสังคม				พฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อม			
		ระดับเฉลี่ยของพฤติกรรม	เพศ	ระดับ	ร้อยละ	ระดับเฉลี่ยของพฤติกรรม	เพศ	ระดับ	ร้อยละ
ประถมศึกษาปีที่ 6	12.03	5.31	ชาย	5.09	63.64	4.73	ชาย	4.66	66.61
			หญิง	5.52	69.04		หญิง	4.88	68.57
มัธยมปีที่ 3	14.75	5.42	ชาย	5.37	67.10	4.20	ชาย	4.65	66.40
			หญิง	5.46	68.19		หญิง	4.74	67.71
มัธยมปีที่ 6	17.32	5.26	ชาย	5.11	63.83	4.93	ชาย	4.85	69.21
			หญิง	5.41	67.56		หญิง	5.00	71.43
อุดมศึกษาชั้นปีที่ 2	18.91	5.11	ชาย	5.58	69.74	5.03	ชาย	5.21	74.41
			หญิง	5.64	70.54		หญิง	4.85	69.27

จากตาราง 6 แสดงอายุเฉลี่ยของเด็กและวัยรุ่นเพศชายและหญิงที่มีสถานภาพทางการศึกษาแตกต่างกันได้แก่ ประถมศึกษาปีที่ 6 คือ 12.03 ปี มัธยมปีที่ 3 คือ 14.75 ปี มัธยมปีที่ 6 คือ 17.32 ปี และอุดมศึกษาชั้นปีที่ 2 คือ 18.91 ปี สำหรับระดับเฉลี่ยของพัฒนาการพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคมในภาพรวมมีค่าอยู่ที่ระดับ 5 หรือระดับ 5 ถึง 6 เมื่อพิจารณาแยกตามเพศและคิดเป็นร้อยละ 63.64 ถึง 70.54 และพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อม ในภาพรวม มีค่าอยู่ที่ระดับ 4 ถึง 5 หรือระดับ 5 เมื่อพิจารณาแยกตามเพศคิดเป็นร้อยละ 66.40 ถึง 74.41 ตามลำดับ จากระดับสูงสุดคือระดับ 7

ตอนที่ 3 เปรียบเทียบพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านพฤติกรรมต่อผู้อื่นทางสังคมและพฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อมระหว่างเด็กและวัยรุ่นที่มีเพศแตกต่างกัน

เปรียบเทียบพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคมและพฤติกรรม

เชิงจริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อมในกลุ่มนักเรียนที่มีเพศแตกต่างกันเพื่อทดสอบสมมติฐานข้อ 2 ที่ว่า เด็กและวัยรุ่นที่มีเพศแตกต่างกันมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านพฤติกรรมต่อผู้อื่นทางสังคมและพฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อมแตกต่างกัน ผลที่ได้แสดงไว้ในตาราง 7 ดังนี้ ตาราง 7 เปรียบเทียบพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคมและพฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อมระหว่างเด็กและวัยรุ่นเพศชายกับเพศหญิง

พฤติกรรมเชิงจริยธรรม	สถานภาพทางการศึกษา	เพศ	N	$\bar{X}$	S.D	t
พฤติกรรมต่อผู้อื่นทางสังคม	ประถมศึกษาปีที่ 6	ชาย	172	35.64	7.28	-3.95**
		หญิง	178	38.66	7.02	
	มัธยมปีที่ 3	ชาย	120	37.58	6.71	-0.74
		หญิง	107	38.19	5.67	
	มัธยมปีที่ 6	ชาย	113	35.74	7.49	-2.46*
		หญิง	139	37.83	5.99	
	อุดมศึกษาชั้นปีที่ 2	ชาย	115	39.05	7.08	-0.53
		หญิง	100	39.50	5.07	
พฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อม	ประถมศึกษาปีที่ 6	ชาย	172	32.64	7.01	-1.29
		หญิง	178	33.60	6.94	
	มัธยมปีที่ 3	ชาย	120	32.53	7.05	-0.74
		หญิง	107	33.18	5.88	
	มัธยมปีที่ 6	ชาย	113	33.91	6.51	-1.40
		หญิง	139	35.00	5.86	
	อุดมศึกษาชั้นปีที่ 2	ชาย	115	36.46	6.41	3.19**
		หญิง	100	33.94	4.97	

$t_{.05} (df=250) = 1.96$, $t_{.01} (df=213) = 2.58$, $t_{.01} (df=348) = 2.58$

จากตาราง 7 แสดงว่านักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และมัธยมปีที่ 6 ที่มีเพศแตกต่างกันมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และ .05 ตามลำดับและนักศึกษาระดับอุดมศึกษาชั้นปีที่ 2 ที่มีเพศแตกต่างกันมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐาน เมื่อพิจารณาคะแนนเฉลี่ยพบว่าเพศหญิงมีคะแนนสูงกว่าเพศชาย

ทั้ง 2 ด้าน ยกเว้น ชั้นอุดมศึกษาปีที่ 2 ที่พบว่าเพศชายมีคะแนนเฉลี่ยสูงกว่าเพศหญิงในด้านพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อม

ตอนที่ 4 เปรียบเทียบพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านพฤติกรรมต่อผู้อื่นทางสังคม และพฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อมระหว่างเด็กและวัยรุ่นที่มีสถานภาพทางการศึกษาต่างกัน

เปรียบเทียบพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคมและพฤติกรรม

เชิงจริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อมของเด็กและวัยรุ่นที่มีสถานภาพทางการศึกษาแตกต่างกัน เพื่อทดสอบสมมติฐานข้อ 3 ที่ว่า เด็กและวัยรุ่นที่มีสถานภาพทางการศึกษาสูงกว่า มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านพฤติกรรมต่อผู้อื่นทางสังคมและพฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อมสูงกว่าเด็กและวัยรุ่นที่มีสถานภาพทางการศึกษาต่ำกว่า ผลที่ได้แสดงไว้ในตารางที่ 8 ถึง 23 ดังนี้

ตาราง 8 คะแนนเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคมของเด็กและวัยรุ่นที่มีสถานภาพทางการศึกษาแตกต่างกัน

สถานภาพทางการศึกษา	N	$\bar{X}$	S.D.
ประถมศึกษาปีที่ 6	350	37.18	7.30
มัธยมปีที่ 3	227	37.89	6.19
มัธยมปีที่ 6	252	36.89	6.78
อุดมศึกษาชั้นปีที่ 2	215	39.26	6.21
รวม	1044	37.81	6.62

ตาราง 9 เปรียบเทียบความแปรปรวนของคะแนนพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้สอน
ทางสังคมของเด็กและวัยรุ่นที่มีสถานภาพทางการศึกษาแตกต่างกัน

แหล่งความแปรปรวน	df	ss	MS	F
ความแตกต่างระหว่าง กลุ่ม	3	1187.84	395.95	8.94***
ความแตกต่างภายใน กลุ่ม	516	46066.45	44.21	
รวม	1043	47254.29		

$$F_{.001} (df = 3, 516) = 5.42$$

จากตาราง 9 แสดงว่าเด็กและวัยรุ่นที่มีสถานภาพทางการศึกษาแตกต่างกันมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้สอนทางสังคมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 จึงทดสอบต่อไปเพื่อหาว่ากลุ่มเด็กและวัยรุ่นคู่ใดบ้างที่มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้สอนทางสังคมแตกต่างกันโดยใช้วิธี LSD ผลที่ได้แสดงไว้ในตารางที่ 10 ดังนี้

ตาราง 10 เปรียบเทียบความแตกต่างคะแนนพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อ
 ผู้เฝ้าทางสังคมของเด็กและวัยรุ่นที่มีสถานภาพทางการศึกษาแตกต่างกัน
 เป็นรายคู่

สถานภาพทาง การศึกษา	$\bar{x}$	มัธยมปีที่ 6	ประถมศึกษาปีที่ 6	มัธยมปีที่ 3	อุดมศึกษาปีที่ 2
		36.89	37.18	37.89	39.26
มัธยมปีที่ 6	36.89				
ประถมศึกษา ปีที่ 6	37.18				
มัธยมปีที่ 3	37.89				
อุดมศึกษาชั้น ปีที่ 2	39.26	+	+		

จากตาราง 10 แสดงว่านักเรียนประถมศึกษาปีที่ 6 และมัธยมปีที่ 6
 มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้เฝ้าทางสังคมต่ำกว่านักศึกษาอุดมศึกษาชั้นปีที่ 2
 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นไปตามสมมุติฐาน นอกนั้นไม่พบ
 ความแตกต่างกัน ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมุติฐาน

ตาราง 11 คะแนนเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคมของเด็กและวัยรุ่นเพศชายที่มีสถานภาพทางการศึกษาแตกต่างกัน

สถานภาพทางการศึกษา	N	$\bar{X}$	S.D
ประถมศึกษาปีที่ 6	172	35.64	7.28
มัธยมปีที่ 3	120	37.58	6.71
มัธยมปีที่ 6	113	35.74	7.50
อุดมศึกษาชั้นปีที่ 2	115	39.05	7.08
รวม	520	36.86	7.27

ตาราง 12 เปรียบเทียบความแปรปรวนของคะแนนพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคมระหว่างเด็กและวัยรุ่นเพศชายที่มีสถานภาพทางการศึกษาแตกต่างกัน

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F
ความแตกต่างระหว่างกลุ่ม	3	1011.09	337.03	6.58***
ความแตกต่างภายในกลุ่ม	516	26424.22	51.21	
รวม	519	27435.31		

$$F_{.001} (df = 3, 516) = 5.42$$

จากตาราง 12 แสดงว่าเด็กและวัยรุ่นเพศชายที่มีสถานภาพทางการศึกษาแตกต่างกันมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 จึงทดสอบต่อไปเพื่อหาว่ากลุ่มเด็กและวัยรุ่นใดบ้างที่มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคมแตกต่างกันโดยใช้วิธี LSD ผลที่ได้แสดงไว้ในตารางที่ 13 ดังนี้

ตาราง 13 เปรียบเทียบความแตกต่างคะแนนพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่น
ทางสังคมของเด็กและวัยรุ่นเพศชายที่มีสถานภาพทางการศึกษาแตกต่างกัน
เป็นรายคู่

สถานภาพทาง การศึกษา	$\bar{x}$	ประถมศึกษาปีที่ 6	มัธยมปีที่ 6	มัธยมปีที่ 3	อุดมศึกษาชั้นปีที่ 2
		35.64	35.74	37.58	39.05
ประถมศึกษาปีที่ 6	35.64				
มัธยมปีที่ 6	35.74				
มัธยมปีที่ 3	37.58	+			
อุดมศึกษาชั้นปีที่ 2	39.05	+	+		

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามตาราง 13 แสดงให้เห็นว่านักเรียนชายชั้นประถม
ศึกษาปีที่ 6 มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคมต่ำกว่านักเรียนชายชั้นมัธยมปีที่ 3
และอุดมศึกษาชั้นปีที่ 2 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 นักเรียนชายชั้นมัธยมปีที่ 6
มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคมต่ำกว่านักเรียนชายอุดมศึกษาชั้นปีที่ 2 อย่าง
มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งสอดคล้องกับสมมุติฐาน นอกนั้นไม่พบความแตกต่าง
ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมุติฐาน

ตาราง 14 คะแนนเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานพฤติกรรมเชิงจริยธรรม
ต่อผู้อื่นทางสังคมของเด็กและวัยรุ่นเพศหญิงที่มีสถานภาพทางการศึกษาแตกต่างกัน

สถานภาพทางการศึกษา	N	$\bar{X}$	S.D
ประถมศึกษาปีที่ 6	178	38.66	7.02
มัธยมปีที่ 3	107	38.19	5.67
มัธยมปีที่ 6	139	37.83	6.00
อุดมศึกษาชั้นปีที่ 2	100	39.50	5.07
รวม	524	38.51	6.16

ตาราง 15 เปรียบเทียบความแปรปรวนของคะแนนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม
ต่อผู้อื่นทางสังคมระหว่างเด็กและวัยรุ่นเพศหญิง ที่มีสถานภาพทางการศึกษา
แตกต่างกัน

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F
ความแตกต่างระหว่างกลุ่ม	3	176.75	58.92	1.56
ความแตกต่างภายในกลุ่ม	520	19642.23	37.77	
รวม	523	19818.98		

จากตาราง 15 แสดงว่าเด็กและวัยรุ่นเพศหญิงที่มีสถานภาพทางการ
ศึกษาแตกต่างกันมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคมแตกต่างกันอย่างไม่
มีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐาน

ตาราง 16 คะแนนเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อ
สิ่งแวดล้อมของเด็กและวัยรุ่นที่มีสถานภาพทางการศึกษาแตกต่างกัน

สถานภาพทางการศึกษา	N	$\bar{X}$	S.D
ประถมศึกษาปีที่ 6	350	33.13	6.98
มัธยมปีที่ 3	227	32.86	6.46
มัธยมปีที่ 6	252	34.51	6.17
อุดมศึกษาชั้นปีที่ 2	215	35.29	5.91
รวม	1044	33.95	6.38

ตาราง 17 เปรียบเทียบความแปรปรวนของคะแนนพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อ
สิ่งแวดล้อมของเด็กและวัยรุ่นที่มีสถานภาพทางการศึกษาแตกต่างกัน

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F
ความแตกต่างระหว่างกลุ่ม	3	1476.46	492.16	11.87***
ความแตกต่างภายในกลุ่ม	1040	43121.16	41.46	
รวม	1043	44597.62		

$$F_{.001} (df = 3, 1040) = 5.12$$

จากตาราง 17 แสดงว่าเด็กและวัยรุ่นที่มีสถานภาพทางการศึกษาแตกต่างกัน
มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001
จึงทดสอบต่อไปเพื่อหาว่ากลุ่มเด็กและวัยรุ่นตัวใดบ้างที่มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อ
สิ่งแวดล้อมแตกต่างกันโดยวิธี LSD ผลที่ได้แสดงไว้ในตารางที่ 18 ดังนี้

ตาราง 18 เปรียบเทียบความแตกต่างคะแนนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ต่อ
สิ่งแวดล้อมของเด็กและวัยรุ่นที่มีสถานภาพทางการศึกษาแตกต่างกันเป็นรายคู่

สถานภาพทาง การศึกษา	$\bar{x}$	มัธยมปีที่ 3	ประถมศึกษาปีที่ 6	มัธยมปีที่ 6	อุดมศึกษา ชั้นปีที่ 2
		32.86	33.13	34.51	35.29
มัธยมปีที่ 3	32.86				
ประถมศึกษาปีที่ 6	33.13				
มัธยมปีที่ 6	34.51	*			
อุดมศึกษาชั้นปีที่ 2	35.29	*	*		

จากตาราง 18 แสดงว่านักเรียนชั้นมัธยมปีที่ 3 มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม
ต่อสิ่งแวดล้อมต่ำกว่านักเรียนชั้นมัธยมปีที่ 6 และอุดมศึกษาชั้นปีที่ 2 อย่างมีนัยสำคัญ
ทางสถิติที่ระดับ .05 และนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม
ต่อสิ่งแวดล้อมต่ำกว่านักศึกษาอุดมศึกษาชั้นปีที่ 2 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05
ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐาน นอกนั้นไม่พบความแตกต่างกันซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐาน

ตาราง 19 คะแนนเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานพฤติกรรมเชิงจริยธรรม
ต่อสิ่งแวดล้อมของเด็กและวัยรุ่นเพศชายที่มีสถานภาพทางการศึกษาแตกต่างกัน

สถานภาพทางการศึกษา	N	$\bar{X}$	S.D
ประถมศึกษาปีที่ 6	172	32.64	7.01
มัธยมปีที่ 3	120	32.53	7.04
มัธยมปีที่ 6	113	33.91	6.50
อุดมศึกษาชั้นปีที่ 2	115	36.46	6.41
รวม	520	33.74	6.94

ตาราง 20 เปรียบเทียบความแปรปรวนของคะแนนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม
ต่อสิ่งแวดล้อมของเด็กและวัยรุ่นเพศชาย ที่มีสถานภาพทางการศึกษาแตกต่างกัน

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F
ความแตกต่างระหว่างกลุ่ม	3	1237.70	412.57	8.97***
ความแตกต่างภายในกลุ่ม	516	23735.21	45.70	
รวม	519	24972.91		

$$F_{.001} (df = 3, 516) = 5.42$$

จากตาราง 20 แสดงว่าเด็กและวัยรุ่นเพศชายที่มีสถานภาพทางการศึกษาแตกต่างกันมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.001 จึงทดสอบต่อไปเพื่อหาว่ากลุ่มเด็กและวัยรุ่นคนใดบ้างที่มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อมแตกต่างกันโดยใช้วิธี LSD ผลที่ได้แสดงไว้ในตารางดังนี้

ตาราง 21 เปรียบเทียบความแตกต่างคะแนนพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อมของเด็กและวัยรุ่นเพศชายที่มีสถานภาพทางการศึกษาแตกต่างกัน
เป็นรายคู่

สถานภาพทางการศึกษา	$\bar{x}$	มัธยมปีที่ 3	ประถมศึกษาปีที่ 6	มัธยมปีที่ 6	อุดมศึกษาชั้นปีที่ 2
		32.53	32.64	33.91	36.46
มัธยมปีที่ 3	32.53				
ประถมศึกษาปีที่ 6	32.64				
มัธยมปีที่ 6	33.91				
อุดมศึกษาชั้นปีที่ 2	36.46	*	*	*	

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามตาราง 21 แสดงให้เห็นว่า นักเรียนชายชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มัธยมปีที่ 3 และมัธยมปีที่ 6 มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อมต่ำกว่านักศึกษาอุดมศึกษาชั้นปีที่ 2 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐาน นอกนั้นไม่พบความแตกต่างกัน ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐาน

ตาราง 22 คะแนนเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานพฤติกรรมเชิงจริยธรรม
ต่อสิ่งแวดล้อมของเด็กและวัยรุ่นเพศหญิงที่มีสถานภาพทางการศึกษาแตกต่างกัน

สถานภาพทางการศึกษา	N	$\bar{X}$	S.D
ประถมศึกษาปีที่ 6	178	33.60	6.94
มัธยมปีที่ 3	107	33.18	5.88
มัธยมปีที่ 6	139	35.00	5.86
อุดมศึกษาขึ้นไปปีที่ 2	100	33.94	4.97
รวม	524	33.95	6.13

ตาราง 23 เปรียบเทียบความแปรปรวนของคะแนนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม
ต่อสิ่งแวดล้อมของเด็กและวัยรุ่นเพศหญิง ที่มีสถานภาพทางการศึกษาแตกต่างกัน

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F
ความแตกต่างระหว่างกลุ่ม	3	238.76	79.59	2.13
ความแตกต่างภายในกลุ่ม	520	19385.95	37.28	
รวม	523	19624.71		

จากตาราง 23 แสดงว่าเด็กและวัยรุ่นเพศหญิงที่มีสถานภาพทางการศึกษาแตกต่างกันมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อมแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐาน

ตอนที่ 5 เปรียบเทียบพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านพฤติกรรมต่อผู้อื่นทางสังคมและพฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อมของเด็กและวัยรุ่นที่มีเพศแตกต่างกันแต่ได้รับรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวแบบเดียวกัน เพื่อทดสอบสมมติฐานข้อ 4 ที่ว่าเด็กและวัยรุ่นที่มีเพศแตกต่างกัน แต่ได้รับรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวแบบเดียวกันมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านพฤติกรรมต่อผู้อื่นทางสังคมและพฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อมแตกต่างกัน ผลที่ได้แสดงไว้ในตาราง 24 ถึง 27 ดังนี้

ตาราง 24 เปรียบเทียบพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านพฤติกรรมต่อผู้อื่นทางสังคมและพฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เพศชายและหญิง ที่ได้รับรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวแบบเดียวกัน

รูปแบบการสื่อสาร ในครอบครัว	เพศ	จำนวน (N)	พฤติกรรมต่อผู้อื่นทาง สังคม			พฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อม		
			$\bar{X}$	S.D	t	$\bar{X}$	S.D	t
รูปแบบที่ 1	ชาย	28	34.89	6.28	-1.65	32.71	6.45	-.40
	หญิง	19	38.47	7.94		33.42	5.50	
รูปแบบที่ 2	ชาย	54	37.35	7.46	-1.39	33.80	7.09	.05
	หญิง	83	39.10	6.76		33.73	7.45	
รูปแบบที่ 3	ชาย	45	34.29	7.69	-1.92	30.64	7.00	-1.17
	หญิง	33	37.79	8.12		32.67	7.93	
รูปแบบที่ 4	ชาย	45	35.40	7.06	-2.23*	33.20	7.07	-0.69
	หญิง	43	38.58	6.34		34.14	5.74	

$$t_{.05} (df = 86) = 2.00$$

จากตาราง 24 แสดงว่านักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เพศชายและหญิง ที่ได้รับรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวแบบที่ 1, 2 และ 3 มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านพฤติกรรมต่อผู้อื่นทางสังคมและพฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อมแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐาน แต่กลุ่มที่ได้รับรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวแบบที่ 4 พบว่าเพศชายและหญิงมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านพฤติกรรมต่อผู้อื่นทางสังคมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐาน ส่วนพฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อมพบว่าแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐาน

ตาราง 25 เปรียบเทียบพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านพฤติกรรมต่อผู้อื่นทางสังคม และพฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อมของนักเรียนชั้นมัธยมปีที่ 3 เพศชายและหญิงที่ได้รับรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวแบบเดียวกัน

รูปแบบการสื่อสารในครอบครัว	เพศ	จำนวน (N)	พฤติกรรมต่อผู้อื่นทางสังคม			พฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อม		
			$\bar{x}$	S.D	t	$\bar{x}$	S.D	t
รูปแบบที่ 1	ชาย	27	35.56	7.29	-0.23	32.56	8.57	-0.60
	หญิง	18	39.00	4.50		33.89	6.38	
รูปแบบที่ 2	ชาย	22	38.95	6.64	0.51	32.32	5.88	0.55
	หญิง	41	38.10	5.86		32.44	6.25	
รูปแบบที่ 3	ชาย	41	36.83	5.73	-1.96	33.02	6.44	-0.74
	หญิง	25	39.52	5.21		34.12	5.43	
รูปแบบที่ 4	ชาย	30	36.70	7.49	0.23	31.27	7.29	-0.94
	หญิง	23	36.26	6.39		32.91	5.45	

จากตาราง 25 แสดงว่านักเรียนชั้นมัธยมปีที่ 3 เพศชายและหญิง ที่ได้รับรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวแบบเดียวกันมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านพฤติกรรมต่อผู้อื่นทางสังคมและพฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อมแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐาน

ตาราง 26 เปรียบเทียบพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านพฤติกรรมต่อผู้อื่นทางสังคม และพฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 เพศชายและหญิงที่ได้รับรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวแบบเดียวกัน

รูปแบบการสื่อสารในครอบครัว	เพศ	จำนวน (N)	พฤติกรรมต่อผู้อื่นทางสังคม			พฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อม		
			$\bar{X}$	S.D	t	$\bar{X}$	S.D	t
รูปแบบที่ 1	ชาย	21	35.19	6.71	-0.57	32.10	6.24	0.52
	หญิง	10	36.70	6.98		31.00	5.10	
รูปแบบที่ 2	ชาย	47	37.45	7.58	-0.57	34.28	6.40	-1.07
	หญิง	72	38.13	5.39		35.49	5.43	
รูปแบบที่ 3	ชาย	26	34.23	7.53	-2.49	34.69	7.46	-0.88
	หญิง	31	39.03	6.89		36.29	5.96	
รูปแบบที่ 4	ชาย	32	39.31	5.83	0.05	35.41	6.14	1.88
	หญิง	25	39.24	5.21		32.72	4.67	

$$t_{.05} \quad (df = 64) = 2.00$$

จากตาราง 26 แสดงว่านักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 เพศชายและหญิงที่ได้รับรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวรูปแบบที่ 1, 2 และ 4 มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านพฤติกรรมต่อผู้อื่นทางสังคมและพฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อมแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานแต่สำหรับกลุ่มที่ได้รับรูปแบบการสื่อสารรูปแบบที่ 3 พบว่าเพศชายและเพศหญิงมีพฤติกรรมต่อผู้อื่นทางสังคมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานส่วนพฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อมพบว่าแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐาน

ตาราง 27 เปรียบเทียบพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านพฤติกรรมต่อผู้อื่นทางสังคม และพฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อมของนักศึกษาอุดมศึกษาชั้นปีที่ 2 เพศชายและหญิงที่ได้รับรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวแบบเดียวกัน

รูปแบบการสื่อสารในครอบครัว	เพศ	จำนวน (N)	พฤติกรรมต่อผู้อื่นทางสังคม			พฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อม		
			$\bar{x}$	S.D	t	$\bar{x}$	S.D	t
รูปแบบที่ 1	ชาย	15	40.93	6.41	0.18	35.33	5.14	0.93
	หญิง	15	40.53	5.55		33.60	5.07	
รูปแบบที่ 2	ชาย	41	39.42	7.26	0.16	37.59	7.27	1.75
	หญิง	37	39.19	4.91		35.03	5.40	
รูปแบบที่ 3	ชาย	27	37.15	8.34	-1.23	36.63	5.96	1.97
	หญิง	23	39.61	5.08		33.74	4.41	
รูปแบบที่ 4	ชาย	32	39.31	5.83	0.05	35.41	6.14	1.88
	หญิง	25	39.24	5.21		32.72	4.67	

จากตาราง 27 แสดงว่านักศึกษาอุดมศึกษาปีที่ 2 เพศชายและหญิงที่ได้รับรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวแบบเดียวกัน มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านพฤติกรรมต่อผู้อื่นทางสังคมและพฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อมแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐาน

ตอนที่ 6 เปรียบเทียบพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านพฤติกรรมต่อผู้อื่นทางสังคมและพฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อมของเด็กและวัยรุ่นที่มีสถานภาพทางการศึกษาแตกต่างกันแต่ได้รับรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวแบบเดียวกันเพื่อทดสอบสมมติฐานข้อ 5 ที่ว่า เด็กและวัยรุ่นที่มีสถานภาพทางการศึกษาสูงกว่า แต่ได้รับรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวแบบเดียวกัน มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคมและพฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อมสูงกว่าเด็กและวัยรุ่นที่มีสถานภาพทางการศึกษาต่ำกว่า ผลที่ได้แสดงไว้ในตาราง 28 ถึง 47 ดังนี้

ตาราง 28 คะแนนเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคมของเด็กและวัยรุ่นที่ได้รับรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวรูปแบบที่ 1 และมีสถานภาพทางการศึกษาแตกต่างกัน

สถานภาพทางการศึกษา	N	$\bar{X}$	S.D
ประถมศึกษาปีที่ 6	47	36.34	7.14
มัธยมปีที่ 3	45	38.73	6.26
มัธยมปีที่ 6	31	35.68	6.72
อุดมศึกษาขึ้นไปปีที่ 2	30	40.73	5.90
รวม	153	37.77	6.77

ตาราง 29 เปรียบเทียบความแปรปรวนของคะแนนพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคมของเด็กและวัยรุ่นที่ได้รับรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวรูปแบบที่ 1 แต่มีสถานภาพทางการศึกษาแตกต่างกัน

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F
ความแตกต่างระหว่างกลุ่ม	3	537.00	179.00	4.15**
ความแตกต่างภายในกลุ่ม	149	6431.99	43.17	
รวม	152	6968.99		

$$F_{.01} (df = 3, 149) = 3.78$$

จากตาราง 29 แสดงว่า เด็กและวัยรุ่นที่ได้รับการสื่อสารในครอบครัวที่มีทั้งเชิงบวกและเชิงลบในปริมาณมาก (รูปแบบที่ 1) แต่มีสถานภาพทางการศึกษาแตกต่างกัน มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 จึงทดสอบต่อไปเพื่อหาว่าเด็กและวัยรุ่นคู่ใดบ้างที่มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคมแตกต่างกันโดยใช้วิธี LSD ผลที่ได้แสดงไว้ในตาราง 30 ดังนี้

ตาราง 30 เปรียบเทียบคะแนนพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคมของเด็กและวัยรุ่นที่ได้รับการสื่อสารในครอบครัวรูปแบบที่ 1 แต่มีสถานภาพทางการศึกษาแตกต่างกันเป็นรายคู่

สถานภาพทางการศึกษา	$\bar{x}$	มัธยมปีที่ 6 35.68	ประถมศึกษาปีที่ 6 36.34	มัธยมปีที่ 3 38.73	อุดมศึกษาชั้นปีที่ 2 40.73
มัธยมปีที่ 6	35.68				
ประถมศึกษาปีที่ 6	36.34				
มัธยมปีที่ 3	38.73	*			
อุดมศึกษาชั้นปีที่ 2	40.73	*	*		

จากตาราง 30 แสดงให้เห็นว่า เด็กและวัยรุ่นที่ได้รับการสื่อสารในครอบครัวที่มีทั้งเชิงบวกและเชิงลบในปริมาณมาก (รูปแบบที่ 1) ที่อยู่ชั้นมัธยมปีที่ 6 มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคมต่ำกว่าวัยรุ่นที่อยู่ชั้นมัธยมปีที่ 3 ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานแต่วัยรุ่นมัธยมปีที่ 6 มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคมต่ำกว่าวัยรุ่นชั้นอุดมศึกษาชั้นปีที่ 2 และเด็กที่ได้รับการสื่อสารแบบเดียวกันชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคมต่ำกว่าวัยรุ่นที่อยู่อุดมศึกษาชั้นปีที่ 2 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐาน นอกนั้นไม่พบความแตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐาน

ตาราง 31 คะแนนเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อมของเด็กและวัยรุ่นที่ได้รับการสื่อสารในครอบครัวรูปแบบที่ 1 และมีสถานภาพทางการศึกษาแตกต่างกัน

สถานภาพทางการศึกษา	N	$\bar{X}$	S.D
ประถมศึกษาปีที่ 6	47	33.00	6.03
มัธยมปีที่ 3	45	33.09	7.72
มัธยมปีที่ 6	31	31.74	5.84
อุดมศึกษาชั้นปีที่ 2	30	34.47	5.09
รวม	153	33.06	6.38

ตาราง 32 เปรียบเทียบความแปรปรวนของคะแนนพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อมของเด็กและวัยรุ่นที่ได้รับการสื่อสารในครอบครัวรูปแบบที่ 1 แต่มีสถานภาพทางการศึกษาแตกต่างกัน

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F
ความแตกต่างระหว่างกลุ่ม	3	113.42	37.81	.93
ความแตกต่างภายในกลุ่ม	149	6067.05	40.72	
รวม	152	6180.47		

จากตาราง 32 แสดงว่าเด็กและวัยรุ่นที่ได้รับการสื่อสารในครอบครัวที่มีทั้งเชิงบวกและเชิงลบในปริมาณมาก (รูปแบบที่ 1) และมีสถานภาพทางการศึกษาแตกต่างกันมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อมแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมุติฐาน

ตาราง 33 คะแนนเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานพฤติกรรมเชิงจริยธรรม
ต่อผู้อื่นทางสังคมของเด็กและวัยรุ่นที่ได้รับการบำบัดการสื่อสารในครอบครัว
รูปแบบที่ 2 และมีสถานภาพทางการศึกษาแตกต่างกัน

สถานภาพทางการศึกษา	N	$\bar{X}$	S.D
ประถมศึกษาปีที่ 6	132	38.41	7.07
มัธยมปีที่ 3	63	38.40	6.11
มัธยมปีที่ 6	119	37.86	6.32
อุดมศึกษาชั้นปีที่ 2	78	39.31	6.22
รวม	397	38.42	6.53

ตาราง 34 เปรียบเทียบความแปรปรวนของคะแนนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม
ต่อผู้อื่นทางสังคมของเด็กและวัยรุ่นที่ได้รับการบำบัดการสื่อสารในครอบครัวรูปแบบ
ที่ 2 และมีสถานภาพทางการศึกษาแตกต่างกัน

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F
ความแตกต่างระหว่างกลุ่ม	3	99.21	33.07	.77
ความแตกต่างภายในกลุ่ม	393	16805.38	42.76	
รวม	396	16904.59		

จากตาราง 34 แสดงว่าเด็กและวัยรุ่นที่ได้รับการบำบัดการสื่อสารที่มี
มีเชิงบวกปริมาณมากแต่เชิงลบปริมาณน้อย (รูปแบบที่ 2) และมีสถานภาพทาง
การศึกษาแตกต่างกัน มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคมแตกต่างกัน
อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐาน

ตาราง 35 คะแนนเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานพฤติกรรมเชิงจริยธรรม
ต่อสิ่งแวดล้อมของเด็กและวัยรุ่นที่ได้รับการสื่อสารในครอบครัวรูปแบบที่ 2
และมีสถานภาพทางการศึกษาแตกต่างกัน

สถานภาพทางการศึกษา	N	$\bar{X}$	S.D
ประถมศึกษาปีที่ 6	137	33.76	7.28
มัธยมปีที่ 3	63	32.75	6.09
มัธยมปีที่ 6	119	35.01	5.84
อุดมศึกษาชั้นปีที่ 2	78	36.37	6.54
รวม	397	34.49	6.63

ตาราง 36 เปรียบเทียบความแปรปรวนของคะแนนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม
ต่อสิ่งแวดล้อมของเด็กและวัยรุ่นที่ได้รับการสื่อสารในครอบครัวรูปแบบที่ 2
และมีสถานภาพทางการศึกษาแตกต่างกัน

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F
ความแตกต่างระหว่างกลุ่ม	3	572.98	190.99	4.46 ^{**}
ความแตกต่างภายในกลุ่ม	393	16820.20	42.80	
รวม	396	17393.17		

$$F_{0.01} (df = 3, 393) = 3.78$$

จากตาราง 36 แสดงว่าเด็กและวัยรุ่นที่ได้รับการสื่อสารที่มี
เชิงบวกปริมาณมากแต่เชิงลบปริมาณน้อย (รูปแบบที่ 2) และมีสถานภาพทางการ
ศึกษาแตกต่างกันมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อมแตกต่างกันอย่างมีนัย
สำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 จึงทดสอบต่อไปเพื่อหาว่ากลุ่มเด็กและวัยรุ่นใดบ้างที่
มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อมแตกต่างกันโดยใช้วิธี LSD ผลที่ได้
แสดงไว้ในตาราง 37 ดังนี้

ตาราง 37 เปรียบเทียบคะแนนพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อมของเด็ก
และวัยรุ่นที่ได้รับรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวรูปแบบที่ 2 และมี สถานภาพ
ทางการศึกษาแตกต่างกัน เป็นรายคู่

สถานภาพทาง การศึกษา	$\bar{x}$	มัธยมปีที่ 3	ประถมศึกษาปีที่ 6	มัธยมปีที่ 6	อุดมศึกษาชั้นปีที่ 2
		32.75	33.76	35.01	36.37
มัธยมปีที่ 3	32.75				
ประถมศึกษา ปีที่ 6	33.76				
มัธยมปีที่ 6	35.01	*			
อุดมศึกษา ชั้นปีที่ 2	36.37	*	*		

จากตาราง 37 แสดงให้เห็นว่า เด็กและวัยรุ่นที่ได้รับรูปแบบการสื่อสาร
ในครอบครัวที่มีเชิงบวกปริมาณมากแต่เชิงลบปริมาณน้อย (รูปแบบที่ 2) ที่อยู่ชั้นมัธยมปีที่ 3
มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อมต่ำกว่าวัยรุ่นที่อยู่ชั้นมัธยมปีที่ 6 และอุดมศึกษา
ชั้นปีที่ 2 เช่นเดียวกับเด็กที่อยู่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อสิ่ง
แวดล้อมต่ำกว่าวัยรุ่นที่อยู่อุดมศึกษาชั้นปีที่ 2 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05
ซึ่งสอดคล้องกับสมมุติฐาน นอกนั้นไม่พบความแตกต่างกัน ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมุติฐาน

ตาราง 38 คะแนนเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานพฤติกรรมเชิงจริยธรรม
ต่อผู้เฒ่าทางสังคมของเด็กและวัยรุ่นที่ได้รับการบำบัดการสื่อสารใน ครอบครัว
รูปแบบที่ 3 และมีสถานภาพทางการศึกษาแตกต่างกัน

สถานภาพทางการศึกษา	N	$\bar{X}$	S.D
ประถมศึกษาปีที่ 6	78	35.77	8.01
มัธยมปีที่ 3	66	37.85	5.65
มัธยมปีที่ 6	57	36.84	7.52
อุดมศึกษาชั้นปีที่ 2	50	38.28	7.07
รวม	251	37.06	7.18

ตาราง 39 เปรียบเทียบความแปรปรวนของคะแนนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม
ต่อผู้เฒ่าทางสังคมของเด็กและวัยรุ่นที่ได้รับการบำบัดการสื่อสารในครอบครัว
รูปแบบที่ 3 และมีสถานภาพทางการศึกษาแตกต่างกัน

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F
ความแตกต่างระหว่างกลุ่ม	3	248.11	82.70	1.62
ความแตกต่างภายในกลุ่ม	247	12635.99	51.16	
รวม	250	12884.10		

จากตาราง 39 แสดงว่าเด็กและวัยรุ่นที่ได้รับการบำบัดการสื่อสารเชิงบวก
ปริมาณน้อยแต่จึงลดปริมาณมาก (รูปแบบที่ 3) และมีสถานภาพทางการศึกษาแตกต่าง
ก็มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้เฒ่าทางสังคมแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่ง
ไม่สอดคล้องกับสมมติฐาน

ตาราง 40 คะแนนเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานพฤติกรรมเชิงจริยธรรม
ต่อสิ่งแวดล้อมของเด็กและวัยรุ่นที่ได้รับการสื่อสารในครอบครัวรูปแบบ
ที่ 3 และมีสถานภาพทางการศึกษาแตกต่างกัน

สถานภาพทางการศึกษา	N	$\bar{X}$	S.D
ประถมศึกษาปีที่ 6	78	31.50	7.42
มัธยมปีที่ 3	66	33.44	6.06
มัธยมปีที่ 6	57	35.50	6.67
อุดมศึกษาชั้นปีที่ 2	50	35.30	5.45
รวม	251	33.69	6.72

ตาราง 41 เปรียบเทียบความแปรปรวนของคะแนนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม
ต่อสิ่งแวดล้อมของเด็กและวัยรุ่นที่ได้รับการสื่อสารในครอบครัวรูปแบบ
ที่ 3 และมีสถานภาพทางการศึกษาแตกต่างกัน

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F
ความแตกต่างระหว่างกลุ่ม	3	707.47	235.82	5.51***
ความแตกต่างภายในกลุ่ม	247	10580.29	42.84	
รวม	250	11287.76		

$$F_{.001} (df = 3, 247) = 5.42$$

จากตาราง 41 แสดงว่าเด็กและวัยรุ่นที่ได้รับการสื่อสาร
ในครอบครัวเชิงบวกปริมาณน้อยแต่เชิงลบปริมาณมาก (รูปแบบที่ 3) และมีสถาน
ภาพทางการศึกษาแตกต่างมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อมแตกต่างกัน
อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 จึงทดสอบต่อไปว่ากลุ่มเด็กและวัยรุ่นคูใด
บ้างที่มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อมแตกต่างกันโดยใช้วิธี LSD ผลที่
ได้แสดงไว้ในตารางดังนี้

ตาราง 42 เปรียบเทียบความแปรปรวนของคะแนนพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อ
สิ่งแวดล้อมของเด็กและวัยรุ่นที่ได้รับรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวรูปแบบที่ 3
และมีสถานภาพทางการศึกษาแตกต่างกันเป็นรายคู่

สถานภาพทาง การศึกษา	$\bar{x}$	ประถมศึกษาปีที่ 6	มัธยมปีที่ 3	มัธยมปีที่ 6	อุดมศึกษาชั้นปีที่ 2
		31.50	33.44	35.30	35.56
ประถมศึกษา ปีที่ 6	31.50				
มัธยมปีที่ 3	33.44				
อุดมศึกษา ชั้นปีที่ 2	35.30	*			
มัธยมปีที่ 6	35.56	*			

จากตาราง 42 แสดงให้เห็นว่า เด็กและวัยรุ่นที่ได้รับรูปแบบการสื่อสาร
ในครอบครัวที่มีเชิงบวกปริมาณน้อยแต่เชิงลบปริมาณมาก (รูปแบบที่ 3) ที่อยู่ชั้นประถม
ศึกษาปีที่ 6 มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อมต่ำกว่าวัยรุ่นที่อยู่ชั้นมัธยมปีที่ 6
และอุดมศึกษาชั้นปีที่ 2 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งสอดคล้องกับสมมุติฐาน
นอกนั้นไม่พบความแตกต่างกัน ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมุติฐาน

ตาราง 43 คะแนนเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานพฤติกรรมเชิงจริยธรรม
ต่อผู้อื่นทางสังคมของเด็กและวัยรุ่นที่ได้รับการสื่อสารในครอบครัวรูปแบบ
ที่ 4 และมีสถานภาพทางการศึกษาแตกต่างกัน

สถานภาพทางการศึกษา	N	$\bar{X}$	S.D
ประถมศึกษาปีที่ 6	88	36.95	6.87
มัธยมปีที่ 3	53	35.51	6.97
มัธยมปีที่ 6	45	35.27	6.77
อุดมศึกษาชั้นปีที่ 2	57	39.28	5.52
รวม	243	37.00	6.68

ตาราง 44 เปรียบเทียบความแปรปรวนของคะแนนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม
ต่อผู้อื่นทางสังคมของเด็กและวัยรุ่นที่ได้รับการสื่อสารในครอบครัวรูปแบบ
ที่ 4 แต่มีสถานภาพทางการศึกษาแตกต่างกัน

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F
ความแตกต่างระหว่างกลุ่ม	3	442.64	147.55	3.40*
ความแตกต่างภายในกลุ่ม	239	10359.37	43.34	
รวม	242	10802.01		

$$F_{.05} (df = 3, 239) = 2.60$$

จากตาราง 44 แสดงว่าเด็กและวัยรุ่นที่ได้รับการรูปแบบการสื่อสาร
ในครอบครัวเชิงบวกและเชิงลบปริมาณน้อย (รูปแบบที่ 4) แต่มีสถานภาพทาง
การศึกษาแตกต่างกันมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคมแตกต่างกันอย่าง
มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จึงทดสอบต่อไปว่ากลุ่มเด็กและวัยรุ่นคู่ใดบ้างที่มี
พฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคมแตกต่างกันโดยใช้วิธี LSD ผลที่ได้
แสดงไว้ในตารางดังนี้

ตาราง 45 เปรียบเทียบคะแนนพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคม
ของ เด็กและวัยรุ่นที่ได้รับการบำบัดการสื่อสารในครอบครัวรูปแบบที่ 4 และมี
สถานภาพทางการศึกษาแตกต่างกันเป็นรายคู่

สถานภาพทาง การศึกษา	$\bar{x}$	มัธยมปีที่ 6	มัธยมปีที่ 3	ประถมศึกษาปีที่ 6	อุดมศึกษาชั้นปีที่ 2
		35.27	35.51	36.95	39.28
มัธยมปีที่ 6	35.27				
มัธยมปีที่ 3	35.51				
ประถมศึกษา ปีที่ 6	36.95				
อุดมศึกษา ชั้นปีที่ 2	39.28	+	+	+	

จากตาราง 45 แสดงให้เห็นว่า เด็กและวัยรุ่นที่ได้รับการบำบัดการสื่อสาร
ในครอบครัวเชิงบวกและเชิงลบปริมาณน้อย (รูปแบบที่ 4) ที่อยู่ในมัธยมปีที่ 6 มัธยมปีที่ 3
และประถมศึกษาปีที่ 6 มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคมต่ำกว่าวัยรุ่นอุดมศึกษา
ชั้นปีที่ 2 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐาน นอกนั้นไม่
พบความแตกต่างกัน ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐาน

ตาราง 46 คะแนนเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานพฤติกรรมเชิงจริยธรรม
ต่อสิ่งแวดล้อมของเด็กและวัยรุ่นที่ได้รับการสื่อสารในครอบครัวรูปแบบ
ที่ 4 และมีสถานภาพทางการศึกษาแตกต่างกัน

สถานภาพทางการศึกษา	N	$\bar{X}$	S.D
ประถมศึกษาปีที่ 6	88	33.66	6.43
มัธยมปีที่ 3	53	31.98	6.55
มัธยมปีที่ 6	45	33.78	6.15
อุดมศึกษาชั้นปีที่ 2	57	34.23	5.66
รวม	243	33.45	6.25

ตาราง 47 เปรียบเทียบความแปรปรวนของคะแนนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม
ต่อสิ่งแวดล้อมของเด็กและวัยรุ่นที่ได้รับการสื่อสารในครอบครัวรูปแบบ
ที่ 4 แต่มีสถานภาพทางการศึกษาแตกต่างกัน

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F
ความแตกต่างระหว่างกลุ่ม	3	157.54	52.51	1.35
ความแตกต่างภายในกลุ่ม	239	9288.57	38.86	
รวม	242	9446.11		

จากตาราง 47 แสดงว่าเด็กและวัยรุ่นที่ได้รับการสื่อสารใน
ครอบครัวเชิงบวกและเชิงลบปริมาณน้อย (รูปแบบที่ 4) ที่มีสถานภาพทาง
การศึกษาแตกต่างกันมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อมแตกต่างกันอย่าง
มีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐาน

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายและข้อเสนอแนะ

จุดมุ่งหมายของการศึกษา

1. เพื่อเปรียบเทียบพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านพฤติกรรมต่อผู้อื่นทางสังคมและพฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อมของเด็กและวัยรุ่นที่ได้รับรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวที่แตกต่างกัน

2. เพื่อศึกษาระดับของพัฒนาการของพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านพฤติกรรมต่อผู้อื่นทางสังคม และพฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อมของเด็กและวัยรุ่นที่มีเพศและสถานภาพทางการศึกษาแตกต่างกัน

3. เพื่อเปรียบเทียบพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านพฤติกรรมต่อผู้อื่นทางสังคมและพฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อมของเด็กและวัยรุ่นที่มีเพศแตกต่างกัน

4. เพื่อเปรียบเทียบพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านพฤติกรรมต่อผู้อื่นทางสังคมและพฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อมของเด็กและวัยรุ่นที่มีสถานภาพทางการศึกษาแตกต่างกัน

5. เพื่อเปรียบเทียบพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านพฤติกรรมต่อผู้อื่นทางสังคมและพฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อมของเด็กและวัยรุ่นที่มีเพศแตกต่างกันแต่ได้รับรูปแบบของการสื่อสารในครอบครัวแบบเดียวกัน

6. เพื่อเปรียบเทียบพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านพฤติกรรมต่อผู้อื่นทางสังคมและพฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อมของเด็กและวัยรุ่นที่มีสถานภาพทางการศึกษาแตกต่างกันแต่ได้รับรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวแบบเดียวกัน

สมมุติฐานของการศึกษา

1. เด็กและวัยรุ่นที่ได้รับรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวที่แตกต่างกันมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านพฤติกรรมต่อผู้อื่นทางสังคมและพฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อมแตกต่างกัน

2. เด็กและวัยรุ่นที่มีเพศแตกต่างกันมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านพฤติกรรมต่อผู้อื่นทางสังคมและพฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อมแตกต่างกัน

3. เด็กและวัยรุ่นที่มีสถานภาพทางการศึกษาสูงกว่า มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านพฤติกรรมต่อผู้อื่นทางสังคมและพฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อมสูงกว่าเด็กและวัยรุ่นที่มีสถานภาพทางการศึกษาต่ำกว่า

4. เด็กและวัยรุ่นที่มีเพศแตกต่างกัน แต่ได้รับรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวแบบเดียวกัน มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านพฤติกรรมต่อผู้อื่นทางสังคมและพฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อมแตกต่างกัน

5. เด็กและวัยรุ่นที่มีสถานภาพทางการศึกษาสูงกว่า แต่ได้รับรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวแบบเดียวกัน มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านพฤติกรรมต่อผู้อื่นทางสังคมและพฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อมสูงกว่าเด็กและวัยรุ่นที่มีสถานภาพทางการศึกษาต่ำกว่า

วิธีดำเนินการศึกษา

1. กลุ่มตัวอย่าง เป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดกรุงเทพมหานคร นักเรียนชั้นมัธยมปีที่ 3 และมัธยมปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดกรมสามัญศึกษา ในเขตกรุงเทพมหานคร และนักศึกษาในระดับอุดมศึกษาชั้นปีที่ 2 ของมหาวิทยาลัยของรัฐที่เป็นสถาบันจำกัดรับที่อาศัยอยู่กับพ่อหรือแม่ จำนวน 1,044 คน ได้มาโดยวิธีการสุ่มหลายขั้นตอน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

2.1 แบบสอบถามรายละเอียดส่วนบุคคล

2.2 แบบวัดรูปแบบการสื่อสารในครอบครัว

2.3 แบบวัดพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านพฤติกรรมต่อผู้อื่นทางสังคมและพฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อม

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. ใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียวกับสมมุติฐานข้อ 1, 3 และ 5

2. ใช้สถิติที กับสมมุติฐานข้อ 2 และ 4

สรุปผลการวิจัย

1. เด็กและวัยรุ่นที่ได้รับรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวแตกต่างกันมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อมพบว่าแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

2. ระดับพัฒนาการของพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของเด็กและวัยรุ่นด้านพฤติกรรมต่อผู้อื่นทางสังคม อยู่ที่ระดับ 5 ถึง 6 และระดับของพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อมของเด็กและวัยรุ่นอยู่ที่ ระดับ 5

3. เด็กและวัยรุ่นชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และมัธยมปีที่ 6 เพศชายและหญิงมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และ .05 ตามลำดับ แต่วัยรุ่นชั้นมัธยมปีที่ 3 และอุดมศึกษาชั้นปีที่ 2 เพศชายและหญิงมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคมแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อมพบว่าเด็กและวัยรุ่นเพศชายและหญิง ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มัธยมปีที่ 3 มัธยมปีที่ 6 มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อมแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ แต่วัยรุ่นอุดมศึกษาชั้นปีที่ 2 มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

4. เด็กและวัยรุ่นที่มีสถานภาพทางการศึกษาแตกต่างกันมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านพฤติกรรมต่อผู้อื่นทางสังคมและพฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 โดยพบว่าวัยรุ่นชั้นมัธยมปีที่ 6 และประถมศึกษาปีที่ 6 มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคมต่ำกว่าวัยรุ่นชั้นอุดมศึกษาชั้นปีที่ 2 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และเมื่อพิจารณาแยกเพศพบว่าเด็กและวัยรุ่นเพศชายที่มีสถานภาพทางการศึกษาแตกต่างกันมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 แต่เด็กและวัยรุ่นเพศหญิงที่มีสถานภาพทางการศึกษาแตกต่างกันมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคมแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ สำหรับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อมพบว่าวัยรุ่นชั้นมัธยมปีที่ 3 มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อมต่ำกว่าวัยรุ่นชั้นมัธยมปีที่ 6 และอุดมศึกษาชั้นปีที่ 2 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และเด็กชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อมต่ำกว่าวัยรุ่นชั้นอุดมศึกษาปีที่ 2 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และเมื่อพิจารณาแยกเพศพบว่าเด็กและวัยรุ่นเพศชายที่มีสถานภาพทางการศึกษาแตกต่างกันมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 แต่เด็กและวัยรุ่นเพศหญิงที่มีสถานภาพทางการศึกษา แตกต่างกันมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อมแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

5. เด็กชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เพศชายและหญิงที่ได้รับรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวแบบเดียวกันคือ รูปแบบที่ 1 รูปแบบที่ 2 และรูปแบบที่ 3 มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านพฤติกรรมต่อผู้อื่นทางสังคมและพฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อมแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ แต่เด็กชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

เพศชายและหญิงที่ได้รับรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวรูปแบบที่ 4 มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อมพบว่าแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนวัยรุ่นชั้นมัธยมปีที่ 3 และวัยรุ่นชั้นอุดมศึกษาปีที่ 2 ที่ได้รับรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวแบบเดียวกันมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านพฤติกรรมต่อผู้อื่นทางสังคมและพฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อมแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ แต่วัยรุ่นชั้นมัธยมปีที่ 6 เพศชายและหญิงที่ได้รับรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวแบบเดียวกันคือรูปแบบที่ 1 รูปแบบที่ 2 และรูปแบบที่ 4 มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านพฤติกรรมต่อผู้อื่นทางสังคมและพฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อมแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ และวัยรุ่นชั้นมัธยมปีที่ 6 เพศชายและหญิงที่ได้รับรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวรูปแบบที่ 3 มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านพฤติกรรมต่อผู้อื่นทางสังคมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อมพบว่าแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

6. เด็กและวัยรุ่นที่ได้รับรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวรูปแบบที่ 1 และมีสถานภาพทางการศึกษาสูงกว่ามีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคมสูงกว่าเด็กและวัยรุ่นที่สถานภาพทางการศึกษาต่ำกว่าอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยพบว่าวัยรุ่นชั้นอุดมศึกษาปีที่ 2 มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคมสูงกว่าเด็กชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และวัยรุ่นชั้นมัธยมปีที่ 6 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ยกเว้นวัยรุ่นชั้นมัธยมปีที่ 6 มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคมต่ำกว่าวัยรุ่นชั้นมัธยมปีที่ 3 ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐาน ส่วนพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อมพบว่าไม่แตกต่างกันซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐาน เด็กและวัยรุ่นที่ได้รับรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวรูปแบบที่ 2 และมีสถานภาพทางการศึกษาสูงกว่ามีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคมไม่แตกต่างจากเด็กและวัยรุ่นที่มีสถานภาพทางการศึกษาต่ำกว่า ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐาน ส่วนพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อมพบว่าเด็กและวัยรุ่นที่ได้รับรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวรูปแบบที่ 2 และมีสถานภาพทางการศึกษาสูงกว่ามีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อมสูงกว่า เด็กและวัยรุ่นที่มีสถานภาพทางการศึกษาต่ำกว่าอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยพบว่าวัยรุ่นชั้นมัธยมปีที่ 6 และอุดมศึกษาชั้นปีที่ 2 มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อมสูงกว่าวัยรุ่นชั้นมัธยมปีที่ 3 อย่าง

มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และวัยรุ่นชั้นอุดมศึกษาปีที่ 2 มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อมสูงกว่าเด็กชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนเด็กและวัยรุ่นที่ได้รับรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวรูปแบบที่ 3 และมีสถานภาพทางการศึกษาสูงกว่ามีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคมไม่แตกต่างจากเด็กและวัยรุ่นที่มีสถานภาพทางการศึกษาต่ำกว่า ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐาน แต่เด็กและวัยรุ่นที่ได้รับรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวรูปแบบที่ 3 และมีสถานภาพทางการศึกษาสูงกว่ามีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อมสูงกว่าเด็กและวัยรุ่นที่มีสถานภาพทางการศึกษาต่ำกว่าอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยพบว่าวัยรุ่นชั้นมัธยมปีที่ 6 มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อมสูงกว่าเด็กชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 นอกนั้นพบว่าไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐาน และเด็กวัยรุ่นที่ได้รับรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวรูปแบบที่ 4 ที่มีสถานภาพทางการศึกษาสูงกว่ามีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคมสูงกว่าและวัยรุ่นที่มีสถานภาพทางการศึกษาต่ำกว่าอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยพบว่าวัยรุ่นชั้นอุดมศึกษาปีที่ 2 มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคมสูงกว่าเด็กชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 วัยรุ่นชั้นมัธยมปีที่ 3 และวัยรุ่นชั้นมัธยมปีที่ 6 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อมพบว่าเด็กและวัยรุ่นที่มีสถานภาพทางการศึกษาสูงกว่ามีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อมไม่แตกต่างจากเด็กและวัยรุ่นที่มีสถานภาพทางการศึกษาต่ำกว่าซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐาน

การอภิปรายผล

การอภิปรายผลการศึกษาค้างนี้จะได้อ้างถึงภาพรวมที่เกี่ยวกับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคมและพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อมของเด็กและวัยรุ่นเพศชายและหญิงที่มีสถานภาพทางการศึกษาแตกต่างกันและได้รับรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวที่แตกต่างกัน ดังนี้

ผู้วิจัยศึกษาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคมของเด็กและวัยรุ่นที่ได้รับรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวที่แตกต่างกัน 4 รูปแบบ ผลการศึกษาพบว่าเด็กและวัยรุ่นที่ได้รับรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวที่แตกต่างกันมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐาน จึงทดสอบต่อไปเพื่อต้องการทราบว่าเด็กและวัยรุ่นคนใดบ้างที่มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคมแตกต่างกันโดยวิธี LSD พบว่าเด็กและวัยรุ่นที่ได้รับรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวรูปแบบที่ 3 (การสื่อสารเชิงบวกปริมาณน้อยและเชิงลบปริมาณมาก) และรูปแบบที่ 4 (การสื่อสารเชิงบวกและลบปริมาณน้อย) มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคมต่ำกว่าเด็กและวัยรุ่นที่ได้รับรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวรูปแบบที่ 2 (การสื่อสารเชิงบวกปริมาณมากและเชิงลบปริมาณน้อย) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐาน ส่วนรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวรูปแบบที่ 2 กับรูปแบบที่ 1 และรูปแบบที่ 3 กับรูปแบบที่ 4 ไม่พบความแตกต่างกันในด้านพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคมซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐาน เมื่อพิจารณาคะแนนเฉลี่ย (ตาราง 1) พบว่าเด็กและวัยรุ่นที่ได้รับรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวรูปแบบที่ 2 มีคะแนนเฉลี่ยของพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคมสูงที่สุด รองลงมาคือเด็กและวัยรุ่นที่ได้รับรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวรูปแบบที่ 1, 4 และ 3 ตามลำดับ ที่เป็นเช่นนี้เพราะการสื่อสารในครอบครัวรูปแบบที่ 2 ซึ่งจัดเป็นรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวที่ดีที่สุด รองลงมาคือรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวรูปแบบที่ 1, 4 และ 3 (สิริพร สิริยากุล. 2534 : 76) ทั้งนี้เพราะการสื่อสารในครอบครัวรูปแบบที่ 2 ประกอบด้วยการสื่อสารเชิงบวก ในปริมาณมากซึ่งหมายถึงการที่พ่อแม่มีการให้คำชมเชย การแสดงความรักด้วย การสัมผัสสกอดรัด อบรมสั่งสอน ตักเตือนด้วยการใช้เหตุผลและผลการใช้ถ้อยคำที่แสดงถึงความรักและห่วงใยซึ่งกันและกันในครอบครัวระหว่าง พ่อ แม่ ลูก บรรยายภาพในครอบครัวอบอุ่น เป็นกันเองและพ่อแม่ตั้งใจฟังลูกเล่าเรื่องต่าง ๆ เป็นต้น ซึ่งจะทำให้ลูกเกิดความรู้สึกที่ดีต่อพ่อแม่ กล่าวคือรู้สึกที่พ่อแม่รักและเอาใจใส่ตน เมื่อมีปัญหาลูกก็กล้าที่จะนำไปปรึกษาและปฏิบัติตาม

คำสั่งสอนของพ่อแม่ (สิริพร สิริยากุล. 2534:76) สอดคล้องกับงานวิจัยของ ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2520 : 28) ที่พบว่ามารอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนั่นสนุน ซึ่งได้กรายงานว่าแม่เห็นว่าลูกดีมีคุณค่า แม่แสดงความรักใคร่ต่ออย่างซื่อตรงยอมให้ลูกมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ และเข้าใจในความรู้สึกของลูกเป็นอย่างดี ซึ่งก็สอดคล้องกับที่มีการสื่อสารเชิงบวกในปริมาณมากนั่นเอง พบว่าเด็กจะเป็นผู้ที่มีความรับผิดชอบในสังคมสูง มีวิสัยทางสังคมมีลักษณะความเป็นผู้นำ และมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่มาก เมื่อพิจารณาบรรยายภาพของครอบครัวที่มีการสื่อสารในครอบครัวรูปแบบที่ 2 นี้ ผู้วิจัยคิดว่าเป็นบรรยายภาพเช่นเดียวกับครอบครัวที่มีการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยที่มีลักษณะคือ พ่อแม่มีความรับผิดชอบร่วมกันในการอบรมเลี้ยงดูลูก ลูกมีโอกาสใช้ความสามารถอย่างเต็มที่และรับผิดชอบในกิจกรรมต่าง ๆ ของครอบครัว พ่อ แม่ ลูก มีส่วนได้เสียและให้ความสนใจเกี่ยวกับปัญหาต่าง ๆ ในครอบครัว ซึ่งเด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูในบรรยายภาพเช่นนี้จะเติบโตเป็นบุคคลที่เคารพสิทธิ เสรีภาพของผู้อื่น มีวินัยต่อสังคมและเห็นอกเห็นใจผู้อื่น (เปสกา สปีลมันน์. 2536:16) ทั้งนี้เพราะเด็กที่เติบโตมาจากครอบครัวที่มีความรักความอบอุ่นเป็นส่วนใหญ่ จะทำให้มีบุคลิกภาพประเภทเปิดใจกว้างสนใจได้แก่ลักษณะของบุคคลที่ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น มีเหตุผล สงบนิ่งและปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของสังคมได้จนจบเปสกา สปีลมันน์. 2536:17; อ้างอิงมาจาก Eric Fromm. n.d.) จะเห็นได้ว่าการอบรมเลี้ยงดูที่มีการสื่อสารในครอบครัวที่เหมาะสมจะมีผลต่อบุคลิกภาพของเด็กรวมถึงจิตใจที่ ลอร์ วอลท์ กล่าวได้ว่า ถ้าเลี้ยงลูกด้วยการใช้กำลังใจ เขาจะเป็นคนที่มีความเชื่อมั่นในตนเอง ถ้าเด็กถูกเลี้ยงด้วยความชื่นชมเขาจะเป็นคนที่รักความยุติธรรม ถ้าเด็กถูกเลี้ยงด้วยความรักความอบอุ่นเขาจะเป็นคนที่มีความศรัทธาในชีวิต เด็กที่ถูกเลี้ยงด้วยการยอมรับ เขาจะเป็นคนที่พอใจในตนเอง และเด็กที่ถูกเลี้ยงด้วยความเป็นมิตร เขาจะเป็นเด็กที่เต็มไปด้วยความรักและเมตตาต่อเพื่อนมนุษย์ (เพรณภักย์ ศิริวรรณบุศย์. 2536:149; อ้างอิงมาจาก Walt. n.d.) สำหรับรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวรูปแบบที่ 3 ซึ่งเป็นการสื่อสารที่มีเชิงบวกปริมาณน้อยแต่เชิงลบปริมาณมากนั่นคือ ครอบครัวที่พ่อแม่ไม่ค่อยมีการให้คำชมเชย หรือแสดงความรักต่อลูกไม่ว่าจะเป็นการพูดจา สัมผัสกอดรัด แต่จะชอบตำหนิ ลงโทษ พุดกระทบกระทั่ง ทำสีหน้าเฉยเมยหรือทำเป็นไม่สนใจลูก ตลอดจนใช้อารมณ์มากกว่าเหตุผลในการตัดสินเรื่องต่าง ๆ ในครอบครัว ซึ่งเด็กที่อยู่ในครอบครัวที่ไม่ดี (สิริพร สิริยากุล. 2534:76) จะเห็นได้ว่าแม้ว่าการสื่อสาร

เชิงลบดังกล่าวนั้นพ่อแม่จะทำไปเพื่อให้ลูกเชื่อฟังคำสั่งสอนของตนหรือเพื่อให้ลูกประพฤติดีก็ตาม แต่ก็ทำให้บรรยากาศภายในครอบครัวเต็มไปด้วยความกลัว ดังที่สุพัฒนา เตชะติวงศ์ ณ อรุณยา (2519 : 20) แสดงทรรศนะว่าทางหนึ่งที่จะช่วยให้เกิดสัมพันธภาพที่ดีในครอบครัว ก็คือพ่อแม่ไม่ควรดุ ตาหนิ ลงโทษหรือเข้มงวดมากเกินไป เพราะการกระทำเหล่านี้ นอกจากจะทำให้เด็กไม่กล้าเล่าความจริงหรือสารภาพความผิด นอกจากนี้ยังทำให้เด็กเกิดความกลัว วิตกกังวลง่าย และอาจนึกเกลียดซึ่งพ่อแม่อยู่ในใจ ส่งผลทำให้ลูกนำสิ่งต่าง ๆ ตามคำสั่งของพ่อแม่ เพราะความกลัวมากกว่าความเคารพเชื่อฟังพ่อแม่ ส่วนการสื่อสารในครอบครัวรูปแบบที่ 4 (การสื่อสารเชิงบวกและเชิงลบในปริมาณน้อย) นั้นคือพ่อแม่ไม่ค่อยมีการติดต่อสื่อสารกับลูกทั้งในเชิงบวกและเชิงลบ ถ้าจะมองแบบสร้างสรรค์ก็อาจกล่าวได้ว่าบรรยากาศในครอบครัวเป็นแบบที่พ่อแม่ลูกมีความเป็นตัวของตัวเองและมีอิสระในการทำสิ่งต่าง ๆ ซึ่งพ่อแม่ที่ให้ความเป็นอิสระและไว้วางใจลูกในการควบคุมดูแลตนเอง ไม่เร่งรัดและคาดหวังความสำเร็จในตัวลูกมากเกินไปก็มีผลต่อการช่วยพัฒนาจริยธรรมของเด็กได้เพราะเด็กจะได้มีโอกาสฝึกฝนการบังคับตนเอง (สมบูรณ์ พาลยาชีวันและคนอื่นๆ. 2525 : 60) แต่ถ้ามองแบบไม่สร้างสรรค์ก็อาจกล่าวได้ว่าบรรยากาศในครอบครัวเป็นแบบปล่อยปละละเลย ตัวใครตัวมัน ถ้าเป็นเช่นนี้เด็กก็คงวิ่งเล่น ขาดที่พึ่งและคงจะมีพฤติกรรมออกไปในทางที่ผิด เช่น ติดยาเสพติดในบั้นปลาย ดังนั้นจึงอาจเป็นรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวที่ให้ผลทางจริยธรรมที่เลวรูปแบบหนึ่ง สอดคล้องกับที่บุษยา สุธีธร (2529 : 270) กล่าวว่ากรณีที่มีการสื่อสารระหว่างกันน้อยหรือไม่มีการติดต่อสื่อสารอันเนื่องมาจากถูกจำกัดหรือแยกกันด้วยเวลาหรือหน้าที่ เช่น พ่อแม่ที่ไม่เคยมีเวลาให้กับลูก เพราะสนใจแก่การประกอบอาชีพ หรือให้เวลากับงานสังคมมากเกินไปจนไม่มีโอกาสได้พูดคุย อบรมลูก ลักษณะเช่นนี้จะทำให้เกิดช่องว่างระหว่างลูกกับพ่อแม่เกิดความไม่เข้าใจกันและอาจเกิดทัศนคติทางลบต่อกัน รวมทั้งลูกมีการกระทำพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมได้ สำหรับรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวรูปแบบที่ 1 (การสื่อสารเชิงบวก และเชิงลบในปริมาณมาก) ซึ่งเป็นรูปแบบการสื่อสารที่เมื่อลูกทำดีพ่อแม่ก็ให้คำชมเชย รวมทั้งมีปริมาณการสื่อสารในครอบครัวเชิงบวกลักษณะต่าง ๆ มากดังกล่าวมาแล้ว แต่ในขณะเดียวกันมีการสื่อสารเชิงลบในปริมาณมากด้วยเช่นกัน กล่าวคือมีการลงโทษ ตาหนิ

ดุด่า แสดงสีหน้าเฉยเมย แต่ก็เพื่อต้องการให้ลูกทำตามที่พ่อแม่สั่งสอน ซึ่งผู้วิจัยคิดว่าคล้ายคลึงกับการอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผล (ดวงเดือน พันธุมนาวิน. 2525 : 29) คือการที่พ่อแม่แจกแจงเหตุผลต่าง ๆ แก่ลูกในการสนับสนุนให้ลูกทำสิ่งต่างๆ หรือในการห้ามปรามมิให้ทำสิ่งผิด ๆ นั่นคือทำดีก็ชม แต่ถ้าทำไม่ดีก็ดุว่าด้วย ซึ่งจากการวิจัยพบว่าเด็กเล็กที่ได้รับการเลี้ยงดูแบบนี้เป็นเด็กที่ยอมรับผิดมากกว่าเด็กที่ถูกเลี้ยงดูแบบตรงกันข้ามคือแบบไม่มีเหตุผล และเป็นเด็กที่ทำตามกฎต่าง ๆ ได้ดี (ธีระพร อูวรรณโณ. 2528 : 83) แต่การสื่อสารเชิงลบในปริมาณมากนั้นก็ย่อมส่งผลทำให้ลูกรู้สึกว่าคุณแม่ไม่รักตนและอาจเกิดความเกลียดชังพ่อแม่ในใจ ดังกล่าวนี้อาจมา แล้ว และส่งผลให้ลูกไม่ปฏิบัติตามคำแนะนำสั่งสอนของคุณแม่ได้บ้าง (สุพัฒนา เตชะดิวงศ์ ณ อรุณยา. 2519 : 20) จากผลการวิจัยจะเห็นได้ว่าอิทธิพลสำคัญต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคมคือการสื่อสารเชิงบวก ดังนั้นถ้าครอบครัวใดมีการสื่อสารเชิงบวกในครอบครัวปริมาณมากจะส่งผลให้ลูกมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคม มีแนวโน้มสูงกว่าครอบครัวที่มีการสื่อสารในครอบครัวเชิงบวกปริมาณน้อย ส่วนการสื่อสารเชิงลบไม่มีอิทธิพลมากต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคมจะเห็นได้จากคะแนนเฉลี่ยของรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวรูปแบบที่ 1 และรูปแบบที่ 3 ไม่แตกต่างกัน ทั้ง ๆ ที่ปริมาณการสื่อสารในครอบครัวเชิงลบมีมากทั้ง 2 รูปแบบ

ผู้วิจัยศึกษาเฉพาะลงไปอีกว่าเด็กและวัยรุ่นที่มีเพศแตกต่างกัน แต่ได้รับรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวแบบเดียวกันมีผลต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคมแตกต่างกันอย่างไร จากผลทั้งหมดจะพบว่าเพศชายและหญิงที่ได้รับรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวรูปแบบที่ 2 และ 1 ซึ่งเป็นรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวที่ดีเป็นอันดับที่ 1 และ 2 นั้น เมื่อนำมาใช้ในครอบครัวไม่ว่าจะเป็นเด็กและวัยรุ่นเพศชายและหญิงก็ตาม ย่อมส่งผลให้เด็กและวัยรุ่นทั้ง 2 กลุ่ม มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคมดีพอ ๆ กัน ดังนั้นผลจึงไม่พบความแตกต่างระหว่างเพศในทุกระดับไม่ว่าจะเป็นประถมศึกษาปีที่ 6 มัธยมศึกษาปีที่ 3 มัธยมศึกษาปีที่ 6 และอุดมศึกษาชั้นปีที่ 2 ส่วนที่พบความแตกต่างของพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคมระหว่างเพศในเด็กและวัยรุ่นที่ได้รับรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวรูปแบบที่ 4 และรูปแบบที่ 3 ซึ่งเป็นรูปแบบที่ให้ผลต่อพฤติกรรมเชิง

จริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคมไม่ดีเป็นอันดับ 1 และ 2 นั้น โดยที่พบว่าในชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เด็กและวัยรุ่นที่มีการสื่อสารในครอบครัวแบบที่ 4 มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคมแตกต่างกันและ เมื่อพิจารณาคะแนนเฉลี่ยพบว่าเพศหญิงมีคะแนนเฉลี่ยสูงกว่าเพศชายและการสื่อสารในครอบครัวรูปแบบที่ 3 พบว่าวัยรุ่นและการสื่อสารในครอบครัวรูปแบบที่ 3 พบว่าวัยรุ่นชั้นมัธยมปีที่ 6 มีคะแนนเฉลี่ยของเพศหญิงสูงกว่าเพศชายอีกเช่นกัน ขอแยกอภิปรายผลดังนี้ คือ การสื่อสารในครอบครัวเป็นการสื่อสารในลักษณะปล่อยปละละเลย ดังนั้นผลที่เด็กหญิงมีคะแนนพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคมสูงกว่าเด็กชายอาจเป็นไปได้ว่าเด็กได้รับคำอบรมสั่งสอนจากครูแต่เด็กหญิงมีความอ่อนโยนเป็นธรรมชาติเดิมอยู่แล้ว เมื่อครูสอนจึงรับและนำไปประพฤติหรือเชื่อถือมากกว่าเด็กชาย แต่ผลดังกล่าวนี้พบเฉพาะในเด็กประถมเท่านั้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สดอบ (ธีระพร อูวรรณโณ. 2533:69-71; อ้างอิงมาจาก Staub.1970) ที่พบว่าจริยธรรมของเด็กประถมศึกษาดีกว่าระดับมัธยมศึกษาและอุดมศึกษา ที่เป็นเช่นนี้อาจตีความได้ว่า ครูประถมศึกษาให้การอบรมจริยธรรมอย่างเอาใจจริงเอาใจ ในขณะเดียวกันเด็กประถมศึกษายังมีความเชื่อฟังครูอยู่มาก แต่เมื่อเด็กโตขึ้นไปเรียนในระดับมัธยมศึกษาและอุดมศึกษา การอบรมจริยธรรมของครูอาจลดลง และขณะเดียวกันเด็กก็แกร่งขึ้น ความเชื่อฟังลดลง และประกอบกับเด็กในกลุ่มตัวอย่างนี้เป็นเด็กที่เรียนแบบสหศึกษาทำให้อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่คล้ายคลึงกัน พฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคมจึงหลอมเข้าด้วยกัน ดังนั้นจึงไม่พบความแตกต่างกันของเพศที่ได้รับรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวแบบที่ 4 ในระดับที่สูงขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของวารินทร์ ม่วงสุวรรณ (2526:31-32) ศึกษาวิทยทางสังคม เรื่องการรักษาสาขาวณสมบัติ การรักษาความสะอาดในที่สาธารณะ การไม่แข่งคิว ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคมในกลุ่มวัยรุ่นที่ศึกษาระดับประกาศนียบัตรทางวิชาการศึกษา พบว่าเพศชายและหญิงมีความคิดเห็นเกี่ยวกับวิทยทางสังคมดังกล่าวข้างต้นไม่แตกต่างกัน สำหรับรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวแบบที่ 3 พบความแตกต่างของเพศในระดับมัธยมปีที่ 6 ผลที่พบนี้อาจอธิบายได้ว่า การสื่อสารในครอบครัวแบบที่ 3 เป็นแบบ ดุด่า ว่ากล่าวมากกว่าชม ซึ่งเป็นรูปแบบที่คงไม่มีเด็กชอบ แต่เด็กหญิงต้องทนต่อรูปแบบนี้มากกว่าเด็กชายเพราะสังคมไทยพ่อแม่จะจ้ำจี้จ้ำไชและเข้มงวดลูกสาวมากกว่าลูกชายเพราะคาดหวังว่าลูกหญิงต้องมีความประพฤติเรียบร้อย ไม่ซุกซน (ฉวีวรรณ สุขพันธ์ไพฑาราม. 2527: 104) ดังนั้นเด็กหญิงจึงทนต่อการดุด่าของพ่อแม่จนเกิดความเคยชิน ดังจะเห็นได้ว่า

คะแนนพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคมของเด็กหญิงในทุกๆระดับชั้นนั้นไม่แตกต่างกันมากนักและคะแนนสูงกว่าเด็กชายทุกระดับ ความสำคัญจึงอยู่ที่เด็กชายว่าถ้าเด็กชายระดับชั้นไหนทนต่อรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวแบบนี้ได้ คะแนนพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคมก็คงไม่ลงต่ำมาก แต่ถ้าเด็กชายระดับใดที่เขาทนไม่ได้จะมีผลกระทบต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคมของเด็กชายโดยที่คะแนนพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคมจะลดลง ซึ่งถ้าลดลงมากเมื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคมระหว่างเพศชายและหญิงก็จะพบความแตกต่าง ซึ่งในงานวิจัยนี้พบที่ระดับมัธยมปีที่ 6 และเมื่อหันไปพิจารณาพัฒนาการของวัยรุ่นชั้นมัธยมปีที่ 6 ซึ่งเป็นวัยรุ่นตอนกลางซึ่งยังมีการปรับตัวไม่ได้ว่าเป็นเด็กหรือผู้ใหญ่ การเปลี่ยนแปลงทางอารมณ์มีมาก ยังผลต่อพัฒนาการทางสังคมที่ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงไปด้วย (สิริพร สิริยากุล.2534:27; อ้างอิงมาจาก Hurlock.1957) เพราะเป็นระยะหัวเลี้ยวหัวต่อ ต่อการเปลี่ยนจากเด็กเป็นผู้ใหญ่นั้นเอง และเมื่อเด็กเข้าสู่วัยที่โตขึ้น คืออุดมศึกษาชั้นปีที่ 2 จึงไม่พบความแตกต่างของพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคมระหว่างเพศชายและเพศหญิงเพราะมีการปรับตัวเข้ากับ การเปลี่ยนแปลงระหว่างวัยได้แล้ว

ผู้วิจัยได้ศึกษาต่อไปว่า เด็กและวัยรุ่นที่ได้รับรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวแบบเดียวกันแต่มีสถานภาพทางการศึกษาสูงกว่ามีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคมสูงกว่าเด็กและวัยรุ่นที่มีสถานภาพทางการศึกษาต่ำกว่าหรือไม่ จากการมองทุกรูปแบบพบว่าการสื่อสารในครอบครัวรูปแบบที่ 2 กับรูปแบบที่ 1 ไม่แตกต่างกันทุกระดับชั้นนั้น เป็นเพราะจากที่พูดมาแล้วว่าการสื่อสารเชิงบวกที่มีปริมาณมากมีอิทธิพลสูงมากต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคม ดังนั้นไม่ว่าจะเป็นระดับชั้นใดก็ไม่พบความแตกต่าง พบได้ว่าทุกระดับมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคมดีเหมือนกันหมด แต่จะแตกต่างที่ตรงการสื่อสารในรูปแบบที่ 3 กับ 4 ซึ่งเป็นการสื่อสารในครอบครัวที่มีปริมาณบวกน้อยทั้งคู่แต่ลบมากน้อยแตกต่างกัน เมื่อพิจารณาการสื่อสารในครอบครัวแต่ละรูปแบบ ผลการศึกษาพบว่า เด็กและวัยรุ่นที่ได้รับรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวรูปแบบที่ 1 ที่มีสถานภาพทางการศึกษาแตกต่างกันมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคมแตกต่างกัน คือ

วัยรุ่นชั้นมัธยมปีที่ 6 มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคมต่ำกว่า วัยรุ่นชั้นมัธยมปีที่ 3 ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมุติฐาน ที่เป็นเช่นนี้เพราะรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวรูปแบบที่ 1 ซึ่งประกอบด้วย การสื่อสารเชิงบวกปริมาณมากและเชิงลบปริมาณมากซึ่งเปรียบเสมือนการอบรมเลี้ยงดูแบบมีเหตุผล นั่นคือ การอบรมเลี้ยงดูที่ได้กรายงานว่าพ่อแม่ของตนได้แจกแจงเหตุผลต่าง ๆ แก่ตนในการสนับสนุนให้ลูกทำสิ่งต่าง ๆ หรือในการห้ามปรามมิให้ลูกทำสิ่งใด ๆ ที่พ่อแม่ไม่ต้องการ (ดวงเดือน พันธุมนาวิน. 2520:30) และงานวิจัยด้านจริยธรรมของเยาวชนไทยพบว่าวัยรุ่นจะได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบนั้นค่อนข้างสูงกว่าวัยเด็ก ทั้งนี้เพราะพ่อแม่เองก็จะค่อย ๆ ปรับตัวและรับรู้ว่าการลูกรู้ว่าลูกในช่วงวัยรุ่นเป็นวัยที่ต้องการอิสระมากขึ้นและไม่ชอบทำตามความคิดของผู้ใหญ่ (ธีระพร อุวรรณโน. 2533:880; อ้างอิงมาจาก นิภา พงษ์วิวัฒน์. 2530) ดังนั้นจึงไม่ค่อยออกคำสั่งให้วัยรุ่นต้องปฏิบัติตามเหมือนเด็กเล็ก ๆ หรือคอยติดตามดูแลอย่างใกล้ชิดตลอดเวลา (ศรีเรือน แก้วกังวาล. 2530:173) แต่วัยรุ่นชั้นมัธยมปีที่ 6 ซึ่งเป็นวัยรุ่นตอนกลางที่เริ่มมีอุดมการณ์ของตนเอง ดังนั้นการยอมตามพ่อแม่จึงน่าจะต่ำกว่าวัยรุ่นชั้นมัธยมปีที่ 3 ซึ่งเป็นวัยรุ่นตอนต้น ดังนั้นจึงทำให้วัยรุ่นชั้นมัธยมปีที่ 6 มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคมต่ำกว่าวัยรุ่นชั้นมัธยมปีที่ 3 เมื่อได้รับรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวรูปแบบที่ 1 แต่วัยรุ่นอุดมศึกษาปีที่ 2 มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคมสูงกว่าวัยรุ่นชั้นมัธยมปีที่ 6 และประถมศึกษาปีที่ 6 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งสอดคล้องกับสมมุติฐาน ทั้งนี้เพราะวัยรุ่นอุดมศึกษาปีที่ 2 ซึ่งเป็นวัยรุ่นตอนปลาย ที่มีทักษะทางสังคม มีวุฒิภาวะ รู้จักคิด วิเคราะห์ และไตร่ตรองมากขึ้น เพราะการเจริญทางสติปัญญาจะสูงสุด (จรรยา สุวรรณทัต. 2526:33) ดังนั้นเมื่อได้รับการแนะนำ สั่งสอนโดยการใช้เหตุผลและผล ซึ่งเป็นลักษณะของการสื่อสารเชิงบวกอันหนึ่ง จึงทำให้มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคมสูงกว่ากลุ่มวัยรุ่นชั้นมัธยมปีที่ 6 ที่เป็นวัยรุ่นตอนกลางและเด็กชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ส่วนวัยรุ่นชั้นอุดมศึกษาปีที่ 2 กับวัยรุ่นชั้นมัธยมปีที่ 3 พบว่ามีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคมไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมุติฐาน อาจเกิดจากลักษณะของการสื่อสารในครอบครัวรูปแบบที่ 1 ซึ่งประกอบด้วย การสื่อสารทั้งเชิงบวกและเชิงลบในปริมาณมากนั้นเปรียบเสมือนการอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผลดังกล่าวมา

แล้วก็จริง แต่ในขณะเดียวกันก็มีการลงโทษควบคู่กันไปด้วยในปริมาณที่สูง การลงโทษนี้อาจทำให้วัยรุ่นเกิดความอับอายและสับสนในการปฏิบัติตามคำสั่งสอน โดยดวงเดือน พันธุมนาวิน (2525:72) สรุปไว้ว่าครอบครัวที่มีการเลี้ยงดูที่มีการลงโทษเด็กนั้นแม้จะส่งผลดีต่อพฤติกรรมของเด็กและวัยรุ่น แต่บางครั้งก็พบว่าเด็กจะมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมได้ เช่น ไม่ซื่อสัตย์เป็นต้น สอดคล้องกับงานวิจัยหลาย ๆ ด้านที่พบว่าพฤติกรรมเชิงจริยธรรมไม่ได้เพิ่มขึ้นตามอายุเสมอไป (ธีระพร อูวรรณโณ. 2533:69; อ้างอิงมาจาก Jones, Kohlberg and Wright. 1971) ดังนั้นแม้ว่าวัยรุ่นตอนต้นศึกษาชั้นปีที่ 2 และวัยรุ่นชั้นมัธยมปีที่ 3 ซึ่งเป็นวัยรุ่นตอนปลายและวัยรุ่นตอนต้นที่มีความแตกต่างในด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์และสังคมตามพัฒนาการของวัยรุ่นก็ตาม แต่เมื่อได้รับการสื่อสารในครอบครัวแบบที่ 1 เหมือนกันอาจมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคมไม่แตกต่างกัน นอกจากนี้การศึกษายังพบว่าคู่ของวัยรุ่นชั้นมัธยมปีที่ 6 กับเด็กประถมศึกษาปีที่ 6 ก็มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคมไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมุติฐาน อาจอธิบายได้ว่าเด็กชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เป็นเด็กเล็กที่สุดในจำนวนกลุ่มตัวอย่าง 4 กลุ่ม ที่ศึกษา ซึ่งถ้าเป็นเด็กหัวอ่อนจะปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพ่อแม่ได้ง่าย ไม่ว่าพ่อแม่จะชมเชยแสดงความรักกับเด็กหรือลงโทษเด็กก็ตาม สอดคล้องกับที่เบคเคอร์ (ธีระพร อูวรรณโณ. 2533:83-91; อ้างอิงมาจาก Becker. 1964) ว่าเด็กที่ได้รับการฝึกวินัยแบบให้ความรักและความอบอุ่นกับเด็ก มักจะเสริมสร้างลักษณะมีความรับผิดชอบให้กับเด็กในขณะเดียวกัน การลงโทษที่คงเส้นคงวาจะช่วยปรับพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของเด็กได้ เช่นพฤติกรรมก้าวร้าว ให้ลดลงแต่สำหรับวัยรุ่นชั้นมัธยมปีที่ 6 ซึ่งเป็นวัยรุ่นตอนกลางที่มีวุฒิภาวะมากขึ้น ทำให้ได้รับบทเรียนและประสบการณ์ที่แตกต่างกันมองเห็นแง่มุมต่าง ๆ ในการปฏิบัติตามจริยธรรมที่แตกต่างไปจากเด็กเล็ก (พนัส หัสนาคินทร์. 2526:94) ดังนั้นแม้ว่าพ่อแม่จะมีการทำโทษหรือให้การสื่อสารเชิงลบปริมาณมาก พอ ๆ กับการให้เหตุผลวัยรุ่นก็จะแยกแยะ ได้ว่าเขาควรเลือกปฏิบัติตามแบบไหนจึงจะเหมาะสมกับสถานการณ์และอุดมการณ์ของเขาหรือเพื่อให้สังคมยอมรับ ดังนั้นจึงพบว่ามีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคมไม่แตกต่างกัน

เด็กและวัยรุ่นที่ได้รับการสื่อสารในครอบครัวแบบที่ 2 และรูปแบบที่ 3 และมีสถานภาพทางการศึกษาแตกต่างกันมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคมไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมุติฐาน ที่เป็นเช่นนี้ อธิบายได้

ว่าเด็กและวัยรุ่นที่มีสถานภาพทางการศึกษาแตกต่างกันแต่ได้รับรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวรูปแบบที่ 2 ซึ่งได้กล่าวแล้วว่า เป็นรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวที่ดีที่สุดในการพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมซึ่งนอกจากสถาบันครอบครัวแล้ว สถาบันการศึกษา ก็มีสำคัญอย่างมากในการช่วยพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคม ซึ่งพบว่าปัจจุบันมีความตื่นตัวมากขึ้นในการปลูกฝังจริยธรรมในสถานศึกษาให้เป็นรูปธรรม นอกเหนือจากการเรียนในห้องเรียน ตัวอย่างเช่น สถานศึกษาต่าง ๆ ได้ปลูกฝังให้นักเรียนมีระเบียบวินัย โดยจัดโครงการต่าง ๆ ให้นักเรียนเข้ามามีส่วนร่วมดำเนินงาน เช่น โครงการเข้าคิว นอกจากนี้ยังมีโครงการของหน่วยงานภาครัฐและเอกชน เช่น โครงการสร้างเสริมวินัยในการใช้รถใช้ถนน เป็นต้น กิจกรรมเหล่านี้จึงเป็นเสมือนสื่อกระตุ้นให้เด็กและวัยรุ่นทุกระดับชั้นให้ความสนใจ ตื่นตัวและปฏิบัติตามกระแสการเปลี่ยนแปลงทางสังคมมากขึ้น ส่งผลให้เด็กและวัยรุ่นเหล่านี้มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคมที่ไม่แตกต่างกัน สำหรับเด็กและวัยรุ่นที่มีสถานภาพทางการศึกษาแตกต่างกัน แต่ได้รับรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวรูปแบบที่ 3 เหมือนกันพบว่า มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคมไม่แตกต่างกันเพราะการสื่อสารในครอบครัวรูปแบบที่ 3 ที่มีการสื่อสารเชิงบวกปริมาณน้อยแต่เชิงลบปริมาณมากนั้น จะทำให้บรรยากาศในครอบครัวมีลักษณะแบบเข้มงวดกวดขัน ซึ่งส่งผลต่อการพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมคือทำให้เด็กและวัยรุ่นมีการควบคุมตนเองดีพอสมควรและรู้จักเข้าสังคมได้ดี แต่ก็มีผลเสียทำให้เด็กกลัวความผิดพลาดต่าง ๆ ได้มาก มีการพึ่งพาสูง ซอบบอมตามผู้อื่น ไม่ค่อยกล้าแสดงความคิดเห็น และขาดการชวนช่วยในการเสริมสร้างปัญหาให้กันตนเอง (เพราะพบ อูวรวณโณ. 2533: 84; อ้างอิงมาจาก Becker. 1964) ดังนั้นแม้เด็กและวัยรุ่นจะมีสถานภาพทางการศึกษาที่แตกต่างกัน จึงไม่ทำให้มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคมแตกต่างกัน สำหรับเด็กและวัยรุ่นที่ได้รับรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวรูปแบบที่ 4 แต่มีสถานภาพทางการศึกษาแตกต่างกัน พบว่ามีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคมแตกต่างกันดังนี้ คือ พบว่าวัยรุ่นชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคมสูงกว่าวัยรุ่นชั้นมัธยมปีที่ 6 มัธยมปีที่ 3 และเด็กชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานสอดคล้องกับงานวิจัยของอภิญา จันทร์ เจริญ (2525:79-80) ที่พบว่านักเรียน

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีความรู้ความเข้าใจว่าพฤติกรรมการบำเพ็ญประโยชน์ การให้ความช่วยเหลือผู้อื่น การแสดงความกตัญญูทดแทน การเห็นอกเห็นใจเป็นพฤติกรรมที่ดี ถูกต้องและควรกระทำน้อยกว่ากลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มัธยมศึกษาปีที่ 5 ครูและผู้ปกครอง แต่การที่พบว่าเด็กและวัยรุ่นชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มัธยมศึกษาปีที่ 3 และมัธยมศึกษาปีที่ 6 ที่ได้รับรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวแบบที่ 4 มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคมไม่แตกต่างกัน อาจอธิบายได้ว่าการสื่อสารในครอบครัวรูปแบบที่ 4 ซึ่งเปรียบเสมือนการอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลยที่ลูกจะมีอิสระทางความคิด โดยที่พ่อแม่ก็ไม่มีการชี้แนะว่าสิ่งใดควรปฏิบัติและในขณะเดียวกันก็ไม่ค่อยมีการลงโทษเมื่อพบเห็นว่าลูกทำผิด ดังนั้นบรรยากาศในครอบครัวจะเป็นแบบต่างคนต่างอยู่ตามแบบฉบับของแต่ละคน แต่ในขณะเดียวกันกลับไปมีการติดต่อสื่อสารกับบุคคลภายนอกสูงและรับอิทธิพลจากภายนอกมากน้อยตามอัธยาศัยของแต่ละคน (มีทนา ไวกยะโกมล. 2529: 13-15; อ้างอิงมาจาก Kantor and Lehr. 1970) ดังนั้นจึงทำให้พฤติกรรมเชิงจริยธรรมของเด็กและวัยรุ่นในครอบครัวที่มีรูปแบบการสื่อสารแบบนี้เป็นสิ่งที่ไม่สามารถคาดเดาทำนายได้ จึงทำให้ผลการศึกษพบว่าพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคมไม่แตกต่างกัน

เมื่อผู้วิจัยพิจารณาภาพรวมของคะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคมของเด็กและวัยรุ่นที่ได้รับรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวแบบเดียวกัน แต่มีสถานภาพทางการศึกษาแตกต่างกันพบว่าแนวโน้มของเด็กและวัยรุ่นที่ได้รับรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวรูปแบบที่ 2 จะมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคมสูงที่สุด รองลงมาคือรูปแบบที่ 1 รูปแบบที่ 3 และรูปแบบที่ 4 ตามลำดับ ซึ่งใกล้เคียงกับผลการศึกษาก่อนหน้านี้ที่พบว่ารูปแบบการสื่อสารในครอบครัวรูปแบบที่ 2 เหมาะสมต่อการพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของเด็กและวัยรุ่นมากที่สุด นอกจากนี้เมื่อผู้วิจัยพิจารณาผลการศึกษาในภาพรวมเกี่ยวกับสถานภาพทางการศึกษาที่แตกต่างกันของเด็กและวัยรุ่นว่ามีผลต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคมอย่างไรบ้าง พบว่าวัยรุ่นชั้นอุดมศึกษาปีที่ 2 มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคมสูงกว่าวัยรุ่นชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และเด็กชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ซึ่งสอดคล้องกับสมมุติฐานและผลการวิจัยของคนอื่น ๆ เช่น อภิญญา จันทร์เจนจบ (2525) พิชณี วรกวิน (2527) และวิวัฒน์ อัสวานิชย์ (2523) ที่พบว่าการใช้เหตุผลทางจริยธรรมและพฤติกรรมเชิงจริยธรรมจะเพิ่มสูงขึ้นในชั้นเรียนที่สูงขึ้นใน

ชั้นเรียนที่สูงขึ้น การที่พบว่าวัยรุ่นอุดมศึกษาชั้นปีที่ 2 มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคมสูงที่สุดนั้นเป็นเพราะวัยดังกล่าวเป็นวัยที่เข้าสู่วัยรุ่นตอนปลาย ซึ่งตามพัฒนาการจะมีการพัฒนาด้านการรู้จักควบคุมอารมณ์และพัฒนาทักษะทางสังคมได้มากกว่าเด็กและวัยรุ่นตอนต้น การเจริญทางสติปัญญาจะสูงสุด รู้จักคิดวิเคราะห์ และมีความคิดไตร่ตรองมากขึ้น (จรรยา สุวรรณทัต. 2526 : 33) ทำให้มีการพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคมสูงกว่ากลุ่มอื่น ในขณะเดียวกัน การศึกษาค้นคว้าพบว่าวัยรุ่นชั้นมัธยมปีที่ 6 กับเด็กชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 วัยรุ่นชั้นมัธยมปีที่ 6 กับวัยรุ่นชั้นมัธยมปีที่ 3 เด็กชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กับวัยรุ่นชั้นมัธยมปีที่ 3 และวัยรุ่นอุดมศึกษาปีที่ 2 กับวัยรุ่นชั้นมัธยมปีที่ 3 มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคมไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานเช่นเดียวกับที่ วันเพ็ญ คำเมือง (2522:31) พบว่านักเรียนระดับมัธยมตอนต้นกับมัธยมตอนปลายในเขตกรุงเทพมหานครมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคมด้านการรักษาระเบียบวินัย การเคารพกฎระเบียบต่าง ๆ ของสังคมและการให้ความร่วมมือในกิจกรรมต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ส่วนรวมไม่แตกต่างกัน ที่เป็นเช่นนี้อาจเกี่ยวเนื่องมาจากปัจจุบันวงการการศึกษาของไทย และสถาบันต่าง ๆ ได้ให้ความสำคัญกับการเรียนการสอนและการจัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างจริยธรรมเป็นอย่างมาก จะเห็นได้จากมาตรการส่งเสริมจริยธรรมคุณธรรมตามแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535 - 2539) (สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ. 2535:92-95) ระบุไว้ชัดเจนว่าจะรณรงค์ให้ครอบครัวและสถาบันต่าง ๆ เห็นความสำคัญและร่วมมือกันปลูกฝังเจตคติ ค่านิยม ลักษณะนิสัยและบุคลิกภาพที่ดีให้แก่เด็กและเยาวชนให้มีระเบียบวินัย รู้รักสามัคคี มีความสามารถในการอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสงบสุข อดทน อดกลั้นและมีความรับผิดชอบต่อสังคม โดยการจัดกิจกรรมสำหรับเด็กและเยาวชนทั้งในและนอกระบบโรงเรียน และรณรงค์ให้หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนจัดกิจกรรมให้เด็กและเยาวชนได้รู้จักทำประโยชน์หรือมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนและสังคมมากที่สุด ดังนั้นจึงคิดว่ากระแสความตื่นตัวในด้านการปลูกฝังจริยธรรมดังกล่าวในสังคมน่าจะมีผลทำให้เด็กและวัยรุ่นมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคมที่ไม่แตกต่างกันนัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเพศชายซึ่งผู้วิจัยพบว่าให้ภาพคล้ายคลึงกับภาพรวมดังกล่าวมาแล้ว นั่นคือวัยรุ่นชายชั้นอุดมศึกษาปีที่ 2 มีพฤติกรรม

เชิงจริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคม สูงกว่าวัยรุ่นชายชั้นมัธยมปีที่ 6 และประถมศึกษาปีที่ 6 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐาน ในขณะที่ไม่พบว่าวัยรุ่นชายชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 กับวัยรุ่นชายชั้นมัธยมปีที่ 3 วัยรุ่นชายชั้นมัธยมปีที่ 6 กับเด็กชายชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และวัยรุ่นชายชั้นมัธยมปีที่ 6 กับวัยรุ่นชายชั้นมัธยมปีที่ 3 มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคมแตกต่างกัน และไม่สอดคล้องกับสมมติฐาน ซึ่งอธิบายได้โดยใช้เหตุผลเช่นเดียวกับที่อธิบายภาพรวมของสถานภาพทางการศึกษาที่แตกต่างกันต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคม แต่เมื่อพิจารณาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคมของเด็กและวัยรุ่นหญิงที่มีสถานภาพทางการศึกษาแตกต่างกัน พบว่าเด็กหญิงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 วัยรุ่นหญิงชั้นมัธยมปีที่ 3 วัยรุ่นหญิงชั้นมัธยมปีที่ 6 และวัยรุ่นหญิงมัธยมศึกษาชั้นปีที่ 2 มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคมไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานที่เป็นเช่นนี้เพราะเพศหญิงมีลักษณะของการยอมตามสูงไม่ว่าจะอยู่ในช่วงวัยใด (ฉวีวรรณ สุขพันธ์ไพฑาราม, 2527: 104) ดังนั้นจึงคล้ายตามกระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคมที่มีความตื่นตัวในด้านจริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคมได้ง่ายใกล้เคียงกันไม่ว่าจะอยู่ในสถานภาพทางการศึกษาระดับใด นอกจากนี้อาจมีสาเหตุมาจากกระบวนการจัดการศึกษาในปัจจุบันได้มีการสอดแทรกเนื้อหาของจริยธรรมไว้ตั้งแต่ระดับประถมศึกษาเป็นต้นมา นอกจากนี้บรรณาการในสถานศึกษา กฎ ระเบียบ และข้อบังคับต่าง ๆ ของโรงเรียนยังมีส่วนส่งเสริมให้เด็กและวัยรุ่นหญิงมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคมไม่แตกต่างกันมากนักไม่ว่าจะอยู่ในสถานภาพทางการศึกษาระดับใด เพราะการจัดการเรียนการสอนส่วนใหญ่จะมุ่งให้ผู้เรียนรู้ เข้าใจ และสอบได้แต่ไม่ได้เน้นในการปฏิบัติจริยธรรมนั้น ๆ มากนัก (พนัส หัสนาคนทร์, 2526: 96) และมีเพียงบางช่วงที่มีการเน้นการปฏิบัติจริงตามกระแสทางสังคมที่ตื่นตัวเท่านั้น ดังนั้นจึงเป็นข้อควรพิจารณาสำหรับครูว่าควรเพิ่มเติมเนื้อหาเกี่ยวกับจริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคม รวมทั้งส่งเสริมให้ผู้เรียนมีการปฏิบัติตามจริยธรรมให้มากยิ่งขึ้นทุกระดับชั้น

จากที่กล่าวมาทั้งหมด เมื่อพิจารณาถึงระดับพัฒนาการพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคมของเด็กและวัยรุ่นที่มีเพศและสถานภาพทางการศึกษาแตกต่างกันและได้รับรูปแบบการสื่อสารในครอบครัว ที่แตกต่างกัน พบว่ามีภาพรวมอยู่ที่ระดับ 5 หรือระดับ 5 ถึง 6 เมื่อพิจารณาแยกตามเพศ จากระดับสูงสุดคือ

ระดับ 7 และคิดเป็นร้อยละ 63.64 ถึง 70.54 ซึ่งชั้นที่ 5 นี้คือชั้นที่เด็กและวัยรุ่นแสดงความนิยมและยึดมั่นในคุณค่าอย่างเปิดเผย โดยมีพฤติกรรมให้การสนับสนุน การช่วยเหลือ การเข้าร่วมดำเนินการหรือเข้าไปมีบทบาทเกี่ยวกับการปฏิบัติที่สอดคล้องกับคุณค่าที่ยึดถือด้วยความเชื่อมั่น ศรัทธาและเชื่อตรงต่อคุณค่าที่ยึดถือนั้น ส่วนชั้นที่ 6 คือ ชั้นจัดระบบซึ่งเป็นชั้นที่บุคคลจะมีพฤติกรรมเช่นการเข้าร่วมกลุ่มอภิปรายหรือร่วมสร้างแนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมนั้นๆ รวมทั้งวิเคราะห์ เปรียบเทียบ และจัดลำดับค่านิยมที่ตนเองยอมรับให้เป็นระบบ แล้วนำไปใช้กับตัวเองหรือชักชวนให้ผู้อื่นยอมรับเช่นเดียวกับตน จากผลการวิจัยดังกล่าวมานี้สะท้อนให้เห็นแนวโน้มเกี่ยวกับพัฒนาการด้านพฤติกรรมเชิงจริยธรรมที่ดีในกลุ่มเด็กและวัยรุ่นดังนั้น สถาบันต่าง ๆ ในสังคมจึงควรส่งเสริมให้เด็กและวัยรุ่นมีการพัฒนาจริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคมให้ดียิ่ง ๆ ขึ้นไป

สำหรับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อมนั้น ผู้วิจัยศึกษาตัวแปรด้านรูปแบบการสื่อสารในครอบครัว เพศและสถานภาพทางการศึกษาเช่นเดียวกับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคม ซึ่งจะได้นำเสนอผลการอภิปรายดังนี้

ผู้วิจัยได้ศึกษาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อมของเด็กและวัยรุ่นที่ได้รับรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวที่แตกต่างกัน 4 รูปแบบ ผลการศึกษาพบว่าเด็กและวัยรุ่นที่ได้รับรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวที่แตกต่างกันมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อมไม่แตกต่างกันซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมุติฐานและจากผลการวิจัยของมิลเลอร์ (พุทธชาติ เพชรสถิต. 2535:17; อ้างอิงมาจาก Milker. 1965) พบว่าทัศนคติและความห่วงกังวลต่อสิ่งแวดล้อมในเด็กและผู้ใหญ่ ไม่แตกต่างกันหรืออาจเป็นเพราะพ่อแม่ของเด็กและวัยรุ่นเหล่านี้ไม่มีความตระหนักในพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อมมากนัก เพราะไม่มีงานวิจัยใดสนับสนุนเรื่องดังกล่าว และจากการศึกษาของผู้วิจัยที่พบว่าคะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อมมีค่าต่ำไม่ว่าจะได้รับรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวรูปแบบใด จึงทำให้พ่อแม่แนะนำหรืออบรมสั่งสอนลูกในรูปแบบต่าง ๆ กันโดยที่ไม่มีเนื้อหาหรือสาระเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมสอดแทรกในการสื่อสารของครอบครัวเท่าที่ควร เพราะฉะนั้นไม่ว่าเด็กและวัยรุ่นจะได้รับรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวรูปแบบใด จึงไม่มีผลกระทบต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อม นั่นคือไม่มีอิทธิพลมากพอที่จะเหนี่ยวนำทำให้พฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อมของเด็กและวัยรุ่นดีขึ้น

เมื่อผู้วิจัยศึกษาว่าเด็กและวัยรุ่นที่ได้รับรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวแบบเดียวกัน แต่มีเพศแตกต่างกันมีพฤติกรรมเชิงพฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อมแตกต่างกันอย่างไร

ไรนั้น ผลการศึกษาพบว่าเด็กชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 วัยรุ่นชั้นมัธยมปีที่ 3 วัยรุ่นชั้นมัธยมปีที่ 6 และวัยรุ่นชั้นอุดมศึกษาปีที่ 2 เพศชายและหญิงที่ได้รับรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวแบบเดียวกันมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อมไม่แตกต่างกัน แสดงว่ารูปแบบการสื่อสารในครอบครัวทั้ง 4 รูปแบบไม่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อม เหมือนกันหมดจากเหตุผลดังได้กล่าวมาแล้วในการอภิปราย เรื่องรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวกับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม แต่เมื่อผู้วิจัยศึกษาว่าเด็กและวัยรุ่นที่ได้รับรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวแบบเดียวกันแต่มีสถานภาพทางการศึกษาที่แตกต่างกันจะมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อมอย่างไรต่อไป พบว่า เด็กและวัยรุ่นที่ได้รับรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวแบบที่ 1 และมีสถานภาพทางการศึกษาแตกต่างกันมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อมไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมุติฐานที่เป็นเช่นนั้นเพราะรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวรูปแบบที่ 1 คือมีปริมาณการสื่อสารเชิงบวกและเชิงลบในปริมาณมากทั้งคู่ ซึ่งมีลักษณะคล้ายคลึงกับการอบรมเลี้ยงดูแบบมีเหตุมีผล ดังได้กล่าวมาแล้วในการอภิปรายเกี่ยวกับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคมและพบว่าการศึกษาเลี้ยงดูแบบนี้ทำให้เด็กและวัยรุ่นทำตามกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ของสังคมได้ดี (ธีระพร อวรรณโณ. 2528:83; อ้างอิงมาจากดวงเดือน พันธุมนาวิน. 2525:25) ดังนั้นผู้วิจัยจึงคิดว่าจากสภาพสังคมไทยตอนนี้ซึ่งมีความตื่นตัวในด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมผู้มากจะเห็นได้จากมีหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนออกมามีแรงจูงใจให้ประชาชนรักษาสิ่งแวดล้อมโดยผ่านทางสื่อมวลชนแขนงต่าง ๆ จนคนไทยถือเสมือนเป็นหน้าที่และความรับผิดชอบหรือเป็นกติกาในสังคมว่าจะต้องช่วยกันคนละไม้คนละมือ เพื่อพิทักษ์สิ่งแวดล้อม ดังนั้นเด็กและวัยรุ่นที่ได้รับการสื่อสารในครอบครัวรูปแบบที่ 1 นี้ จึงปฏิบัติตนเข้ากับกติกาและภาวะความตื่นตัวทางสังคมได้โดยง่าย เพราะเด็กและวัยรุ่นกลุ่มนี้จะเรียนรู้ได้ว่าการปฏิบัติต่อสิ่งแวดล้อมที่ดีส่งผลต่อสังคมส่วนรวมที่ดีได้อย่างไรเนื่องจากพ่อแม่ใช้เหตุและผลในการแนะนำสั่งสอนพวกเขาเหล่านั้นเอง ส่วนเด็กและวัยรุ่นที่ได้รับรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวรูปแบบที่ 2 และมีสถานภาพทางการศึกษาแตกต่างกันพบว่ามีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อมดังนี้ คือ วัยรุ่นชั้นอุดมศึกษาปีที่ 2 มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อมสูงกว่าเด็กชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และวัยรุ่นชั้นมัธยมปีที่ 3 และพบว่าวัยรุ่นชั้นมัธยมปีที่ 6 มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อมสูงกว่าวัยรุ่น

ชั้นมัธยมปีที่ 3 ซึ่งเป็นไปตามสมมุติฐาน สอดคล้องกับผลการวิจัยของรวมพร
 อุ่นวรรณธรรม (2525:112-115) พบว่านักเรียนที่มีสถานภาพทางการศึกษาสูง
 กว่ามีความรู้ ความเข้าใจทางจริยธรรมเกี่ยวกับพฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อมสูงกว่า
 นักเรียนที่มีสถานภาพทางการศึกษาต่ำ และเมื่อเด็กและวัยรุ่นได้รับรูปแบบการ
 สื่อสารในครอบครัวรูปแบบที่ 2 ซึ่งเป็นรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวที่ดีที่สุดในการ
 พัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมทั้งนี้เพราะบรรยากาศในการอบรมเลี้ยงดูเป็น
 แบบพ่อแม่รักสนับสนุน นั่นคือ พ่อแม่เห็นว่าลูกเป็นคนดีมีคุณค่า แสดงความรักใคร่
 ลูกอย่างชัดเจน ให้ลูกร่วมทำกิจกรรมต่าง ๆ และพ่อแม่เข้าใจความรู้สึกลูกเป็น
 อย่างดี ทำให้เด็กและวัยรุ่นที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบนี้มีความรับผิดชอบทางสังคม
 สูง มีวินัยทางสังคม (ดวงเดือน พันธุมนาวิน.2520:27) โดยเฉพาอย่างยิ่งวัยรุ่น
 อุดมศึกษาชั้นปีที่ 2 ซึ่งเป็นวัยรุ่นตอนปลายที่มีการพัฒนาทักษะทางสังคม รู้จักคิด
 วิเคราะห์และมีความคิดไตร่ตรองมากกว่าวัยอื่น ๆ (จรรยา สุวรรณทัต.2526:33)
 ได้รับการสื่อสารในครอบครัวแบบนี้จึงทำให้มีการพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อสิ่ง
 แวดล้อมสูงกว่าเด็กชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และวัยรุ่นชั้นมัธยมปีที่ 3 นอกจากนี้วัยรุ่น
 ชั้นมัธยมปีที่ 6 มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อมสูงกว่าวัยรุ่นชั้นมัธยมปีที่ 3 ก็
 อธิบายได้ว่าเป็นเพราะวัยรุ่นชั้นมัธยมปีที่ 6 ซึ่งเป็นวัยรุ่นตอนกลางซึ่งเริ่มมีอุดม-
 การณ์ของตนเองมากกว่าวัยรุ่นชั้นมัธยมปีที่ 3 ซึ่งเป็นวัยรุ่นตอนต้นที่ยังสับสนในตนเอง
 เพราะมีการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายและจิตใจเป็นอย่างมาก (ฉวีวรรณ สุขพันธ์-
 โพธาราม.2527:104) ดังนั้นจึงทำให้วัยรุ่นชั้นมัธยมปีที่ 6 มีอุดมการณ์เกี่ยวกับการ
 รักษาสภาพแวดล้อมดีกว่าวัยรุ่นชั้นมัธยมปีที่ 3 จึงส่งผลให้มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม
 ต่อสิ่งแวดล้อมสูงกว่า แต่การที่ไม่พบความแตกต่างของพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อสิ่ง
 แวดล้อมของวัยรุ่นอุดมศึกษาชั้นปีที่ 2 กับวัยรุ่นชั้นมัธยมปีที่ 6 และเด็กชั้นประถมศึกษา
 ปีที่ 6 กับวัยรุ่นชั้นมัธยมปีที่ 3 เป็นเพราะการสื่อสารในครอบครัวรูปแบบที่ 2 ให้
 บรรยากาศในครอบครัวจะเป็นแบบประชาธิปไตยที่มีพ่อแม่ต่างมีความรับผิดชอบร่วมกัน
 ในการเลี้ยงดู เปิดโอกาสให้ลูกร่วมรับผิดชอบกิจกรรมต่างๆ ในครอบครัวหรือปัญหา
 ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในครอบครัว ส่งผลให้เด็กเติบโตเป็นวัยรุ่นที่เคารพสิทธิ เสรีภาพ
 ของผู้อื่น มีวินัยต่อสังคม (โสภา สปิอมนัน. 2536:16) ดังนั้นจึงอาจศึกษาไม่พบ
 ความแตกต่างด้านพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อมในกลุ่มเด็กและวัยรุ่น
 ดังกล่าวมา เมื่อเปรียบเทียบเด็กและวัยรุ่นที่ได้รับรูปแบบการสื่อสารในครอบครัว
 รูปแบบที่ 3 และมีสถานภาพทางการศึกษาแตกต่างกันผลการศึกษาพบว่าวัยรุ่นชั้น

มัธยมปีที่ 6 มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อมสูงกว่าเด็กชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และวัยรุ่นชั้นอุดมศึกษาปีที่ 2 มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อมสูงกว่าเด็กชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นไปตามสมมุติฐานและสอดคล้องกับงานวิจัยของหลาย ๆ คน เช่น รวมนพร อุ่นวรรณธรรม (2525) และนุชลี อุปภัย (2525) ที่พบว่าสถานภาพทางการศึกษามีอิทธิพลมากต่อความแตกต่างของปฏิกิริยาด้านจริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อม และนักเรียนที่มีสถานภาพทางการศึกษาต่ำกว่ามีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อมต่ากว่านักเรียนที่มีสถานภาพทางการศึกษาสูง แต่การที่พบว่าวัยรุ่นอุดมศึกษาปีที่ 2 วัยรุ่นชั้นมัธยมปีที่ 6 และวัยรุ่นชั้นมัธยมปีที่ 3 มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อม ไม่แตกต่างกันซึ่งไม่เป็นไปตามสมมุติฐาน น่าจะเกิดจากรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวรูปแบบที่ 3 ที่มีการสื่อสารเชิงบวกปริมาณน้อยแต่เชิงลบปริมาณมาก ซึ่งเปรียบได้กับการอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกดขี่ที่พ่อแม่ต้องการให้ลูกเชื่อฟังตนอย่างเคร่งครัด ถ้าไม่ทำตามพ่อแม่จะถูกลงโทษ แต่กฎเกณฑ์ในครอบครัวพ่อแม่จะบอกให้ลูกทราบอย่างแน่ชัด และลงโทษเด็กอย่างยุติธรรม สมเหตุสมผล การอบรมเลี้ยงดูแบบนี้เองที่พ่อแม่ จะมีส่วนผลักดันให้เด็กมีความสามารถเกินธรรมชาติของเด็ก และทำให้เด็กพัฒนาไปเร็วกว่าอายุจริง (เวง เตือน พินชมนาวัน. 2520:26) ดังนั้นจึงอาจส่งผลให้การพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อมของวัยรุ่นตอนต้น ตอนกลางและตอนปลายใน 3 ชั้นการศึกษาดังกล่าวไม่แตกต่างกันหรือพัฒนาตามกันกันนั่นเอง และจากการศึกษาเด็กและวัยรุ่นที่ได้รับรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวรูปแบบที่ 4 เหมือนกันแต่มีสถานภาพทางการศึกษาแตกต่างกัน พบว่ามีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อมไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมุติฐานที่เป็นเช่นนี้เพราะเด็กและวัยรุ่นที่ได้รับรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวรูปแบบที่ 4 ที่มีการสื่อสารทั้งเชิงบวกและเชิงลบในปริมาณน้อย ซึ่งเปรียบเทียบกับครอบครัวที่มีการอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย ดังที่มัทนา ไวกยะโกมล (2529:13-15) อธิบายว่ามีลักษณะคือพ่อแม่ไม่มีการชี้แนะว่าสิ่งใดควรปฏิบัติ เมื่อทำผิดก็ไม่มีการลงโทษ บรรยาภาศในครอบครัวเป็นแบบต่างคนต่างอยู่ แต่สมาชิกในครอบครัวดังกล่าวกลับไปมีปฏิสัมพันธ์หรือติดต่อสื่อสารกับบุคคลภายนอกครอบครัวสูง และรับเอาความรู้สึคนึกคิด ค่านิยมจากสังคมภายนอกที่ตนไปมีปฏิสัมพันธ์ด้วยมากน้อยตามอัธยาศัยของแต่ละคน ดังนั้นจึงอาจเป็นสาเหตุที่ทำให้เด็กและวัยรุ่นกลุ่มนี้ มี

พฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อม ไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้เพราะสิ่งแวดล้อมภายนอก
 ครอบครัว ขณะนี้กำลังตื่นตัวและรณรงค์เพื่อรักษาสภาพแวดล้อมให้ดีขึ้นไม่แตกต่างกัน
 โดยเฉพาะในสถานศึกษาแต่ละระดับยังเน้นในด้านการปฏิบัติกิจกรรมเพื่อรักษาสภาพ
 แวดล้อมคล้ายคลึงกัน เช่น มีโครงการปลูกป่า เป็นต้น นอกจากนี้สื่อด้านการอนุรักษ์
 สิ่งแวดล้อมในโทรทัศน์และสื่อสารมวลชนรูปแบบอื่น ๆ ดังนั้นเพื่อความกระจ่างชัดว่า
 สถานภาพทางการศึกษาที่แตกต่างกันของเด็กและวัยรุ่นมีผลต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรม
 ต่อสิ่งแวดล้อมอย่างไร ผู้วิจัยจึงศึกษากลุ่มตัวอย่างเหล่านี้ ผลในภาพรวมพบว่า วัยรุ่นชั้น
 อุดมศึกษาปีที่ 2 มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อมสูงที่สุดและสูงกว่าวัยรุ่นชั้น
 มัธยมศึกษาปีที่ 3 และเด็กชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และวัยรุ่นชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 มีพฤติกรรมต่อ
 สิ่งแวดล้อมสูงกว่าวัยรุ่นชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่ง
 เป็นไปตามสมมุติฐาน และสอดคล้องกับงานวิจัยของหลาย ๆ คน เช่น รวมพร
 อ่อนวรรณธรรม (2525) และ นุชลี อุปภัย (2525) ดังกล่าวนมาแล้วที่พบว่านักเรียน
 ที่มีสถานภาพทางการศึกษาสูงกว่ามีจริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อมสูงกว่านักเรียนที่มีสถาน
 ภาพทางการศึกษาต่ำ แต่ผลการศึกษาดังนี้ยังพบว่าวัยรุ่นชั้นอุดมศึกษาปีที่ 2 วัยรุ่น
 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 และวัยรุ่นชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อมไม่
 แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมุติฐาน ที่เป็นเช่นนี้ผู้วิจัยคิดว่าน่าจะเกิดจากผล
 กระทบของการจัดทาสถานศึกษาสิ่งแวดล้อมในสถานศึกษาของไทย ซึ่งปัญหา
 นุतालย์ (2535:360-380) ได้สำรวจโครงสร้างหลักสูตรและจุดประสงค์ทางการ
 ศึกษาในสถาบันการศึกษาต่าง ๆ พบว่าจุดประสงค์ของการสอนด้านสิ่งแวดล้อมทั้งใน
 วิชาสายสังคมศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ มุ่งให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจและ
 ความสามารถนำไปใช้ แต่ในทางปฏิบัติ ครูผู้สอนไม่ได้เน้นการพัฒนาจิตสำนึกและ
 ความรับผิดชอบในด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเท่าที่ควร นอกจากนี้สิ่งแวดล้อมใน
 สถานศึกษา ยังไม่เอื้อต่อการช่วยให้เด็กเลียนแบบการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เช่น
 บางโรงเรียนยังสกปรกและไม่ร่มรื่นด้วยพันธุ์ไม้ ดังนั้นจึงทำให้การพัฒนาพฤติกรรม
 เชิงจริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อมในกลุ่มเด็กและวัยรุ่นเหล่านี้ไม่แตกต่างกัน โดยเฉพาะ
 อย่างยิ่ง เมื่อศึกษาแยกในเพศหญิงจะพบว่าเด็กหญิงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 วัยรุ่นหญิง
 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 วัยรุ่นหญิงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 และวัยรุ่นหญิงชั้นอุดมศึกษาปีที่ 2 มีพฤติ-
 กรรมเชิงจริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อมไม่แตกต่างกัน ที่เป็นเช่นนี้เพราะโลกของผู้หญิง
 อยู่ที่ความสุขในครอบครัว (สุนทรี โคมิน. 2522) และตัวแปรด้านเพศมีอิทธิพลน้อย

ต่อปฏิกริยาจริยธรรมต่อสิ่งแวดลอม (นุชลี อุปภักข. 2525) ดังนั้นจึงอาจเป็นสาเหตุให้ไม่พบความแตกต่างด้านพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อสิ่งแวดลอมในกลุ่มเพศหญิงที่มีสถานภาพทางการศึกษาแตกต่างกัน แม้ว่าสังคมรอบข้างจะมีความตื่นตัวในด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดลอมก็ตาม เมื่อพิจารณาเด็กและวัยรุ่นเพศชายที่มีสถานภาพทางการศึกษาแตกต่างกันว่ามีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อสิ่งแวดลอมอย่างไรพบว่าวัยรุ่นชายชั้นอุดมศึกษาปีที่ 2 มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อสิ่งแวดลอมสูงกว่าวัยรุ่นชายชั้นมัธยมปีที่ 6 วัยรุ่นชายชั้นมัธยมปีที่ 3 และเด็กชายชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐาน และภาพรวมเกี่ยวกับสถานภาพทางการศึกษาต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อสิ่งแวดลอมดังกล่าวไปแล้วที่พบว่านักเรียนที่มีสถานภาพทางการศึกษาสูงกว่ามีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อสิ่งแวดลอมสูงกว่านักเรียนที่มีสถานภาพทางการศึกษาต่ำกว่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัยรุ่นชั้นอุดมศึกษาปีที่ 2 ซึ่งอยู่ในสภาพแวดลอมที่ส่งเสริมให้มีการพัฒนาจริยธรรมต่อสิ่งแวดลอมมากกว่าเด็กและวัยรุ่นระดับชั้นอื่น ๆ เช่น การได้มีโอกาสไปออกค่ายอาสาพัฒนาชนบทกับทางมหาวิทยาลัย ซึ่งทำให้วัยรุ่นกลุ่มนี้ได้สัมผัสกับสภาพปัญหาที่แท้จริงเกี่ยวกับสิ่งแวดลอม เช่น ปัญหาการตัดไม้ทำลายป่า ทำให้มีจิตสำนึกที่จะอนุรักษ์สิ่งแวดลอมสูงกว่าเด็กและวัยรุ่นกลุ่มอื่น ๆ สอดคล้องกับผลการวิจัยของ อรุณี เปาอินทร์ (2525) ที่พบว่านักศึกษาส่วนใหญ่ก่อนที่จะเข้ามาศึกษา ในสถาบันอุดมศึกษานั้นมีความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ธรรมชาติน้อย แต่เมื่อเข้ามาศึกษาแล้วประสบการณ์ที่นักศึกษาได้มีส่วนร่วมในการปรับปรุงสภาพแวดล้อมมหาวิทยาลัยและการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอนุรักษ์ธรรมชาติของครูมีส่วนส่งเสริมทำให้แนวความคิดด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติเพิ่มสูงขึ้น แต่การที่พบว่าวัยรุ่นชายชั้นมัธยมปีที่ 6 วัยรุ่นชายชั้นมัธยมปีที่ 3 และเด็กชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อสิ่งแวดลอมไม่แตกต่างกันอาจเป็นเพราะเด็กและวัยรุ่นดังกล่าว จะรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับสิ่งแวดลอมผ่านทางสื่อประเภทต่าง ๆ เช่น รายการโทรทัศน์ และการเรียนการสอนในห้องเรียนมากกว่าประสบการณ์ที่จะได้รับจากภายนอกเหมือนวัยรุ่นชั้นอุดมศึกษาปีที่ 2 ดังนั้นจึงอาจทำให้การพัฒนาของพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อสิ่งแวดลอมใกล้เคียงกัน ทั้งนี้เพราะเด็กและวัยรุ่นเหล่านี้มีโอกาสเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับสิ่งแวดลอมและรับรู้เนื้อหาเกี่ยวกับสิ่งแวดลอมจากโรงเรียนที่ไม่แตกต่างกัน (ปริญญา นุตาลัย. 2535: 360)

ผู้วิจัยศึกษาว่า เด็กและวัยรุ่นที่มีเพศแตกต่างกันมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อมแตกต่างกันอย่างไร ผลการศึกษาพบว่า เด็กและวัยรุ่นเพศชายและหญิงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มัธยมศึกษาปีที่ 3 มัธยมศึกษาปีที่ 6 มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อมไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐาน แต่ให้ผลเช่นเดียวกับการวิจัยของทองปาน ต้องมีทอง (เพศชาติ เพชรสถิต. 2535:18; อ้างอิงมาจากทองปาน ต้องมีทอง. 2530) ที่ศึกษาพบว่านักเรียนเพศชายและหญิงมีเจตคติต่อปัญหาสิ่งแวดล้อมไม่แตกต่างกัน และจากการวิจัยของ นุชลี อุปภัย (2525) ที่สรุปได้ว่าความแตกต่างระหว่างเพศมีอิทธิพลน้อยต่อปฏิกิริยาจริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อม จึงทำให้ผลการศึกษาในครั้งนี้ไม่พบความแตกต่างระหว่างเพศชายและหญิงในด้านพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อมนอกเหนือจากที่ผู้วิจัยศึกษาในกลุ่มโรงเรียนที่เป็นสหศึกษาที่ เด็กและวัยรุ่นชายหญิงเรียนด้วยกันมาตลอด ดังนั้นจึงมีโอกาสรับรู้ความเคลื่อนไหวและตอบสนองต่อความตื่นตัวด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่ไม่แตกต่างกัน ยกเว้นวัยรุ่นชายชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่พบว่า มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อมสูงกว่าวัยรุ่นหญิงในชั้นเดียวกัน ที่เป็นเช่นนี้เพราะจากการศึกษาของสุนทรี โคมิน (2522) เกี่ยวกับค่านิยมและระบบค่านิยมในสังคมไทย พบว่าเมื่อศึกษาความแตกต่างระหว่างเพศชายและหญิง เพศชายมีความสนใจใน Social issues ในวงกว้าง ในขณะที่โลกของเพศหญิงอยู่ที่ความสุขในครอบครัวมากกว่า ทำให้วัยรุ่นชายชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ซึ่งอยู่ในช่วงวัยรุ่นตอนปลายที่มีการพัฒนาทักษะทางสังคม มีความคิดไตร่ตรองถึงปัญหาสิ่งแวดล้อมปัจจุบันและเป็นปัญหาเร่งด่วนที่คนในสังคม ต้องช่วยกันแก้ไขนั้นมากกว่าเพศหญิง ส่งผลให้มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อมสูงกว่าวัยรุ่นหญิงที่อยู่ในชั้นเดียวกัน

เมื่อศึกษาภาพรวมเกี่ยวกับระดับของพัฒนาการพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อมพบว่า เด็กและวัยรุ่นเพศชายและหญิงที่มีสถานภาพทางการศึกษาต่างกัน และได้รับรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวที่แตกต่างกัน มีระดับพัฒนาการพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อมในภาพรวมที่ระดับ 4 ถึง 5 และระดับ 5 เมื่อพิจารณาแยกตามเพศ จากระดับสูงสุดคือระดับ 7 คิดเป็นร้อยละ 66.40 ถึง 74.41 ซึ่งระดับ 4 คือ ชื่นชมรับคุณค่าโดยบุคคลจะมีพฤติกรรมยอมรับ ชำบชึ้ง ชื่นชมต่อความคิดหรือการปฏิบัติ รวมทั้งยกย่องชมเชยการปฏิบัติเชิงจริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมและพยายามปฏิบัติให้บ่อยขึ้น และระดับ 5 คือ ชื่นแสดงความนิยมและยึดมั่นในคุณค่าอย่างเปิดเผย โดยจะมีพฤติกรรมให้การสนับสนุนช่วยเหลือ เข้าร่วมดำเนินการและเข้า

ไปมีบทบาทเกี่ยวกับการปฏิบัติที่สอดคล้องกับคุณค่าที่ยึดถือด้วยความศรัทธา เชื่อมั่น และเชื่อตรงต่อสิ่งที่ตนเห็นคุณค่า ซึ่งจะเห็นได้ว่าระดับของพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ของเด็กและวัยรุ่นอยู่ในระดับกลาง ๆ ดังนั้นจึงควรส่งเสริมทุกวิถีทางให้เด็กและ วัยรุ่นมีความตระหนักและมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อมในระดับที่สูงกว่า ขึ้นต่อไป

ผลการศึกษาที่ผ่านมาเกี่ยวกับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคม และพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อมจะเห็นได้ว่าให้ภาพที่แตกต่าง ๆ กันใน หลาย ๆ ด้านไม่ว่าจะศึกษากับตัวแปร รูปแบบการสื่อสารในครอบครัว เพศและ สถานภาพทางการศึกษา ที่เป็นเช่นนี้เพราะโดยธรรมชาติแล้วลักษณะของพฤติกรรม ต่อผู้อื่นทางสังคมและพฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อมมีความแตกต่างกันในตัวของมันเอง นั่นคือพฤติกรรมต่อผู้อื่นทางสังคมเกิดจากการที่บุคคลต้องมีการปะทะสังสรรค์กับบุคคล ในครอบครัวอย่างใดก่อนั้นหนึ่งซึ่งจะส่งผลให้มีบุคลิกภาพ และพฤติกรรมที่แตกต่าง กันไป แล้วแต่สภาพสิ่งแวดล้อมในครอบครัวไม่ว่าจะเป็นการอบรมเลี้ยงดูหรือการ ติดต่อสื่อสารในครอบครัว ต่อเมื่อเด็กและวัยรุ่นมีการปะทะสังสรรค์กับสังคมภายนอก เช่น เพื่อน ๆ ในสถานบันการศึกษาแต่ละระดับชั้น สื่อมวลชนก็จะมีการยอมรับและ ปรับเปลี่ยนแนวคิด ค่านิยมและทัศนคติให้สอดคล้องกับสังคมภายนอกนั้นส่งผลทำให้มี พฤติกรรมเชิงจริยธรรมที่อาจเปลี่ยนแปลงไปอีกลักษณะหนึ่ง เมื่อเปรียบเทียบกับ พฤติกรรมที่เคยปฏิบัติกับพ่อแม่ทั้งนี้เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข ได้ แต่พฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อมเป็นการปะทะสังสรรค์ระหว่างบุคคลกับสิ่งแวดล้อม- ภายนอกโดยตรงอย่างเดี๋ยว ซึ่งอาจมีการเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา ตาม ความตื่นตัวในสังคม ดังนั้นจึงทำให้ผลการศึกษาที่ได้มีลักษณะแตกต่างกัน ซึ่งหาก ศึกษาในองค์ประกอบย่อย ๆ ของพฤติกรรมเชิงจริยธรรมในแต่ละด้านต่อไป เช่น ด้านพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อม ก็แยกศึกษาเฉพาะด้านการอนุรักษ์น้ำ การอนุรักษ์สัตว์ การอนุรักษ์พืช เป็นต้น ผู้วิจัยคิดว่าอาจพบความแตกต่างอื่น ๆ นอกเหนือจากการศึกษาครั้งนี้

ข้อเสนอแนะ

สำหรับพ่อแม่

ผลการวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่ารูปแบบการสื่อสารในครอบครัวที่พ่อแม่ควรใช้กับ ลูกทุกเพศ ทุกวัย เพื่อส่งเสริมให้มีการพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรม คือ รูปแบบ

การสื่อสารในครอบครัวที่มีเชิงบวกปริมาณมากและเชิงลบปริมาณน้อย (รูปแบบที่ 2) เพราะจะทำให้ลูกเกิดความรู้สึกใคร่ กลัซิดสนิทสนม ตลอดจนไว้วางใจในตัวพ่อแม่ และยอมรับฟังพ่อแม่มากขึ้น จึงเป็นรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวที่เหมาะสมที่สุดในการช่วยพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของเด็กและวัยรุ่นและควรสอดแทรกความรู้หรือสาระด้านการปฏิบัติต่อผู้อื่นในสังคมและการรักษาสีงแวดล้อมให้มากขึ้น ในระหว่างที่มีการสื่อสารในครอบครัวนอกเหนือจากการให้เด็กและวัยรุ่นได้รับความรู้จากสถาบันอื่น ๆ ที่อาจมีส่วนช่วยในทางพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรม เช่น สถาบันทางการศึกษา สถาบันศาสนาและสื่อสารมวลชนทุกแขนง เป็นต้น

สำหรับการวิจัยต่อไป

1. ควรศึกษารูปแบบการสื่อสารในครอบครัวกับตัวแปรอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง กับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมในด้านอื่น ๆ เช่น พฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อตนเองและ พฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่นทางด้านการเมืองและเศรษฐกิจ เพื่อจะได้ศึกษาว่า การสื่อสารในครอบครัวมีความเกี่ยวข้องกับตัวแปรอื่น ๆ อย่างไรบ้าง
2. ควรศึกษาปัจจัยอื่น ๆ ที่อาจส่งผลต่อรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวและ พฤติกรรมเชิงจริยธรรมของเด็กและวัยรุ่น ได้แก่ อาชีพของพ่อแม่ เวลาที่มีให้กับ ครอบครัว สัมพันธภาพในครอบครัว และบุคลิกภาพของพ่อแม่และลูก เป็นต้น
3. ควรศึกษารายละเอียดในองค์ประกอบย่อย ๆ ของพฤติกรรมเชิง จริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคม เช่น การให้ความช่วยเหลือ การบำเพ็ญประโยชน์ต่อ ชุมชน การปฏิบัติต่อผู้อาวุโส การเห็นใจ ฯลฯ และพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อสิ่ง แวดล้อม เช่น การอนุรักษ์พืช การอนุรักษ์แหล่งน้ำ การอนุรักษ์สัตว์ การรักษาสภาพ อากาศ ฯลฯ ว่ามีตัวแปรใดที่มีผลต่อการพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมในด้านต่าง ๆ ดังกล่าวมาเหล่านั้นมากที่สุด
4. ควรศึกษาว่ามีปัจจัยใดบ้างที่ส่งเสริมให้เด็กและวัยรุ่นมีพฤติกรรมเชิง จริยธรรมต่อสิ่งแวดลอม เช่น การเปิดรับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับสิ่งแวดลอม ได้แก่ การที่พ่อแม่เปิดโอกาสให้ลูกได้รับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับสิ่งแวดลอมจากแหล่งต่าง ๆ ซึ่งอาจเป็นโทรทัศน์ สิ่งพิมพ์ต่าง ๆ มากน้อยเพียงใด และช่วงเวลาการนำเสนอ สาระเกี่ยวกับสิ่งแวดลอมผ่านรายการเด็กทางโทรทัศน์ ว่ามีผลต่อพฤติกรรมเชิง จริยธรรมต่อสิ่งแวดลอมของเด็กอย่างไร เป็นต้น

บรรณานุกรม

- กมล ภูประเสริฐ. "การประเมินจริยธรรมโดยใช้เครื่องมือที่ครูสร้าง," ในจริยศึกษา
หน้า 845-852 นนทบุรี มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. 2532
- เกษม จันท์แก้ว. การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพฯ :
คณะกรรมการบัณฑิตศึกษา สาขาวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม. มหาวิทยาลัย
เกษตรศาสตร์. 2527.
- เกษม สนิทวงศ์ ณ อยุธยา. "บทบรรยายพิเศษสรุปสถานการณ์คุณภาพสิ่งแวดล้อม
ของประเทศไทย," เอกสารประกอบการสัมมนาสภาพปัญหาและทิศทาง
ของสิ่งแวดล้อมศึกษาในประเทศไทย. 2532.
- โกวิท ประวาลพุกษ์. "ความหมายของจริยศึกษาและการเกิดจริยศึกษา," ใน
จริยศึกษา. หน้า 1-21 นนทบุรี. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
2532.
- กำพล ชูรัตน์. จริยธรรมและศักยภาพของการปฏิบัติจริยธรรมของนักศึกษา
วิทยานิพนธ์ ค.ม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538.
อิตสำเนา.
- คณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ. แผนพัฒนาเศรษฐกิจ
และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7. พ.ศ. 2535-2539. หน้า 1-91.
- จรรยา สุวรรณทัต. "ครอบครัวสัมพันธ์," คุรุปริทัศน์. 6 : 52-57 ; มิถุนายน
2523.
- _____. ประมวลบทความทางวิชาการที่บรรยายในโอกาสต่าง ๆ ภายใน
ประเทศ พ.ศ. 2511-2526. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2526.
- _____. แนวทางการสื่อสารในครอบครัวเพื่อพัฒนาบุคลิกภาพของเยาวชน,
คุรุปริทัศน์. 11 : 54-67 ; เมษายน 2529.

- _____ . "การสื่อสารในครอบครัว : การวิจัยและแนวทางปฏิบัติ," ใน การสื่อสารเพื่อเด็กและเยาวชนไทย : การสื่อสารในครอบครัว. หน้า 1-56. กรุงเทพฯ: คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530.
- _____ . ประมวลบทความทางวิชาการระหว่างปี พ.ศ. 2526-2531. ฉบับ อภินันทนาการครบรอบ 33 ปี กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2531.
- เจตน์ศักดิ์ แสงสิงแก้ว. ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการสื่อสารกับกระบวนการสังคมประจักษ์ทางการเมืองของประชาชนในท้องถิ่นบางชั้น เขตมีนบุรี กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ นศ.ม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2524. อัดสำเนา
- ฉลาดชาย รมิตานนท์. รายงานการสัมมนาเรื่องสภาพปัญหาและทิศทางของสิ่งแวดล้อมศึกษาในประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร. 2532.
- ฉวีวรรณ สุขพันธ์ไพฑาราม. พัฒนาการวัยรุ่นและบทบาทครู. เชียงใหม่: โครงการตำรามหาวิทยาลัย สำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2527
- ชาญชัย อินทรประวัตติ. การศึกษาทัศนคติเกี่ยวกับการปลูกฝังจริยธรรมของนิสิตคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา. รายงานการวิจัย : ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา, 2535.
- ชูชาติ พลศิริและคณะ. การศึกษาทัศนคติเกี่ยวกับจริยธรรม ตำนาน ประเพณีและวัฒนธรรมของครอบครัวไทยที่มีผลต่อการอบรมเลี้ยงดูบุตร : ศึกษาเฉพาะกรณีในเขตกรุงเทพมหานคร. รายงานการวิจัย สภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์, 2531.
- ชูชัย สมิติไกร. ความรู้ความเข้าใจทางจริยธรรมเกี่ยวกับพฤติกรรมตนเองของนักเรียน ครู และผู้ปกครอง. วิทยานิพนธ์ ค.ม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2531. อัดสำเนา
- ชูศรี วงศ์รัตนะ. เทคนิคการใช้สถิติเพื่อการวิจัย. พิมพ์ครั้งที่ 4 กรุงเทพฯ : ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530

ชัยพร วิชชาวุธและคณะ. พฤติกรรมทางจริยธรรมในสังคมไทยปัจจุบัน : ศึกษาตามแนวคิดวิทยาสังคม. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2531. อัดสำเนา

ดวงเดือน พันธุมนาวินและเพ็ญแข ประจักษ์ปัจฉนิกร. ความสัมพันธ์ภายในครอบครัวกับสุขภาพจิตและจริยธรรมของนักเรียนวัยรุ่น. รายงานการวิจัย ฉบับที่ 26 กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทร-วิโรฒ ประสานมิตร ; 2528.

ดวงเดือน พันธุมนาวิน. จริยธรรมในสังคมไทยในทัศนะของนักพฤติกรรมศาสตร์. ประมวลบทความทางวิชาการตอน 1 สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ วิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2529.

_____. จิตวิทยาการปลูกฝังวินัยแห่งตน. ประมวลบทความทางวิชาการตอน 1 สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2529.

_____. ข้อมูลจากการวิจัยการอบรมเลี้ยงดูเด็กในครอบครัวไทย. ประมวลบทความทางวิชาการตอน 2 สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2529.

ถิรพันธ์ อนวัชศิริวงศ์. เด็กและผู้ใหญ่สื่อสารกันอย่างไร. พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพฯ : ภาควิชาวาทวิทยาและสื่อสารการแสดง คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528.

_____. "พฤติกรรมการสื่อสารทางการศึกษา". ในพฤติกรรมศาสตร์การสื่อสาร. : มหาวิทยาลัยสุโขทัยนครราชสีมา, 2529.

_____. "การขัดเกลาทางสังคมในฐานะการฝึกหัดอย่างไม่เป็นทางการ". ในพฤติกรรมศาสตร์การสื่อสาร. หน้า 566 - 582. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยนครราชสีมา, 2533.

- ทิพย์วรรณ นพวงศ์ ณ อรุณยา. "มูลเหตุที่ทำให้พฤติกรรมของเยาวชนเป็นแบบ และการแก้ไข, "วิทยาคจารย์. 83(7) : 4-9; กรกฎาคม 2528.
- ธีระพร อรุณโรจน์. "การสร้างเสริมลักษณะนิสัยเด็กปฐมวัยด้านจริยธรรม," ใน การสร้างเสริมลักษณะนิสัยระดับปฐมวัยศึกษา. หน้า 39-98. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช 2533.
- นิยม บุญมี. ครอบครัวสัมพันธ์. พิมพ์ครั้งที่ 3. มหาสารคาม : ภาควิชาคหกรรมศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒวิทยาเขต มหาสารคาม, 2530.
- นุชลี อุปภัย. ปฏิบัติจริยธรรมของนักเรียนและผู้ปกครองต่อพฤติกรรมของผู้อื่น ที่กระทำต่อสิ่งแวดล้อม. วิทยานิพนธ์ ค.ม. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525. อัดสำเนา.
- บานชื่น บุญประเสริฐ. การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา เพื่อพัฒนาความตระหนักเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมให้แก่นักเรียนตาม การรับรู้ของครูสังคมศึกษาในระดับมัธยมศึกษา. วิทยานิพนธ์ ค.ม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534. อัดสำเนา
- บุษบา สุธีธร. "พฤติกรรมการสื่อสารระหว่างบุคคล," ใน พฤติกรรมศาสตร์การสื่อสาร หน้า 245-260. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2529
- ปราณี รามสูตร. จิตวิทยาวัยรุ่น. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2528.
- ปริญญานุกุลย์ และคณะ "จริยธรรมสิ่งแวดล้อม," เอกสารประกอบการสัมมนา เรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศไทย. 2535.
- พนัส หัสนาคินทร์. การสร้างจริยธรรมให้แก่คนไทย. เอกสารการอบรม วิจัยปฏิบัติการ ครั้งที่ 7 กองวิจัยทางการศึกษา กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2526.

- พฐชาติ เพชรสถิต. การเปรียบเทียบผลของการใช้สถานการณ์จำลองและการอภิปรายกลุ่มที่มีผลต่อพฤติกรรมการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมของนักเรียนชั้นประถมปีที่ 6 โรงเรียนวัดธรรมมงคล กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ:มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2535. อัดสำเนา
- พีชนี้ วรกวิน. เหตุผลเชิงจริยธรรมของเยาวชน. รายงานวิจัยสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2527.
- พรรณี เอมจิต. จิตวิทยาการเรียนรู้การสอน. เอกสารประกอบการเรียนวิชาจิตวิทยาวัยรุ่น, 2533.
- พรรณทิพย์ ศิริวรรณบุศย์. "เด็กและผู้ใหญ่ : การรับรู้ความหมายร่วมกัน," การสื่อสารเพื่อเด็กและเยาวชนไทย : การสื่อสารในครอบครัว. หน้า 57-92 กรุงเทพฯ:คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530.
- ไพฑูรย์ สีนลรัตน์ และประนอม รอดคำดี. "การเปลี่ยนแปลงทางสังคม : ผลกระทบต่อค่านิยมและการศึกษาไทย," ในความรู้คู่คุณธรรม. หน้า 33-51. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534.
- มักนา ไวทยะโกมล. แบบการสื่อสารในครอบครัวของบุคคลกับลักษณะการบริหารงานของผู้บริหารธนาคารในประเทศไทย. วิทยานิพนธ์ วศ.ม. กรุงเทพฯ:มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2529. อัดสำเนา
- ยงยุทธ วงศ์ภิรมย์ศานติ์. "ลงโทษอย่างไรจึงไม่ทำลายเด็ก," เอกสารเผยแพร่ของมูลนิธิเพื่อการพัฒนาเด็ก. 23 สิงหาคม 2529.
- _____. "สร้างครอบครัวให้เป็นสุข," หมอชาวบ้าน. 15(180) : 18-22 ; เมษายน 2537.
- รวมพร อ่อนวรรณธรรม. ความรู้ความเข้าใจทางจริยธรรมเกี่ยวกับพฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อมของนักเรียน ครู และผู้ปกครอง. วิทยานิพนธ์ ค.ม. กรุงเทพฯ :จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525. อัดสำเนา
- รัชนี้ ศุภจินทร์รัตน์. ทักษะการติดต่อสื่อสาร. สงขลา : ภาควิชาการบริหารการศึกษาพยาบาลและบริบาลพยาบาล คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัย สงขลานครินทร์ 2531.

วรรณงาม โอบชนธีร์. ความรู้ความเข้าใจทางจริยธรรมเกี่ยวกับพฤติกรรมทางเศรษฐกิจของนักเรียน ครู และผู้ประกอบการ. วิทยานิพนธ์ ค.ม.

กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535. อัดสำเนา
วัลลภ ตังคณานุก์ธน์ เสาวลักษณ์ พัวพัฒนกุล และชงยุทธ วงศ์ภิรมย์ศานต์ "3 มุมมองกับการสื่อสารภายในครอบครัวอย่างไรจึงได้ผล," Good Life. 2(27) : 122-125 ; มีนาคม 2537.

ศิริชัย พงษ์วิชัย. การวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วยคอมพิวเตอร์. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2532.

ศรีเรือน แก้วกังวาล. จิตวิทยาพัฒนาการ. พิมพ์ครั้งที่ 4 กรุงเทพฯ : ปรกาศพริก, 2530.

ศักดิ์ดา บัณเฑาะพร. ภาษากับการสื่อสาร. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2529.

ศูนย์สุขวิทยาจิต. การเตรียมตัวเข้าสู่วัยรุ่น. กรุงเทพฯ : นิเวศธรรมดาการพิมพ์. 2523.

สงบบ ลักษณะ. การวัดผลประเมินผลจริยธรรมไทย. เอกสารการอบรมวิจัยปฏิบัติการ ครั้งที่ 7 เรื่องการประเมินผลหลักสูตรด้านคุณลักษณะ. กองวิจัยทางการศึกษา กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2526.
_____. แนวคิดบางประการเกี่ยวกับการวัดคุณลักษณะทางด้านความรู้สึก. เอกสารการอบรมวิจัยปฏิบัติการ ครั้งที่ 7 เรื่อง การประเมินผลหลักสูตรด้านคุณลักษณะ กองวิจัยทางการศึกษา กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2526.

สมบูรณ์ ศาลยาชีวิน และคณะ. พัฒนาการการใช้เหตุผลทางจริยธรรม. รายงานการวิจัยภาควิชาส่งเสริมการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2525.

สรพงษ์ อรพินท์. สิ่งแวดล้อมทางเศรษฐกิจ ครอบครัวและสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพฯ : วิตตอเรียเพาเวอร์พอยท์ จำกัด, 2527.

สิริพร ลิธิยากุล. การศึกษาทัศนคติของบุตรวัยรุ่นที่มีต่อรูปแบบการสื่อสารในครอบครัว. วิทยานิพนธ์ ค.ศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, 2534. อัดสำเนา

- โสภา ชีปวัฒน์. การศึกษารูปแบบของครอบครัวไทยที่พึงปรารถนาในสังคมเมืองในประเทศไทย. รายงานการวิจัยคณะกรรมการชมรมสร้างสรรค์สังคมสภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์, 2534.
- _____. ครอบครัวพื้นฐานปัญหาสังคมที่น่าเป็นห่วงในปัจจุบัน. กรุงเทพฯ : สภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์, 2526.
- สังคม ภูมิพันธ์. ทฤษฎีและกระบวนการสื่อสาร. มหาสารคาม: คณะศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ วิทยาเขตมหาสารคาม, 2530.
- สุนทรย์ โดมิน. ค่านิยมและระบบค่านิยมไทย: เครื่องมือในการสำรวจวัด. รายงานวิจัยสำนักวิจัยสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2522.
- สุนีย์ เหมะประสิทธิ์. สถิติประยุกต์เพื่อการวิจัย. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536
- สุพัฒนา เดชาตวงศ์ ณ อยุธยา. "ลูกรักจนเป็นคนดี." แนะแนว. 10 (45): 18-23 ; มิถุนายน - กรกฎาคม 2521.
- อภิญญา จันทรเจเนบ. ความรู้ความเข้าใจทางจริยธรรมเกี่ยวกับพฤติกรรมสังคมของนักเรียน ครู และผู้ปกครอง. วิทยานิพนธ์ ค.ม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2528. อัดสำเนา
- อรุณี เป้าอินทร์. แนวความคิดของนักศึกษาระดับอุดมศึกษาในภาคเหนือที่มีต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ. วิทยานิพนธ์ วท.ม. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2525. อัดสำเนา.
- อรุณีประภา หอมเศรษฐี. "อวัจนภาษา," ในภาษาเพื่อการสื่อสาร. หน้า 111-170. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2528.
- อารีญา ศีวะบุตร. ความรู้ความเข้าใจทางจริยธรรมเกี่ยวกับพฤติกรรมทางการเมืองของนักเรียน ครู และผู้ปกครอง. วิทยานิพนธ์ ค.ม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530. อัดสำเนา
- อุทุมพร ทองอุไทย. จิตตปริยเหตุ. สารบบจำแนกจุดมุ่งหมายทางการศึกษา การจัดทำพวงวัตรประสงค์ทางการศึกษา. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2533.

อำนาจ เจริญศิลป์. โลกและการอนุรักษ์. กรุงเทพฯ : โอ เอส พริ้นติ้งเฮาส์, 2528.

Aronfeed J. The nature, variety, and social patterning of moral responses to transgression. Journal of Abnormal and Social Psychology, 63:223-241,1961

Bandura , A. and Walters , R.H. Social Learning and personality development. New York : holt, Rinehart and Winston, Inc., 1963.

Becker, W.C. Consequences of different Kinds of parental discipline. in Hoffman, and Hoffman (eds.) Review of Child Development Research, Vol. 1 New Youk : Connecticut Printers , Inc., 1964, pp. 169-208.

Bloom, B.S. Handbook on Formative and Summative Evaluation of Student Learning. New York : McGraw-Hill Book Company,1971.

Hoffman, M.L.and Saltzstain, H.D. Parent practices and the child's moral orientation, 1960, cited in, Hoffman, M.L., Childrearing practices and moral development. Child Development, 34:295-318,1963

Hoffman, M.L. Identification and conscience development. child Development. 42:1071-1082,1971

- J.M. McLeod, S.H. Chaffee and D.B. Wackman, Family Communication Patterns and Political Participation. (Report presented to the Communication Theory and Methodology Division of the Association for Education in Journalism at Iowa City, Iowa in 1966 and at Boulder, Colorado in 1967), p. 18.
- J.M. McLeod, S.H. Chaffee and D.B. Wackman, "Communication and Political Socialization," (Bevely Hills : Sage publication in Preperation, 1975), p. 37.
- Marilym. Jackson-Beeck and Steven H. Chaffee, Family Communication, Mass Communication, and Differential Political Socialization. (Paper presented to the political Communication Division of the International Communication Assn. Convention Chicago, Ill. April 1975), pp. 14-15.

ภาคผนวก

แบบสอบถามรายละเอียดส่วนตัว

คำแนะนำ โปรดเติมคำหรือขีดเครื่องหมาย / ลงหน้าคำตอบที่ตรงกับความเป็นจริง
เกี่ยวกับตัวนักเรียนและครอบครัว

1. ขณะนี้นักเรียนอายุ.....ปี

2. เพศ

.....ชาย

.....หญิง

3. ระดับการศึกษา

.....ประถมปีที่ 6

.....มัธยมปีที่ 3

.....มัธยมปีที่ 6

.....อุดมศึกษาชั้นปีที่ 2

4. นักเรียนอาศัยหรืออยู่ในความดูแลของ

.....ทั้งบิดาและมารดา

.....บิดา

.....มารดา

.....อื่น ๆ

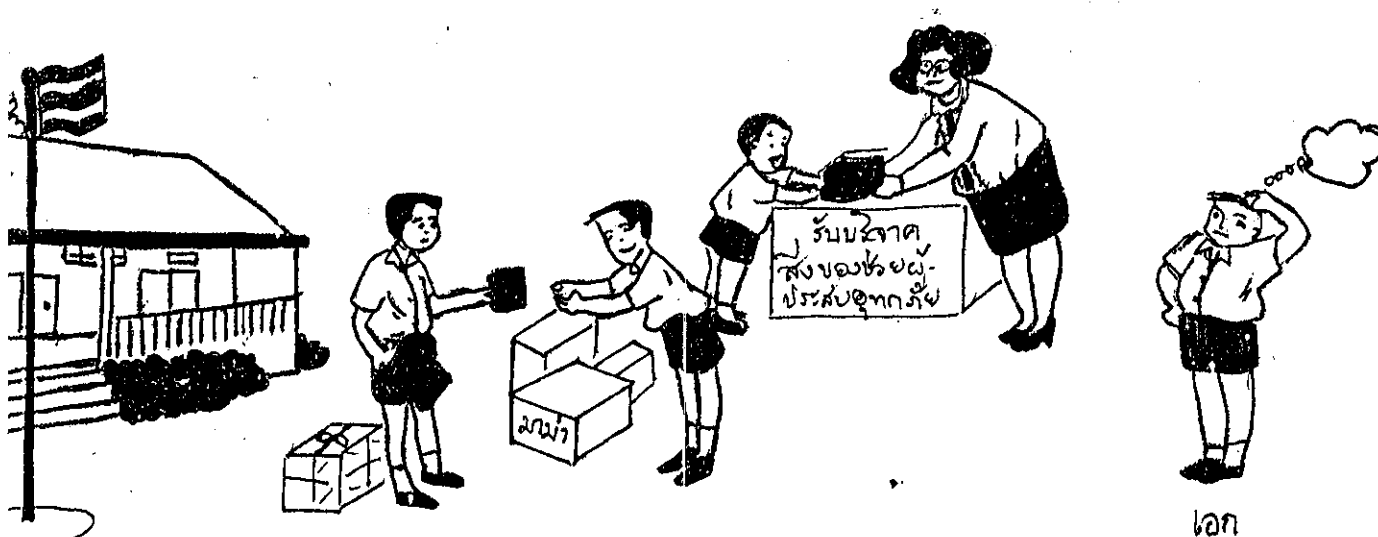
"ขอขอบคุณในความร่วมมือ"

แบบวัดพฤติกรรมเชิงจริยธรรม

คำชี้แจง

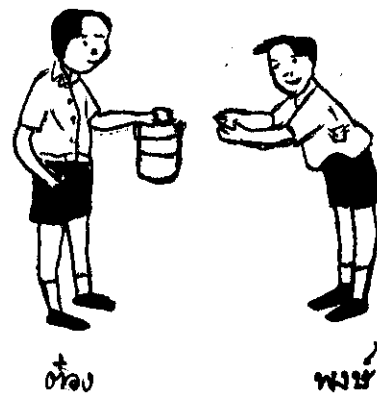
ให้นักเรียนพิจารณาภาพเหตุการณ์ต่างๆ ในแต่ละข้อแล้วเลือกคำตอบที่สอดคล้อง
กับความคิดของนักเรียนมากที่สุด โดยทำเครื่องหมาย / ไว้หน้าคำตอบที่เลือกเพียงข้อเดียว

ตัวอย่าง

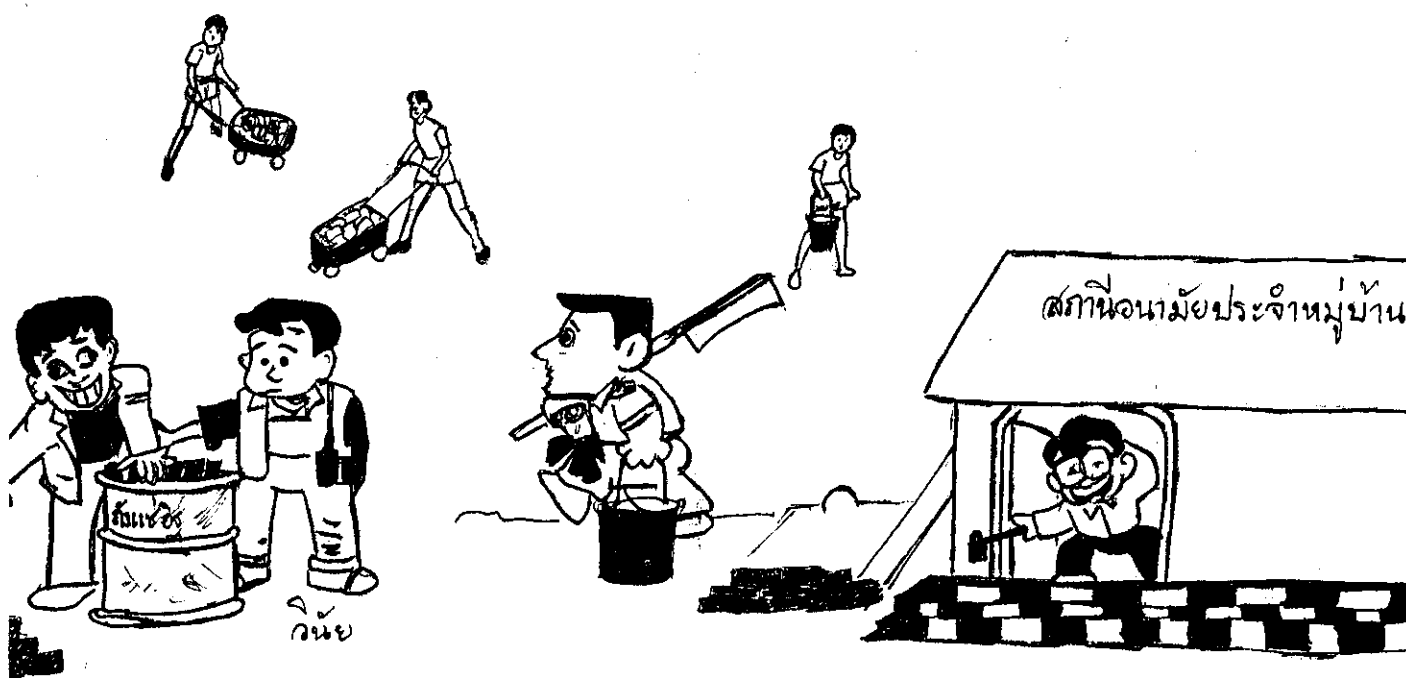
โรงเรียนของเอกประกาศรับบริจาคสิ่งของเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบอุทกภัยทางภาคเหนือ
ถ้านักเรียนเป็นเอก ข้อใดต่อไปนี้สอดคล้องกับความคิดของนักเรียนมากที่สุด

- 1. นำส่งสารผู้ประสบอุทกภัยเหล่านี้
- 2. ฉันจะเป็นอาสาสมัครขอรับบริจาคสิ่งของจากที่อื่นมาสมทบ
- 3. คนเราควรช่วยเหลือซึ่งกันและกันในทุกเรื่อง
- 4. ฉันช่วยเหลือผู้ประสบเคราะห์กรรมทุกครั้งเท่าที่จะทำได้ด้วยการบริจาค
สิ่งของ เงินหรือค่าปลอบใจ
- 5. พวกเราควรช่วยเหลือผู้ประสบอุทกภัยตามที่โรงเรียนขอร้อง
- 6. นำชมเชยผู้ที่บริจาคสิ่งของช่วยเหลือผู้ประสบอุทกภัย
- 7. พวกเราควรชักชวนให้คนอื่นบริจาคสิ่งของช่วยเหลือผู้ประสบอุทกภัย

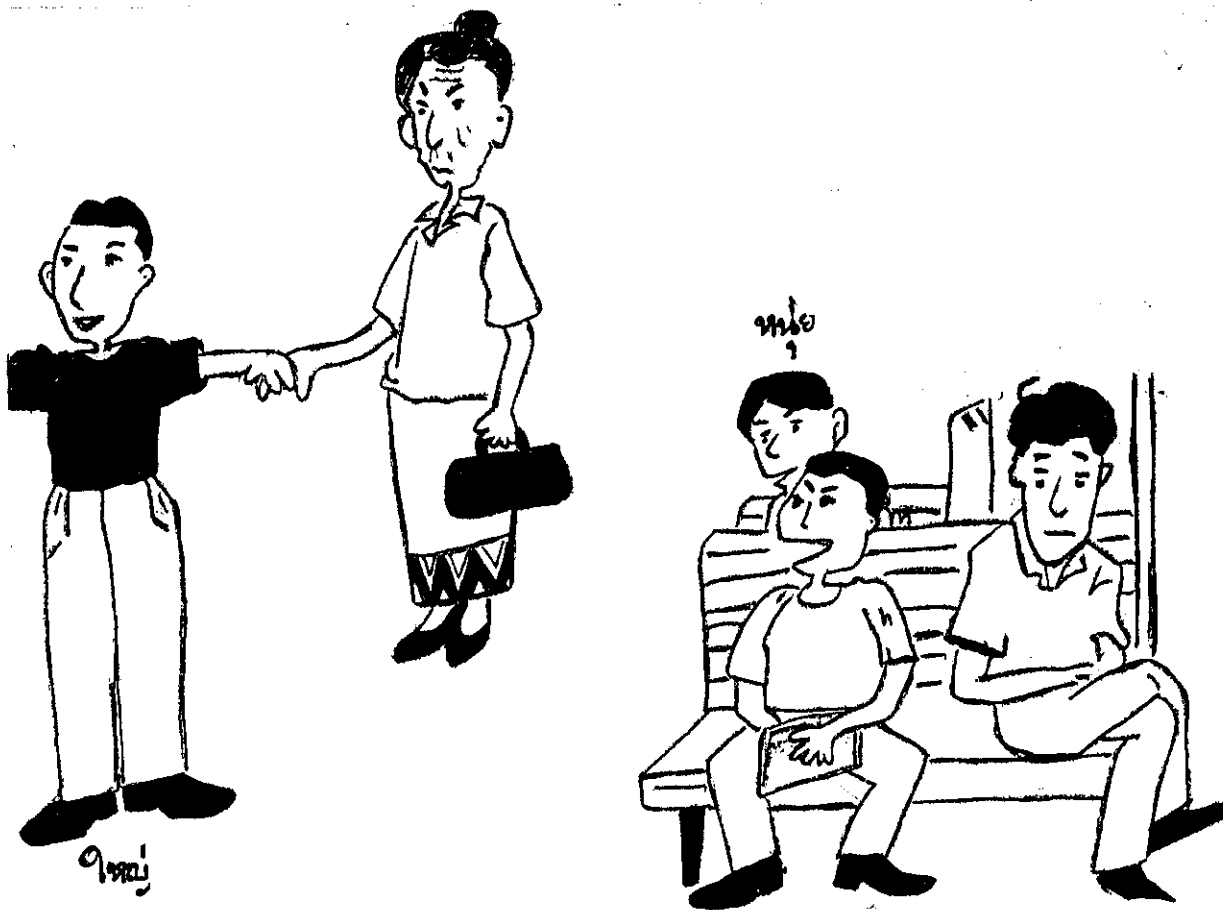
พงษ์มีฐานะยากจนจึงไม่มีเงินซื้ออาหารกลางวันกิน ต้องซื้อข้าวเหนียวหุงเดี๋ยวกับพงษ์
ส่งสารเพื่อนจึงนำข้าว จากทางบ้านมาเผื่อพงษ์ทุกวัน ทักษิเห็นการกระทำของต้องเช่นนี้ทุกวัน
ถ้าท่านเป็นทักษิข้อใดต่อไปนี้จะสอดคล้องกับความคิดของท่านมากที่สุด

- 1. พ่อแม่สอนให้เราช่วยเหลือผู้อื่นหากเราพอช่วยเขาได้
- 2. น่าชมเชยต่อคนที่น้ำใจช่วยเหลือเพื่อน
- 3. ฉันคิดว่าพวกเราควรหาวิธีการช่วยเหลือพงษ์ให้มีอาหารกลางวันทุกวัน
- 4. วันนี้ต้องคงนำอาหารกลางวันมาเผื่อพงษ์เหมือนทุกวัน
- 5. ถ้าฉันเป็นต้อง ฉันก็เต็มใจจะแบ่งอาหารให้พงษ์กิน
- 6. คนเราทุกคนควรช่วยเหลือซึ่งกันและกันในทุกเรื่อง
- 7. พวกเราควรช่วยเหลือคนที่ยากไร้กว่าเราเมื่อมีโอกาส แม้จะต้องเสียสละ
บางสิ่งบางอย่างไปบ้าง

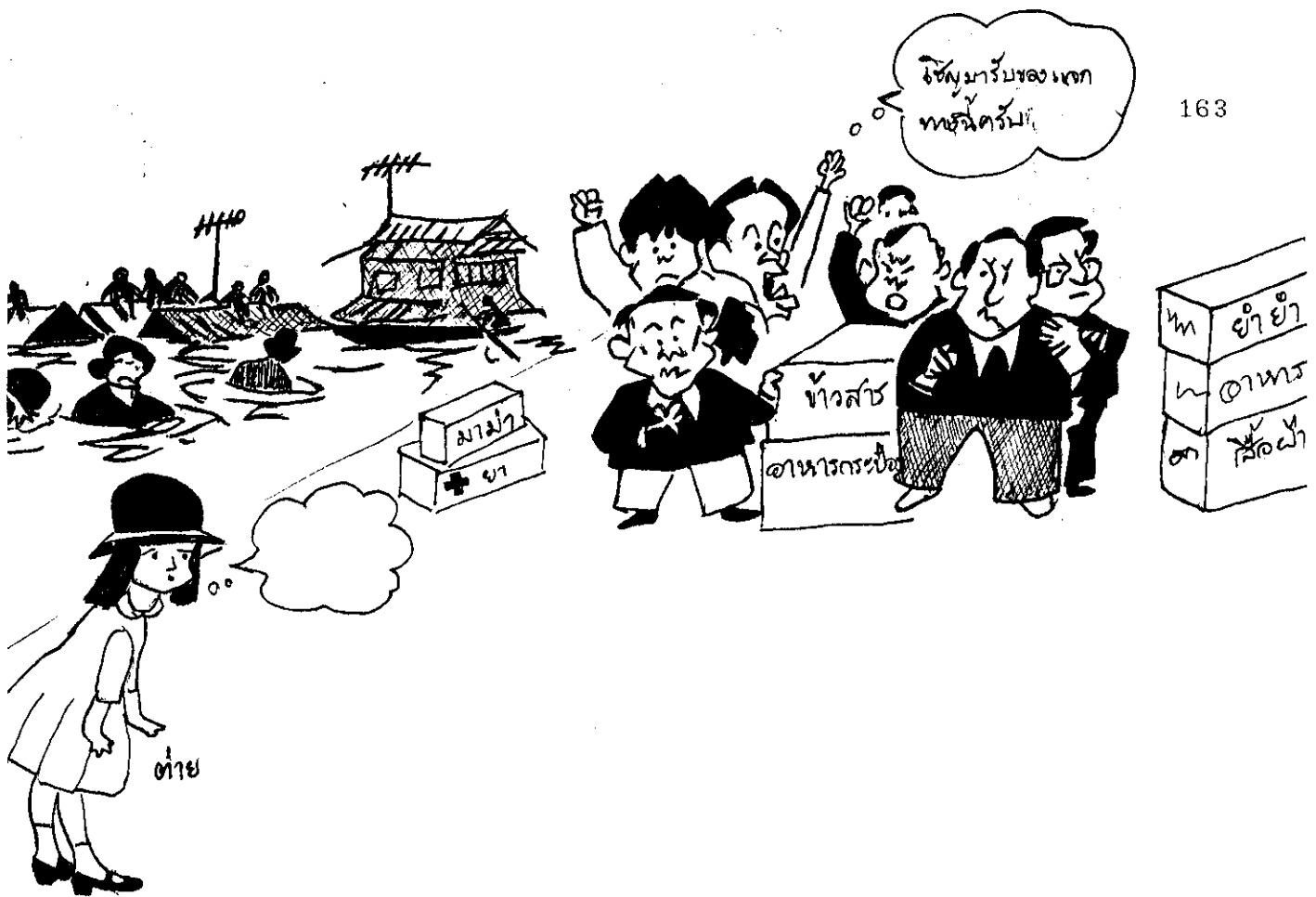
วินัยมีโอกาสไปช่วยชาวบ้านพัฒนาชนบทเป็นครั้งแรกพร้อมกับรุ่นพี่ในสถานศึกษาที่เขาเรียนอยู่ ทำให้เขาได้เห็นการร่วมแรงร่วมใจกันระหว่างนักเรียนและชาวบ้านเพื่อสร้างสถานีอนามัยประจำหมู่บ้าน ถ้าท่านเป็นวินัย ข้อใดต่อไปนี้อาจสอดคล้องกับความคิดเห็นของท่านมากที่สุด

- 1. พวกเราถูกปลูกฝังมาให้ทำประโยชน์แก่สังคม
- 2. ฉันจะทำประโยชน์ให้ชุมชนหรือสังคมมากขึ้นทุกปี
- 3. ฉันจะรณรงค์ให้เพื่อนและคนอื่น ๆ เห็นความสำคัญของการบำเพ็ญประโยชน์ต่อชุมชน
- 4. มีคนมาช่วยกันพัฒนาหมู่บ้านอย่างนี้ทุกปีหรือเปล่านะ
- 5. ฉันรู้สึกดีใจที่ได้มีโอกาสร่วมทำประโยชน์แก่สังคม
- 6. ฉันจะเข้าร่วมกลุ่มบำเพ็ญประโยชน์ของโรงเรียน
- 7. ฉันจะอุทิศเวลาร่วมทำกิจกรรมเพื่อประโยชน์แก่ชุมชนและสังคมส่วนรวมตลอดไป

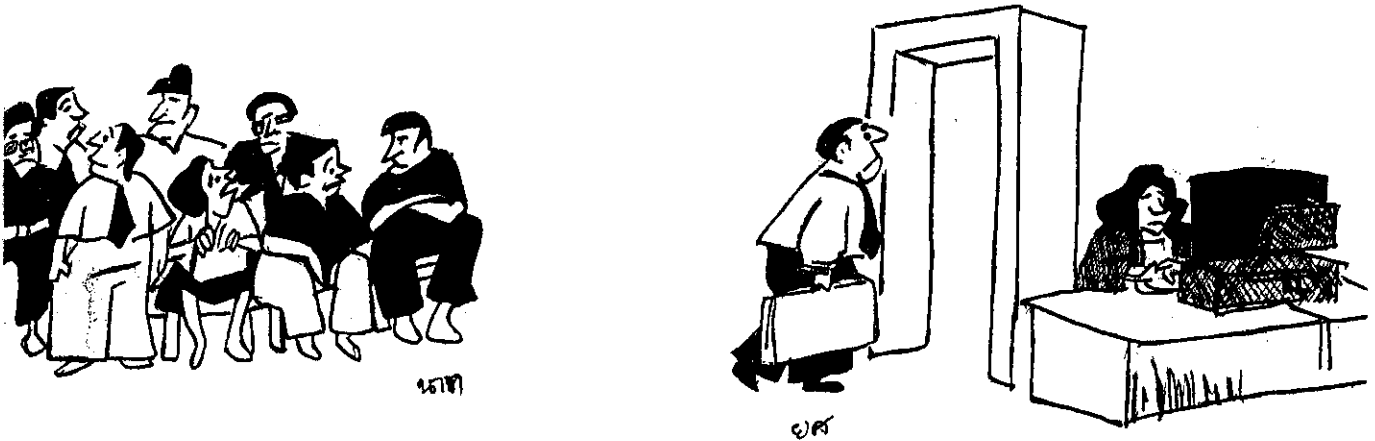
ใหญ่กับหน้อยซึ่งเป็นเพื่อนกันนั่งอยู่บนรถโดยสารประจำทาง พวกเขาเห็นหญิงสูงอายุคนหนึ่งก้าวขึ้นรถมา แต่ที่นั่งเต็ม ใหญ่ซึ่งนั่งอยู่ด้านหน้าจึงลุกให้หญิงสูงอายุนั่ง ถ้าท่านเป็นหน้อย ข้อใดต่อไปนี้เป็นสอดคล้องกับความคิดของท่านมากที่สุด

- 1. คนสูงอายุทำอะไรก็ไม่คล่องแคล่วเหมือนพวกเรา
- 2. ถ้าฉันเป็นใหญ่ ฉันก็ตั้งใจจะลุกให้คนสูงอายุหนึ่ง
- 3. พวกเราทุกคนควรช่วยเหลือผู้สูงอายุ
- 4. ฉันช่วยเหลือผู้สูงอายุทันทีที่สมควรเมื่อมีโอกาส แม้จะต้องเสียสละความสะดวกสบายส่วนตัวไปบ้างก็ตาม
- 5. ใหญ่ทำตามที่ได้รับการสั่งสอนมาให้ช่วยเหลือคนสูงอายุ
- 6. การช่วยเหลือผู้สูงอายุเป็นสิ่งที่น่าชื่นชม
- 7. ฉันจะชักชวนเพื่อน ๆ ให้ช่วยเหลือผู้สูงอายุ

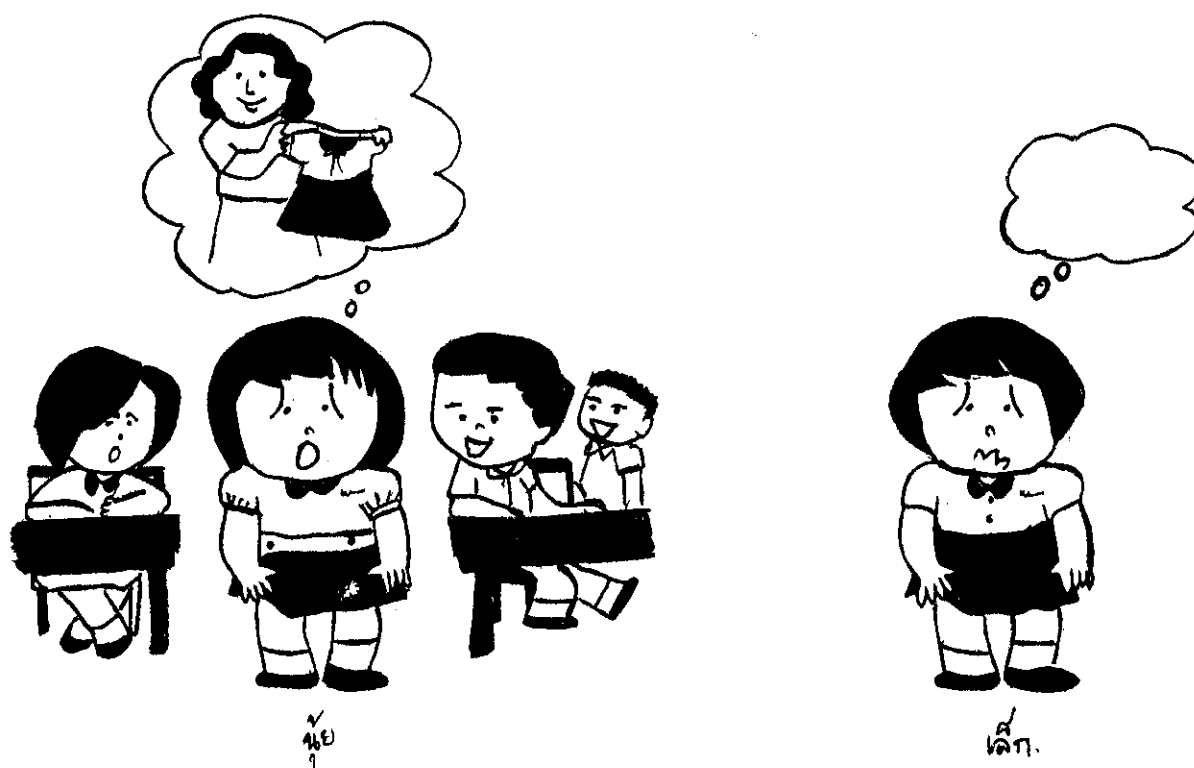
พนักงานบริษัทที่พ่อของต่ายทำงานอยู่ได้นำสิ่งของไปช่วยเหลือผู้ประสบภะน้ำท่วมที่หมู่บ้านแห่งหนึ่ง ต่ายมีโอกาสติดตามพ่อไปด้วย ถ้าท่านเป็นต่าย ข้อใดต่อไปนี้เป็นข้อคล้องกับความคิดของท่านมากที่สุด

- 1. ชาวบ้านเหล่านี้คงเดือดร้อนกันมาก
- 2. ถ้าเป็นฉัน ฉันก็ยินดีจะช่วยเหลือชาวบ้านที่น่าสงสารเหล่านี้
- 3. ฉันจะช่วยเหลือชาวบ้านเหล่านี้ด้วยการขอรับบริจาคจากเพื่อนๆ ที่โรงเรียน
- 4. ฉันจะช่วยเหลือผู้ที่มีความทุกข์ยากไม่ว่าจะอยู่ในสถานการณ์ใด
- 5. พ่อและเพื่อน ๆ คงชักชวนกันมาเพราะได้รู้จากข่าวในโทรทัศน์และหนังสือพิมพ์
- 6. การกระทำของพ่อและเพื่อน ๆ เป็นสิ่งที่น่าชมเชย
- 7. ฉันจะรณรงค์ให้คนอื่น ๆ เห็นใจและช่วยเหลือผู้ที่ทุกข์ยากกว่าเรา

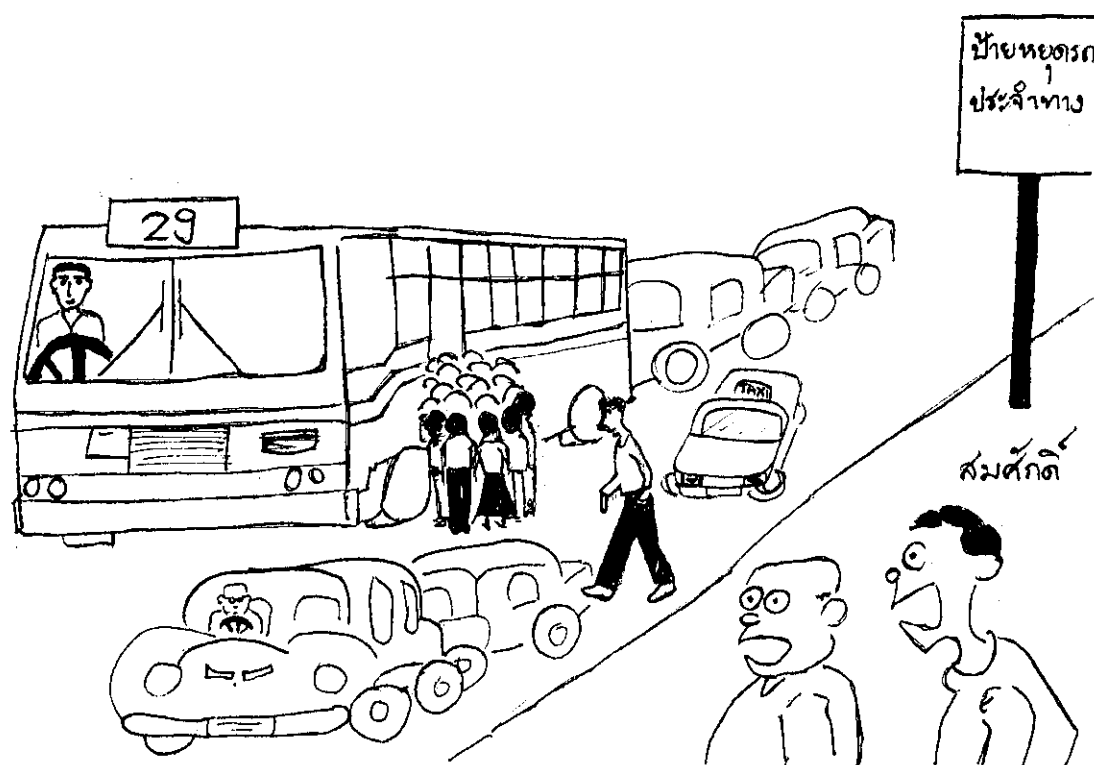
นากับเพื่อนไปติดต่องานยังสถานที่แห่งหนึ่ง พวกเขาต้องรออยู่เป็นเวลานาน แต่เมื่อยศ ซึ่งเป็นคนที่มีฐานะร่ำรวย เข้ามาติดต่องานกลับได้เข้าไปพบเจ้าหน้าที่ในห้องได้ทันทีโดยไม่ต้องร เรียกรชื่อ ถ้าท่านเป็นนาก ข้อใดต่อไปนี้จะสอดคล้องกับความคิดของท่านมากที่สุด

- 1. พ่อกับแม่สอนให้ปฏิบัติต่อทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน
 - 2. ถ้าเจ้าหน้าที่จะบอกให้ยศนั่งคอยเช่นเดียวกับพวกเรา ฉันจะนับถือเขามา
 - 3. ฉันจะชักชวนให้คนอื่น ๆ เลิกคิดที่จะให้สิทธิพิเศษกับคนร่ำรวย
 - 4. ยศเดินเข้าไปพบเจ้าหน้าที่ได้เลยหรือ
 - 5. ฉันตั้งใจว่าจะปฏิบัติต่อทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน
 - 6. ฉันไม่เห็นด้วยที่คนที่มีฐานะร่ำรวยจะได้รับสิทธิพิเศษมากกว่าคนอื่น ๆ
 - 7. ฉันจะแสดงให้คน ๆ คนเห็นว่าฉันจะไม่ล่าเอียงกับคนที่มีฐานะร่ำรวย
- ไม่ว่าจะอยู่ในสถานการณ์ใด

นุ้ยกับเล็กอยู่บ้านใกล้กัน นุ้ยชอบอวดเพื่อนๆ เสมอว่าชอบซื้อเสื้อผ้าใหม่ให้เธอเสมอ
ทั้ง ๆ ที่ความจริงแล้ว เล็กกับพี่สาวนำเสื้อผ้าที่ไม่ใช้แล้วไปให้นุ้ยใช้บ่อย ๆ เพราะครอบครัว
ของนุ้ยมีฐานะยากจน ถ้าท่านเป็นเล็ก ท้อใจต่อไปนี้สอดคล้องกับความคิดของท่านมากที่สุด

- 1. นุ้ยพูดกับเพื่อน ๆ อีกแล้ว
- 2. ฉันตั้งใจจะตักเตือนนุ้ยไม่ให้พูดอีก
- 3. ฉันไม่เห็นด้วยกับคนที่พูด เพราะแสดงถึงความไม่ซื่อสัตย์ต่อตนเอง
- 4. ฉันพูดความจริงเสมอแม้ว่าบางครั้งจะทำให้ฉันเสียประโยชน์
- 5. นุ้ยไม่ควรพูดเพราะครูสอนว่าเป็นการกระทำที่ไม่ดี
- 6. ถ้านุ้ยเลิกพูด ฉันจะชมเชยเธอทันที
- 7. ฉันจะรณรงค์ให้เพื่อน ๆ เห็นประโยชน์ของการพูดความจริง

สมศักดิ์กับเพื่อนกำลังจะเดินทางกลับบ้าน ขณะรอรถโดยสารประจำทางเขาเห็นคนจำนวนมากเบียดเสียดแย่งกันขึ้นรถ ถ้าท่านเป็นสมศักดิ์ ข้อใดต่อไปนี้จะสอดคล้องกับความคิดของท่านมากที่สุด

- 1. มีคนจำนวนมากที่รอขึ้นรถโดยสารประจำทาง
- 2. ฉันจะไม่แย่งคนอื่นขึ้นรถ
- 3. ฉันต้องหาโอกาสตักเตือนคนรอบข้างหรือคนอื่นๆ ให้มีระเบียบวินัยในการขึ้นรถ
- 4. ฉันจะปฏิบัติตนอย่างมีระเบียบวินัยเสมอ
- 5. ทำไมคนเหล่านี้จึงไม่มีระเบียบวินัยกันเลย
- 6. ถ้าพวกเขาเข้าคิวขึ้นรถ ฉันจะชื่นชมเขาามากทีเดียว
- 7. ฉันคิดว่าพวกเราทุกคนควรเห็นความสำคัญของการมีระเบียบวินัย เพราะจะช่วยให้สังคมสงบสุข

เพ็ญมาเที่ยวที่บ้านก้องเป็นประจำ เธอสังเกตว่าก้องจะช่วยพ่อแม่ทำงานบ้านเสมอ เช่น กวาดบ้าน ถูบ้าน โดยก้องบอกว่าเขาทำเพื่อช่วยแบ่งเบาภาระของพ่อแม่และเป็นการตอบแทนบุญคุณด้วย ถ้าท่านเป็นเพ็ญ ข้อใดต่อไปนี้สอดคล้องกับความคิดของท่านมากที่สุด

- 1. ก้องขยันอย่างนี้ทุกวัน
- 2. ฉันตั้งใจจะช่วยพ่อแม่ทำงานบ้านบ้าง
- 3. ฉันควรเข้าไปช่วยเหลือก้องทำงานบ้านด้วย
- 4. ฉันจะตอบแทนพระคุณของทุก ๆ คนที่มีพระคุณต่อฉันตลอดไป
- 5. พ่อแม่สอนว่าคนเราทุกคนควรตอบแทนผู้มีพระคุณ
- 6. ฉันชื่นชมการกระทำของก้องมาก
- 7. ฉันจะชักชวนให้น้องของฉันตอบแทนพระคุณพ่อแม่ด้วยการช่วยทำงานในบ้าน

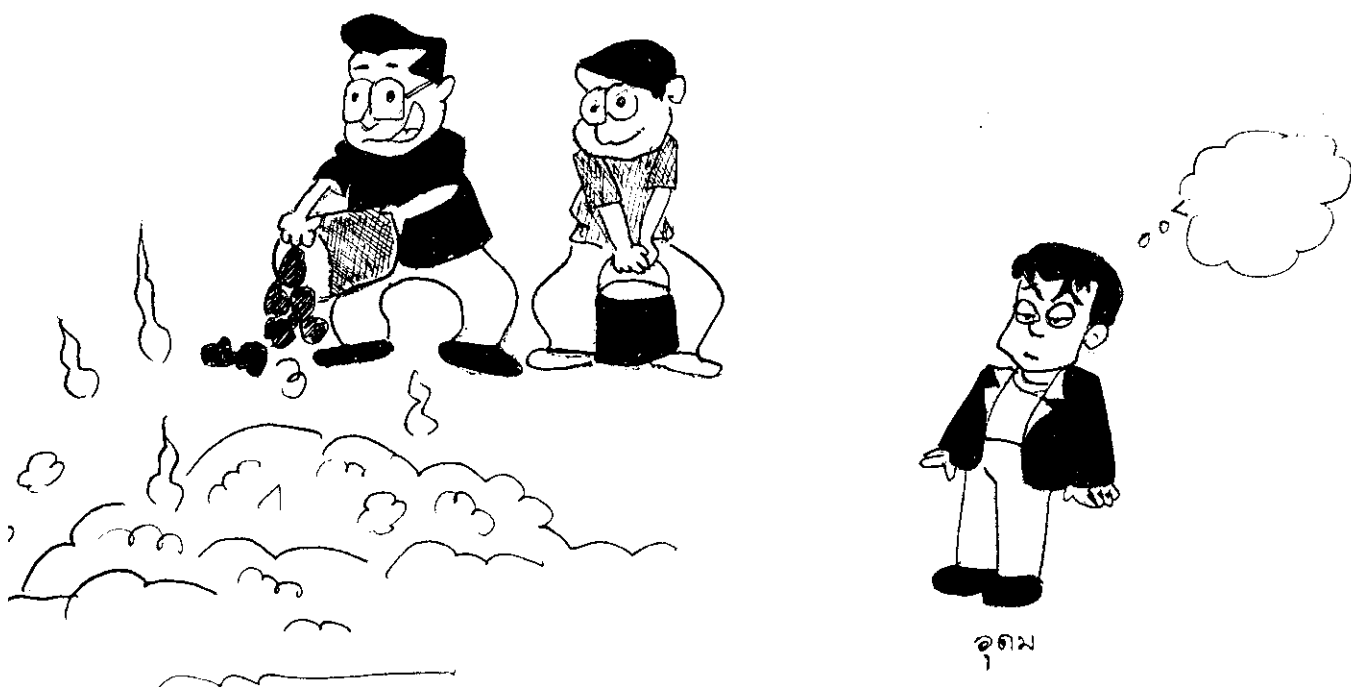
โน้ตไปทัศนศึกษากับเพื่อนในเขตป่าสงวน เขาเห็นต้นไม้จำนวนมากถูกตัดเหลือแต่ตอ
 ทั้งๆ ที่มีป้ายปักว่า "เขตป่าสงวนห้ามตัดต้นไม้" ถ้าท่านเป็นโน้ต ข้อใดต่อไปนี้จะสอดคล้องกับ
 ความคิดของท่านมากที่สุด

- 1. มีต้นไม้ถูกตัดมากในป่านี้
- 2. ถ้าเป็นฉัน ฉันจะไม่ตัดไม้พวกนี้
- 3. ถ้าพบเห็นคนตัดไม้ทำลายป่า ฉันจะเตือนไม่ให้เขาทำเช่นนั้นอีก
- 4. ฉันตั้งใจว่าจะไม่ตัดไม้ทำลายป่าอย่างเด็ดขาดและจะช่วยปลูก
ต้นไม้ทดแทนด้วย
- 5. พ่อแม่สอนพวกเราไม่ให้ตัดไม้ทำลายป่า
- 6. ฉันไม่สามารถขอรับการกระทำของพวกลักลอบตัดไม้เหล่านี้ได้
- 7. พวกเราควรชักชวนคนทั่ว ๆ ไปให้เห็นความสำคัญของการรักษาป่าไว้

จอมกลับมาเยี่ยมบ้าน เขาพบชาวบ้านจำนวนมากมาช่วยกันขุดลอกคลองจนน้ำใสสะอาด
ถ้าท่านเป็นจอม ข้อใดต่อไปนี้เป็นข้อคล้องกับความคิดของท่านมากที่สุด

- 1. พวกเขาคงชักชวนกันมาทำประโยชน์ให้แก่หมู่บ้านของเรา
- 2. น่าสงสัยว่าชาวบ้านที่ช่วยกันรักษาความสะอาดของแหล่งน้ำ
- 3. ฉันจะชักชวนคนอื่น ๆ ให้เห็นความสำคัญของการรักษาแหล่งน้ำ
- 4. ทำไมชาวบ้านจำนวนมากมาช่วยกันลอกคลอง
- 5. ฉันตั้งใจจะช่วยชาวบ้านขุดลอกคลองด้วย
- 6. ฉันจะช่วยเหลือชาวบ้านเพื่อช่วยกันรักษาแหล่งน้ำของพวกเขาไว้
- 7. ฉันจะรักษาแหล่งน้ำให้คงสภาพดีตลอดไปเพื่อให้คนอื่นๆ ได้มีน้ำสะอาด
ไว้ใช้เช่นเดียวกับฉัน

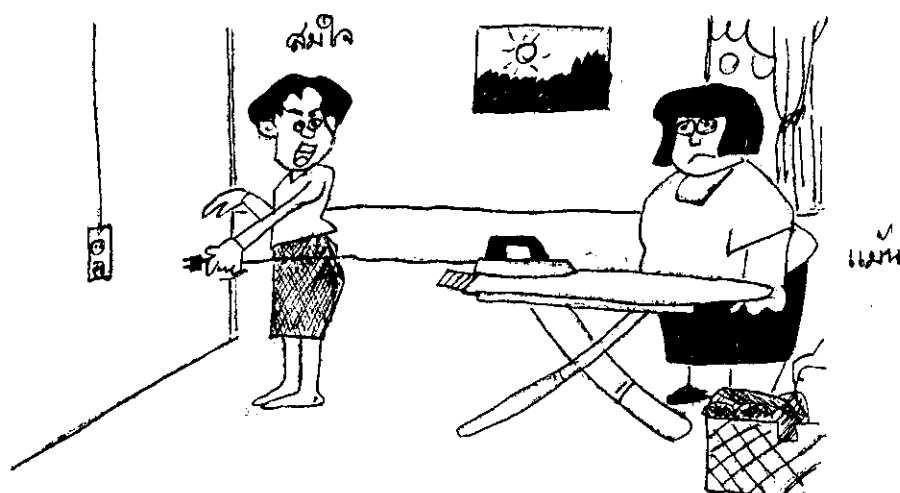
อุดมเห็นพี่ชายของเขาทำอะไรในบ้านมาทั้งข้างหน้าบ้านและเมื่อมีปริมาณมากก็เผาทั้ง
ทุกครั้ง ถ้าท่านเป็นอุดม ข้อใดต่อไปนี้เป็นข้อดีของความคิดของท่านมากที่สุด

- 1. พี่ชายเผาขยะเหมือนทุก ๆ ครั้งที่ผ่านไป
- 2. ฉันตั้งใจว่าจะไม่ทำลายขยะด้วยวิธีเผาเหมือนพี่ชาย
- 3. ฉันสนับสนุนความคิดที่จะรักษาสภาพดินของพ่อแม่โดยปฏิบัติตาม
คำสอนทุกอย่าง
- 4. ฉันจะรักษาสภาพดินเพื่อคงไว้ซึ่งสภาพแวดล้อมที่ดี
- 5. ทำไมพี่ไม่เชื่อคำสั่งของพ่อกับแม่ที่ไม่ให้เผาขยะเพราะจะ
ทำให้ดินเสื่อมสภาพ
- 6. ฉันชื่นชมความคิดของพ่อแม่ในการรักษาสภาพดินและไม่เห็น
ด้วยกับวิธีการของพี่ชาย
- 7. ฉันจะชักชวนให้คนอื่น ๆ หันมารักษาสภาพดินด้วยวิธีการต่าง ๆ กัน

ศักดิ์กับนิดชวนกันไปแข่งขันตกปลา นัทได้ยินคำชักชวนของเพื่อนทั้งสอง ถ้าท่านเป็นนัท ข้อใดต่อไปนี้จะสอดคล้องกับความคิดของท่านมากที่สุด

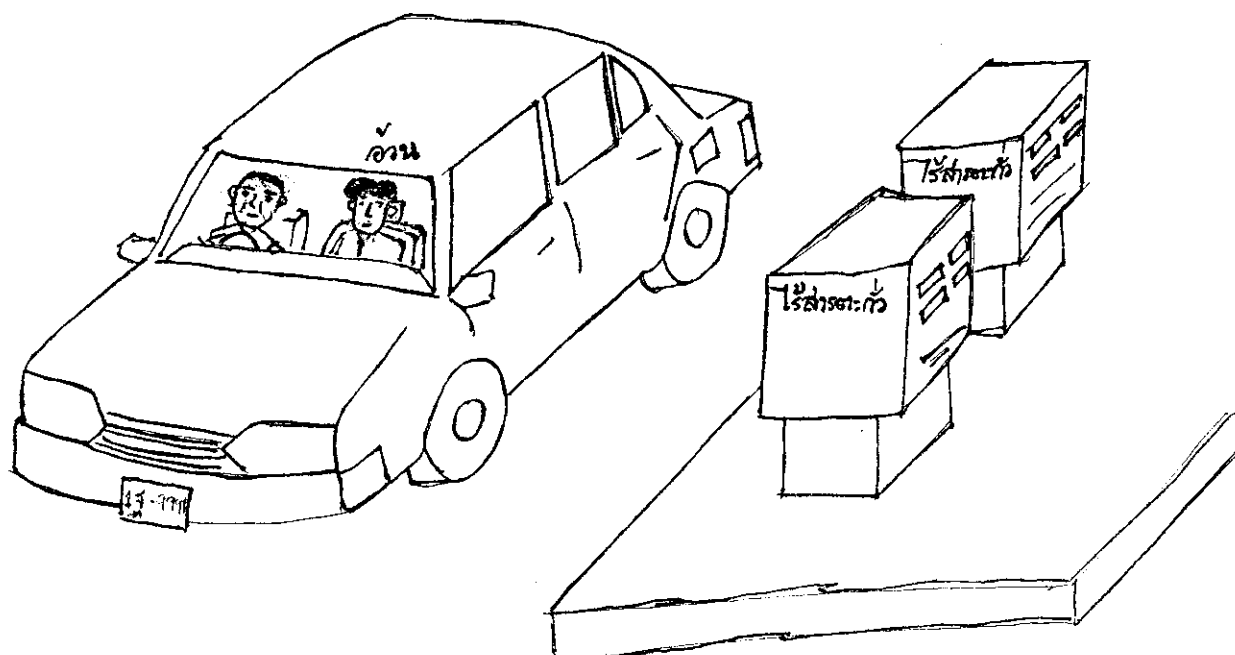
- 1. พ่อแม่สอนว่าการตกปลาเล่นเป็นการทำลายพันธุ์ปลา
- 2. ฉันไม่เห็นด้วยกับการกระทำของศักดิ์และนิด
- 3. ฉันจะชักชวนให้เพื่อน ๆ รวมทั้งศักดิ์และนิดเห็นความสำคัญของการอนุรักษ์สัตว์ทุกชนิด
- 4. ศักดิ์กับนิดจะไปตกปลากันอีกแล้ว
- 5. ฉันจะไม่ไปตกปลากับศักดิ์และนิดเป็นอันขาด
- 6. ฉันจะขอร้องไม่ให้ศักดิ์กับนิดทำอย่างที่เขารู้
- 7. ฉันจะอุทิศตนเพื่อช่วยรักษาพันธุ์สัตว์ต่าง ๆ ไว้

สมใจอธิบายวิธีการรีดผ้าให้แม่สาวให้ฟังว่าควรรีดผ้าครั้งละมาก ๆ เพื่อเป็นการประหยัดการใช้ไฟฟ้า ถ้าท่านเป็นแม่ หัดจดต่อไปนี้สอดคล้องกับความคิดของท่านมากที่สุด

- 1. บ้านนี้คงประหยัดค่าใช้จ่าย
- 2. ฉันยินดีปฏิบัติตามที่คุณสมใจแนะนำเพื่อช่วยประหยัดไฟฟ้า
- 3. ฉันจะสนับสนุนและช่วยประหยัดพลังงานทุกชนิด
- 4. ฉันจะใช้พลังงานทุกอย่างอย่างประหยัดเพื่อจะได้มีพลังงานเก็บไว้ใช้ได้นาน ๆ โดยทั่วกัน
- 5. ฉันคงปฏิบัติตามคำสอนของคุณสมใจ
- 6. ฉันชื่นชมในความคิดของคุณสมใจที่จะช่วยประหยัดพลังงานไฟฟ้า
- 7. ฉันจะชักชวนคนในบ้านให้ประหยัดการใช้ไฟฟ้าและพลังงานอื่น ๆ ด้วย

๒๓๓.

พ่อสอนให้อ้วนหัดขับรถและทุกครั้งก็น้ำมันหมด อ้วนสังเกตว่าพ่อจะเติมน้ำมัน
ไรสารตะกั่ว ถ้าท่านเป็นอ้วน ข้อต่อไปนี่สอดคล้องกับความคิดของท่านมากที่สุด

- 1. พ่อสอนว่าการใช้น้ำมันไรสารตะกั่วจะช่วยรักษาสภาวะอากาศ
- 2. นายยกย่องพ่อที่ช่วยรักษาสภาวะอากาศ
- 3. พวกเราควรชักชวนให้ผู้ขับรถใช้น้ำมันไรสารตะกั่วกันทุกคน
- 4. ครั้งนี้พ่อคงเติมน้ำมันไรสารตะกั่วอีก
- 5. ฉันตั้งใจว่าถ้าฉันขับรถได้ ฉันก็จะใช้น้ำมันไรสารตะกั่ว
- 6. ฉันเชื่อว่าฉันและคนอื่น ๆ ก็ทำได้อย่างพ่อเช่นกัน
- 7. ฉันจะใช้น้ำมันไรสารตะกั่วตลอดไปแล้วว่าราคาจะแพงกว่า
น้ำมันชนิดอื่นก็ตาม

กบไปซื้อของที่ห้างสรรพสินค้าแห่งหนึ่ง พบว่ามีอาสาสมัครชนิดหนึ่งโฆษณาว่า ถ้าใช้อาสาสมัครหมดสามารถนำขวดเปล่ามาแลกซื้ออาสาสมัครได้ในราคาพิเศษ ถ้าท่าน เป็นกบข้อใดต่อไปนี้จะสอดคล้องกับความคิดของท่านมากที่สุด

- 1. วิธีการของผู้ผลิตสินค้าชนิดนี้น่าสนใจมาก
- 2. ฉันตั้งใจจะซื้ออาสาสมัครชนิดนี้ไปใช้เพื่อช่วยรักษาสิ่งแวดล้อม
- 3. ฉันจะสนับสนุนการรักษาสิ่งแวดล้อมด้วยการนำของที่ยังใช้ประโยชน์ ได้มาใช้ใหม่
- 4. ฉันจะใช้ของทุกอย่างให้ได้ประโยชน์อย่างเต็มที่ก่อนที่จะเป็นขยะ เพื่อช่วยรักษาสิ่งแวดล้อมให้ส่วนรวม
- 5. ครูสอนว่าการนำของที่ใช้แล้วมาใช้ประโยชน์ซ้ำอีกเป็นการช่วย รักษาสิ่งแวดล้อมอย่างหนึ่ง
- 6. ฉันชื่นชมความคิดที่จะช่วยรักษาสิ่งแวดล้อมของผู้ผลิตสินค้า
- 7. ฉันจะชักชวนให้เพื่อน ๆ นำของที่ใช้แล้วกลับมาใช้ประโยชน์อีก

แบบสอบถามการสื่อสารในครอบครัว

คำแนะนำ ให้นักเรียนเปรียบเทียบข้อความแต่ละข้อกับสภาพที่แท้จริงในครอบครัวของนักเรียน แล้วจึงใส่เครื่องหมาย / ลงในช่องคำตอบดังตัวอย่าง

ตัวอย่าง พ่อหรือแม่ทำอาหารให้นักเรียนรับประทาน

บ่อย มาก	บ่อยๆ	นานๆ ครั้ง	ไม่เคย
	/		

คำอธิบาย คำว่า "นักเรียน" หมายถึงตัวผู้ตอบแบบสอบถาม

คำว่า "พ่อหรือแม่" หมายถึงพ่อหรือแม่ของผู้ตอบ ซึ่งในการตอบขอให้ผู้ตอบพิจารณาการกระทำของทั้งพ่อและแม่ควบคู่กันไป เช่นในตัวอย่างข้างต้น หมายถึง ในความเป็นจริงพ่อหรือแม่ทำอาหารให้นักเรียนรับประทานบ่อย ๆ

	คำถาม	บ่อยมาก	บ่อยๆ	นานๆครั้ง	ไม่เคย	เฉพาะ ผู้วิจัย
1.	พ่อหรือแม่มักทักทายเป็นประจำหรือได้ถามทุกข์สุขพร้อมกับสัมผัสตัวนักเรียน เช่น ลูบศีรษะ และไหลเป็นต้น...					
2.	เมื่อพ่อแม่โกรธนักเรียน พ่อหรือแม่เคยพูดในทำนองว่าอยากให้นักเรียนไปให้พ้น.....					
3.	หลังจากมีเรื่องขัดแย้งกัน พ่อหรือแม่จะไม่ยอมเริ่มต้นพูดกับนักเรียนก่อน.....					
4.	ในกรณีที่ต้องปฏิเสธคำของนักเรียน พ่อหรือแม่จะชี้แจงเหตุผลประกอบ.....					
5.	พ่อหรือแม่มักพูดคุยกับนักเรียนด้วยสีหน้ายิ้มแย้ม.....					
6.	นักเรียนจะถูกดุหรือตำหนิเมื่อแสดงความคิดเห็นที่ขัดแย้งกับพ่อแม่.....					

	คำถาม	บ่อยมาก	บ่อยๆ	นานๆครั้ง	ไม่เคย	เฉพาะ ผู้วิจัย
7.	พ่อหรือแม่ได้ถามทุกข์สุขของนักเรียนเสมอ.....					
8.	เมื่อนักเรียนนำเรื่องมาปรึกษา พ่อหรือแม่มัก แสดงอาการเฉยเมย.....					
9.	เมื่อเกิดเรื่องเข้าใจผิดขึ้น พ่อหรือแม่จะไม่ ยอมรับฟังเหตุผลที่นักเรียนชี้แจง.....					
10.	เมื่อทำผิด พ่อหรือแม่จะดุด่าหรือทำโทษนักเรียนมาก เพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับอารมณ์ของพ่อแม่.....					
11.	พ่อหรือแม่จะทำโทษทันทีโดยไม่วางเหตุผลในการ กระทำผิดพลาดของนักเรียน.....					
12.	เวลาสมาชิกในบ้านมีเรื่องทะเลาะเบาะแว้งกัน พ่อหรือแม่จะรับฟังเหตุการณ์จากทุกฝ่าย.....					
13.	เมื่อนักเรียนทำความผิด พ่อหรือแม่ มักเฉย					
14.	พ่อหรือแม่จะแสดงอาการฉุนเฉียว โดย ตะคอกหรือตวาดเมื่อโกรธนักเรียน.....					
15.	เมื่อนักเรียนพูดคุยกุเลาเรื่องต่างๆ พ่อหรือแม่ จะตั้งใจฟัง					
16.	เมื่อนักเรียนเริ่มทำอะไรใหม่ๆ พ่อหรือแม่ จะให้กำลังใจและให้คำแนะนำ					
17.	พ่อหรือแม่มักบอกนักเรียนในทำนองที่ว่า พ่อและแม่ยินดีช่วยเหลือเสมอ					
18.	พ่อหรือแม่มักจะวิจารณ์ความคิดเห็นของ นักเรียนในทำนองว่าเป็นเรื่องไร้สาระ.....					
19.	เมื่อนักเรียนทำผิด พ่อหรือแม่จะพูดถึงความ ผิดครั้งก่อน ๆ อีก.....					

	คำถาม	บ่อยมาก	บ่อยๆ	นานๆครั้ง	ไม่เคย	เฉพาะ ผู้วิจัย
20.	เมื่อนักเรียนมีปัญหาไปปรึกษา พ่อหรือแม่ จะให้คำแนะนำอย่างดี.....					
21.	เมื่อนักเรียนผิดหวัง พ่อหรือแม่ จะพูดปลอบใจ					
22.	พ่อหรือแม่จะรับฟังเรื่องกลุ้มใจ ของนักเรียนเสมอ.....					
23.	เมื่อนักเรียนทำผิด พ่อหรือแม่จะดุด่า ด้วยถ้อยคำหยาบคาย.....					
24.	พ่อหรือแม่มักเล่าเรื่องสนุก ๆ ให้นักเรียนฟัง					
25.	พ่อหรือแม่มีสิ่งที่น่าสนใจกับ นักเรียนอยู่เสมอ.....					
26.	เมื่อนักเรียนไม่สบาย พ่อหรือแม่จะดูแล เอาใจใส่อย่างใกล้ชิด					
27.	เมื่อนักเรียนทำอะไรผิดพลาด พ่อหรือแม่ จะให้คำแนะนำแก้ไข.....					
28.	เมื่อไม่พอใจการกระทำของนักเรียน พ่อหรือแม่ จะไม่ดุด่า แต่จะตักเตือน.....					
29.	หลังจากขัดแย้งกัน พ่อหรือแม่จะแสดงอาการ โดยเปิดเผยไม่สนใจนักเรียน.....					
30.	พ่อหรือแม่ไม่สนใจฟังเรื่องที่ นักเรียนพูด.....					
31.	พ่อหรือแม่จะถามถึงเหตุผลเมื่อนักเรียนไม่ทำ ตามคำแนะนำของพ่อแม่.....					
32.	ก่อนการลงโทษ พ่อหรือแม่จะชี้แจงความผิด จนนักเรียนเข้าใจ และยอมรับเสียก่อน					

คำถาม	บ่อยมาก	บ่อยๆ	นานๆครั้ง	ไม่เคย	เฉพาะ บาง ปัจจัย
33. พ่อหรือแม่จะพูดกับนักเรียนด้วยถ้อยคำที่สุภาพ.....					
34. เมื่อความคิดเห็นไม่ตรงกัน พ่อหรือแม่จะตำหนิ ความคิดเห็นของนักเรียนอย่างรุนแรง.....					
35. เมื่อไม่พอใจ พ่อหรือแม่จะดุด่านักเรียน ด้วยเสียงอันดัง.....					
36. ในการสนทนากับนักเรียน พ่อหรือแม่มักแทรก มุกตลก					
37. พ่อหรือแม่มักยกตัวอย่างผู้ที่มีความสามารถ มากกว่ามาเปรียบเทียบกับนักเรียน.....					
38. พ่อหรือแม่มักถามความรู้สึกหรือความคิดเห็น ของนักเรียนเกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ ในครอบครัว.....					
39. เมื่อนักเรียนทำงานผิดพลาด พ่อหรือแม่จะตำหนิ หรือดุด่า					
40. ในการสอนว่าสิ่งใดควรปฏิบัติหรือไม่ พ่อหรือแม่ จะใช้วิธีอธิบาย					
41. พ่อหรือแม่จะรับฟังความคิดเห็น ของนักเรียนเสมอ.....					
42. พ่อหรือแม่มักพูดคุยกับนักเรียนด้วยน้ำเสียง ที่ไม่นุ่มนวล					
43. เมื่อเกิดปัญหา พ่อหรือแม่จะตำหนิความผิดพลาด ของนักเรียนอย่างรุนแรงก่อนแล้วจึงช่วยแก้ปัญหา..					
44. ขณะที่นักเรียนเล่าความทุกข์ใจ พ่อหรือแม่ปลอบใจ ด้วยการสัมผัส เช่น กอด ลูบศีรษะ จับมือ เป็นต้น..					
45. พ่อหรือแม่มักไม่ให้คำแนะนำในการแก้ปัญหา แก่นักเรียน					
46. พ่อหรือแม่มักพูดตบตบก่อนที่นักเรียนจะพูดหรือ เล่าเรื่องต่าง ๆ จนจบ.....					

ประวัติย่อของผู้วิจัย

ชื่อ นางสาวศิริพร พูลรักษ์

เกิดวันที่ 29 เดือน เมษายน พุทธศักราช 2506

สถานที่เกิด จังหวัดกรุงเทพมหานคร

สถานที่อยู่ปัจจุบัน บ้านเลขที่ 142 หมู่ที่ 12 ถนนลาดพร้าว ซอยลาดพร้าว 80
(จันทิมาแยก 7) แขวงวังทองหลาง เขตบางกะปิ กรุงเทพฯ
10310

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. 2524 มัธยมศึกษา (แผนกวิทยาศาสตร์) จากโรงเรียนสตรีวิทยา 2

พ.ศ. 2528 พยาบาลศาสตรบัณฑิต จากวิทยาลัยพยาบาลสภากาชาดไทย
(สถาบันสมทบในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย)

พ.ศ. 2539 กศ.ม. (จิตวิทยาพัฒนาการ) จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ประสานมิตร

ประวัติการทำงาน

พ.ศ. 2529 - 2532 พยาบาลวิชาชีพ 4 หน่วย ไอ.ซี.ยู. อายุรกรรม
โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ สภากาชาดไทย

พ.ศ. 2533 - 2537 พยาบาลวิชาชีพ 5 ฝ่ายส่งเสริมสุขภาพ กองสุขภาพครู
สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา

พ.ศ. 2537 - ปัจจุบัน อาจารย์ประจำสาขาวิชาสุขภาพจิตและการพยาบาล
จิตเวช คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ

เปรียบเทียบรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวที่มีผลต่อ
พฤติกรรมเชิงจริยธรรมของเด็กและวัยรุ่น

บทคัดย่อ

ของ

ศิริพร พูลรักษ์

เสนอต่อมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต วิชาเอกจิตวิทยาพัฒนาการ
พฤษภาคม 2539

การวิจัยครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อ 1) เปรียบเทียบรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวที่มีผลต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของเด็กและวัยรุ่นด้านพฤติกรรมต่อผู้อื่นทางสังคมและพฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อม 2) ศึกษาระดับพัฒนาการของพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านพฤติกรรมต่อผู้อื่นทางสังคมและพฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อมของเด็กและวัยรุ่นที่มีเพศและสถานภาพทางการศึกษาแตกต่างกัน 3) เปรียบเทียบพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านพฤติกรรมต่อผู้อื่นทางสังคมและพฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อมของเด็กและวัยรุ่นที่มีเพศและสถานภาพทางการศึกษาแตกต่างกัน ทั้งกลุ่มที่ได้รับรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวแบบเดียวกันและแตกต่างกัน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้านี้เป็นนักเรียนและนักศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร ซึ่งกำลังศึกษาอยู่ใน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มัธยมศึกษาปีที่ 3 มัธยมศึกษาปีที่ 6 และอุดมศึกษาชั้นปีที่ 2 จำนวน 1,044 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลคือแบบสอบถามรายละเอียดส่วนบุคคลแบบวัดการสื่อสารในครอบครัว และแบบวัดพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านพฤติกรรมต่อผู้อื่นทางสังคมและพฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อม

ผลการศึกษาพบว่า

1. เด็กและวัยรุ่นที่ได้รับรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวแตกต่างกัน มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แต่มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อมไม่แตกต่างกัน
2. เด็กและวัยรุ่นมีพัฒนาการของพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคมอยู่ที่ระดับ 5 ถึง 6 และพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อมอยู่ที่ระดับ 5
3. เด็กและวัยรุ่นชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และมัธยมศึกษาปีที่ 6 เพศชายและหญิงมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และ .05 ตามลำดับ แต่มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อมไม่แตกต่างกัน

วัยรุ่นชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เพศชายและหญิงมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านพฤติกรรมต่อผู้อื่นทางสังคมและพฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อมไม่แตกต่างกัน

วัยรุ่นชั้นอุดมศึกษาปีที่ 2 เพศชายและหญิงมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคมไม่แตกต่างกัน แต่พฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อมพบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

4. เด็กและวัยรุ่นที่มีสถานภาพทางการศึกษาแตกต่างกันมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านพฤติกรรมต่อผู้อื่นทางสังคมและพฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 โดยพบว่าเด็กและวัยรุ่นเพศชายที่มีสถานภาพทางการศึกษาแตกต่างกันมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านพฤติกรรมต่อผู้อื่นทางสังคมและพฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 แต่เด็กและวัยรุ่นเพศหญิงที่มีสถานภาพทางการศึกษาแตกต่างกันมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านพฤติกรรมต่อผู้อื่นทางสังคมและพฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อมไม่แตกต่างกัน

5. เด็กชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เพศชายและหญิงที่ได้รับรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวแบบเดียวกัน คือ รูปแบบที่ 1 รูปแบบที่ 2 และรูปแบบที่ 3 มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านพฤติกรรมต่อผู้อื่นทางสังคมและพฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อมไม่แตกต่างกัน แต่เด็กชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เพศชายและหญิงที่ได้รับรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวรูปแบบที่ 4 มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อมพบว่าไม่แตกต่างกัน

วัยรุ่นชั้นมัธยมปีที่ 3 เพศชายและหญิงที่ได้รับรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวแบบเดียวกันมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านพฤติกรรมต่อผู้อื่นทางสังคมและพฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อมไม่แตกต่างกัน

วัยรุ่นชั้นมัธยมปีที่ 6 เพศชายและหญิงที่ได้รับรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวแบบเดียวกันคือรูปแบบที่ 1 รูปแบบที่ 2 และรูปแบบที่ 4 มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม

ด้านพฤติกรรมต่อผู้อื่นทางสังคมและพฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อมไม่แตกต่างกัน แต่วัยรุ่น
ชั้นมัธยมปีที่ 6 เพศชายและหญิงที่ได้รับรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวรูปแบบที่ 4
มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านพฤติกรรมต่อผู้อื่นทางสังคมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ
ทางสถิติที่ระดับ .05 แต่มีพฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อมไม่แตกต่างกัน

วัยรุ่นชั้นอุดมศึกษาปีที่ 2 เพศชายและหญิงที่ได้รับรูปแบบการสื่อสารใน
ครอบครัวแบบเดียวกันมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านพฤติกรรมต่อผู้อื่นทางสังคมและ
พฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อมไม่แตกต่างกัน

6. เด็กและวัยรุ่นที่ได้รับรูปแบบการสื่อสารในครอบครัว รูปแบบที่ 1 และ
มีสถานภาพทางการศึกษาแตกต่างกันมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคมแตก
ต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ส่วนพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อสิ่งแวด
ล้อมพบว่าไม่แตกต่างกัน

เด็กและวัยรุ่นที่ได้รับรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวรูปแบบที่ 2 และมี
สถานภาพทางการศึกษาแตกต่างกัน มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคมไม่
แตกต่างกัน ส่วนพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อมพบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัย
สำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

เด็กและวัยรุ่นที่ได้รับรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวรูปแบบที่ 3 และมี
สถานภาพทางการศึกษาแตกต่างกันมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคมไม่
แตกต่างกัน ส่วนพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อมพบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัย
สำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

เด็กและวัยรุ่นที่ได้รับรูปแบบการสื่อสารในครอบครัว รูปแบบที่ 4 และมี
สถานภาพทางการศึกษาแตกต่างกันมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคมแตก
ต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อสิ่ง
แวดล้อมพบว่าไม่แตกต่างกัน

A COMPARATIVE OF FAMILY COMMUNICATION INFLUENCE ON
CHILDREN AND ADOLESCENTS' MORAL BEHAVIORS

AN ABSTRACT

BY

SIRIPORN POONRUKSA

Presented in partial fulfillment of the requirements for the
Master of Education degree in Developmental psychology
at Srinakharinwirot University

May 1995

The purposes of this research were 1) to study the comparing between family communication patterns its influencing on not only social but also environmental moral behaviors, 2) to study the social and environmental moral behavior development, 3) to compare social and environmental moral behaviors. All of these purposes study both male and female of children and adolescent in different educational level that received the same and different family communication patterns.

The purposive sample of 1,044 Thai students who are studying at four different study level were selected for the purpose of this study. The setting for this study are primary school students at Pratom 6, secondary school students at Mattayom 3 and 6, as well as Sophomore year students from closed university around Bangkok metropolitan area. Data collection is base on the three instruments : The personal history Questionnaire, The family communication test and social environmental moral behavior test.

The research findings are as following

1. Children and adolescent who ever have been received different family communication patterns before have differed significantly at the .05 level of social moral behaviors but no statistical difference was found in environmental moral behaviors.

2. Social moral development of children and adolescent was found at the 5 to 6 level but environmental moral development was found at the 4 level.

2. Both male and female students from Pratom 6 and Mattayom 6 have differed significantly at the .05 and .01 level of social moral behaviors but no statistical difference was found in environmental moral behavior.

Both male and female students from Mattayom 3 have no statistical difference in social and environmental moral behaviors.

Both male and female students from Sopohomore year have no statistical difference in social moral behaviors but have differed significantly at the .01 level of environmental moral behaviors.

3. Children and adolescent who have different educational level have differed significantly at the .001 level of social and environmental moral behaviors and the comparing in the same sex found that male children and adolescent who have different educational level have differed significantly at the .001 level of social and environmental moral behaviors but female children and adolescent who have different educational level have no statistical difference in social and environmental moral behaviors.

4. Both male and female students from Pratom 6 who have ever been received family communication pattern 1, 2 and 3 before have no statistical difference in social and environmental moral behaviors. In the otherhand, The student who have ever been received family communication pattern 4 before have differed significantly at the .05 level of social moral behaviors but no statistical difference in environmental moral behaviors.

Both male and female students from Matayom 3 who have ever been received the same family communication pattern before have no statistical difference in social and environmental moral behaviors.

Both male and female students from Matayom 6 who have ever been received family communication pattern 1,2 and 4 before have no statistical difference in social and environmental moral behaviors but the some students who have ever been received family communication pattern 3 before have differed significantly at the .05 level of social moral behaviors but no statistical difference in environmental moral behaviors.

Both male and female Sophomore year students who have ever been received the same family communication pattern before have no statistical difference in social and environmental moral behaviors

5. children and adolescent who have ever been received family communication pattern 1 before and have different educational level have differed significantly at the .01 level of social moral behaviors but no statistical difference in environmental moral behaviors.

Children and adolescent who have ever been received the family communication pattern 2 before and have different educational level have no statistical difference in social moral behaviors but have differed significantly at the .01 level of environmental moral behaviors.